

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Superintendent Ferdinand Císař

Mgr. Bc. Vlasta Groll

Katedra církevních dějin
Doc. ThDr. Martin Wernisch
Teologie
Evangelická teologie

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Superintendent Ferdinand Císař napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Golsu dne 25. 4. 2016

Anotace

Diplomová práce se zabývá osobou posledního moravského superintendenta evangelické církve helvétského vyznání Dr. Theol. Ferdinanda Císaře. Vykresluje situaci evangelické církve helvétského vyznání v Předlitaví v dané době a dále se věnuje jeho osobě. Ferdinand Císař se stal po vikariátu ve Vanovicích farářem v Novém Městě na Moravě a poté v Kloboukách u Brna. Byl zvolen seniorem západního obvodu moravské superintendence h. v. a později jejím superintendentem. Na svou dobu měl velké jazykové znalosti a výborný přehled o světové situaci. Byl známou osobou nejenom v evropských církvích presbyterního zřízení. Spoluvydával církevní časopis Hus.

Klíčová slova

Evangelická církev helvétského vyznání, superintendent Císař, životopis

Summary

This thesis deals with the last moravian superintendent of the Evangelical Church of the Helvetic Confession Dr. Theol. Ferdinand Císař. It depicts the situation of the Evangelical Church of the Helvetic Confession in Cisleithanien in his time and afterwards is devoted to his person. After finishing his vikariat in Vanovice he was elected a pastor in Nové Město na Moravě and later in Klobouky u Brna. He was elected a senior of the Western Part of the Moravian Superintendence and later its superintendent. His knowledge of languages was extraordinary for that time. He knew also a lot about the world political situation. He was well known not only in the european

presbyterian churches. He was one of the publishers of the religious magazine called Hus.

Keywords

Evangelical Church Helvetic Confession, Superintendent Císař, Biography

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce Doc. ThDr. Wernischovi za trpělivost. Dále bych ráda poděkovala Prof. Dr. Karlu Schwarzovi a Prof. DDr. Rudolfu Leebovi z Evangelické theologické fakulty ve Vídni a Prof. Michelovi Grandjeanovi z Theologické fakulty v Ženevě za dobré rady a archivu Synodní rady Českobratrské církve evangelické za zpřístupnění použitých materiálů.

Obsah

Úvod.....	7
1. Doba Ferdinanda Císaře.....	9
1.1 Do vydání Protestantského patentu.....	9
1.2 Po vydání Protestantského patentu.....	12
1.3 Po vzniku samostatného Československa.....	25
1.4 Evangelická církev h. v. na Moravě.....	29
2. Život dr. Ferdinanda Císaře.....	32
2.1 Dětství a rodina.....	32
2.2 Doba studií.....	39
2.3 První místa.....	51
2.4 Klobouky u Brna.....	57
2.5 Císařova činnost jako seniora a superintendenta.....	73
2.6 V moravském školství.....	86
2.7 První světová válka a těsně po ní.....	90
2.8 V Československu.....	98
2.9 Přátelé, odpůrci a známí.....	109
2.10 Literární činnost.....	120
3. Císařovy názory.....	125
3.1 V soukromí.....	125
3.2 Kazatel a pastýř.....	135
3.3 Zbožnost a víra.....	142
Závěr.....	148
Seznam pramenů a literatury.....	150
Přílohy.....	158
I. Dr. Ferdinand Císař.....	158
II. Verše přednesené na pohřbu Břízovy dcerušky v Heršpicích:...	160
III. Církevní správa Evangelické církve h. v. v Předlitaví v posledních desetiletích existence Podunajské monarchie.....	161
IV. Schematismus evangelické církve augsburského a helvetského vyznání v Rakousku 1913.....	183

Úvod

Ve své práci bych ráda nastínila politickou situaci, v níž existovala evangelická církev helvétského vyznání v Předlitaví v době mezi vydáním Protestantského patentu a rozpadu Podunajské monarchie. Moravská, česká a vídeňská superintendence tehdy tvořily jeden celek a jejich zástupci se pravidelně scházeli na synodech ve Vídni. O této době není mnoho napsáno, proto budu částečně vycházet z dobových církevních zřízení. Bez dobového pozadí není možné dobře pochopit činnost superintendenta Ferdinanda Císaře.

Dále se pokusím sepsat životopis Ferdinanda Císaře, vykreslit jeho rodinnou situaci, zjistit kde všude studoval a v neposlední řadě popsat jeho kariéru v církevních službách. Dále bych chtěla zjistit, jak vypadal jeho okruh známých a jaké zastával názory. K tomuto účelu využiji archivních materiálů z archivu Synodní rady Českobratrské církve evangelické a Císařovy publikace a články, které vyšly v časopise Hus. Císař publikoval i v jiných církevních periodících, ale těm se věnovat nebudu. Stejně tak se nebudu zabývat jeho sbírkami kázání¹. Velké množství jím publikovaných spisů se nachází v knihovnách Evangelické teologické fakulty v Praze a Národní knihovny ve Vídni. Další informace lze čerpat z fondu knihovny Evangelické teologické fakulty ve Vídni.

Ferdinand Císař byl známou postavou nejenom v evangelické církvi v Podunajské monarchii, ale také v ostatních církvích presbyterního uspořádání v Evropě i v Americe. Na svou dobu měl nadstandartní znalost jazyků a byl vy-

---

1 Ručně psané sbírky jeho kázání jsou uloženy v knihovně Evangelické teologické fakulty v Praze.

hledávaným řečníkem a dobrým kazatelem. V různých sporech na církevní půdě působil jako prostředník. Zasloužil se např. o vyřešení otázky obsazení stolice praktické teologie na vídeňské univerzitě nebo vyjednával smír v národnostně vypjatých situacích mezi Čechy a Němci na synodech. Stýkal se s prvním československým prezidentem Masarykem a dalšími významnými muži své doby. Ani po odchodu do důchodu se nepřestal zabývat situací své církve a ve svých člancích jí nastavoval zrcadlo.

1. Doba Ferdinanda Císaře

1.1 Do vydání Protestantského patentu

V toleranční době byla práva nekatolíků značně omezena. Tato omezení se týkala nejenom vzhledu modliteben, ale také pravomocí duchovních a práv a povinností jednotlivých členů obou tolerovaných církví. Akatoličtí duchovní např. nesměli vést matriky. Situace se však pozvolna měnila a již v listopadu 1829 jim bylo dovoleno začít, samozřejmě pod dozorem katolických kněží, sestavovat registry svých věřících. Katolický kněz směl navštěvovat nekatolické nemocné, v případě nutnosti nekatolíky pohřbívat², oddávat smíšená manželství, ale naopak to možné nebylo. Katolíky nesměli vychovávat protestantští učitelé. Když si protestant koupil pole od katolíka, které bylo zatížené dluhem, onen dluh přešel na něj.³ Takových omezení bylo ještě více a postupně se proti nim zvedal odpor. Ve 40. letech 19. století bylo v českých zemích nejvíce slyšet pražského duchovního h. v. Bedřicha Viléma Košuta⁴, který si svou činností vysloužil pozornost státních úřadů.

Do poloviny 19. století, jak jsem již řekla, byly evangelické církve v Podunajské monarchii pouze tolerovanými. Katolická církev měla status církve národní. Její specifický status byl odvozován nejen z církevního práva, ale přímo z práva božského.⁵ Revoluční rok 1848 se výrazně promítl do vztahu státu a církve. Císařský patent č. 151 z roku 1849 zaručoval širokou míru individuální a kolektivní náboženské

---

2 Protestant nesměl být pohřben na katolickém hřbitově.

3 Hlavačka, M., Konflikt skrytý v toleranci. Církev a stát v předbřeznové době, In: Hojda, Z., Prah, R. /edd./, Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století, Praha 2003, s. 140-141.

4 Jeho pražský sbor byl tvořen převážně z konvertitů. Na Moravě také existoval jeden malý sboreček, který byl vytvořen z konvertitů a to byl Svěbohov. Dle: Císař, F., Reformovaná církev na Moravě za posledních 40 let, Frýdek 1920, s. 8.

5 Georgiev, J., Mezi svéprávností a poručnictvím. K postavení církví v habsburské monarchii druhé poloviny 19. století, In: Hojda, Z., Prah, R. /edd./, Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století, Praha 2003, s. 169.

svobody⁶. Toto provizorní nařízení bylo potvrzeno tzv. silvestrovskými patenty z prosince 1851, které zaručovaly respektování náboženské svobody a rovněž garantovaly uznaným náboženským společnostem samostatnou správu jejich záležitostí.⁷ Toleranční modlitebny mohly mít od tohoto okamžiku veřejné vchody, věže, zvony. Staly se z nich kostely. Katolická církev tímto zákonem ztratila postavení státní církve, ale na druhou stranu se zbavila státního dohledu a ingerence, tj. dědictví josefinismu.

V červnu 1849 svolalo do Vídně⁸ ministersvo vnitřní schůzku superintendentů a jejich zplnomocněnců, které vedl vídeňský superintendent h. v. Gottfried Franz a haličsko-bukovinský superintendent a. a h. v. Adolph Theodor Haase. Jednalo se o třech bodech: o uspořádání vztahu evangelických církví a. a h. v. ke státu, o návrhu církevního zřízení na synodně presbyterní bázi a o problému unie mezi luterány a reformovanými. Byl projednán i volební zákon pro první zákonodárný synod rakouské evangelické církve. V podstatě měl být zaveden presbyterně-synodní systém správy církve.⁹ Výsledky tohoto jednání předala konzistoř v listopadu 1849 ministerstvu školství. Mezitím však proběhla změna režimu směrem k neoabsolutismu, takže vlastní řešení otázky vztahu evangelických církví a státu bylo odloženo^{10,11}. Výnosem ministra Stadionna dosáhli evangelíci zlepšení své situace ve srovnání s rokem 1781. Nadále se hledalo nové uspořádání státu a všech církví, protože josefinský model se již přežil. Silvestrovský patent z roku 1851 garantoval evangelíkům od roku 1848

---

6 Více: Reingrabner, G., *Protestanten in Österreich. Geschichte und Dokumentation*, Wien 1981, s. 211-212.

7 Hojda, Prah, *Bůh a bohové*, s. 170.

8 Jednání probíhala v červnu a červenci 1849. Dle: Reingrabner, *Protestanten*, s. 213.

9 Reingrabner, *Protestanten*, s. 213.

10 Dne 31. prosince 1849 pozbyl ústavní patent (Verfassungspatent) ze 4. března působnosti. Dle: Tamtéž.

11 Götts, F., *Der Protestantismus in Österreich und Ungarn vom Ende des 18. Jahrhunderts (1781) bis zum Anfang des 20. Jahrhunderts (1918) – Parallelen und Unterschiede*, In: *JGPrÖ* č. 109, Wien 1993, s. 12.

dosažená práva.¹² Co se týkalo konfesijně smíšených manželství a náboženského vyznání dětí z nich vzešlých, mělo padnout konečné ustanovení po dohodě s Římem.¹³

Roku 1855 byl uzavřen konkordát mezi Svatou stolicí a Podunajskou monarchií. Jejím východiskem bylo oboustranné uznání dvou rovnoprávných subjektů. Konkordát zajišťoval katolické církvi rozsáhlé záruky aplikace kanonického práva v záležitostech manželských, vč. uznání příslušnosti církevních soudů. Rakouskému kléru byl garantován volný styk se Svatým stolce. Konkordát přinesl také svobodu působení církevních řádů a kongregací, čímž se mohli např. do Podunajské monarchie vrátit jezuité. Stát mohl spolurozhodovat co se týče církevní správy pouze v otázkách nominačního, resp. prezentačního práva císaře. Souhlas vyžadovaly i změny hranic farností.¹⁴ Evangelíci vnímali tento konkordát jako na jejich úkor uzavřený.¹⁵ Pro liberály¹⁶ byl nepřijatelným a proto proti němu bohovali. Bojovala proti němu i katolická církev v Uhrách, neboť jej považovala za nepřijatelný zásah do vlastních zemských pravomocí se strany Vídně. Následně v letech 1860-1870 došlo k

---

12 Reingrabner, Protestanten, s. 213.

13 Tamtéž, s. 13.

14 Georgiev, s. 171.

15 Reingrabner, Protestanten, s. 213.

16 Rakouští liberálové čerpali podněty v Prusku z názorů Heinricha von Treitsche. Náboženství Treitsche nedůvěřoval, protože se vymyká vytrvalé snaze o důslednou státní kontrolu. Podle něj působí ve státě de facto rozkladným způsobem, což vychází z jeho iracionální podstaty. Náboženství může věřící svádět k anarchii, neposlušnosti, či k fanatismu. Může se tedy stát zdrojem ohrožení státu. Treitsche říká, že náboženství je přirozenou součástí lidské podstaty a sdílení náboženství napomáhá vytváření jednoty národa. Treitsche uznává, že stát má s náboženstvím mnoho společného – oba napomáhají výchově a kultivaci lidského pokolení. Treitsche uvádí čtyři modely uspořádání vztahů mezi státem a církvemi: 1) státní církev, což je model nespravedlivý k náboženským menšinám, 2) systém podřízenosti státu církvi, který má dle jeho názoru oprávněnost pouze v době slabosti státní moci a jehož kořeny leží ve středověku, 3) dualistický (koordinační) model, který platil od roku 1830 v Belgii – katolická církev si ponechala majetek a výsady, za v minulosti sekularizovaný majetek získala náhradou dotace na svou činnost (Treitsche tomuto modelu vyčítá, že katolická církev dostala pouze práva a žádné povinnosti), a za 4) model státní církevní výsosti (System der Kirchenhoheit), který Treitsche označuje za modle německý, státu má příslušet právo samostatně upravit postavení církví ve společnosti a rovněž poněkud obecně formulované oprávnění dozírat nad životem církví, např. nad výchovou kněžstva či nad církevními řády či dosazování kněží, na druhou stranu tyto uznané církve mohly užívat některých výhod plynoucích z jejich veřejnoprávního postavení, např. vybírat církevní daně. Dle: Georgiev, s. 172-177.

postupnému odbourání konkordátu a nakonec i k jeho vypovězení, jak zmíním později. Současně byla říjnovým diplomem z roku 1860 a únorovým patentem z roku 1861 ustavena konstituční monarchie.¹⁷

Za doby neoabsolutismu byl ministrem kultu hrabě Leo Thun-Hohenstein, který chtěl prosadit vznik jedné protestantské zemské církve. Chtěl spojit samostatné reformační církve v Uhrách, Sedmíhradsku a v německo-slovanských korunních zemích pod jednou konzistoří ve Vídni. V jejím čele měl stát prezident právnického vzdělání. Tento plán nadnesli jeho slovenští poradci¹⁸, neboť viděli velké nebezpečí maďarizace zejm. v zalitavské evangelické církvi a. v. Projekt zkrachoval pro odpor Maďarů a pro předsudky sedmíhradských Sasů. Protestantské církve zůstaly i nadále odděleny, bez jakéhokoli institucionálního propojení.¹⁹

1.2 Po vydání Protestantského patentu

Úsilí protestantů o získání náboženské rovnoprávnosti v této době neustávalo. Roku 1859, jak již bylo naznačeno, padl neoabsolutistický režim. Ke změně politického kurzu přispěly i neúspěchy v zahraniční politice a válečné neúspěchy v Itálii.²⁰ V srpnu téhož roku proběhla ve Vídni ministerská konference, na níž se jednalo o zalitavských evangelicích. Tato konference ovlivnila situaci i v Předlitaví.²¹ Roku 1859 se stal

---

17 Gottas, s. 17.

18 Ján Kollár, Karol Kuzmány.

19 Schwarz, K. W., Vom Exeritium religionis zur Privatisierung des Religionsbekenntnisses. Der Protestantismus im Spiegel seines Ringens um Religionsfreiheit zwischen 1848 und 1938, <http://museum.evangel.at> ze dne 12. listopadu 2015, s. 7.

20 Říčan, R., Das Reich Gottes in den böhmischen Ländern. Geschichte des tschechischen Protestantismus, Stuttgart 1957, s. 165.

21 Georgiev, s. 171.

poprvé prezidentem vídeňské konzistoře evangelík²². Téhož roku bylo zřízeno evangelické oddělení na ministerstvu kultu.²³ O rok později, dne 8. dubna 1861, se evangelíci konečně dočkali – byl vydán Protestantický patent²⁴. Z trpěných evangelických společenství se staly uznané církve s presbyterně synodním uspořádáním, nad nimiž si nejvyšší dohled i nadále podržel císař. K tomuto účelu zůstala zachována někdejší konzistoř, v jejímž čele nově stál císařem jmenovaný evangelický prezident. Tato konzistoř byla přejmenována na Císařsko-královskou vrchní církevní radu a. v. a h. v. (Kaiserlich-königliche evangelische Oberkirchenrat A. B. und H. B.).²⁵ Již 9. dubna 1861 vstoupilo zvláštním státním nařízením v platnost provizorní církevní zřízení.²⁶ Co však vyřešeno nebylo, byly některé interkonfesijní otázky týkající se školství a manželství. Studenti theologie mohli nově studovat na kterékoli fakultě, jedinou podmínkou bylo, že během svého tříletého studia musí strávit alespoň jeden semestr na vídeňské fakultě²⁷. Provizorní církevní zřízení bylo

---

22 Ministr kultu hrabě Leo Thun-Hohenstein (1811-1888) dosadil do čela církevního vedení evangelické církve roku 1815 evangelického právníka Josepha Andrease Zimmermanna (1810-1897), který se stal jejím prvním evangelickým prezidentem. Před tím platilo pravidlo, že pouze katolík může zastupovat katolického mocnáře. Po Zimmermannovi, od roku 1874, následoval Conrad Schmidt von Altenheim (1810-1884). Více: <http://museum.evangel.at>.

23 Link, Ch., *Der Protestantismus in Österreich*, Wien 2007, s. 38.

24 Byl velmi podobný patentu vydanému pro Zalitaví roku 1859.

25 Více o církevním uspořádání viz níže.

26 Link, Ch., *Der Protestantismus in Österreich*, Wien 2007, s. 38.

27 Protestantický theologický učitelský ústav (Protestantisch-theologische Lehranstalt) začal ve Vídni působit v dubnu 1821. Jeho vznik byl důsledkem strachů a restrikcí metternichovského systému, který zakázal studovat teologii v zahraničí. Škola sice nebyla součástí univerzity, ale podléhal dozoru dvorské studijní komise (Studienhofkommission), která měla zabránit šíření buršáckých a „demagogických“ vlivů. (Dle: Link, s. 35-36) Ředitelem školy se stal konzistorní rada Johan Wächter. Účelem založení vzdělávacího ústavu udržet theologický dorost v zemi, aby nestudovali v zahraničí. Po stránce vědecké činnosti nebyla od ústavu žádná větší očekávání, jak se lze dočíst v Studien-Hof-Commissionsdekret z října 1819. (Dle: Leeb, R., *Zum wissenschaftlichen Profil der an der Fakultät lehrenden Kirchenhistoriker und zur österreichischen evangelischen Protestantengeschichtsschreibung*, In: Schwarz, K., Wagner, F. /edd./, *Zeitenwechsel und Beständigkiet. Beiträge zur Geschichte der Evangelisch-theologischen Fakultät in Wien 1821-1996*, Wien 1997, s. 13.) Od roku 1850 byla škola označována jako fakulta. Roku 1861 dostala promoční právo. (Dle: Link, s. 36.)V podstatě celou druhou polovinu 19. století a až do rozpadu monarchie trvaly opakované snahy o začlenění fakulty do vídeňské univerzity. Odpor proti tomuto začlenění byl velký, zejm. z katolické strany. Teprve roku 1922 se fakulta stala součástí vídeňské

roku 1864 přepracováno, v lednu 1866 schváleno císařem a poté vstoupilo v platnost. Reformovaní zůstali i nadále odděleni od luteránů, ačkoli se již od roku 1817 objevovaly snahy o vytvoření unie. Podle Reingrabnera za tím stál pravděpodobně pokus státu zabránit vzniku velké evangelické církve.²⁸

Podunajská monarchie se po rakousko-uherském „vyrovnání“ proměnila z císařství v konstituční monarchii. Její politiku v 60. a 70. letech 19. století formovali, co se vztahu státu a církve týče, právě výše zmínění liberálové, jichž se obával dřívější metternichovský režim. Směřovali k nastolení systému státní církevní výsosti. Současně postupně docházelo k stírání rozdílů mezi Předlitavím a Zalitavím. Byly zavedeny civilní sňatky a postátněny matriky, na prosazení čehož se podílela i uherská katolická církev, která nesouhlasila s konkordátem.²⁹ Rakouští liberálové vyčkávali se zasazením smrtelného úderu konkordátu do doby, než k tomu budou mít dost sil. Na svou stranu si nejprve získali nekatolíky skrze vydání protestantského patentu a úsilí o prosazení interkonfesního zákona, který by zrušil zvýhodnění katolické církve před ostatními denominacemi.³⁰ Poté, co se roku 1867 dočkali změny svého postavení Židé, zůstala na poli vztahu náboženství a státu nevyřešena pouze otázka katolické církve.

V prosinci 1867 byla vydána nová ústava, tzv. prosincová ústava, která však neposkytovala odpověď na další směřování monarchie.³¹ V jedné věci však byla jednoznačná – stanovovala, že soudní moc ve státě je výhradně v rukou státu. Květnové zákony z roku 1868 v tomto duchu pokračovaly. Ministerským nařízením

---

univerzity. (Dle: Reingrabner, G., *Geschichtsmächtigkeit und Geduld. Probleme um die Eingliederung der evangelisch-theologischen Fakultät in die Universität Wien*, In: Schwarz, K., Wagner, F. /edd./, *Zeitenwechsel und Beständigkiet. Beiträge zur Geschichte der Evangelisch-theologischen Fakultät in Wien 1821-1996*, Wien 1997, s. 100-116).

28 Reingrabner, *Protestanten*, s. 215.

29 Georgiev, s. 177.

30 Tamtéž.

31 Protestantům jejich práva i nadále zajišťovala – právo na veřejné vykonávání náboženství a právo na sebeurčení ve vnitřních věcech církve, vč. správy majetku.

80/168 RGBI byla obnovena i plná juristikce světských soudů ve věcech manželských.³² Dá se tedy říci, že došlo k částečnému prolomení konkordátu. Byl ovlivněn manželský zákon, výchova dětí v nábožensky smíšených manželstvích a došlo k liberalizaci problematiky změny vyznání. Časem došlo i na vztah školy k církvi, kdy katolická církev ztratila dohled nad školským systémem.³³ Většina škol byla změněna na interkonfesijní a byly podřízeny státnímu dozoru³⁴. Společným prohlášením císaře a ministra kultu a vyučování byl roku 1870 konkordát označen za neúčinný.³⁵ Nahradil jej v rámci květnových zákonů z roku 1874 zvláštní zákon, tzv. katolický zákon (Katholikengesetz). Konkordátní uspořádání nahradila státní svrchovanost nad církvemi.³⁶

V Podunajské monarchii bylo zrovnoprávnění různých náboženství kodifikováno v zákonech z konce 60. let 19. století, avšak ani tyto zákony nezabránily určité přetrvávající diskriminaci.³⁷ Aby stát mohl zaručovat rovnoprávnost a emancipaci různých náboženství, musil stát nad nimi a být formálně neutrální.³⁸ Stát se tedy de facto stal multikonfesijním nebo spíše nekonfesijním. Náboženství bylo vytlačováno z veřejné sféry do soukromé³⁹. Touto ztrátou konfesiality však zároveň začal mizet

---

32 Georgiev, s. 178.

33 Biskupské konzistoře měly dohled nad triviálními a hlavními školami od roku 1805. Biskupové dohlíželi na dosazování učitelů i na to, podle jakých učebnic se bude učit.

34 Pro evangelické církve to však znamenalo ztrátu kontroly nad školstvím. Více: Reingrabner, Protestantismus, s. 217.

35 Georgiev, s. 178-179.

36 Link, s. 40.

37 Malíř, J., Sekularizace a politika v dlouhém 19. století, In: Fasora, L., Hanuš, J., Malíř, J. /edd./, Sekularizace českých zemí v letech 1848-1914, s. 12.

38 Týž, s. 13.

39 Konec 19. století byl dobou velkých změn ve společnosti a ve vědě. I evangelická církev se na tyto změny snažila reagovat. Nadále zůstávala malou církví, což v mnohých vyvolávalo otázky, proč tomu tak je, proč nedokáže oslovit davy. Odpověď na tuto otázku někteří nacházeli např. v tom, že církev nemá čistě presbyterni zřízení, nebo že církevní kázeň není dodržována tak, jak by měla, že nenásleduje určitý theologický směr, či není dostatečně duchovně probuzenou. Redakce časopisu Hus viděla problém jako komplexní – byla to velká doba a v ní malí lidé. Rozhodla se však vyzdvihnout alespoň jeden problém, který viděla jako palčivý. Jím bylo „*ješitné, nesnášenlivé a fanatické autoritářství, které žádá slepou poslušnost*“. Jako příklad, na němž tuto skutečnost ukazuje, si redakce Husa vybrala článek Hlasů ze Siona o změně způsobu voleb seniorů a superi-

jeden z pilířů kolektivní identifikace, který platil po staletí pro jednotlivce i celé skupiny. Toto vedlo k hledání nových identifikačních modelů, k hledání „nových náboženství“, kterými byl mj. kult rozumu nebo nacionalismus.⁴⁰ Nacionalismus se projevoval v Čechách a na Moravě v Císařově době docela výrazně⁴¹. Náboženské slavnosti byly nahrazeny národními slavnostmi či poutěmi a různými rituály spojenými s národními spolky a pro národ významnými místy či kultem národních hrdinů. Svou roli hrály i ideje občanského principu a lidských práv.⁴² Náboženství a občanský princip bývaly někdy vnímány jako protiklady, které spolu nemohou navzájem existovat. Docházelo k vytlačování náboženství ze státní i společenské sféry, až mu zbyla pouze sféra privátní. Náboženství se však těmto tlakům jen tak nepodvolovalo. Církev hledaly nové cesty. Objevovaly se i nové formy religiozity a vznikaly nové církve.

Poslední tři desetiletí trvání Podunajské monarchie byla pro evangelíky klidnou dobou, která umožňovala církevní práci a rozkvět. Roku 1891 schválily synody obou evangelických církví znění svého církevního zřízení, které bylo následně potvrzeno císařem. Toto zřízení přežilo i první světovou válku. Po roce 1897 postupně nastala vlna přestupů k evangelictví jako důsledek hnutí „pryč od Říma“ (Los-von-Rom-

---

ntendentů, na němž nenechala kámen na kameni. Redakce Husa doporučuje k zlepšení situace dodržovat následující: „1) že bude o všech našich potřebách a otázkách pojednáváno mezi námi vždy co možná věcně; nebo jen tak se tříbí názory a docíluje se zdárný výsledek; 2) že bude dovoleno, ano vítáno, aby každý, kterýkoli člen naší církevní rodiny směl slušně pronést své mínění, aniž by byl hned kaceřován, i kdyby snad jeho náhled byl mylný; nebo jen tak umožňuje a zabezpečuje se živý zájem, plodná součinnost všech; 3) že všeliké dohodování mezi námi bude se dít vždy evangelicky důstojně, v duchu bratrské lásky; nebo jen to je metoda dle Krista a jen tak se získá sympathie a úcta lidí mimo nás, kdežto jinak se odpuzují; a 4) že všeliká potřebná práce na roli církevní se zorganizuje, nebo jen tak při našem malém počtu a naší chudobě lze vykonati něco vydatného, něco většího.“ Dle: Velká doba, malí lidé. Z mravní pathologie (chorobozpytu) našeho církevního života I. a II., In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. IX, č. 2, 1897, s. 25-26 a Tamtéž, č. 3, s. 36-40.

40 Tamtéž.

41 Český nacionalismus se projevil již na druhém synodu roku 1871. Dle: Reingrabner, Protestanten, s. 223.

42 Velká doba, s. 14.

Bewegung).⁴³

V této době působil v Podunajské monarchii taktéž Evangelický spolek (Evangelischer Bund), který usiloval o kontakty s cizinou a podporoval finančně početně slabý rakouský protestantismus. K myšlenkám hnutí Los-von-Rom se vyjadřoval přátelsky a chtěl, aby toto zvolání bylo nahrazeno slovy „K evangeliu!“ (Hin zu Evangelium!), což i prosadil. Spolek spolupracoval s Gustav-Adolfským spolkem a spolu podporovali diasporní evangelické sbory např. rozdáváním biblí, zpěvníků či odborné literatury.⁴⁴ S jeho podporou vznikaly od roku 1903 i různé evangelické církevní spolky mezi nimi i Německo-evangelický spolek pro Východní marku (Deutsch-Evangelisch Bund für die Ostmark), který byl založen po dlouhém jednání roku 1903⁴⁵ a jehož úředním orgánem byl časopis *Die Wartburg*.⁴⁶

Vzrůstající nacionalismus poslední třetiny 19. století se projevil také na půdě vídeňské evangelické theologické fakulty. Mezi jejími českými studenty byla většina helvétského vyznání. Z těchto reformovaných kruhů potom vzešel nápad vystoupit z rakouské evangelické církve h. v. a založit vlastní českojazyčnou reformovanou církev, jejíž církevní zřízení by stálo čistě na reformovaných základech a jež by měla presbyterně-synodní uspořádání. Plánovali nahradit c. k. konzistoř radou generálního synodu. Nad církví tedy neměl být žádný státní dohled.⁴⁷

Tyto myšlenky ovlivnily i postoje českých reformovaných studentů theologie, kteří poté vídeňskou fakultu odmítali pro její „unionovanost“. Výsledek byl ten, že většina

---

43 Link, s. 40.

44 Fleischmann-Bisten, W., Die Orientierung der österreichischen Protestanten nach dem „Reich“ 1903-1938 – dargestellt am Beispiel des „Evangelischen Bundes zur Wahrung der deutsch-protestantischen Interessen“, In: JGPrÖ č. 112, 1996, s. 119-123.

45 Před vypuknutím první světové války v něm bylo zahrnuto skoro 80 církevních sborů a měl zhruba 4 500 členů.

46 Fleischmann-Bisten, s. 120-121.

47 Schwarz, K., Kirchenrecht zwischen Theologie und Jurisprudenz: Eine Bilanz seiner Erforschung und Lehre an der Wiener Evangelisch-Theologischen Fakultät, In: Kneucker, R. F., Schwarz, K. W., Religionsrecht und Theologie. Das „Wiener Modell“, Wien 2014, s. 82.

jejich studia proběhla na některé jiné evropské theologické fakultě⁴⁸ a ve Vídni strávili pouze ony dva povinné semestry, v nichž se věnovali zejména církevnímu právu. Jako mediátor do této situace vstoupil roku 1895 nově povoláný profesor církevního práva Gustav Adolf Skalský⁴⁹. Pokoušel se situaci uklidnit⁵⁰, ale jeho pozici oslabovalo, že byl augsburského vyznání. Situaci nenapomohl ani fakt, že katedra reformované theologie zůstala v letech 1899 až 1913 uprázděna⁵¹. Počet reformovaných studentů na vídeňské fakultě se přese všechny snahy prof. Skalského v letech 1896 až 1907 propadl na své minimum – 26 studentů⁵². Např. roku 1899 nenastoupil ke studiu ve Vídni žádný reformovaný student a jenom tři luteráni.⁵³ Roku 1913 nastoupil místo profesora praktické theologie Josef Bohatec⁵⁴, který byl zástupcem českých reformovaných evangelíků.

Problém s nízkým počtem studentů byl ale složitější. Nešlo pouze o animozitu mezi česky a německy mluvícími kruhy, ale významnou roli hrálo i finanční ohodnocení

---

48 Obvykle se jednalo o Basilej nebo Edinburgh. Chudí studenti žádali o stipendium některou z existujících nadací, aby mohli vycestovat. Dle: Loesche, G., *Ceschichte des Protestantismus im vor-maligen und im neuen Österreich*, Leipzig 1930, s. 620.

49 Gustav Adolf Skalský (1857-1926) byl před svým povoláním na theologickou fakultu do Vídně farářem a. v. ve Velké Lhotě u Dačic. Po rozpadu monarchie byl z fakulty pro své nelояální postoje vyhozen. Dle: Macek, O. /ed./, *Českobratrská církev evangelická ... průvodce čili baedeker*, Praha 2008, <http://www.nosislav.evangnet.cz> ze dne 1. prosince 2015 s. 24.

50 K tomuto účelu byl roku 1909 jmenován zvláštním radou na vrchní církevní radě a. v.

51 Uprázdění stolice reformované theologie neznamenovalo, že by se ve Vídni reformovaná theologie nevyučovala. Dočasně ji vyučoval farář vídeňského sboru h. v. dr. Carl Alphons Witz-Oberlin. Tato časová prodleva mj. umožnila Josefu Bohatcovi dokončit všechny kroky potřebné k obsazení příslušné stolice. Od jeho nástupu měla vídeňská fakulta mezi profesory zástupce českých reformovaných členů církve.

52 Schwarz, *Kirchenrecht*, s. 82.

53 Zprávy, In: Hus. *Časopis věnovaný zájmům církve evanj. Reformované*, r. XI, č. 12, 1899, s. 191.

54 Josef Bohatec (1876-1954) byl filosof a theolog. Po gymnaziálních studiích v Brně pokračoval na vídeňské Evangelické theologické fakultě, kde dostal jako výborný student stipendium. Ve studiu pokračoval na filosofické fakultě v Praze, kde roku 1903 složil doktorské zkoušky z filosofie. Roku 1905 promoval na theologické fakultě ve Vídni. Navazovalo studium na theologické fakultě v Halle a studium filosofie v Berlíně a Erlangen. Roku 1907 byl povolán za ředitele Reformovaného kazatelského semináře v Elberfeldu. Roku 1912 proběhla jeho habilitace na evangelické theologické fakultě v Bonnu. Roku 1913 se stal zvláštním a roku 1916 řádným profesorem reformované dogmatiky na Evangelické theologické fakultě ve Vídni, kde působil až do roku 1951. Dle: https://de.wikipedia.org/wiki/Josef_Bohatec ze dne 1. prosince 2015.

farářů, když vstoupili do církevní služby. Když někdo vystudoval medicínu nebo práva, vydělal si následně dostatek peněz, aby bez problémů uživil svou rodinu. S faráři tomu tak nebylo. Na samém začátku 20. století činilo farářské služné ze státního paušálu 655 nebo 680 zlatých⁵⁵, což odpovídalo příjmu zámožnější rolnické rodiny.⁵⁶ O zvýšení farářského služného jednaly konventy v Čechách i na Moravě⁵⁷, ale z výpočtů jim vyšlo, že mnohé sbory, jejichž členy tvořili zejm. rolníci, neměli šanci vybrat dostatek finančních prostředků na to, aby se situace změnila.

Problém nedostatku farářů byl akutní v obou evangelických církvích. Hledaly se tedy i jiné cesty, jak jejich řady doplnit. Rakouské sbory hledaly faráře v Říši, přičemž využívaly dvířka, které nabízel §20 bohosloveckého zkušebního statutu. Česky mluvící sbory mohly nové kazatele lákat nanejvýš z české menšiny v Americe. Chtěly tedy dosáhnout změny požadavků na budoucí kazatele. Chtěly, aby mohli studovat kdekoli v zahraničí v rámci presbyterní aliance, aby tam mohli být i ordinováni a aby jedinou podmínkou bylo přezkoušení před superintendenční komisí.⁵⁸ Sedmý synod však roku 1901 schválil jiné rozhodnutí. Znělo takto: „*Šestým generálním synodem H. V. uznané dva povinné semestry na c. k. bohoslovecké fakultě vídeňské zvyšují se pro studující ref.*

---

55 Existovaly snahy zvýšit výšku služného na 800 zl., tedy zhruba na úroveň platu úředníka, avšak tato částka byla pro mnoho sborů nad jejich finanční možnosti. Podobně marné byly i snahy zvýšit učitelské služné na 500 zl. Církev byla chudá a každý výdaj byl problémem. Ozývaly se opakovaně i hlasy zavřít učitelský seminář, protože se nevyplatí a těch pár potřebných učitelů by mohlo vyjít i ze státních ústavů. Ale tak jednoduché to nebylo. Jednak by stěžil který státní ústav dal potřebnou záruku, že přijme tolik a tolik evangelických studentů a jednak šlo o pojetí výuky, kdy v evangelických kruzích byl kladen důraz na jiné věci a pojetí látky. Na seminář nebylo dost finančních prostředků, to je pravda. Nepřežil by bez finanční pomoci ze Švýcarska a od Gustav-Adolfského spolku. Potřeboval budovu, která by byla odpovídala soudobým požadavkům na školu, tj. vyšší místnosti, větší okna, více prostoru atd. Bylo třeba peněz na personál. Pisatel článku největší problém viděl v tom, že se o stavu učitelského semináře a jeho problémech v církevním tisku téměř nemluví a málo kdo si jeho problémy připouštěl. Bez této diskuse nebylo, dle jeho názoru, možné stav zlepšit. Dle: H., V., Úprava služného farářů a učitelů, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. XII, č. 4, 1900, s. 84-85; Náš učitelský seminář, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. XII, č. 6, 1900, s. 116-117.

56 H., V., Úprava služného, s. 84-85.

57 Např. 8. konvent reformované superintendence moravské roku 1901.

58 O povinných semestrech na vídeňské fakultě. Ze synodu, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. XII, č. 12, 1901, s. 182.

*bohosloví na semestry tři, avšak s výhradou, že synod počet těchto povinných semestrů by zase snížil, jestliže by při skytnutých k tomu příležitostech nedošlo k ustanovení alespoň dvou reformovaných profesorů na c. k. theol. fakultě vídeňské.*⁵⁹ Toto znění se poněkud tlouklo se zněním výše zmíněného §20, ale de facto to nebyl větší problém. Do českých zemí se z Ameriky žádný velký proud kazatelů nehrnul. Z Ameriky přišli do roku 1901 všeho všudy pouze dva faráři, kteří tam zůstat nechtěli, tak neměli problém strávit povinné dva semestry na vídeňské fakultě a složit zkoušky. Dále existovala snaha získat čtyři další faráře, ale ti nabídku působit v českých zemích rovnou odmítli.⁶⁰

První hlasy po spojení obou evangelických konfesí se začaly ozývat již po roce 1848. Pražští faráři Bedřich Vilém Košut a Josef Růžička⁶¹ marně vyzývali ke spojení na základě bratrské konfese. Proti byli nejenom mnozí církevní představitelé, ale také vídeňská vláda.⁶² Po roce 1863 tuto myšlenku opět krátce probudil Heřman z Tardy.⁶³ Koncem roku 1895 se také stupňovalo napětí mezi tamním reformovaným sborem a českou reformovanou menšinou, která se následně chystala opustit sbor v Dorotheegasse, protože jim je bráněno vykonávat české bohoslužby. Zástupci vídeňské superintendence odmítli na synodu o tomto problému jednat. Nakonec se podařilo vrchnímu církevnímu radovi z Tardy, senioru Císařovi a superintendentovi Schackovi situaci urovnat. Obě strany o krůček ustoupily a českojazyčné bohoslužby se pak

---

59 Tamtéž.

60 Tamtéž, s. 183.

61 Oba dále požadovali jménem svých církví zrovnoprávnění s římským katolicismem, zřízení českomoravské evangelické konsistoře a evangelického oddělení na theologické fakultě. Na Moravě emancipační činnost sice také probíhala, ale neměla takový rozsah a ohlas. Za zmínku stojí, že německojazyční evangelíci z plánované církevní unie vyloučení sice explicitně nebyli, nicméně jejich oslovení nebyla věnována prakticky žádná pozornost. Unie měla vzniknout na nacionálně-historické bázi. Dle: Nešpor, Z. R., *Náboženství v 19. století. Nejcirkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?*, Praha 2010, s. 130-131.

62 *Deset let Českobratrské evangelické církve 1918-1928*, Praha 1928, s. 6.

63 Tamtéž.

mohly konat v neděli odpoledne v kostele v Dorotheegasse. Český exodus se nekonal.⁶⁴ O problematice následně jednal šestý superintendenční konvent evangelické církve h. v. v Brně. Přijat byl návrh seniora Ferdinanda Císaře, aby na nejbližším reformovaném synodu byla předložena žádost, aby tento zaopatřil vídeňským reformovaným Čechům českého kazatele.⁶⁵ Postupem času vznikl *Spolek pro zřízení českého reformovaného sboru ve Vídni*, který vybíral peněžité dary na jeho vznik.⁶⁶ Tento spolek se také snažil získat pravidelnou finanční podporu pro svůj plán u všech reformovaných sborů v Čechách a na Moravě, ale bez větší odezvy.

Reformovanou církev v šedesátých letech 19. století výrazně ovlivnil konfesionalismus zahraničního původu, který byl vlastně přesným opakem toho, o co usiloval Košut. Důraz byl kladen na jednoznačnější a „pravověrnou“ církevní nauku, definitivně stvrzenou oficiálním přijetím Heideberského katechismu roku 1883. Taktéž kvetly vnitromisijní snahy, jak je zřetelné ze vzniku a rozvoje nedělních škol. Vznikaly i sociální ústavy a církevní časopisy. Kalvínský konfesionalismus šel ruku v ruce s požadavkem úplného odstátnění presbyterního uspořádání evangelické církve.⁶⁷ Konvent čáslavského seniorátu přijal roku 1877 tzv. Čáslavské zřízení, které bylo písemným vyjádřením tohoto plánu. Jeho zavedení se však nepodařilo prosadit. Podobná situace byla v evangelické církvi a. v., kde se taktéž projevoval konfesionalismus. Navíc byla církev zmítána spory mezi česko a německojazyčnými sbory⁶⁸. V Čechách se z českojazyčných luteránů stala ještě větší minorita než byli

---

64 Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, č. 12, r. VII, 1895. s. 178-179.

65 Tamtéž, s. 185.

66 Zprávy. Z Vídně, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. XI, č. 12, 1899, s. 190-191.

67 Nešpor, Z. R., Náboženství, s. 144-145.

68 Projevovat vlastenectví bylo až módou. Někdy se ovšem mohlo otočit proti oběma evangelickým církvím naráz, když došlo na jednu často citovanou formulku: „*Katolicismus odpovídá povaze románského kmene, pravoslaví souvisí s rázem Slovanův a protestantismus vyhovuje potřebám národů germánských.*“ Podle její logiky byly obě ev. církve německými služebnicemi a byla jim pod-souvána nelояálnost ke státu. Dle: Národnost a náboženství, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. XII, č. 5, 1901, s. 72-73.

předtím. Roku 1900 si němečtí evangelíci vymohli vznik vlastní superintendence.⁶⁹ Na Moravě spíše docházelo k národnostním střetům.⁷⁰

Obojí konfesionalismus skončil de facto nástupem nové generace farářů. Roku 1891 proběhla první společná oficiální akce obou evangelických církví. Společně v Praze oslavili 300 let od narození Jana Amose Komenského. O několik let později, roku 1894, došlo ke vzniku společné *Národní záložny* v Praze. Roku 1902 byl ustanoven společný *Český evangelický školský spolek*. Roku 1903 skončily vyostřené konfesijní spory mezi zástupci dvou církevních časopisů: *Evanj. Církevníka* a *Husa*. Téhož roku vydal Ferdinand Hrejsa *České vyznání*.⁷¹

Od roku 1903 se snahy o spojení obou evangelických církví v českých zemích stupňovaly. Neuplynul snad jeden rok, aniž by se na tomto poli něco neudálo.⁷² Dne 28. září 1903 proběhl společný sjezd českých evangelíků na Král. Vinohradech jako reakce na útočné články namířené proti evangelíkům⁷³. Sjezd vydal rezoluci, v níž se uvádí, že se tam přítomní cítí sjedoceni na základě evangelia, mají vědomí společné minulosti a chtějí usilovat o to, aby se toto vnitřní spojení stalo zjevným i zvenčí.⁷⁴ O české konfesi se v této rezoluci nemluví, protože zúčastněným bylo jasné, že by to neprošlo přes vrchní církevní radu. Dále sjezd přijal návrh faráře Duška na zřízení evangelické rady, Kostnické jednoty⁷⁵.⁷⁶ Téhož roku založily obě evangelické církve společnou Diakonii. O rok později vznikl Sbor pro zachování bratrských památek a

---

69 Říčan, R., Jak došlo k sjednocení českých církví augsburského vyznání a helvétského vyznání roku 1918, In: *Církev v proměnách času*. Sborník k 50. výročí spojení Českobratrské církve evangelické, Praha 1969, s. 10.

70 Nešpor, Z. R., *Náboženství*, s. 143.

71 *Deset let*, s. 7.

72 Hromádka, J., Naplnil se čas. K jednotě českých evangelíků, In: *Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní*, r. XXIX, č. 6, 1917. s. 81.

73 *Národní listy* obvinily české evangelíky a realisty, že „pracují pro pruského krále“. Tímto obviněním zkončila veškerá spolupráce mezi reformovanými a mladočechy. Dle: Nešpor, Z. R., *Náboženství*, s. 148.

74 *Deset let*, s. 8.

75 Kostnická jednota vznikla roku 1903, ale reálně začala fungovat až v roce 1905.

76 *Deset let*, s. 8.

Spolek českých duchovních, který zahrnoval faráře obou konfesí.⁷⁷

Roku 1907 se opět vrátila myšlenka spojení obou evangelických církví na základě bratrské konfese. V Husu se pro ni vyslovoval superintendent Císař a v Evanj. Církevníku farář Lukášek. Z církví se však ozývaly i hlasy proti tomuto spojení, např. v časopise Český Evanjelík nebo ze strany prof. vídeňské theologické fakulty Gustava Adolfa Skalského⁷⁸. Vrchní církevní rada nakonec smetla tyto snahy ze stolu, když nepřipustila návrh o České konfesi k jednání na synodu.⁷⁹ Tento neúspěch však neznamenal konec společných akcí. Roku 1911 došlo k dalšímu evangelickému sjezdu na Vinohradech. Téhož roku vzniklo i *Sdružení pokrokových evangelíků*, které začalo vydávat časopis Kalich.⁸⁰ O rok později vydal Ferdinand Hrejsa Českou konfesi, což výrazně ovlivnilo následující diskusi o možném spojení obou konfesí.⁸¹

Blížil se rok 1915, na nějž byly plánovány slavnosti k 500letému výročí úmrtí Mistra Jana Husa. Husovské slavnosti se konaly pravidelně v Praze. Přípravy na ono kulaté jubileum roku 1915 probíhaly dlouhou dobu před tím. Ze strany moravských evangelíků zazněl i návrh, zda by se jednou ústřední slavnost nemohla pro změnu konat v Brně, kde ještě nikdy nebyla. Zastánci tohoto návrhu argumentovali i faktem, že ve stejnou dobu se v Brně koná schůze pobočné jednoty Gustav-Adolfského spolku a také pastorální konference, takže jsou tam přítomni skoro všichni moravští faráři.⁸² K velké oslavě, která měla navenek demonstrovat jednotu obou evangelických církví, však nedošlo, neboť roku 1914 vypukla první světová válka. Proběhlo pouze větší množství menších oslav na sborové úrovni, při nichž často obě konfese

---

77 Tamtéž.

78 Skalský odmítl idealizaci předbělohorských náboženských poměrů, modernistický požadavek bezkonfesijní církve i „národnostní horečku“ a tvrdil, že „unii, skutečnou unii, aneb jednu spojenou zemskou církev mimo redaktora Evanjel. Církevníku (F. Hrejsy) žádný nechce.“ Nešpor, Z. R., Náboženství, s. 161.

79 Deset let, s. 8-9.

80 Říčan, Jak došlo, s. 10.

81 Deset let, s. 9.

82 V zemi Husově – k roku 1915, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. XII, č. 5, 1901, s. 72.

spolupracovaly. Válka je sblížovala.⁸³ Podobně proběhla v menším měřítku o rok později i oslava výročí úmrtí Jeronýma Pražského. Celkově však byly obě evangelické církve na začátku první světové války v hledáčku vlády a docházelo k cenzuře a zastavování vydávání církevních časopisů.⁸⁴

Někteří církevní představitelé, zejména z mladší farářské generace,⁸⁵ hledali od konce roku 1916 možnosti, jak se dopracovat ke spojení obou evangelických církví. Hledali při tom oporu nejenom ve farářských kruzích, ale také u laiků. Ve dnech 15. a 16. května 1917 se sešli zástupci obou evangelických církví v Praze u Klimenta k jednání. Výsledkem jejich setkání byla rezoluce, „*aby zřízena byla samostatná česká národní církev evangelická, jdoucí ve stopách české reformace*“⁸⁶. Nešlo tedy pouze o zrušení konfesijních hranic, ale o vytvoření nové církve.⁸⁷ Zúčastnění ze svého středu zvolili širší a užší kruh pracovníků, kteří měli tento plán zrealizovat. Dne 16. května 1917 proběhla také valná hromada Kostnické jednoty, na níž dr. Boháč navrhl, aby výbor pracoval ke sjednocení českých evangelíků v české národní církvi.⁸⁸ Tento návrh byl přijat. Roky 1917 a 1918 byly pak naplněny přednáškovou činností jak ve městech tak i na venkově. Tyto přednášky měly za úkol probudit zájem o sjednocení církví na reformačním základě. Církevní odbory, zvolené z výše zmíněného pracovního kruhu, pilně pracovaly na budoucím společném vyznání „*v duchu bratrské a české konfese, které by bylo v souladu se světovými evangelickými církvemi*“⁸⁹ a na praktickém provedení budoucího sjednocení. Bylo např. třeba vyřešit, jak bude vypadat správní struktura nové církve⁹⁰. Evangelické církve a. v. a h.v. byly na území

---

83 Deset let, s. 10.

84 Říčan, Jak došlo, s. 10.

85 Např. vikář Hromádka, dr. Boháč, dr. Frinta, L. Kubát, St. Klíma, faráři Kalenda, Lány, Jerie, Kantorek, Nagy, Šebesta. Dle: Deset let, s. 10.

86 Tamtéž, s. 11.

87 Říčan, Jak došlo, s. 11.

88 Deset let, s. 11.

89 Tamtéž.

90 Existovaly i touhy, do této společné církve zahrnout i jiné evangelické církve na našem území, ale k tomu nedošlo.

Čech a Moravy rozděleny do většího množství správních celků. Evangelickou církev h. v. tvořily dvě superintendence, které byly jazykově de facto české. S evangelickou církví a. v. to bylo ještě složitější, protože její superintendence a senioráty zahrnovaly jazykově české i jazykově německé sbory.⁹¹ Z toho vyplývá i fakt, že ani jedna z církví, respektive jejich česky mluvících částí, neměla jednoznačného představitele, neboť vrchní církevní vedení bylo ve Vídni.

1.3 Po vzniku samostatného Československa

Po vzniku Československé republiky dne 28. října 1918 bylo nezbytně nutné vytvořit jednotné zastoupení obou evangelických církví. Předchozí dvouletá příprava umožnila, že vše proběhlo rychle. Z církevních představitelů, kteří stáli v čele dosavadního úsilí o sjednocení vzniklo nové církevní vedení. Ústřední výbor českých evangelíků, tak se toto jednotné zastoupení jmenovalo, měl za úkol provést přípravu ke spojení obou církví v jednu na základě české reformace.⁹² Hlavní jednání probíhala v Praze. Existovaly i snahy zapojit do jednání slovenské evangelíky nebo Svobodnou reformovanou církev, avšak to se nepodařilo. Již na 5. listopadu 1918 svolal Ústřední výbor se superintendenty a seniory obojího vyznání generální sněm.⁹³ Ten se na jednání v Husově domě v Praze usnesl na sloučení obou evangelických církví na základě Českého vyznání z roku 1575 a Bratrského vyznání podle Komenského z roku 1662. Dále se usnesli, že má být svolán generální sněm českých evangelíků, který by toto spojení a další potřebné kroky oficiálně schválil.⁹⁴ Generálního sněmu se měli účastnit zástupci všech dotčených církevních sborů, aby bylo možno co nejdemokratičtěji rozhodnout o dalším směřování církve.

---

91 Struktura superintendencí viz. příloha.

92 Deset let, s. 13.

93 Říčan, Jak došlo, s. 12.

94 Deset let, s. 13-14.

Generální sněm byl svolán na 17. a 18. prosince 1918 do Prahy. Bylo třeba vybrat jméno pro novou spojenou církev a právně zajistit její návaznost na obě toleranční církve. V neposlední řadě šlo přeci o církevní majetek, aby v případě nejednotnosti nebyl ztracen.⁹⁵ Dále bylo třeba projednat otázky vztahu státu a církve, vzniku nové theologické fakulty, finanční svépomoci či např. přechodná ustanovení. Na hlavním jednání sněmu bylo schváleno spojení obou česky mluvících⁹⁶ evangelických církví v jednu. Na sněmu jednali téměř všichni čeští evangeličtí faráři, diasporní kazatelé a vikáři vykonávající samostatnou duchovní správu⁹⁷. Dále tam bylo z každého sboru tolik starších, kolik měl sbor farářů a z filiálních sborů po jednom starším.⁹⁸ Sněm⁹⁹ přijal přechodná ustanovení, důležitá ke vzniku nové spojené církve – týkala se zakotvení sborů, církevního majetku a přípravy na sepsání nové církevní ústavy¹⁰⁰. Žádný z jazykově českých evagelických sborů, které byly původně helvétského nebo augsburského vyznání, nezůstal mimo nově spojenou církev.¹⁰¹ Jméno církve mělo být *Evangelická církev bratrská*. Pro nesouhlas státních orgánů následně změněno na

---

95 Tamtéž, s. 14.

96 Až do poloviny 19. století se v českých, moravských a slezských evangelických kruzích nijak neprojevovala národnostní nevráživost. Většina reformovaných evangeliků na tomto území hovořila česky a nemnozí německy mluvící kalvinisté se do jejich řad bez problémů začlenili. U luteránů vedle sebe existovala čeština s němčinou a ve Slezsku i polština. Evang. církve a. v. měla řadu dvojjazyčných sborů a v jiných jazyk nehrál nijak významnou roli, což je vidět i na tom, že se duchovním německého sboru mohl stát theolog, jehož mateřským jazykem byla čeština. Dle: Nešpor, Z. R., *Náboženství*, s. 128.

97 Zúčastnilo se 109 ze 127 kazatelů a 120 ze 145 oprávněných zástupců staršovstev.

98 *Deset let*, s. 18.

99 Provolání sněmu podepsali: dr. Ferd. Císař, ref. superintendent moravský, dr. Ferd. Hrejsa, český superintendent a. v., Josef Souček, senior pražského obvodu, Josef Nešpor, senior chrudimského obvodu, Viktor Szalatnay, senior čáslavského obvodu, Josef Šára, senior poděbradského obvodu, Josef Dobeš, senior západního obvodu moravského, Gustav Jelínek, senior východního obvodu moravského, Gustav Winkler, senior suchdolského obvodu, a za ústřední výbor jsou podepsáni: dr. Antonín Boháč a dr. Jar. O. Hruška. Dle: Tamtéž.

100 Do ústavního výboru byli zvoleni: farář František Bednář z Klobouk, farář Rudolf Medek z Bučiny, farář Gustav A. Molnár z Trnávky, dr. E. Lány z Kolína, učitel K. Váňa z Nežřebic, sekretář Karel Vilím z Brna, dr. L. Stěhule z Král. Vinohrad, dr. František Zahálka z Roudnice a farář František Žilka z Mělníka. Dle: Tamtéž, s. 22.

101 Říčan, *Jak došlo*, s. 14.

Českobratrská církev evangelická.¹⁰² V čele církve měl stát synodní výbor, tvořený 4 faráři a 5 staršími¹⁰³. Tento synodní výbor měl převzít funkci vrchní církevní rady ve Vídni, které církev od tohoto okamžiku již nepodléhala. Do vzniku nové církevní ústavy platila ustanovení evangelického církevního zřízení z 9. prosince 1891 až na ty články, které byly změněny jednáním tohoto sněmu.¹⁰⁴ Bohoslužebné řády jednotlivých sborů se neměnily. Nově vzniklá spojená církev byla rozdělena na 12 seniorátů¹⁰⁵ a byly nově určeny jejich obvody.

První, ústavodárný synod se sešel roku 1921 a znamenal přechod od prozatimní k řádné církevní organizaci. Byl znovuzvolen synodní výbor¹⁰⁶, který posléze předložil ministerstvu školství a národní osvěty ke schválení nové církevní zřízení, které předtím přijal synod. Schválení církevního zřízení trvalo poměrně dlouho¹⁰⁷ kvůli námitce, že Českobratrská církev evangelická je novou církví a ne nástupkyní reformované a augsburské církve. Stejně tak se protáhlo schválení synodního výboru. Nebylo totiž zcela jasné, kdo má jeho volbu schválit – zda vláda nebo president. Nakonec byl rozhodnuto, že tato pravomoc přísluší vládě a ta dne 19. října 1922

---

102 Deset let, s. 17.

103 Zvoleni byli: prof. dr. Antonín Boháč z Prahy, Th. dr. Ferdinand Císař z Klobouk, Th. dr. Ferdinand Hrejsa z Prahy, sen. Kurátor Ferdinand Kavka z Prahy, JUDr. Josef Král z Prahy, lékárník Heřman Rüdiger z Prahy (po jeho smrti jej vystřídal Bohumil Mareček z Jičína), senior Josef Souček z Prahy, notář Antonín Zahálka z Prahy. Za náhradníky byli zvoleni: továrník Bohumil Mareček z Jičína, vrch. stav. rada A. Novotný z Král. Vinohrad, sekretář Karel Vilím z Brna a senor Gustav Winkler ze Vsetína. Dle: Tamtéž, s. 21-22.

104 Tamtéž, s. 20.

105 Byly to tyto senioráty: pražský, podřipský, poděbradský, královéhradecký, časlavský, chrudimský, poličský, německobrodský, novoměstský, brněnský, vsetínský a moravsko-slezský. Později došlo k rozdělení pražského seniorátu na dva: pražský a plzeňský. A německobrodský seniorát byl přejmenován na tábořský.

106 Josef Souček, farář z Prahy byl zvolen za seniora, Th. dr. Ferd. Hrejsa, profesor Husovy fakulty, za náměstka seniorova, Ferd. Kavka, ředitel z Prahy, za synodního kurátora. Dále byli zvoleni tři další přísedící členové synodního výboru: Th. dr. Ferd. Císař, superintendent v Kloboukách, dr. Ant. Boháč, ministerský rada v Praze, a dr. Josef Svoboda, vrchní finanční rada v Praze. Za náhradníky byli zvoleni František Prudký, farář v Olomouci, dr. Josef Svoboda, lékař na Král. Vinohradech, a Karel Vilím, sekretář banky v Brně. Zvoleni byli na 6 let. Dle: Deset let, s. 24.

107 Od dubna 1921 do února 1922. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi byla církev uznána až v květnu 1928.

potvrdila volbu členů synodního výboru i jejich náhradníků¹⁰⁸. Instalace synodního výboru neproběhla okamžitě, ale byla odložena až na zasedání příštího synodu. Mezitím však došlo ke změně v osazenstvu synodního výboru, neboť dr. Ferdinand Císař se vzdal aktivní služby v Kloboukách, čímž ve smyslu církevního zřízení přestal zároveň být členem synodního výboru. Na jeho místo v synodním výboru nastoupil od 1. července 1922 farář František Prudký. Instalace seniora a synodního výboru proběhla na synodu dne 12. června 1923 v Praze. Ceremonii řídil farář Josef Dobeš z Nového Města na Moravě spolu s Václavem Havelkou z Ronova nad Doubravou^{109,110}

Roku 1922 byla znovuzorganizována celá církev. Ve všech sborech byla zvolena nová staršovstava. Proběhla zasedání seniorátních konventů, na nichž byli zvoleni noví konsenioři a seniorátní výbory.¹¹¹ Majetek bývalých superintendentcí přešel na synodní výbor. Dřívější senioři Josef Dobeš, Josef Šára, dr. Ferdinand Císař a dr. Ferdinand Hrejsa a náměstek české superintendence h. v. dr. František Žilka obdrželi děkovné dopisy za svou dosavadní službu cíkvi.¹¹²

Počet členů církve se mezi lety 1918 a 1927 rozrostl z 160 000 na 255 758.¹¹³ Podle sborníku *Deset let Českobratrské evangelické církve 1918-1928*, vydané Synodním výborem Českobratrské církve evangelické, bylo těch zhruba 90 000 nově-přistoupivších členů asi tak nejvyšším možným počtem, jaký dokázala církev vstřebat, aby neztratila své českobratrství, aby se neotřásl její základ. ¹¹⁴ V důsledku těchto přístupů docházelo k zakládání nových sborů a kazatelských stanic. Roku 1918 měla církev 113 farních sborů, o deset let později jich bylo o 37 víc.¹¹⁵ Tento růst církve

---

108 Synodnímu výboru to bylo oznámeno dne 4. listopadu 1922.

109 Této cti se jim dostalo, neboť byli nejstaršími členy synodu.

110 *Deset let*, s. 26-27.

111 *Tamtéž*, s. 25.

112 *Tamtéž*, s. 26.

113 Více: *Tamtéž*, s. 27-29.

114 *Tamtéž*, s. 31.

115 Více: *Tamtéž*, s. 32-33.

však provázel zároveň i nedostatek kazatelů.¹¹⁶

Ve správě církve došlo i k několika výrazným změnám. Nově mohly být do sborových zastupitelstev a staršovstev voleny i ženy. Další změnou bylo, že předsedou staršovstva mohl být buď farář nebo kurátor sboru podle toho, jak rozhodlo staršovstvo. Před tím jim byl povětšinou farář. V seniorátu byli seniorové přejmenováni na konseniory. Superintendenti zcela zmizeli. Jejich funkci, zároveň také funkci vrchní církevní rady, převzala synodní rada.¹¹⁷ Co vrchní církevní radu zaměstnávalo, bylo mimo jiné také uspořádání poměrů mezi sbory, když se na jednom místě vedle sebe vyskytoval sbor dříve luterský se sborem dříve reformovaným. Jejich území se často překrývala a navíc měly odlišnou liturgii. Nakonec se povedlo problém na většině míst vyřešit. Na jiných místech ne tak, že by někdo územně spadal tam a druhý jinam, nýbrž byl brán ohled na staré konfesijní tradice a tradice jednotlivých rodin, kdo kam chodí. Jiné sbory si území rozdělily.¹¹⁸ Ale vraťme se zpět ke změnám. Novou hlavou církve a synodního výboru byl senior. Jeho úkolem bylo vykonávat některé funkce, které dříve příslušely superintendentům¹¹⁹, avšak na druhou stranu mu nepříslušely stejné kompetence jako měli před tím superintendenti. Narozdíl od nich nebyl volen doživotně.¹²⁰

1.4 Evangelická církev h. v. na Moravě

Na začátku 20. století měla evangelická církev v Předlitaví 10 superintendencí, z nichž 3 byly helvétského vyznání a 7 augsburského¹²¹. Jejich rozloha, stejně jako

---

116 Více: Tamtéž, s. 34-35.

117 Deset let, s. 36-37.

118 Tamtéž, s. 38.

119 Např. vykonával vizitace sborů.

120 Deset let, s. 39.

121 Podle sčítání lidu z roku 1910 tvořili evangelíci v Předlitaví 2,07% obyvatelstva, oproti tomu v Zailitaví bylo evangelíků 19,3% z celkového počtu tamních obyvatel. Když se na Předlitaví podíváme blíže, tak augsburského vyznání bylo 444 307 obyvatel, tj. 1,56%, a helvétského vyznání pouze 144 379, tj. 0,51% celkového obyvatelstva. Více: Gottas, s. 19.

rozloha mnohých diasporních sborů, byla ohromná, když vezmeme v potaz, že se jedná o území od Voralbergu až po Bukovinu¹²², takže bylo mnohdy nad síly faráře, zvládnout všechnu činnost, kterou měl v popisu práce. Z toho důvodu byly jednotlivé superintendence rozděleny na senioráty.¹²³ Podívejme se blíže na situaci na Moravě, kde působil dr. Ferdinand Císař část svého života jako superintendent h. v.

Evangelická církev h. v. na Moravě měla v době konce monarchie přes 44 tisíc členů ve dvou seniorátech – západním a východním. Celkově církev zahrnovala 28 farních sborů, 4 filiální a jeden diasporní. Ke sborům patřilo i velké množství kazatelských stanic. O tyto sbory pečovalo třicet farářů, jeden cestující kazatel, jeden superintendenční vikář a jeden jáhen. Nadto ještě existovaly pomocné kazatelské síly – osobní vikáři a staniční kazatelé, těch však nebylo mnoho a jejich počet byl proměnlivý.¹²⁴ Všichni ordinovaní členové církve si byli z právního hlediska rovni. Na stejné úrovni tedy stáli vikáři, faráři, seniorové i superintendenti.¹²⁵

V polovině 19. století to byla církev de facto venkovská. Existovaly pouze dva městské sbory a to v Novém Městě na Moravě a na Vsetíně. Postupně docházelo k přesunu obyvatelstva z venkova do měst a následně ke vzniku nových kazatelských stanic, z nichž se postupem času staly samostatné sbory. Někde to trvalo kratší dobu, někde došlo k jejich přetvoření v samostatný sbor po mnoha letech. To, že ve městech byli úspěšnější luteráni¹²⁶ si Císař vykládá ne tím, že by byli nábožensky živější, ale faktem, že v jejich řadách byli živnostníci, průmyslníci a obchodníci, kteří měli více peněz než evangeličtí čeští zemědělci¹²⁷. Přesto rozhodl senior Nešpor založit v Brně

---

122 Do roku 1918 došlo k vytvoření haličsko-bukovinské superintendence a. a h. v. a haličského seniorátu h. v.

123 Gottas, s. 29.

124 Císař, Reformovaná, s. 3.

125 Zahradník, s. 30.

126 Brněnský evangelický sbor a. b. založil kazatelské stanice v Olomouci, Jihlavě, ve Znojmě a v Šumperku.

127 Císař, F., Reformovaná církev na Moravě za posledních 40 let, Frýdek 1920, s. 6.

kazatelskou stanicí přifařenou k Nosislavi, o niž pečoval cestující -kazatel V. Pokorný.¹²⁸ Roku 1906 se z této kazatelské stanice stal samostatný sbor. Ve stejné době vznikly také sbory v Olomouci a v Třebíči. V pozdější době se práce úspěšně rozvíjela i v Přerově, Prostějově, Frýdku, Novém Jičíně, Valašském Meziříčí, v Ostravě, Jihlavě a na dalších místech.¹²⁹

Jak jsem již zmínila, ve druhé polovině 19. století docházelo v důsledku industrializace k velkému přesunu obyvatel venkova do měst za prací. Postupně vznikaly městské sbory, aby tyto členy evangelické církve podchytily a udržely. Ve stejné době se v církevní práci začaly uplatňovat nové metody mezi něž patří od roku 1864 zakládání nedělních škol, od roku 1870 práce s mládeží na spolkové bázi, dále vnitřní misie, rozšířená práce s diasporou nebo biblické hodiny. Roku 1864 založil farář Václav Šubert v Krabčicích první zařízení diakonie. Inspirovala jej k tomu Fliednerova diakonie v Kaiserwerthu. Podporován byl ve své činnosti ze Skotska a Anglie. O několik let později začal vydávat časopis *Evangelické listy* k podpoře vnitřní misie. Co se diakonické práce týče, roku 1903 byla založena *Společnost pro křesťanské skutky lásky* (Gesellschaft für christliche Liebestätigkeit), která měla diakonickou činnost koordinovat.¹³⁰

---

128 Tamtéž, s. 10.

129 Tamtéž, s. 10-11.

130 Filipi, P., Theologische Strömungen des tschechischen Protestantismus in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, In: JGPrÖ č. 110/111, Wien 1994/1995, s. 206-207.

2. Život dr. Ferdinanda Císaře

2.1 Dětství a rodina

Ferdinand Císař se narodil dne 26. 2. 1850 v Ledčicích na Podřipsku. Jeho otec Anton Císař¹³¹ vlastnil menší hospodářství a obchod.¹³² Ferdinand Císař měl tři sestry a jednoho bratra. Pouta mezi sourozenci byla velmi silná. Jeho nejstarší sestra Marie, provdaná Müllerová, žila ve Svébohově. Neměla jednoduchý život, protože ji opustil manžel a ona tak zůstala sama se svou dcerou. Císař jim finančně přispíval na živobytí. Když zemřela, její dcera oslepla, onemocněla psychickou chorobou a skončila v ústavu.¹³³ Jeho druhá starší sestra Emilie se později provdala za faráře a pozdějšího seniora Jana Pelíška. Jejich děti bral Císař jako své vlastní. Konec života chtěl Císař prožít právě s rodinou této své sestry. Žel, krátce před jeho přestěhováním do Prahy jeho sestra Emilie náhle zemřela a její manžel ji po devět let trvající nemoci vbrzku následoval.¹³⁴ O mladší sestru Zdeňku se staral od konce svých studií, mj. protože jejich otec brzy zemřel¹³⁵. Zajistil¹³⁶ jí vzdělání ve výchovném ústavu v Kaiserswerthu v Po-

---

131 Přestože se živil jako kupec, byl to vzdělaný člověk. Studoval reálku, z níž musel pro smrt svého otce předčasně odejít. Byl pilným čtenářem německých, zejm. náboženských knih. Jako rolník a kupec nebyl moc praktický – lidem příliš důvěřoval, nechtěl kontrolovat a nerad se pouštěl do sporů. Dle: Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 8, 1919, s. 107.

132 Bednář, F. Superintendent Císař – jak žil ve svých vzpomínkách přede mnou., In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 10.

133 Kozák, J. B., „Strýc Ferdinand“, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 160.

134 Tamtéž.

135 Rodina si žila vcelku dobře do té doby, než jim vykradli obchod. V tomto okamžiku jim zůstaly jen a pouze dluhy. Otec se však nevzdal a dokázal postupně všechny dluhy splatit. Jakmile zaplatil poslední splátku, zemřel. (Bednář, F., s. 10.)

136 Podle odpovědi ředitele kaiserswertských ústavů Disselhoffa z 1. srpna 1870 o přijetí Zdeňky do Kaiserswertu žádal její otec Anton. Na druhou stranu má být však Zdeňka přijata do sirotčince, což by naznačovalo, že otec již zemřel. Následující dopis z 22. září 1870 je již adresován Ferdinandu Císařovi a ředitel Disselhoff v něm píše, že Císař může svou sestru přivést do Kaiserswerthu. Archivní fond Moravské superintendence. Ferdinand Císař. Karton I.

rýní¹³⁷, kam ji zavezl spolu s její kamarádkou Amalií Horkou. Po studiu se Zdeňka dostala jako vychovatelka do Německa a poté do Anglie do jedné bohaté baptistické rodiny, kde ji přijali jako dceru.¹³⁸ Později se stala manželkou faráře Františka Kozáka. Jeho bratr Bohumil se ujal hospodářství po otci.

V **dětství** si Císař jako každý malý kluk hrál se svými vrstevníky z okolí. Na podzim chodil s jejich pasáčkem sbírat bramborovou nať a pálili ohničky.¹³⁹ V zimě jezdili na sáních, „bruslili“ na rybníku na jedné brusli, tedy spíše její napodobenině, kterou dětem vyráběl místní kovář. V létě se chodil koupat do rybníka, kde se nechal kamarádem Vénou nalákat do hlubiny¹⁴⁰ a nebyť zásahu duchaplné sousedky, byl by se i utopil.¹⁴¹ Když jej vylovila, už byl v bezvědomí. Maminka mu poté zakázala se s Vénou kamarádit, ale on toho nedbal.¹⁴² Když už mu bylo líp a mohl sedět, nosila ho děvečka do školy a on tam poslouchal, co se děti učí.¹⁴³ V Císařových vzpomínkách na jeho dětství se ještě můžeme dočíst, že se neuměl prát, což ostatní chlapani věděli a často se do něj pouštěli. Pokud mu krev netekla, tak, prý, nebrečel.¹⁴⁴ Císař říká, že právě tato chybějící zkušenost z rvaček jej poznamenala i v dospělosti, kdy se neuměl bránit v okamžiku, kdy jej někdo, byť jen slovně, napadl. Bránit se dokázal až s odstupem a to písemně. V tom, dle svých slov, byl vzornou kopií svého otce.¹⁴⁵

---

137 S rodinou Flidnerovou, která tento vzdělávací ústav vedla se seznámil za studia v Halle. Tuto školu Císař doporučoval svým známým pro jejich děti.

138 Bednář, s. 10.

139 Homo Quidam, Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 5, 1919, s. 72.

140 V rybníku byly na více místech prohlubně po plavení koní, v nichž se mohlo dítě snadno utopit.

141 Homo Quidam (=Císař, F.), Bychy Quidama, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVII, č. 12, 1925, s. 176.

142 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 3, 1919, s. 39.

143 Homo Quidam (=Císař, F.), Z přítmi tolerance. Pod Řípem. In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XLI, č. 4, 1929, s. 53.

144 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 3, 1919, s. 39.

145 Tamtéž, s. 40.

Na duchovní život rodiny u Císařových dohlížela babička¹⁴⁶. V sobotu večer se vše muselo uklidit a připravit na neděli. Malý Ferdinand se chtěl nechtěl musel vykoupat ve škopku, do nějž děvečka nalila z jeho pohledu příliš vřelou vodu. V neděli se všichni oblékli do čistého oblečení, a po snídani následovala domácí pobožnost. Císařova babička ji vedla a používala při tom bibli, Praxis a Wéghovky.¹⁴⁷ Malý Ferdinand ještě neuměl číst, tak musel opakovat slova po babičce. Potom babička přezpívala svým třaslavým hláskem z paměti jednu píseň z kancionálu po druhé. Nakonec šla celá rodina, až na babičku, která již na to byla příliš stará, do kostela. Před bohoslužbami si někteří členové sboru, kteří bydleli daleko a proto přijeli na voze, dávali koně k nim do dvora. Po bohoslužbách se někteří návštěvníci bohoslužeb u Císařů zdrželi ještě na oběd.¹⁴⁸

Císař se svým otcem sedával v kostele nahoře na kruchtě u varhan, což bylo nezvyklé, neboť jeho otec byl kurátor a tudíž by se dalo očekávat, že budou sedat dole v kostelní lodi.¹⁴⁹ Bohoslužby trvaly déle, než bylo malému kloučkovi milé, a kostel býval přeplněný. Malého chlapce otec často posadil na jakýsi stupínek za varhanami, aby nemusel celé bohoslužby stát. Tam na něj dohlížel starý hrobník, kostelník a

---

146 Císařova babička byla velmi přísná osoba, jejíž zbožnost a argumentace nesla silně neokalvinistické rysy. Přesně věděla, jak se má člověk chovat a pro co nenašla v Bibli doklady, to pro ni neexistovalo. Např. když se Císař vrátil o jedné prázdninách z Prahy a řekl, že země se točí, babička mu názorně vysvětlila, jak je to „správně“. Ani Císařův otec si jí nedovolil odporovat. Podobně to bylo s jejím postojem ke kouření. Císařův otec, kupecký mládenec v krámě, dokonce ani farář sboru si v její přítomnosti nedovolili v domě zapálit cigaretu či dýmku. Jednou byl Císař, tehdy již student teologie, na prázdniny doma, něco studoval a kouřil v otcově pokoji. Babička na něj volala a on hned poslechl, šel k ní do pokoje a ani si neuvědomil, že má doutník v ústech. Nedo-zvěděl se už, co po něm tehdy babička chtěla. Zato si vyslechl levity: „*Kdo kouří, ten i pije; a kdo pije, do hospod chodí; a kdo do hospod chodí, ten i v karty hraje; na náhodu a ne na Boží řízení počítá; na Boha nemyslí; peníze chléb vezdejší představující bohaprázdňě spaluje a tak jistě ani se patřičně za chléb vezdejší nemodlívá.*“ Císař říká, že mu jako bohoslovec udělila pořádnou lekci. Dle: Tamtéž.

147 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 4, 1919, s. 56.

148 Homo Quidam, Z přítmi tolerance, s. 53.

149 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 4, 1919, s. 56.

měchošlap Hájek. Císař byl hodný, v klidu tam celé bohoslužby sedával a sledoval okýnkem, které bylo vedle něj, dění v okolí, nebo si prohlížel zdobenou kazatelnu, která byla přímo naproti kruchtě a „pána“ na ní.¹⁵⁰ Líbil se mu zvuk varhan a syčení měchů. Zajímavý byl pro něj i kostelní zpěv. Většina návštěvníků bohoslužeb, kteří přicházeli z okolních obcí, si s sebou nenosila zpěvníky. Učitel proto „předpověděl jeden verš“ a pak ho zahrál na varhany a tak pořád dál. Císař tehdy obdivoval učitele, jak to zvládá a že se nesplete.¹⁵¹ Vzpomíná také, že jej starý Hájek potrestal jenom jednou a to, když vytáhl z kapsy okoralý kousek chleba a začal jej při bohoslužbách okusovat. Hájek jej vytahal za ucho a zatřepal s ním. Nikdo jiný si toho nevšiml, protože byli skryti za varhanami. Císař se třásl strachy, že to Hájek poví jeho otci a bude zle¹⁵², ale ten nic neprozradil.¹⁵³

Celkově o sobě Císař tvrdí, že byl jako chlapec bojácný. Měl však jednu zálibu, která tomu odporuje. Rád navštěvoval hřbitovy, jak katolický tak evangelický. Sledoval kostelníka a hrobníka v jedné osobě, jak kopal hroby. Nechal si od něj ukazovat, kde leží jeho dědeček, jehož nikdy nepoznal, nebo jeho bratr, kterého také nepoznal a bylo mu za těžko pochopit, že se jmenoval stejně jako on.¹⁵⁴ Tento bratr byl syn z prvního, velmi krátkého otcova manželství¹⁵⁵. Ferdinand Císař se totiž narodil jako prvorozený syn do otcova druhého manželství.

Dětství tedy strávil s rodiči v Ledčicích a na návštěvách u druhé babičky v sousední Sázené.¹⁵⁶ Tuto babičku měl velmi rád, neboť byla mnohem tolerantnější než ta

---

150 Tamtéž.

151 Homo Quidam, Z přítmi tolerance, s. 54.

152 Otec děti nebil. Stačila jeho domluva nebo přísný pohled.

153 Homo Quidam, Z kinematografu, s. 57.

154 Tamtéž.

155 Otec Ferdinanda Císaře se poprvé oženil v 19 letech. Se svou první manželkou měl dvě děti. Žena i děti však brzy zemřely na souchotě. Zhruba šest let zůstal vdovcem a poté se, ve 28 letech, znovu oženil. Následkem ztráty první ženy a dětí se z něj stal tichý, uzavřený člověk, který měl již jako třicátník šedivé vlasy. Dle: Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 8, 1919, s. 107-108.

156 Homo Quidam (=Císař, F.), Z přítmi tolerance. Za vodou, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XLI, č. 5, 1929, s. 69.

ledčická. Později byl Císař poslán na vychování na druhý břeh Labe, kde strávil tři roky u svého strýce, švagra Císařovy matky, učitele Josefa Březiny v evangelické škole v **Velkém Újezdě u Nebužel**. Odvezla jej tam maminka a jejich čeledín Josef.¹⁵⁷ Cestou si odpočinuli u příbuzných v Šopce. Malý Ferdinand měl možnost obdivovat vinice a poprvé viděl vodní mlýny. Než dojeli do Újezda, minuli ještě Nebužely, kde stála evangelická modlitebna – druhá, kterou Císař ve svém životě viděl.¹⁵⁸

Březina byl učitelem na tzv. školní filiálce¹⁵⁹, evangelické jednotřídce v maličké obci, kde nebyl ani kostel. Škola byla na samotě na kraji obce. Březinovi neměli žádné děti, tak se jej ujali jako vlastního. První dny po odjezdu maminky proplakal a také následující týdny byly naplněny smutkem. Brzy mu však začaly školní povinnosti, které do jeho života vnesly nové dojmy a povinnosti.¹⁶⁰ U strýce byl konec se všemi dětskými radovánkami. Strýc do něj chtěl dostat všechny vědomosti, které měl sám. Podle Císaře si na něm strýc zkoušel v praxi všechny pedagogické teorie. Malý Ferdinand se měl stát zázračným dítětem. Strýc k němu zkrýval jakoukoli známku náklonnosti.¹⁶¹ Zakázal mu veškerý tělocvik a také hry se spolužáky. Jediné, co směl, bylo trochu vypomoci tetě v domácnosti – např. nanosit dříví do kuchyně, pást husy, něco strýci podat. Strýcova knihovna a tetino hospodářstvíčko, tedy několik hus a slepic, koza a vepř; tvořilo veškerou jeho společnost. Císař vzpomíná¹⁶²:

„Býval jsem někdy, když se nevyučovalo a strýček s tetičkou byli na poli nebo přes pole, celé půl dne sám a sám, po větším díle v zahradě a na dvorku, a neměl jsem společníků, krom těch několika domácích zvířátek, z nichž na poměrně nejvyšším stupni intelektu byla koza a vepř. Toho jsem proutkem šimrával na bříše, aby lehl, čehož nikdy neodepřel. Naučil jsem kozu, aby svými rohy škrábala vepře také, a byla to podívaná pro cirkus, když koza někdy z vlastního podnětu škrábala svými rohy pod břicho a vepř ihned

157 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 6, 1919, s. 82.

158 Homo Quidam, Z přítmi tolerance. Za vodou, s. 69.

159 Školní filiálka byla přifařena k Nebuželím.

160 Homo Quidam, Z přítmi tolerance. Za vodou, s. 69.

161 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 6, 1919, s. 83.

162 Tamtéž.

roztáhl všechny čtyry a držel, dokud se koze chtělo. I husy měly svoje číslo v našem cirkusovém programu. Bubnovaly svými zobáky na domovní dveře, když tetička jim nepřinášela včas, co jim patřilo. Proto, když jsem byl sám, ukázal jsem husičkám jejich žrádlo a skryl se s ním za dveře, načež husy vzdychky zavířily svůj tamborský kousek“

Domácnost to byla, jak vidíme, malá. Učitelský plat byl velice nízký, ale nouzí u Březinů netrpěli. Učitel dostával hodně darů v naturáliích a rodina z nich v pohodě vyžila.¹⁶³ Že byli vcelku chudí je vidět i na tom, že se u Březinů po večerech četlo při mizerném osvětlení. Ferdinandova tetička nalila do střepeu zbytkovou mastnotu, ukroutila z něčeho knot a ten zapálila. U tohoto blikajícího a čadícího světla si kazili oči nad knihou.¹⁶⁴

Strýc Ferdinanda naučil základům včelařství i přesto, že se chlapec včel bál, ale naučit jej tesařství¹⁶⁵ a knihařství se mu již nepovedlo.¹⁶⁶ Na tuto dobu Císař přese všechno vzpomíná v dobrém. Poté, co překonal stesk po rodičích, se mu u tety a strýce líbilo. Jediné, co mu chybělo, byla klukovská společnost jeho vrstevníků. Jako žák měl výborné výsledky a, když přišla do školy inspekce, učitel Březina se jím jako vzorným žákem rád chlubil.¹⁶⁷ Přesto však na malého Ferdinanda nejednou dopadla strýcova rákoska, když zrovna třeba nedával pozor.¹⁶⁸ Jednu věc mu však strýc zprotvil – počty. Zkoušel často malého chlapce z počítání těsně před spaním a, když u toho usínal, nutil jej vstát, probrat se a počítat dál. V takových okamžicích jej Císař nenáviděl a miloval tetičku, která se jej zastávala.¹⁶⁹ Císař říká, že strýc a otec z něj

---

163 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 7, 1919, s. 95.

164 Homo Quidam, Z přitími tolerance. Za vodou, s. 70.

165 Březina se původně vyučil tesařem. Po smrti svého otce šel za hlasem svého srdce a vystudoval na učitele. Zajímala jej i mineralogie a neváhal docházet na Amerlingovy přednášky o nerostech do Prahy.

166 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 6, 1919, s. 83.

167 Homo Quidam, Bychy, s. 177.

168 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 6, 1919, s. 83.

169 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 7, 1919, s. 97.

udělali knihomola a tělesného lenocha.¹⁷⁰ Krom knih¹⁷¹ četl Císař pravidelně i dětský časopis „Včelka“, který vydával humpolecký učitel Sluníčko. Tento časopis obsahoval články a obrázky, které malého čtenáře povzbuzovaly v tom, aby snil o cestování po celém světě. Podobně bral do rukou i německou biblickou dějepravu z knihovny svého strýce a vydával se na snové výpravy do země Bible.¹⁷²

Nebylo to zrovna radostně dětství – spíše osamělé. Nejvíc malému chlapci chyběl alespoň jeden společník pro dětské hry. Rodiče ani strýc s tetou mu navíc nekupovali žádné hračky. Hrát si mohl jenom s tím, co si sám vyrobil – např. s pistolkou z bezového dřeva. Toužil po gumovém nafouklém míči. Jednou se mu tento sen splnil, dostal jej od jednoho studenta v obci, který byl u svých rodičů na prázdninách. Tento mu chtěl ukázat, jak míč dobře létá a vymrštil jej do výšky. Míč zaletěl za humna a již se jej nepodařilo najít. O vytoužený dar tedy Císař v mžiku přišel.¹⁷³ Smutek mu také působil, když jej jednou za rok přijížděla navštívit maminka nebo tatínek, popř. když jej teta se strýcem vzali jednou do roka na krátkou návštěvu k rodičům. Když viděl své malé sestřičky, tak si o to bytostěji uvědomoval, jak moc mu chybí dětská společnost.¹⁷⁴ Při jedné takové návštěvě u rodičů byl navíc jejich obchod v noci vykraden. Nezůstalo v něm vůbec nic. Císař se domnívá, že v tom měl prsty jejich čeledín Josef¹⁷⁵, který se zrovna té noci vypravil i se psem hlídat snopy na pole. Zlodějů byla očividně větší

---

170 Na střední škole Císařovi sice otec povolil navštěvovat nepovinné hodiny tělocviku, ale po krátké době, do nich Císař přestal docházet, neboť jej štvalo, že spolužáci jsou lepší než on, premiant.

171 V Březinově knihovně bylo všechno možné – romány, literatura o zemědělství, biblické dějepravy, Havlíčkovy noviny a spisy atd. Knihy byly to jediné, na čem Březina opravdu nešetřil.

172 Homo Quidam (=Císař, F.), Přes točnu i tropy od našich voleb až do voleb uherských z roku tenkrátního, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVIII, č. 2, 1926, s. 24.

173 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 8, 1919, s. 106.

174 Tamtéž, s. 107.

175 Po této události od nich čeledín odešel a odstěhoval se do své rodné obce. Později se ukázalo, že rodinu okrádal v malém po dlouhou dobu. Císařův otec mu léta plně důvěřoval a nebyl podezřívavý.

skupina a dobře věděli, kde co je a jak vypáčit dveře od krámu. Ukradené zboží se již nikdy nenašlo. Otcí zůstaly dluhy, které splácel až do smrti.¹⁷⁶

2.2 Doba studií

2.2.1 Praha

O tři a půl roku později opustil Ferdinand újezdskou školu a odešel na studia do **Prahy**. Nejprve chodil do německé evangelické školy v Jirchářích, která byla koedukovaná. Měl se tam naučit německy. Císař vzpomíná, že tato škola byla tehdy „up to date“, měla vše, co se tehdy od moderní školy očekávalo. Až na katechetu a ředitele Růžičku v ní tehdy učili jen samí kovaní Němci, kteří nerozuměli česky. Malý Ferdinand nerozuměl německy ani slova. Ve škole se nudil a jednou popsal inkoustem děvčeti, které sedělo před ním v lavici, krk písmačky. Dívka vykřikla a stěžovala si. Učitel Schmidt malého Císaře seřval. Následujících 14 dní chlapec ve škole proplakal.¹⁷⁷ Otec¹⁷⁸ jej z toho důvodu ze školy vzal pryč a dal jej do čtyřtřídní české „hlavní školy“ u sv. Petra.¹⁷⁹ Na škole byl jediným evangelickým žákem, což mu bralo sebedůvěru, ikdyž nikdy nezažil pro svou víru žádné ponižování. Učitelé brali všechny žáky stejně.¹⁸⁰ Nastoupil rovnou do třetí třídy, kterou vyučoval učitel Vorel. Většinu probírané látky již uměl. Jediné, co mu bylo nové, byla desetinná početní soustava¹⁸¹.

---

176 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 8, 1919, s. 107.

177 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 9, 1919, s. 117.

178 Na jiném místě říká, že jej ze školy vzal jeho bratranec, student na technice, který jej měl na starosti. Dle: Tamtéž.

179 Tato škola se nacházela v Budči. Dle: Homo Quidam, Bychy Quidama, s. 177.

180 Homo Quidam (=Císař, F.), Z konce toleranční doby, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XLIII, č. 10, 1931, s. 146.

181 U strýce se učil psát $\frac{1}{2}$ a ne 0,5.

Tuto látku však velmi rychle (jak sám říká, za tři dny) pochopil. Nové pro něj byly ještě pomůcky pro názorné vyučování, které od strýce neznal. Ve škole byl premiant.¹⁸² Následující školní rok strávil na hlavní škole u sv. Jakuba, kde se vyučovalo německy s pomocí češtiny. Čtvrtá třída, do níž nastoupil, měla dvě paralelky. Císařovým třídním učitelem byl učitel Spála, který žáky za příplatek soukromě po vyučování doučoval němčinu. Císař brzy němčinu zvládl natolik, že dokázal číst ilustrované zábavné knížky. Ze školy vyšel opět jako premiant.¹⁸³ O prázdninách směl za odměnu navštívit rodinu sestry svého otce, která byla provdána za majitele olejny Müllera, v Hermsdorfu u České Lípy. Rodina mluvila německy. Strýc již v této době nežil, ale zůstala po něm bohatá knihovna, která byla Císařovi při této návštěvě (i při všech dalších) k dispozici.¹⁸⁴

Po prázdninách nastoupil na českou reálku v Panské ulici. Pobyl na ní pouze jeden rok, protože podle jeho třídního učitele Šťastného jej bylo pro reálku škoda. Císař měl až na krasopis a kreslení samé výborné. Byl oblíbencem svého třídního, protože byl na svůj věk hodně sečtělý. Snil o tom, že půjde na techniku a stane se jednou ředitelem cukrovaru.¹⁸⁵ Učitel Šťastný však přemluvil jeho otce, aby jej dal na gymnázium.¹⁸⁶ Na akademické gymnázium k profesoru Hansgirgovi šel Císař s pláčem, ale otci se postavit se neodvážil.¹⁸⁷ K zápisu přišli pozdě, tak se Císař s radostí vrátil na reálku. Avšak učitel Šťastný to tak nechtěl nechat a proto je poslal s vlastnoručně napsaným dopisem k profesoru Hansgirgovi ještě jednou. Výuka v přeplněných třídách již probíhala, ale i přesto byl přijat ke studiu.¹⁸⁸ Od devíti let tedy Císař studoval na

---

182 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 9, 1919, s. 117.

183 Tamtéž.

184 Tamtéž 117-118.

185 Tamtéž, s. 118.

186 Homo Quidam, Bychy Quidama, s. 177.

187 Tamtéž, s. 178.

188 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 10, 1919, s. 118.

akademickém gymnáziu v Praze¹⁸⁹, které se nacházelo v budově Klementina.¹⁹⁰ Jeho třídním učitelem¹⁹¹ byl Václav Vlček, pozdější spisovatel a redaktor Osvěty, který vyučoval latinu. Císař vzpomíná, že, když se v nějaké odpovědi zmýlil, odpovídal mu Vlček: „kai sy teknon?“. Když naopak uměl probíranou látku z celé třídy nejlépe, dostával za odměnu od Vlčka kousky cukru.¹⁹² Císař jej z mysli nepustil, ani když gymnázium opustil. Přečetl až na malé výjimky vše, co Vlček napsal a vydal.¹⁹³ Dalším z jeho učitelů byl např. Vojtěch Náprstek, jenž přednášel gymnazistům v sále na Žofínském ostrově.¹⁹⁴ Za studia měl Císař dobré známky. Kromě povinných předmětů se věnoval i mnoha nepovinným jako např. francouzštině, italštině, německému a českému¹⁹⁵ těsnopisu. Zapsal se také na soukromé hodiny kreslení k profesoru z německé reálky v Nikolandské ulici. Kurz však záhy opustil, neboť zjistil, že když mu není z hůry dáno, tak ani soukromé hodiny nepomohou.¹⁹⁶

Císař bydlel na podnájmu u paní Záhorské v domě U zlatého křížku.¹⁹⁷ Bydleli tam s ním ještě další studenti a v sousedním bytě žila u svých příbuzných Zdeňka Havlíčková, dcera zesnulého Karla Havlíčka Borovského, s nímž se jako student přátelil. Paní domáci, katolička, dohlížela na to, aby v neděli pravidelně docházel do kostela ke Klimentovi na bohoslužby. Kostel býval plný a chlapci sedávali při bohoslužbách na

---

189 Jeho spolužákem v ročníku (v paralelní třídě) byl např. Albín Bráf, pozdější univerzitní profesor a ministr.

190 Homo Quidam (=Císař, F.), Hronovská historie – stará tragédie, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 4, 1923, s. 53.

191 Více o učitelích této doby viz: Heller, S. B., Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického. Upomínky a zápisky, Praha 1916

192 Tamtéž.

193 Tamtéž, s. 54.

194 Homo Quidam (=Císař, F.), Proti hradu, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XLII, č. 2, 1930, s. 36.

195 Český těsnopis během let zapomněl, neboť jej během dalšího studia na německých školách již nepoužíval.

196 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 10, 1919, s. 118-119.

197 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 5, 1920, s. 63.

dřevěných schodech vedoucích na obě kruchty. V Praze Císař poslouchal kázání Václava Šubrta a Benjamina Košuta. V neděli odpoledne probíhala výuka evangelického náboženství pro všechny středoškoláky v reálce v Mikulandské ulici. Náboženství vyučovali superintendent Jakub Beneš a farář z Jirchářské ulice Josef Růžička. Císař si ještě na konci života pamatoval ponížení, když jejich hodinu náboženství navštívil ředitel Kögler a pouštěl na ně německy hrůzu¹⁹⁸, že s nimi zatočí, jestli mu ve škole něco zamažou.¹⁹⁹ Mimo to se v Praze učil hrát i na klavír. Na hraní se nesoustředil a moc mu nešlo. Na klavír se nikdy pořádně hrát nenaučil. Později zkoušel hrát ještě na flétnu a na okarinu.²⁰⁰

V době svých pražských studií nebyl Císař očividně žádný andělíček. Jak sám vzpomíná, prováděl v této době i docela ztřeštěné věci, které ho někdy dostaly i do ohrožení života. V Husu se můžeme dočíst²⁰¹:

„Pamatuji se, jak jsem v Praze lítával se schodů v nejprudším běhu na dvůr a do průjezdu. Dvůr i průjezd měly svah k ulici. Prudkým během se schodů a během po nakloněném průjezdu nahromadilo se mi v pohybu vždy tolik setrvačné síli, že vyletěl z průjezdu jako šipka, jsem v úzké ulici se vždy ocitl jediným skokem na protějším chodníku. Ale jednou v tom okamžiku, kdy já z průjezdu vyletěl, kmitla se před průjezdem ekvipáž a já nemohla se víc už zadržeti, proletěl jsem koním zrovna pod udidly. Kočí mne požehnal nevybranými slovy...“

Císař vzpomíná i na další aktivitu, při níž svým nerozmyslem riskoval život²⁰². Chodíval plavat k Helmovým mlýnům do Vltavy. Říká o sobě, že nebyl dobrým plavcem a jedenkrát se mu to skoro vymstilo. V jedné tůni na řece tam byly tři nebo čtyři kůly, jejichž účel Císař tehdy neznal²⁰³. Využíval je při plavání jako pevné body,

---

198 Evangelických studentů byla minorita v Praze a často jim to někdo dával poznat. Císař byl i přesto rád, že je evangelík a Čech. Dle: Homo Quidam, Z konce toleranční doby, s. 146.

199 Homo Quidam, Z přítomné tolerance. Za vodou, s. 70.

200 Homo Quidam (=Císař, F.), Da Capo!, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 1, 1922, s. 7-8.

201 Homo Quidam (=Císař, F.), Risiko, bez něhož by nebylo dne svobody, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVI, č. 10, 1924, s. 140.

202 Tamtéž.

203 Tyto kůly sloužily k přivazování pramic.

kde si mohl po uplavaném úseku odpočinout. Tehdy jej však napadlo, že nebude plavat postupně od jednoho kůlu k druhému ale ob jeden. Přecenil při tom své síly. Byl rád, že se mu vzdálenost od prvního ke třetímu kůlu nakonec povedlo zdolat. Uvědomil si, jak moc riskoval a že mnoho nechybělo a byl by se utopil. Od té doby již takto ve vodě neriskoval. Do dospělosti se ale dobře plavat nenaučil. Považoval to za paradox, neboť se v dospělosti rád plavíval přes moře (a trpěl při tom mořskou nemocí²⁰⁴).²⁰⁵ Teoreticky měl Císař možnost se naučit pořádně plavat. Jeho třídní profesor mu nabídl volný lístek na plovárnu, ale jeho otec mu zakázal tento lístek přijmout. Rodiče o něj měli po oné zkušenosti z raného dětství, kdy se téměř utopil, strach.²⁰⁶

Divokou zábavu neprovozoval Císař jenom v Praze, ale také o prázdninách při návštěvě rodičů²⁰⁷:

„O prázdninách doma již jako chlapec jsem vášnivě miloval střelbu. Tenkrát byly ještě pušky předovky, žádné lankasterky. Muselo se z předu nabíjet a na pánvičky dole u hlavně navlékati kapslíky. Při tomto nasazování kapslíku mi jednou jeden kohoutek sám sebou sklapl a vyšla rána div že nestihla starého hajného Ševčíka. Nezapomenu na toto leknutí do smrti. Střelby jsem sice nezanechal, ale s puškou si nehrál víckrát jaktěživ, leda s obrácenou k obloze. A byl jsem před tím případem s hajným Ševčíkem ještě bláznivější smělec. Měli jsme doma pušku jednotku, s níž tatínek prý cvičíval, když r. 1848 byl velitelem gardy občanské. Byla ta puška už jako křapka a tak jsem myslel, že nebude zle, když by vzala za své při následujícím experimentě: Nabil jsem do ní prachu, že roztržení hlavně bylo rozhodně v oboru možnosti. Ale tím více by to bouchlo a o to velké bouchnutí mi šlo. Abych ale svou maličkost kryl, položil jsem nabitou pušku s nataženým kohoutkem na pokraj hlubokého příkopu za našemi humny, vlezl jsem do příkopu a vystrčil ruku tolik jen, co bych dosáhl na spoušť, mysle, že jestli se to roztrhne, že střepy poletí přes mou ve příkopě ukrytou hlavu. Ruka byla z příkopu ven, nuž ale, že by střepy pušky musely letěti zrovna nazpět k ruce, to se nemuselo stát a tak pro risiko zdaru i nezdaru byly dány dost příznivé podmínky. Měl jsem štěstí. To museli bývat za stara puškaři. Ta stará naše puška vydržela všechno.“

---

204 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 1, 1921, s. 8.

205 Homo Quidam, Bychy Quidama, s. 177.

206 Tamtéž.

207 Homo Quidam, Risiko, s. 140-141.

Takže i další zběsilý kousek Císař přežil ve zdraví.

Dobu studií mu zpestřila ještě jedna událost – válka roku 1866. Když vypukla, byly vyhlášeny školní prázdniny a Císař se vydal z Prahy domů k rodičům. Ti z války nebyli nijak nadšeni. Císař využil svých znalostí němčiny, aby se s nepřáteli sblížil a dorozuměl. V domě jeho rodičů byla ubytována gardová pěchota a v sousední vesnici, v domě, kde žila jeho teta, byli pruští gardoví kyrysníci. Tito jim nezpůsobili žádné škody. Jednou, když šel Císař na pole sbírat lusky na pole, potkal cestou piketu pruských husarů, tzv. Totenkopffhusaren, pojmenovaných podle umrlčí lebky na jejich kokardě. Ti viděli na louce vypálené místo po ohništi a ptali se jej, zda tam před tím nebyla rakouská armáda. Císař jim prostořece odpověděl, že nikoli, že to byli komedianti. Rakouská armáda by přeci neměla důvod rozdělávat ohniček, protože by jí jídlo sami uvařili. Jeden z husarů po této drzé odpovědi pobídl koně ostruhami a prohnal šestnácti letého chlapce po louce. Velitel husara brzy odvolal, takže se Císařovi nic nestalo.²⁰⁸ Opět měl jednou štěstí.

2.2.2 Těšín

V Praze strávil Císař celkem sedm let.²⁰⁹ Po výše zmíněné válce se tam již nevrátil. Protože byl nadaný, bylo rozhodnuto, že půjde na studia a to na evangelické gymnázium v **Těšíně**. Bylo sice německé, ale studovalo tam velké množství českých studentů²¹⁰, kteří poté našli dobré uplatnění v životě. Na tuto školu Císař vzpomínal po celý svůj život s vděčností. Theologicky jej v této době zajisté ovlivnil Dr. Otto, jehož jméno Císař po letech vzpomíná.²¹¹ Dnes bychom řekli, že to byla internátní

---

208 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní r. XXXII, č. 7, 1920, s. 86.

209 Homo Quidam, Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 5, 1919, s. 72.

210 Např. Šubert, Beneš, Šebesta.

211 Císař, F., Po letech! Proslov k pobožnosti českomoravských i slezských gymnasijských evang. druhů Těšínských při schůzce dne 7. června 1898 v evang. chrámě v Těšíně, Čáslav 1898, s. 8.

škola, v níž se žilo velice skromě a velmi dbalo na kázeň²¹². Císař si pochvaloval přátelský přístup profesorů a přátelské, až rodinné vztahy mezi studenty. Přátele měl mezi Čechy i Němci. Právě zde se utvořilo i přátelství mezi ním, Františkem Kozákem a Janem Pelíškem. Čeští studenti nad rámec výuky ještě tvořili různé literární kroužky, v nichž debatovali o českých knihách, popř. sami něco sepisovali. Císař sám občas psal básně nebo rýmovačky, v nichž se např. opíral do svých kamarádů.²¹³ V Těšíně fungoval od konce 60. let také studentský spolek *Vzájemnost*, jehož předposledním jednatelem byl v době svých studií právě Císař.²¹⁴ K Těšínu Císař velmi přilnul a nevynechal jediné setkání tzv. Těšínáků. Když se roku 1909 slavilo jubileum stavby těšínského chrámu Páně, kázal při něm na téma „Co zbylým zbylo“.

2.2.3 Velká Revúca

Z Těšina vedly Císařovy kroky na jeden rok do **Velké Revúce**. Stalo se tak proto, že v Těšíně mezi jeho učitele patřili i dva Slováci – katecheta lic. Borbis a ředitel Jan Kalinčák, kteří jej nadchli pro slovenskou literaturu a podnítli jeho zájem o slovenské národovce. V Revúci bylo evangelické gymnázium, které bylo zrušeno Maďary roku 1875 a později opět znovuobnoveno. Tam Císař poznal „*slovenské ideální národovce i*

---

212 Den studentů v těšínském alumneu vypadal asi takto: Vstávalo se o půl šesté. Od 6 do 7 ráno byl čas určený na přípravu do školy. Poté následovala snídaně, což byl velký krajíc chleba. Kdo měl peníze, mohl si k němu dokoupit máslo nebo připravit polévku. Chléb se v alumneu pekl každý druhý den, takže byl dobrý a čerstvý. Výuka na gymnáziu probíhala od 8 do 11, popř. do 12, pokud někdo z mladších studentů musel cvičit krasopis. V poledne byla každý den beze změny k obědu silná hovězí polévka s brambory a hovězí maso se zelím a bramborem. Poté každý student dostal ještě krajíc chleba, aby měl na odpoledne k svačině. Kromě středy a soboty probíhalo odpolední vyučování denně od 14 do 16 hodin. Pokud někdo odpolední vyučování neměl, musel se v této době věnovat přípravě na další den. Od 16 do 18 bylo volno k procházkám a hrám. Následovala večere, již od začátku školního roku do dubna tvořily míchané brambory se špekem a po zbytek školního roku chléb s máslem, krupičná kaše, houska a mléko, nové brambory atp. Čas od 19 do 20 hodiny byl vyhrazen na školní přípravu na další den. Dle: Vzpomínky bývalého těšínského studenta, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 5, 1922, s. 73.

213 Bednář, s. 12.

214 Weber, J. Superintendent Dr. Th. Ferdinand Císař ve světle své literární činnosti, Holešov, 1931, s. 32, nebo: Homo Quidam (=Císař, F.), Z času mladosti zašlé, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XLI, č. 6, 1929, s. 83-84.

maďarské beňársvo a povestné uherské volby“.²¹⁵ V této době studoval na revúckém gymnáziu asi tucet Čechů. Gymnázium bylo spojené s učitelským seminářem a nacházelo se v obci o zhruba 2 000 obyvatelích, do níž nebylo ani vlakové spojení. Většina obyvatel se věnovala zemědělství a byl tam velmi rozšířen alkoholismus. Ani jedna z těchto škol neměla vlastní budovu a tak byly učebny rozptýleny po celé obci. Spolu se svým spolužákem Šetinou, pozdějším notářem v Tisovci, bydlel u profesora Lojka. Lojko vyučoval latinu, řečtinu a slovenštinu. Profesor Homola, který učil němčinu a maďarštinu, obdivoval Císařovu němčinu a zároveň litoval, že v maďarštině je Císař zatvrdělým ignorantem.²¹⁶ Z vyučujících měl Císař nejraději dr. Ivana Branislava Zocha, který učil matematiku²¹⁷ a fyziku a to téměř bez pomůcek, protože jeho kabinet se teprve zakládal. Během Císařova ročního pobytu v Revúci proběhly uherské volby, na něž si vzpomněl, když se sám roku 1925 poddílél aktivně na volbách do národního shromáždění a senátu. V Uhách přesvědčovali voliče kortešové, tj. verbíři, že mají volit tu kterou stranu nebo kandidáta. Většinou jako argument používali alkohol, jehož pomocí obraceli lid na tu kterou stranu. V těchto volbách proti sobě stáli Kalina a Szentivány. Ten druhý dal do kampaně více alkoholu a oba tábory na sebe navzájem pokřikovaly hesla ve prospěch toho kterého z kandidátů. Čeští studenti gymnázia se do celé akce také zapojili a, podle Císaře, jim to vše připadalo jako sport nebo špás.²¹⁸ Čeští studenti stáli na Kalinově straně, tak když narazili na nějakého „neuvědomělého Hronce“ se zelenou kokardou Szentiványiho na pravé straně, připnuli mu na levou stranu červenobílou kokardu opozičního kandidáta a přesvědčovali ho, že když má srdce na levé straně, musí přece volit levičáka. Přes Revúcu prováděli korteši celé průvody Hronců do volebního místa v Jelšavě a někdy docházelo i k bitkám. Po kraji jezdili korteši s bečkami vína a soudky plnými pálenky a

---

215 Homo Quidam, Přes točnu, s. 25.

216 Tamtéž.

217 Zajímavý obrat vzhledem k tomu, že jako malý díky svému strýci matematiku nenáviděl.

218 Homo Quidam, Přes točnu, s. 26.

agitovali. Někdy agitovaly i místní „osobnosti“. Jednou svolal schůzi do Revúce jeden katolický farář a Císař se ze zvědavosti s jedním svým spolužákem na tuto schůzi ze zvědavosti vypravil. Sešel se tam asi tucet posluchačů. Farář mluvil maďarsky, tak mu Císař nerozuměl téměř jediného slova. Po schůzi si k nim, českým studentům, přisedl jeden maďarský úředník a začal vyzvídat, proč přišli do Revúce na panslovanské gymnázium. Jejich odpovědi jej moc nenadchly.²¹⁹ Císař stával spolu s dalšími studenty často v davu zvědavců i při jiných agitačních schůzích. A právě díky jedné takovéto vypjaté situaci proběhlo Císařovo osobní setkání s uherskou justicí. Při jiné schůzi pouštěl nějaký pandur, který měl dohlížet na pořádek, hrůzu na studenty a mával při tom šavlí, aby zvědavce rozehnal. Císař zaváhal a dost rychle se neklidil z dosahu pandurovy šavle. Odnesl to velkým škrábancem za uchem, protože šavle jej zasáhla na štěstí jen na plocho, jinak by měl sečnou ránu, popř. by byl bez ucha. Na škole tato událost vyvolala rozruch. Ředitel Škultéty Císaře a několik svědků akce vyslechl a rozhodl se podat ve jménu Císaře žalobu do Jelšavy. K soudu došlo, až když už byla oděrka zahojena. Soudce nebyl nakloněn panslovanské myšlence, tak na Císaře pohlížel s podezřením. Byl sepsán protokol. Po delší době přišel do Revúce rozsudek. Císař si myslí, že jeho žaloba proti pandurovi propadla, neboť po přečtení si doručeného maďarského textu se ředitel Škultéty velmi rozčílil a seřval maďarsky úředníka, který rozsudek donesl.²²⁰

2.2.4 Vídeň a Halle

Po krátkém pobytu v Revúci vedly Císařovy cesty do **Vídně a Halle**, kde studoval teologii. Uvažoval i o medicíně, ale zvítězily zásady, které mu byly všepovány v dětství a na gymnáziu v Těšíně. Nezvítězila otázka, kde si vydělá nejvíce, nýbrž kde může udělat nejvíce dobrého.²²¹ Studium v Halle zahájil roku 1869. Než se tam

---

219 Tamtéž.

220 Tamtéž, s. 27.

221 Odstrčil, J., Dr. theol. Ferd. Císař. Poslední superint. mor., In: Nový rozvoj, r. 5., č. 3, 1932, s. 8.

vypravil žádal písemně o stipendium Gustav-Adolfskou nadací (Gustavadolfsstiftung). V dopise z 18. října 1869²²² mu je prof. Beyschlag²²³ ještě nemůže zcela jistě přislíbit, ale považuje jeho získání za možné. Píše Císaři, že přednášky začínají na konci ledna a vybízí jej, pokud bude mít alespoň nějakou finanční pomoc od své rodiny, aby se vypravil na studia do Halle. Císař dostal stipendium²²⁴ z Kaiserswerthu²²⁵. Potvrzuje jej dopis od ředitele keiserswerthských ústavů Disselhoffa²²⁶ ze 17. prosince 1869.²²⁷ Disselhoff v tomto dopise po Císařovi požaduje, aby mu v únoru nebo březnu poslal latinskou práci na téma „Novum testamentum latet in vetere, vetus testamentum patet in novo“²²⁸. Pokud by tuto práci neodevzdal, nedostal by na konci školního roku další část stipendia. V druhém dopise z 22. dubna 1870²²⁹ Disselhoff Císaři zadává úkoly s ohledem na jeho studijní plán v daném semestru²³⁰. Na konci dopisu jej povzbuzuje, aby v Halle vyhledal Ernsta a Heinricha Fliednerovy. Další Disselhoffův dopis následuje 22. září 1870²³¹ a Císař v něm mimo jiné dostává další úkoly. V tomto semestru studoval u profesorů Beyschlaga a Kählera a věnoval se listům Galatským,

222 Archivní fond Moravské superindence h. v., Císař Ferdinand. Karton I. Cizojazyčná korespondence.

223 Prof. Willibald Beyschlag (1823 Frankfurt/Main – 1900 Halle) byl nejprve vikářem v Trieru, poté dvorním kazatelem v Karlsruhe a nakonec profesorem v Halle. Byl to velký řečník a velice pilná osoba. Od roku 1862 byl předsedou Gustavadolfského spolku saské církevní provincie, který zajišťoval podporu protestantským sborům v diaspoře. Byl členem synody saské provincie. Zasadoval se o unii luteránu a reformovaných.

224 Musel doložit maturitní vysvědčení a potvrzení o chudobě.

225 Dnes je Kaiserswerth městskou částí Düsseldorfu.

226 Disselhoffovou manželkou byla Luise, nejstarší dcera Friedricha Fliednera, faráře diasporního sboru v Kaiserswerthu, který tamní vzdělávací ústavy založil. Luise byla z prvního Fliednerova manželství, tudíž Disselhoff byl (nevlastní) švagr Ernsta a Heinricha Fliednerových, kteří byli Císařovými spolužáky a přáteli v Halle.

227 Archivní fond Moravské superindence h. v., Císař Ferdinand. Karton I. Cizojazyčná korespondence.

228 Přeložila bych to asi takto: Nový zákon je (ještě) zkrut ve Starém zákonu, Starý zákon se ukazuje/zjevuje v Novém zákoně.

229 Archivní fond Moravské superindence h. v., Císař Ferdinand, Cizojazyčná korespondence.

230 První úkol se týkal proroctví a jeho vývoje ve Starém zákoně. Druhý úkol se dotýkal hermeneutiky – účel inspirace Písma svatého jako klíč k jeho porozumění. Třetí a poslední úkol měl být podle všeho napsán řecky a týkal se zjevení Kristova. Pravděpodobně měl Císař psát o lživých historkách pohanského a židovského světa, které se dotýkají vzniku křesťanské církve.

231 Archivní fond Moravské superindence h. v., Císař Ferdinand, Cizojazyčná korespondence.

Efezkým a Jakubovi. Za úkol dostal porovnat pojetí víry a skutků u Jakuba a u Pavla²³². Podle dochovaných dopisů pobýval Císař v Halle minimálně do konce roku 1871.

Za studia v Halle jej ovlivnil z vyučujících např. Tolluck²³³. Univerzita ho nasměrovala biblickým směrem, přičemž důraz nebyl kladen na literu, nýbrž na myšlenky. V Halle se Císař seznámil i s prací vnitromisijní a byl pro ni získán. Vstoupil do studentského spolku Wingolf, kde se sblížil s pozdějším profesorem a dogmatikem Kählerem, s nímž udržoval dlouhodobě styky.²³⁴ Sám říká, že si v této době zde získal „*přátele věrnější než ve své vlasti*“.²³⁵ V době jeho pobytu v Halle vypukla válka francousko-pruská. V jejím průběhu se přihlásil jako dobrovolník k práci ošetřovatele ve válečné nemocnici. V Halle se spřátelil s bratry Fliednerovými, kteří byli jeho kolegy na univerzitě. Tito oba bratři se války účastnili dobrovolně jako kombatanti a odnesli si z ní doživotní následky. Když se vrátili z Francie, přáli si jedině, aby se jejich vlast již do žádné války nikdy nezapojila. Nepochybovali o tom, že by německý lid opět zvítězil, spíše se obávali jeho mravního úpadku.²³⁶

2.2.5 Edinburgh

Poté, co složil ve školním roce 1873/4 zkoušky ve Vídni, pobyl krátce jako stipendista v **Edinburgu**, přičemž tento pobyt jej velmi ovlivnil po stránce náboženské.²³⁷ Poznal hodnotu modlitby a naučil se za ni nestydět. V Edinburgu studoval na Nové koleji a aktivně se účastnil života presbyterního sboru. Mezi jeho

---

232 List Římanům mohl vynechat, ale pokud by chtěl, směl jej do práce zahrnout.

233 Císař jej přirovnával k proroku Micheášovi. Dle: Homo Quidam (=Císař, F.), Ó jémine, jak všechno pomine!, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 9, 1922, s. 138.

234 Bednář, s. 14.

235 Homo Quidam, Ó jémine, s. 138.

236 Homo Quidam, Z kinematografu, s. 86.

237 Bednář, s. 15.

učitele patřil profesor Blaikie²³⁸, který mu dal světový rozhled.²³⁹ V Edinburgu se sblížil také s tehdejší stipendistou, farářem Jelenem. Bednář zmiňuje příhodu, kdy Jelenem měl na Velký Pátek odjet domů a Císař jej od toho zrazoval, protože pro české evangelíky, na rozdíl od tehdejších skotských, je Velký pátek významným svátkem. V důsledku tohoto rozhovoru se Jelen opozdil a dorazil spolu s Císařem na nádraží pozdě. Vlak mu ujel. Jelen byl kvůli tomu samozřejmě mrzutý, avšak nakonec za toto zpoždění v modlitbě děkoval spolu s Císařem Bohu. Vlak měl totiž nehodu a Jelen, pokud by do vlaku nastoupil, by byl s největší pravděpodobností mezi mrtvými.²⁴⁰

Spolu se svým přítelem Jelenem navštívil Císař kostely všech denominací, které se v Edinburgu nacházely a jednotlivé bohoslužby na něj různě zapůsobily. Po letech vzpomíná na návštěvu bohoslužeb u kvakerů, které působily vážným dojmem a byly plné „mlčení“ a čekání na „vnitřní světlo“. Toho se tehny dočkali jen dva z přítomných a promluvili ke shromáždění. V mezičase musel ten, kdo setkání řídil, předčítat z Foxovy historie mučedníků, aby čas vyplnil. Podle Císaře bylo cítit, jak kvakeři pevně věří, že Pán je uprostřed nich.²⁴¹ Přestože Císaře některé návštěvy kostelů jinověrců téměř až pohoršily, např. návštěva u irwingiánů, v budoucnu, kdykoli se mu naskytla příležitost, navštěvoval jinověrecké kostely i nadále. Díky tomu poznal později např. tančící a řvoucí derviše v Berlíně.²⁴²

Pobytem ve Skotsku byl silně ovlivněn a anglická literatura se stala jeho oblíbenou.

---

238 Prof. dr. William Garden Blaikie se narodil roku 1820 v Aberdeenu do rodiny právníka. Po studiích se stal farářem státní skotské církve. Po tzv. disruptci vstupuje roku 1843 do služeb svobodné skotské presbyterní církve. O rok později je povolán za faráře do Edinburghu, kde působil 24 let. Kromě kazatelské činnosti se věnoval i činnosti literární a byl profesorem bohosloví. V letech 1849-1853 byl redaktorem *Časopisu církve svobodné* a poté řídil v letech 1860-1863 *Sborník severobritský*. Po vzniku Presbyteriánské aliance založil a redigoval *Obecného presbyteriána a Čtvrtletního oznamovatele*. Usiloval o upevnění vztahů mezi presbyterně řízenými reformovanými církvemi. Zahraniční reformovaní studenti, tedy i ti moravští a čeští, v něm měli za svých studií v Edinburghu otcovského přítele. Dle: Za Prof. Blaikiem, In: Hus, r. XI, č. 7, 1899, s. 104-105.

239 Tamtéž, s. 16.

240 Tamtéž, s. 17.

241 Císař, F., Inteligence a kostel, čili spor o kozí vlnu, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVII, č. 8-9, 1925, s. 118

242 Tamtéž.

Později některá díla i sám překládal – např. knihu *Povinnost a Peníze* od Samuela Smilese. Honorář za tyto překlady nebyl velký. Pro představu, za překlad výše zmíněné knihy si koupil cestovní kožich.²⁴³ Za studií byl Císař očividně dobrým studentem, protože jedna z jeho písemných prací o modlitbě vyšla již tehdy tiskem.²⁴⁴

2.3 První místa

2.3.1 Roudnice

Po studiích přišel Císař roku 1874 do **Roudnice** jako kandidát theologie. Jeho úkolem byla péče o diasporu. Roudnice byla v této době jedním z center českého kulturního hnutí. Císař se zde setkával nejen s evangelíky, ale také s katolickou inteligencí. Mimo jiné pořádal i přednášky. V této době jej ovlivnil farář blízkého krábovického sboru Václav Šubert, což byla výrazná osobnost reformované církve a výtečný řečník. Ten se nejprve aktivně účastnil táborů lidu a národních poutí, ale poté, co se dostal do sporu s četníky, obrátil svou pozornost výlučně k práci náboženské, sociální a evangelizační.²⁴⁵ Pod vlivem Šubertových kázání chtěl Císař vydat knihu *O trivialitách na kazatelně*. K jejímu vydání však nikdy nedošlo, neboť se mu, podle vlastních slov, nedostávalo dostatku soustředění na dané téma – byl příliš mnohostrannou osobností. Co však Císař za dobu svého pobytu v Roudnici vydal, byla jeho první sbírka kázání *Od srdce k srdci*, kterou věnoval církevnímu radovi dr. Heřmanovi z Tardy, a také přednáška *O tom nejdůležitějším*, kterou pronesl v roudnické jednotě Říp.²⁴⁶

Císařova činná povaha se začala projevat již v době, kdy byl kandidátem theologie. V roudnické době trávil jednou svou dovolenou jako zapisovatel na

---

243 Bednář, s. 16.

244 Odstrčil, Dr. Theol. Ferd. Císař, s. 8.

245 Tamtéž, s. 17.

246 Tamtéž, s. 18.

superintendenčním konventu v Praze. Tam jej oslovil senior Janata, který se chystal na neděli domů do Chleb a zeptal se jej: „*Pane kandidáte, nemáte s sebou kázáníčko?*“²⁴⁷ Císař se nečekané žádosti nezalekl a odpověděl: „*S sebou ne, ale v sobě.*“ A vydal se s ním na cestu do Chleb, kam dorazili pozdě večer. Paní farářová jim připravila guláš a pivo a dalšího dne kázal Císař v plné toleranční modlitebně v Chlebích. Po kázání jej senior Janata představil sboru a řekl vše, co o něm věděl, čímž Císaře uvedl do rozpaků. Vícekrát již Císař tento sbor nenavštívil.²⁴⁸

2.3.2 Vanovice

Roku 1874 dostal Císař nabídku od moravského superintendenta Jana Beneše²⁴⁹, zda by mu nechtěl dělat vikáře²⁵⁰. Tuto nabídku přijal. Dne 8. prosince 1874 byl superintendentem Benešem ve **Vanovicích** ordinován za vikáře. Na ordinační slavnost vzpomíná o padesát let později takto²⁵¹:

„V největším, nejmassivnějším, jediném dvojevěžatém chrámu našeho Siona, v chrámu Vanovickém totiž, byla dne 8. prosince 1874 hlava na hlavě. Mrzlo, jen se jiskřilo. Cesty byly zasněženy vysoko. Většina vanovického sboru má do chrámu daleko. Přes to byl chrám přeplněn. I duchovních bylo víc než jindy. Vedle místního duchovního správce, dobrého superintendenta Beneše, byl tu přítomen i senior Nešpor z Nosislavi, farář Šebesta z Nikolčic a t. č. v Brně se zdržující americký kazatel Rev. Schauffler. A byl tu konečně i ten, jenž onoho dne, 8. prosince 1874, tomu Vanovickému ohromnému shromáždění zdál se alespoň na ten jeden den asi hlavní osobou, ač to nebyl žádný farář, nýbrž jenom kandidát. Ale kandidát, jenž zmíněného dne měl býti zřízen na úřad superintendenčního vikáře k ruce sup. Beneše a jenž proto aspoň v ten jeden den, v

---

247 Janata podle Císaře obvykle užíval ve své mluvě zdobnělin.

248 Homo Quidam (=Císař, F.), Anticipando k stoletému výročí narozenin seniora Janaty, In: Hus, Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVII, č. 7, 1925, s. 101.

249 Jan Beneš se narodil roku 1823 ve Vysokém Mýtě. Vystudoval gymnázium v Těšíně, filosofii v Prešpurku (dn. Bratislava) a teologii ve Vídni. V letech 1849-1863 byl farářem v Nosislavi. Po smrti superintendenta Samuela z Nagy byl povolán do Vanovic, kde se stal jeho nástupcem jako farář i jako superintendent a kde působil až do své smrti. Vynikal znalostí latiny, v níž byl schopen aktivně komunikovat. Zemřel roku 1882.

250 V dané době, pokud je mi známo, vikariát všech kandidátů theologie na Moravě probíhal právě u superindenta Beneše.

251 Císař, F., Bilance ubohá, ne-li u lidí, jistě u Boha, In: Hus, Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVI, č. 12, 1924, s. 169.

den své ordinace mohl se mnohým zdáti jak Alfa i Omega, jako první i poslední.

Nuže tento kandidát, m. m., ač mlád ještě, měl rozumu dost, aby se cítil jako ten poslední. Byla v něm, jak se běžně říká: Malá dušička. Nebyl sice na kazatelně naprostým nováčkem, protože již před tím působil na kazatelských stanicích Podřipska jako neordinovaný vikář nezapomenutelného faráře krabčického, později seniora Šuberta. Ale na těch stanicích uvykl vídat shromáždění zřídka sto hlav čítající, tuto ve Vanovicích však spatřil tisíc dozajista.“

Císař kázal na text Jer 1,9-10²⁵² a své kázání následně vydal tiskem, přičemž výnos z prodeje tohoto kázání věnoval malému filiálnímu sboru ve Svébohově²⁵³, ke kterému měl srdečný vztah.²⁵⁴ Biblický text pro instalační kázání mu vybral a uložil superintendent Beneš. Císař s touto volbou textu nebyl nijak nadšený. Zdálo se mu, že je v něm moc velká chloubka. Pokorně jej však přijal a kázal na něj.²⁵⁵ Při oslavě 50ti let od své ordinace toto své kázání ohodnotil sebekriticky takto: „*Shledávám to kázání hodně školáckým, neobratným a hlavně neurčitým.*“²⁵⁶

Vanovice byly velkým dobře organizovaným sborem. K Císařovým povinnostem patřilo v jemu přidělených vesnicích provádět nedělní odpolední katechizace. Dále měl na starost vzdálený a chudý filiální sbor ve Svébohově²⁵⁷. Tam prožil i jednu zkoušku víry. Byl povolán ke člověku umírajícímu na skvrnitý tyfus, aby mu naposledy posloužil večerí Páně, což učinil. Poté musel přenocovat ve vlhké místnosti bez jakékoli možnosti desinfekce. Existovaly tedy všechny předpoklady, že se nakazí. Císař v modlitbě prosil, aby se tak nestalo. Nakonec nakažen nebyl, v čemž viděl potvrzení, že farář je ve své pastorační činnosti mnohem více chráněn před nákazou než laik a že

---

252 „*Hospodin vztáhl svou ruku a dotkl se mých úst. Pak mi Hospodin řekl: „Hle, vložil jsem ti do úst svá slova. Hleď, tímto dnem tě ustanovuji nad pronárody a nad královstvími, abys rozvracel a podvracel, abys ničil a bořil, stavěl a sázel.“* Dle: biblenet.cz ze dne 12. listopadu 2015.

253 Svébohov byl filiálním sborem sboru vanovického.

254 Bednář, s. 19.

255 Císař, F., *Bilance ubohá*, s. 169.

256 Tamtéž, s. 170.

257 Poté, co se stal superintendentem, postaral se Císař o to, aby Svébohov dostal vlastního správce, jímž se stal br. Šedý. Prostředky na tuto práci našel jeho přítel, kloboucký rodák, farář Šimša. (Bednář, s. 20.)

právě modlitbou dochází k tomuto posílení imunity.²⁵⁸ Se superintendentem Benešem vycházel Císař dobře. Svědčí o tom i slova, která pronesl na jeho pohřbu: „Milovali jsme jej všichni. Náš Jan byl z těch vzácných lidí, co aspoň v lidu božím nemají nepřátel. Ale byť jsme jej byli milovali sebe více, milování naše zajisté nemůže býti rovnáno k té lásce, v jaké měla zesnulého jeho rodina. A žádný div! Kdo celému světu uměl nositi vstříc přívětivou laskavost, kdo jemností svou i cizince uměl jímati hned při prvním setkání, tak jako Jan náš přijímal zahraniční bratry při zdejší jubilejní toleranční slavnosti, ó jaký poklad laskavosti ten musil chovati ve měkkém svém srdci!“²⁵⁹

2.3.3 Nové Město na Moravě

Roku 1875 byl Císař povolán za faráře do **Nového Města na Moravě**²⁶⁰. Je pravděpodobné, že jej uprázdněnému sboru doporučil právě superintendent Beneš, který znal nedobrou situaci izolovaného sboru, jehož budovy volaly po opravě a duchovní stav vyvolával obavy. Jisté je, že zástupci novoměstského sboru si jednou v neděli přišli na zapřenou poslechnout superintendenčního vikáře Císaře do Vanovic. Tamní kostelník je měl upozornit, že Císařovy modlitby jsou lepší než jeho kázání. Očividně na tyto hosty dobře zapůsobil, tak jej čekalo jeho první farářské místo na Vysočině.²⁶¹ Císař nastoupil na sbor plný nadšení a sil. Po jeho příchodu probíhala pravidelná kázání a katechizace. Došlo k pozvednutí sboru a oživení náboženského života. Při příležitosti výročí 50 let od jeho instalace se v Husu dočteme²⁶²:

„Nové Město byla jeho první farářská štace. Církev nebyla však valná. Neměla dobrou pověst. Kostel byl tak chatrný, že za několik let později tekla voda skrze střechu a strop až na kazatelnu a na dlažbě bývaly kalužinky. Finanční stav byl bídný, práce obtížná, reversantů, jak jsme je později nazývali „suchých

---

258 Bednář, s. 20.

259 Tamtéž, s. 19-20.

260 Na sboru působil od 16. září 1875 do 26. února 1877.

261 Císař, F., *Intelligence a kostel*, s. 119.

262 Horácko a superintendent dr. Císař, In: *Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní*, r. XXX-VII, č. 4, 1925, s. 61.

ratolestí“ plno. Duše mnohých byly po předcházejících událostech zarmoucené, jako zakřiknuté. Evangelické svědomí bylo podlomeno a duchovní stav podle toho mdlý. Kdysi vezl Císaře jistý člen církve do vzdálené osady. Mladý farář použil příležitosti k duchovní obrodě rozmluvě. Odpovědí na jeho slova bylo: „Vrabci se sletují, bude pršet.“ Ano, přšelo, ale byla to sprcha na vroucí výmluvnost farářovu. Císař chopil se energicky práce. Počal ty suché ratolesti ostře prořezávat. Burcoval sbor tak, že prý i hodní lidé chodívali do fary s jakýmsi strachem.“

V neděli kázal Císař dvakrát a to na dva odlišné biblické texty. Někteří tuto novinku pilného kazatele přijímali s nadšením. Jiní z ní však naopak vůbec nadšeni nebyli a volali po návratu k původním pořádkům. Důvod byl jednoduchý – když se rodina sešla u nedělního oběda, nemohla rozmlouvat o kázání, neboť někteří její členové slyšeli jedno a ti ostatní druhé. Při vizitaci tedy staršovstvo požádalo superintendenta Beneše o nápravu, aby bylo zase jenom jedno kázání při obojích bohoslužbách. Císař sám to přijal s povděkem, neboť, jak sám vyprávěl, tak vyšel s kytičkou ze situace, která jej samého často vyčerpávala.²⁶³

Za svého působení v Novém Městě dostal Císař nabídku, jít dělat faráře do Austrálie. Byl tehdy ve Skotsku na General Assemblies tamních církví spolu s farářem Duškem. Císař říká, že mu tehdy bylo 26 let a Duškovi, který už byl ženatý, 33. Na Assembly státní církve byli přítomni také dva bohatí kolonisté, presbyteri z Austrálie, kteří hledali nové kazatele pro své neobsazené sbory. Ve skotské církvi nenašli dostatek kandidátů na pokrytí svých potřeb, tak, když zjistili, že Císař s Duškem jsou ordinovaní kazatelé, jali se je lákat pro službu do své země. Nabízeli jim znamenité podmínky, stravu, dobrý plat a smlouvu na 10 let. Dokonce by jim zaplatili i cestu do Austrálie a popř. i za deset let zpět, kdyby se rozhodli v zemi nezůstat. Dušek odmítl rovnou s odůvodněním, že je ženatý a jeho manželka by stěhování tak daleko nedovolila. Tak přemlouvali dál pouze Císaře, který byl zatím nerozhodný. Představa deseti let v Austrálii pro něj byla svým způsobem lákavou, ovšem jen do té doby, než se dozvěděl, že jeho sbor by se rozprostíral na ploše několika set kilometrů a jeho

---

263 Bednář, s. 21.

členové žili na velikých ovčích farmách, které byly od sebe velmi daleko. Dalším nepřekonatelným bodem pro Císaře bylo, že by musel jezdit po své farnosti na koni. Toho by mu sice dali zadarmo, i krmení pro něj by dostal od sboru, ale pro Císaře byla představa, že by musel sednout na koně a naučit se na něm jezdit zcela nepříjemnou. Nakonec tedy tuto na první pohled lákavou nabídku odmítl.²⁶⁴

V době svého působení v Novém Městě na Moravě se při návštěvách rodného kraje seznámil s Marií Jindřichovou z Beřkovic. Jindřichovi byli bohatou rodinou patřící do Krabčického sboru.²⁶⁵ Za nedlouho se Marie stala manželkou Ferdinanda Císaře.

V červenci 1877 uskutečnil Ferdinand Císař svou první oficiální zahraniční cestu „ve jménu moravské církve“²⁶⁶. Zúčastnil se prvního všeobecného koncilu Světové aliance reformovaných církví presbyteriánského zřízení²⁶⁷ v Edinburgu. Motem tohoto uskupení bylo: *Lampades multae una lux*²⁶⁸. Císař byl členem výboru pro presbyterní konfese a programy²⁶⁹, které tehdy vzniklo, aby se dosáhlo koncensu v otázce reformovaných konfesí²⁷⁰. Císař se snažil spolu se seniorem Szalatnayem z Velimi a farářem Duškem z Kolína zviditelnit existenci reformované církve v Čechách a na Moravě. Jak Císař, tak Dušek byli zvoleni do přípravných odborů k druhému koncilu Aliance, který byl plánován za tři roky.²⁷¹ Dušek byl zapojen do činnosti historického odboru, zejm. pro měsíčník *The Catholic Presbyterian*, který redigoval prof. Dr. Blaikie. Císař byl v konfesijním odboru. Co se druhého koncilu Aliance ve Philadelphii týče, zúčastnil se jej za Čechy senior Szalatnay, ale Císař, ač byl pozván za

---

264 Homo Quidam, Bychy Quidama, s. 179.

265 Váša, P., Výmluvný kazatel., In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 197.

266 Císař, F., Pamětní spis Jubilejní slavnosti toleranční reformované církve moravské, L. P. 1881, Brno 1882, s. 17.

267 Více: Pradervand, M., A Century of Service. A History of the World Alliance of Reformed Churches 1875-1975, Grand Rapids 1976

268 Překlad: Mnoho svícňů, jedno světlo.

269 Archivní fond Moravské superintendence. Ferdinand Císař, Pracovní korespondence, Dušek Čeněk.

270 Pradervand, s. 37.

271 Císař, Pamětní spis, s. 17.

Moravu, se jej z rodinných důvodů osobně zúčastnit nemohl. Zúčastnil se jej však nepřímo skrze svůj spis o moravské církvi.²⁷²

Sbor opustil po velmi krátké době. Podle pamětníků je velmi pravděpodobné, že odešel kvůli poměrům na sboru. Při slavnostním otevření nově postaveného evangelického kostela v Novém Městě měl totiž pronést tato slova: „*Teď bych odsud neodcházel.*“²⁷³ Sám totiž usiloval o to, aby novoměstští získali nový kostel, ale nepodařilo se mu to.

2.4 Klobouky u Brna

2.4.1 Farář v Kloboukách

V březnu 1877 byl po smrti faráře Josefa Totuška uvolněn sbor v Kloboukách u Brna²⁷⁴. Klobouky byly, dalo by se říci, obec na konci světa – podobně jako Nové Město. Nejbližší vlaková zastávka byla tehdy 4 hodiny vzdálena. Nebyla tam ani pošta, jenom pěší posel přinášel dvakrát týdně balíčky a jinou poštu či noviny z Hustopečí. O mnoho let později, když Císař sbor opouštěl, již vypadaly Klobouky jinak - vedla do nich železnice, zajížděl tam autobus, byl tam telefon, telegraf i rádio.²⁷⁵ Ale vraťme se zpět k situaci ve sboru v době Císařova nástupu.

Sbor byl nejednotný ohledně volby nového faráře. Někteří prosazovali Josefa Totuška z Jimramova, jiní Pavla Nešpora z Nosislavi, další zase Oskara Odstrčila z Heršpic nebo právě Ferdinanda Císaře. Nakonec byl, nikoli jednomyslně, zvolen novým farářem právě Císař²⁷⁶. Volbu přijal a dne 29. prosince 1877 mohl být v

---

272 Císař, Pamětní spis, s. 18.

273 Horácko a superintendent, s. 61.

274 Více o historii sboru viz: Pučálková, E. Život a dílo superintendenta Ferdinanda Císaře, Brno 2009, s. 10-12.

275 Homo Quidam, Nitky ze světa v moravském zákoutí, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XLI, č. 7, 1929, s. 101.

276 Svou volbu podmínil příslibem stavby nových církevních budov v Kloboukách.

Kloboukách slavnostně uvítán. Čekal jej těžký úkol, neboť sbor byl nejednotný, budovy svou kapacitou nedostačovaly a sbor tvořila rozlehlá diaspora²⁷⁷. Navíc na toto místo nastoupil právě v době, kdy byly evangelické školy na Moravě přeměněny zákonem na školy veřejné, což sbory nesly jako velkou ztrátu. Císař byl však nadšený mladý kazatel, tak se mu brzy povedlo získat si mládež i staršovstvo, upevnit církevní kázeň a prosadit svoje plány do budoucna.²⁷⁸ Vytýčil si dva hlavní úkoly: postavit nové církevní budovy a dosáhnout vnitřního oživení sboru. Toho druhého chtěl dosáhnout pomocí své kazatelské činnosti a péčí o mládež, v níž viděl budoucnost sboru. Mimo jiné proto záhy v klobouckém sboru dochází k založení Nedělní školy. V tom mu pomohl i prof. T. G. Masaryk, který přispěl 100 zlatých na její knihovnu, a jeho manželka, která věnovala harmonium. Spolupracovníky pro Nedělní školu si Císař získal z řad místních rolníků.²⁷⁹ Pro větší děti bylo založeno Sdružení mládeže. Dále Císař jezdil po jednotlivých obcích svého sboru a pravidelně tam vykonával katechizace. Velmi brzy byly vytvořeny i kazatelské stanice v Dambořicích, Nasledovicích a Brumovicích, aby i ve vzdálenějších místech sboru mohly být konány pravidelné bohoslužby. Co se nových církevních budov týče, Císař sbor povzbuzoval celých 5 let, aby se vůbec do stavby pustil. Nakonec byl základní kámen položen 20. srpna 1882. Po jeho položení se s vlastní stavbou nepokračovalo, byly konány pouze přípravné práce.²⁸⁰ Na jaře dalšího roku se započalo s vlastní stavbou. Za osm měsíců a osm dní bylo hotovo – chrám, fara i hospodářské stavení za farou byly dokončeny. Celá doba stavby nebyla zcela určitě obtížnou jenom pro sbor, který neměl stálého

---

277 Pouze třetina členů sboru bydlela přímo v Kloboukách a nebo v nedaleké Kašnici. Dle: Kašpar, L. B., Památník reformované církve českomoravské obsahující popsání všech sborů evangelických H. V. v Čechách a na Moravě v jubilejním roce 1881 stávajících, Praha 1881, s. 192.

278 Bednář, s. 22.

279 Tamtéž, s. 23.

280 Císař, F., Historický nástin I. Století trvání ref. sboru klobouckého, Nedatováno, s. XXI.

místa pro svá shromáždění²⁸¹, ale také pro farářskou rodinu, jež přišla o faru.²⁸² Císař vzpomíná²⁸³:

„Velký sbor zdejší neměl po zboření staré modlitebny kde se shromažďovati. Museli jsme mívati dvoje shromáždění každé neděle, jedno zde v kloboucké obecné škole, druhé po pořadu po osadách, a přece ani tato dvě současná shromáždění nemohla dohromady pojmouti ani polovici sboru. Tedy spěch byl nutný, ale spolu i mě vhod, a jelikož všude se najde cesta, kde je vůle, i já si umožnil úkol svůj železnou konstrukcí tohoto prostranného a pro evangelické služby Boží jistě praktického chrámu. Práce byla kvapná, ale přece platná. Pokud se tedy zevnějšího povzdělání sboru týče, já nemám proč si stýskat.“

Dne 4. listopadu 1883 se konalo slavnostní otevření nového chrámu. Slavnostních bohoslužeb se zúčastnil sup. Náměstek Fleischer z Rovečina (dnes Rovečné), který zastupoval nemocného superintendenta Beneše, církevní rada dr. Witz-Oberlin²⁸⁴ z Vídně a další faráři z Čech a Moravy²⁸⁵. Pro shromáždění, kteří se nevešli do kostela, konal venku současně druhé bohoslužby libišský farář, někdejší kloboucký vikář, August z Nagy.

Sbor vystavěl veliký chrám Páně, který dokáže pojmout i 1000 návštěvníků bohoslužeb. Celá stavba kostela a fary vyšla na částku v přepočtu přesahující 100 000 korun. Byla to obrovská částka.²⁸⁶ Císařovi splácení dluhu za stavbu způsobilo mnoho bezesných nocí, ale nehodlal se snadno vzdát. Obracel se s prosbami o pomoc ke Gustav-Adolfskému spolku i k přátelům v Anglii a ve Skotsku. Např. ve Skotsku líčil neradostnou situaci svého diasporního sboru, kde cesta do kostela pro mnohé trvala hodiny a děti se tudíž do chrámu Páně dostaly poprvé v době své konfirmace a mluvily

---

281 Nadto byli členové sboru v letech 1881 až 1883 postiženi mnoha požáry, suchem, průtrží mračen i krupobitím, což výrazně zasáhlo majetek dotčených.

282 Císař, F., Historický nástin I. století trvání ref. sboru Páně klobouckého, Nedatováno, s. XXI-XXII.

283 Císař, F., Bilance ubohá, s. 173.

284 Karl (Charles) Alfons Witz-Oberlin se narodil roku 1845 v Diedendorfu v Alsasku. Vystudoval gymnázium v Paříži a poté teologii v Tübingen a Heidelbergu. Působil jako pomocný farář v Mühlhausen a poté jako městský farář v Bischweileru. Od roku 1874 byl reformovaným farářem ve Vídni. Roku 1907 byl povolán jako zvláštní profesor praktické teologie na vídeňskou evangelickou theologickou fakultu. Zastával i mnoho dalších funkcí v církevním i veřejném životě. Zemřel roku 1918. Dle: Karner, P. /ed./, Die evangelische Gemeinde H. B. in Wien, Wien 1986.

285 Více: Císař, Historický nástin, s. XXIV.

286 Bednář, s. 23.

také o špatném postavení faráře na Moravě.²⁸⁷ Nakonec se mu podařilo, že sbor dluh v krátké době dokázal splatit. Více než 20 tisíc zlatých dostal z ciziny a 25 tisíc dali členové sboru.²⁸⁸

Práce bylo hodně a síly jednoho muže na ni nedostačovaly. Do klobouckého sboru byl proto povolán vikář, aby faráři ulehčil. Vikář měl na starosti výuku dětí a mládeže, vč. dvouletého konfirmačního cvičení²⁸⁹, v celém sboru. Konfirmační slavnosti však konal farář Císař osobně. Zajímavostí je, že ve sboru zavedl zvyk, že každý konfirmant dostal na cestu životem svůj vlastní biblický verš. Pro faráře muselo být velmi náročné, si tyto verše, a komu který patří, zapamatovat, neboť míval kolem 80 konfirmandů.²⁹⁰

2.4.2 Toleranční slavnost

Na rok 1881 připadlo sté výročí vydání Tolerančního patentu. Protože na Moravě nebylo žádné velké evangelické centrum, které by pro pořádání slavnosti automaticky připadalo v úvahu, rozhodl se Císař tuto slavnost pořádat ve svém sboru. Bylo to rozhodnutí odvážné, neboť Klobouky byly v té době docela odlehlou obcí, kam se dalo těžko dostat. Císař se však nezalekl. Připravil velkou slavnost, na niž pozval domácí i zahraniční hosty²⁹¹. Využil k tomu svých osobních kontaktů z dob studií. Pozvání bylo čteno na II. presbyterním kongresu ve Philadelphii a mnozí přislíbili svou účast.²⁹² Dr. Blaikie posléze reformovanou církev na Moravě a v Čechách zviditelnil ve svém časopise *The Catholic Presbyterian*, kde zveřejňoval mimo jiné i Duškovy články.²⁹³ Na

---

287 Císař, F., *The Protestant Church in Bohemia, Its Need and Claims; With Special Reference to the Congregation of Klobouk. 1878-1879*, Edinburgh 1879, s. 18-19.

288 Odstrčil, Dr. theol. Ferd. Císař, s. 9.

289 Během něj byl kompletně probírán Elsnerův katechismus, čítající přes 700 otázek a důraz byl kladen i na dobrou znalost Bible.

290 Bednář, s. 24.

291 Bednář, s. 25.

292 Císař, F., *Pamětní spis jubilejní slavnosti toleranční reformované církve moravské*, L. P. 1881, Brno 1882, s. 19.

293 Tamtéž.

jaře 1881 se poslové české a moravské církve, kterými byli superintendenční náměstek Kašpar z Hradište a farář Císař, vydali i na církevní schůze do Anglie a Skotska. Nejprve se Císař sám zúčastnil synodu anglické presbyterní a svobodné církve v Newcastleu. Poté se k němu připojil Kašpar a vydali se do Skotska, kde promluvili na synodech spojené církve presbyterní, svobodné církve, státní církve. Dále na synodu církve Original Seceeders a na jiných menších schůzích. Císař pak odjel do Glasgow, kde mohl díky dr. Marshallovi Langovi promluvit ve dvou kostelech a na jedné veřejné schůzi, jíž předsedal pan Cuthbertson²⁹⁴. Do Irska se vydat nemohl, tak tam poslal pozvání písemně.²⁹⁵ Dále se Císař osobně vypravil do Torre Pellice, aby přednesl pozvání italsky na synodu valdenské církve. Jednal osobně s janovským farářem M. Prochetem, s nímž se seznámil v Newcastleu. Pozvání bylo přijato a neskončilo jenom u jednorázové návštěvy, nýbrž kontakty s italskou církví pokračovaly i v pozdější době. Na slavnost přijeli zástupci skotské a anglické reformované církve²⁹⁶, valdenské církve, dále také zástupci anglického parlamentu. Samozřejmě přijel i prof. vídeňské univerzity Masaryk. Navíc slavnost, probíhající od 19. do 23. září 1881, byla spojena se seniorátním a superintendenčním konventem, takže množství vážených hostí bylo obdivuhodné. Nesmíme opomenout ani davy moravských evangelíků, které se do Klobouk taktéž vypravily.

Podívejme se na to, jak celá slavnost od příjezdu hostí až do jejího konce vypadala. Hosté přijeli vlakem do Brna na nádraží, kde na ně již čekal farář Císař s povozy, které

---

294 Ve Skotsku od roku 1843 působila vedle státní církve ještě Svobodná skotská církev, která se hodně zaměřovala na vnější i vnitřní misii.

295 Císař, Pamětní spis, s. 20.

296 Za skotskou státní církev: Dr. Marshall Lang (jeho syn se stal později arcibiskupem z Canterbury) a pan J. Neilson Cuthbertson, oba z Glasgow; za svobodnou církev: farář Th. Crerar z North Leithu a farář Pirie, advokát Jacob Macdonald z Edinburghu; za spojenou presbyterní církev: sekretář pro vnitřní misii dr. Robert Selkirk Scott z Glasgow; za anglickou presbyterní církev: farář R. H. Lundie a pan Samuel Smith, oba z Liverpoolu. Zástupcem církve valdenské byl farář Petr Pons z Torre Pellice. Irská církev žádného zástupce nevyslala – místo toho přišel velice obširný a vřelý dopis. Kromě těchto zástupců jednotlivých církví do Klobouk dorazilo ještě několik rodných příslušníků a přátel výše zmíněných. Více: Císař, Pamětní spis, s. 20.

měly hosty dopravit do vzdálených Klobouk, kam vlak nejezdil. Takto na cestu, v Císařově překladu, vzpomínal advokát Macdonald²⁹⁷:

„Berouce se z Brna do Klobouk netušili jsme, jaká řada překvapení nás očekává. Přijevše do Telnice slyšeli jsme, že máme změnit povozy. Sestoupivše byli jsme uvítáni superintendentem, předsedou sup. konventu, panem Benešem, který oslovil nás v latině. Potom vyjeli jsme z Telnice v řadě sedmi vozův a jeli rychle krajinou, v níž jednou bojována byla bitva u Slavkova. Když pak dojeli jsme do hlubokého jednoho údolí (pod Borkovany) obklíčil nás k úžasu našemu houfec jezdců, z nichž každý měl pestrou husitskou korouhvičku. Povozy zastavily a jeden presbyter (kurátor Brychta) církve kloboucké, přišedší uvítati nás na hranicích církve své, vystoupil z davu opodál stojícího a měl k nám uvítací řeč českou. Okamžik ten byl příliš tklivý, než aby si byl člověk mohl všimati malebnosti svého okolí, než nyní přeci si to všecko v paměti vyvolati lze. Klikatá silnice unikala v dáli několika set kroků zraku našemu za kopcem. Na nejvyšším bodu jejím stáli jezdci v svém veselém kroji, perličkami ozdobené klobouky na hlavách, ošňurované kabátce na těle a vysoké boty na nohou, a blýskavé korouhvičky po boku. Podobně byli jezdci rozděleni po dvou mezi kočáry a v zadu zakončoval průvod opět větší jezdců houfček, jsa částečně skryt ovocnými stromy po stranách silnice rostoucími. Po levé straně silnice, při předním kočáru stál houfec venkovanů, nejvíce žen v kroji své krajiny, v svých vyšívaných živůtkách, alžbětínských okružích, červených plachetkách a vysokých botech. Mezi nimi stál ovšem i mnohý bystrooký osmáhlý muž a o něco dále skupina farářů v jednoduchém černém obleku a mezi těmito poslednějšími stáli jsme i my, prachem pokrytí cestovatelé. V prostoru mezi námi a lidem stojí – posud to vidím – dvě přímé, vysoké postavy samy o sobě – jedna z nich jest onen statný presbyter, v modrém obleku, pokročilého věku, ale plný života; - druhá úctu vzbuzující postava jest Superintendent, muž ušlechtilého chování. Když presbyter dokončil svou řeč, Superintendent a Dr. Marshall Lang odpověděli, poslednější skrze tlumočnicka“

Průvod se poté vydal dál směrem na Klobouky. Čekaly je ještě zhruba dvě hodiny cesty. Projížděli vyzdobenými dědinami, kde se na tuto atrakci přicházeli podívat mnozí místní. Nakonec dorazili do Klobouk, ozdobených vlajkami rakouskými a husitskými, kde je uvítalo zvonění kostelních zvonů. Projeli slavnostní branou na náměstí, kde byli uvítáni. Těsně před slavností ještě přišla do Klobouk zpráva, že v Hustopečích je cizinec, který mluví jen latinsky a chce do Klobouk. Císař musel vzít

---

297 Císař, Pamětní spis, s. 21-22. Originál: Macdonald, J., Glimpses of Bohemia, Past and Present, London 2015.

povoz a vyrazit pro něj. Tím cizincem byl dr. Peter Pons.²⁹⁸

Ve večerních hodinách následovaly zahajovací konventní bohoslužby. Účast byla natolik velká, že se všichni nevešli do kostela. Císař pronesl své kázání nejprve česky a posléze anglicky pro hosty slavnosti. Mluvil o strastiplné historii českých protestantů, jejichž utrpení přirovnával k ranám egyptským.²⁹⁹ Císaře Josefa II. potom přirovnal ke králi Kýovi.³⁰⁰

Každý den slavnosti probíhaly hojně navštěvované bohoslužby. V úterý 20. září kázal senior Nešpor³⁰¹ a byli představováni hosté.³⁰² Superintendent Beneš promluvil k hostům latinsky, což mnohé překvapilo. Císař překládal do češtiny, co říkali zahraniční hosté a měl proslovy v češtině, němčině, angličtině a italštině.³⁰³ Po zbytek dne probíhaly rozhovory mezi hosty a přítomnými duchovními.³⁰⁴ Ve středu 21. září při bohoslužbách pronesl anglickou modlitbu farář Lundie a následně kázal farář Karafiát z Hrubé Lhoty na Valašsku. Po bohoslužbách se mnozí z hostů chystali na zpáteční cestu, jen někteří se zdrželi až do čtvrtka.³⁰⁵ Odjezdem hostů vlastně skončil slavnostní program. Dále probíhala už jen jednání konventu.³⁰⁶ Poslední den kázal farář Pelíšek z Dačické Velké Lhoty. Ve svých reakcích zveřejněných v různých zahraničních církevních časopisech se zahraniční hosté slavnosti pozastavují nad tím, jak dav moravských návštěvníků slavnosti vydržel poslouchat mnohahodinové bohoslužby, při nichž polovině nemohli rozumět, neboť byla v pro ně nesrozumitelných jazycích.³⁰⁷

---

298 Odstrčil, Dr. theol. Ferd. Císař, s. 9.

299 Císař, Pamětní spis, s. 22.

300 Tamtéž, s. 23.

301 Před samotnými bohoslužbami ještě proběhl seniorátní konvent.

302 Císař, Pamětní spis, s. 23.

303 Herben, J., Jak jsem ho poznal, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 104-105.

304 Císař, Pamětní spis, s. 23.

305 Císař, Pamětní spis, s. 29.

306 Seznam poslanců a hostů na obou konventech viz: Císař, Pamětní spis, s. 31-32.

307 Tamtéž, s. 25.

Císař dokázal bravurně zvládnout logistiku celé akce. Zajistit odpovídající ubytování pro množství důležitých zahraničních i tuzemských hostů nebyl rozhodně v prostředí venkovského sboru snadný úkol. Můžeme říci, že tato slavnost vedla k medializaci moravské církve v Evropě. Navíc tato akce byla nepopíratelně startem jeho další církevní kariéry, neboť nedlouho poté byl zvolen seniorem západního obvodu.

2.4.3 Nabídky nového působiště

Během svého působení v Kloboukách dostal Císař několik nabídek na změnu působiště, sám se aktivně o žádné jiné místo neucházel³⁰⁸. Nejprve se jej do svých služeb snažil získat reformovaný sbor v Terstu³⁰⁹. Tuto nabídku nedostal pro svůj věhlas, ale protože jej tam doporučil jeho vídeňský přítel - domnívám se, že se s největší pravděpodobností jednalo o dr. Witze-Oberlina, pro Císařovo jazykové vybavení. Terst byl sbor německý, v němž by Císař, pokud by nabídku přijal, musel kázat v němčině a jednou měsíčně i v italštině ve fliálce v Pulji. Císaře tato nabídka velmi lákala, v Terstu již dříve byl, a tak se snažil přesvědčit svou ženu, aby k tomu řekla své ano. Vzal ji na výlet do Terstu, přesvědčoval ji, že italština je jazyk snadný k naučení a ukazoval jí krásy země. Císař vzpomíná³¹⁰:

„Když jsem v restauraci vybíral z jídelního lístku, jakoby italska cucina (kučina, čili kuchyně), již svým jménem naší kuchyni tak blizoučká neměla žádných tajů pro mne a slibovala tudíž i ženě velmi snadné působiště. Jenže když nám ryby přinesli připravené na oleji, žena vůbec odepřela jíst, neřku něco takového kuchtit. Víc se jí líbily dvě pitvorné opičky, jež jsme v hotelové zahradě krmívali pomeranči malými, jež jsme kupovali u báby na piazza de la caserma dva za tři soldi. Reformovaný kostelíček pod katedrálou San Guisto, odlehlý, tichý, malý, ale svědčící, že malé v něm se scházející shromáždění velkokupců a rejdařů, dovede existenci svého faráře velmi dobře upraviti, ten kostelíček se jí líbil. Ještě arci víc se jí líbili kostel

---

308 Tamtéž, s. 26-27.

309 Těsně před termínem odevzdání práce mi přišla zpráva z Terstu, že rok, v němž se tato Císařova cesta do Terstu odehrála, by pravděpodobně bylo možné dohledat v archivu ve švýcarském Bernu.

310 Homo Quidam, Bychy Quidama, s. 179.

luterský, miniaturní kopie votivního chrámu vídeňského, tedy stavba umělecká na stejnojmenném náměstíčku tichém (piazza de la chiesa evangelica). Ale když jsme odtud nedaleko zabočili do via dei pescatori (ulice rybářské), kde stála rybářská tržnice, v které jsem chtěl ženě ukázati tajnosti hlubin mořských, z nichž jsme se přece chtěli také zásobovat pro naši cucinu, přestěhujeme-li se do Terstu – tu žena ohrnovala nos hned na počátku rybářské ulice, a v rybářské tržnici se jí udělalo přímo nevolno, to pro rybí a mořský zápach. Honem jsem ji zavedl na piazza grande (na velké náměstí) kde byla hlavní kavárna, a jelikož tehdy byl Terst ještě svobodným přístavem, káva byla nejen laciná, ale spolu non plus ultra, což ženu poněkud usmířilo. Ještě více jsem ji svými svody opřádal, zaveza ji lodí do Muggia, kde jsem ji krmil z tutti frutti (ze všeho ovoce), skutečně skvostného ovoce, jenže právě byl den Božího Těla a v Muggianě si vedli v davech na ulicích jako posedlí, takže se jich žena bála a brala v pochybnost jejich strážlivost. Druhého dne jsme se přeplavili na Miramare, kamž jsme arci mohli i po souši, ale já chtěl ženě imponovat mořem. Ženu arci zámek zajímal jako sídlo císaře Maxmiliána a jeho ženy Charloty, i park s palmami a umělými jeskyněmi, i císařova ložnice upravená do podoby lodní kabiny atd., a myslil jsem že jsem již svou polovici nadobro pro Terst získal, když jsme v restauraci v Punto Grignano jedli čerstvě vylovené sardely, ale - - -

V hotelu jsme měli pro vedro žalusije spuštěny, ale okna otevřená, tak že z ulice bylo slyšet každý krok i slovo. Tu asi o půlnoci strhl se zrovna pod našimi okny rámus, jako když se chumel lidí vraždí vzájemě a z toho chumle znělo: porca, vergogna (svině, hamba) atp., že jsem byl rád, že já neumím italsky ještě všechno a žena nic. A když druhého dopoledne se baby na ovocném trhu o ženu doslova draly a jí své ciriegie dodici (čiriedzie dódiči), třešně dvanáct, do uší řvali, dostala žena z oleje v restauracích, rybí tržnice a tržišť vůbec takový strach, že se prohlásila za neschopnou vzít na sebe zodpovědnost za jí příslušící department naší případné terstské existence a bylo rozhodnuto.“

K Císařovu velkému smutku se stěhování do Terstu nekonalo. Na památku si se ženou dovezli z Terstu dvě středně velké želvy, které po dva nebo tři roky žily na jejich zahradě a zimovaly v písku ve sklepě. Jednou je zazimovat zapoměli, želvy se zahrabaly v zahradě zimu nepřežily. O mnoho let později si Císař povzdych, že, kdyby se mu bývalo bylo povedlo ženu přesvědčit a on tuto nabídku přijmul, byl by v době první republiky italským občanem, měl by hodně lir, což byla pro něj tehdy tvrdá měna, jedl by fíky, pomeranče a ryby, které měl velmi rád. Ale to už bylo pozdě.³¹¹

Druhá nabídka přišla z Čáslavi. Sbor jej zvolil roku 1888 velkou většinou³¹², avšak

---

311 Tamtéž.

312 Druhým kandidátem byl farář Josef Nešpor.

Císař povolání do čáslavského sboru odmítl. Bylo mu vyčítáno, že tak připravoval půdu pro zvolení svého švagra Kozáka. Avšak důvodem bylo pravděpodobně to, že krátce předtím zemřelo jednoho z jejich dětí³¹³ a Císařova manželka se nechtěla stěhovat tak daleko od jeho hrobu.³¹⁴ Do třetice se jej snažili povolat z Prahy. Císař odmítl jít do volby, neboť v dané chvíli už viděl obrysy své kariéry ve službách moravské reformované církve. Volba za superintendenta stála přede dveřmi.

2.4.4 Kariérní postup

Ferdinand Císař byl roku 1884 zvolen seniorem západního obvodu moravské reformované církve. Roku 1889 zemřel dosavadní superintendent Totušek a Císař byl záhy jednomyslně zvolen za nového superintendenta.³¹⁵ Přání některých jeho odpůrců nedošlo naplnění a Císař byl záhy v této funkci potvrzen. Aby mohl vykonávat činnosti spojené s touto novou funkcí, musel se uvolnit od povinností sborových. Jeho povinnosti ve sboru přebrali dva vikáři. V pozdější době sborovou činnost pustil zcela ze svých rukou a stal se pouze farářem nominelním.³¹⁶

Vraťme se ale zpět k Císařově volbě superintendentem. Roku 1891 vstoupila v platnost nová verze církevního zřízení, která měnila způsob volby seniorů a superintendentů a právě podle ní byl Císař zvolen. Sám, na rozdíl od jeho kolegů z

---

313 Měli dvě dcery a obě zemřely na dědičnou chorobu v útlém věku.

314 Bednář, s. 26.

315 Novým seniorem západního obvodu reformované moravské superintendence byl na konventu konaném v Brně zvolen Daniel Nešpor, farář v Nosislavi.

316 Bednář, s. 27.

Husa, tuto změnu podporoval a považoval lepší než předchozí stav^{317,318} Podle svých slov tušil již při pohřbu superintendenta Totuška, který vedl v Olešnici, že bude jeho nástupcem.³¹⁹

Poté, co byl Císař zvolen a volba potvrzena, následovala jeho instalace do úřadu. Ta proběhla v Betlémském kostele v Brně dne 17. září. Podívejme se blíže na to, jak taková instalace probíhala.³²⁰ Kostel byl naplněn hosty. Mezi nimi byli krom členů brněnského sboru přítomni např. místopředseda rada Navrátil, hustopečský hejtman, mnoho evangelických učitelů a přes 30 farářů z Moravy a z Čech. Slavnost začala zpěvem prvních čtyř veršů Žalmu 48. Poté pronesl superintendenční náměstek, vanovický farář z Nagy modlitbu a senior Jelínek ze Strítěže přečetl z oddíl z Bible³²¹. Po zpěvu dalších dvou veršů započaté písně dvorní rada dr. Heřman z Tardy vykonal instalační proces. Zdůraznil, že Císař byl zvolen po smrti superintendenta Totuška jako první superintendent podle nového církevního zřízení. Poté pronesl tato slova:

„Tato hodina nám připomíná, jak důležitý a cti hodný je úřad duchovního pastýře v církvi Kristově. Naše modlitby jdou k Hospodinu, aby tomuto služebníku ráčil přítomen býti milostí svou, a aby požehnání nebeské spočívalo na práci jeho. Důležitý jest úřad služebníka slova Božího, poněvaž jest mu svěřeno zastávati služebnost smíření skrze Krista způsobeného, kterýž se nad námi slitoval, abychom my učiněni

---

317 Dříve volili superintendenta všichni členové staršovstev, od této chvíle byl počet voličů omezen na superintendenční konvent. Dřívější stav byl sice demokratičtější, ale na druhou stranu volby trvaly kvůli různým problémům a rozporům často nekonečně dlouho. Lobovalo se ve prospěch toho či onoho kandidáta. Často rostlo nepřátelství mezi stoupenci jednotlivých kandidátů. Ne vždy zůstalo vše v mezích zákona a volba se pak musela opakovat. Nová úprava tedy ve svém důsledku volby zjednodušila a zrychlila. Také nově byl hlas faráře rovnocenný hlasu laiků, což dříve neplatilo, protože členů každého staršovstva bylo mezi 6 a 32. Na druhou stranu se ale občas vynořil jiný problém. Starší, který byl pověřen k volbě, někdy hlasoval pouze sám za sebe a ne v souladu s rozhodnutím těch, jež zastupoval, tedy např. staršovstva svého sboru. Dle: Volby seniorů a superintendentů II., In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. IX, č. 12, 1897, s. 186-187.

318 Volby seniorů a superintendentů I., In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. IX, č.9, 1897, s. 135.

319 Pastýřský list ref. superindenta moravského, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. XII, č.1, 1900. s. 7.

320 Instalace superintendenta moravského, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované, r. XI, č. 10, 1899, s. 158-159.

321 1Tim 3,1-7.

byli spravedlností Boží v Něm. Takový jest i úřad superintendenta. On nestává se jiným, než byl. On má úřad, aby učil sbory zachovávat všecko, co přikázal Pán učenníkům svým a tak tedy jen práce víc se mu přidává. Tak tomu bylo při apoštolích, jimž byla svěřena všecka práce; tak i při Timoteovi, jehož apoštol Pavel napomíná, aby to, co od něho slyšel, jiným svěřoval; a podobně i při Titovi, jehož apoštol na Krétě zanechal, aby zřídil starších, to jest správců duchovních. A jak důležitá jest tato služba! Každý, kdožkoli vzýval by jméno Páně, spasen bude. Ale kterak vzývati budou toho, v kteréhož neuvěřili? A kterak uvěří tomu, o němž neslyšeli? A kterak uslyší bez kazatele? Bůh mohl k této službě seslati anděly, jako je poslal k Abrahamovi, a jako na roli Betlémské skrze anděly dal zvěstovati své předivné zvěsti. Ale Bůh poslal lidi, aby vyřizovali poselství Jeho. A proto Kornelius setník, chtěje se dověděti, co by měl činiti, poslal k Petrovi; a proto Ananiáš byl poslán ode Pána k Saulovi v Damašku obdržev zjevení ode Pána, žeť on tou nádobou vyvolenou, aby nosil jméno jeho před pohany i krále, i před syny Izraelské. Pán Ježíš Kristus povolal tehdy lidi, aby zvěštovali evangelium o spasení našem. A tak i úřad superintendenta jest k tomu, aby tak též činil, ale nadto pak jest mu svěřen dohled na všechny sbory. On má o to dbáti, aby evangelium Páně všude náležitě se zvěštovalo. Na vás, moji milí, jest, abyste se takové službě ve jménu Páně ochotně poddávali, abyste bedliví byli jeho slov, ve smyslu apoštolského povědění: „Povolni buďte správcům svým a poslušni: neboť oni bdějí nad dušemi vašimi jako ti, kteříž počet mají vydati.“ A když z jedné i ze druhé strany bude činěno, co činěno býti má, pak zajisté bude na nás patrnó, že jsme církev Kristova. Račiz tomu Hospodin dáti své požehnání. On rač žehnati i tomuto správci.“

Poté vrchní církevní rada z Tardy vyjmenoval povinnosti uložené superintendentovi církevním zřízením a pokračoval takto ve své řeči následovně:

„Již pak nyní, milý bratře, před obličejem Božím, před tímto shromážděním a u přítomnosti všech těchto bratří na svědomí tvé se tebe táži, slibuješ-li, svěřený sobě úřad v plné důvěře v Pána dle našeho na slovu Božím založeného vyznání vykonávat, a v takovémto úřadování svém, jak Písmo velí, věrným se prokázati vrchnosti, našemu zeměpánu, a poslušen býti zákonů státních, abys tak čině někdy před Pánem a spasitelem naším mohl se zodpovídati.“

Císař odpověděl hlasitým: „Ano, to slibuji ve jménu trojjediného Boha a důvěřuji v milost Jeho“. Dále pokračoval instalující dr. z Tardy:

„Již pak nyní já jménem Páně, přijav k tomu poselství od úřadu našeho, před obličejem Božím a před tímto shromážděním uvádím tebe v úřad této superintendence moravské a odkazuji tebe dle církevního zřízení ku sborům a sbory k tobě ve všech věcech, které k tomu přináležejí, abys věrně pásł stádo Ježíše Krista, opatruje je ne bezděky ale dobrovolně, ne pro mnohý zisk, ale ochotně; ani jako panuje nad dědictvím Páně, ale příkladem jsa stádu. K tomu pak račiz své požehnání uděliti trojjediný Bůh. Amen.“

Čerstvě instalovaného superintendenta poté oslovili za východní seniorát senior Jelínek a za západní superintendenční náměstek z Nagy. Vrchní rada z Tardy vykonal modlitbu za instalovaného, čímž vlastní akt instalace zkončil. Po zpěvu 8. a 9. verše žalmu 51 vystoupil superindtent Císař na kazatelnu a pronesl kázání na text Mt 4,19: „*Pojďte za mnou, učiním vás rybáře lidí.*“ Po kázání byly zazpívány první dva verše ze žalmu 46 a následovala modlitba za císaře a krále. Po zpěvu první sloky rakouské hymny bylo pokračováno přímluvnou modlitbou a byla vyhlášena sbírka ve prospěch diaspory. Shromáždění bylo ukončeno požehnáním uděleným z kazatelny a zpěvem písně *Amen, to požehnání přijdiž na nás všechny.* Po slavnosti následoval oběd pro 80 hostů ve velké dvoraně besedního domu.

Již 20. listopadu 1899 se superintendentovi Císařovi dostalo audience u císaře Františka Josefa I. V Husovi se dočteme³²², že Císař oslovil vladaře takto:

„Vaše cí. a kr. ap. Veličenstvo! Nejmilostivější císaři a pane! Vašeho Veličenstva nejposlušnější poddaný a sluha osměluje se ke stupňům vznešeného trůnu vašeho Veličenstva složití svůj nejpoddanější a loyálně procítěný dík za nejvyšší potvrzení jeho zvolení na úřad superintendenta ev. superintendence moravské H. V. - Ujišťuje spolu, že po celé čtvrtstoletí posavadního úřadování svého vždycky, a to ne nadarmo, o to se vynasnažoval, aby slovo Písma: „Boha se bojte, krále v poctivosti mějte, dávejte, což jest císařova císaři -“ slovem i pérem v srdce svých jemu svěřených souvěrců vštěpoval, takže i v tomto, proň tak velevýznamném okamžiku, může vzdáti Vašemu Veličenstvu nejoddanější hold 43.000 Reformovaných moravských spolu s onou, nejen v reformovaných shromážděních bohoslužebných, ale i v skrytosti mnohých pokojíků k nebi často se nesoucí modlitbou: „Zachovej nám Hospodine císaře i naši zem!“

Hus uvádí, že vladař jej pozorně vyslechl a odvětil, že mu bylo potěšením jeho volbu potvrdit. Pokračoval, že nevěděl, že je na Moravě tolik reformovaných a že jsou dozajista české národnosti. Také se ptal na luterány na Moravě. Císař mu jeho otázku zodpověděl shrnutím církevní struktury obou evangelických církví na Moravě a v Čechách. Císař byl též tázán, kde sídlí jako farář a superintendent a poté byl propuštěn z audience „*s laskavým císařským díkem a s předpokladem, že superintendent pěstiti*

---

322 Zprávy. Audience, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XI, č. 12, 1899, s. 189.

bude cit vlastenecký v srdcích svého lidu tak, jak až posud činil.“

Jako superintendent přišel Ferdinand Císař do styku i s císařským dvorem ve Vídni ještě několikrát. Císař František Josef I. se jej při audienci ptal pokaždé na ty samé věci. Otázky zněly: jak dlouho je již superintendentem, jaká je jeho diecése, je-li jen česká? Císař František Josef I. vždy také s povděkem zdůrazňoval, že zná loajální smýšlení evangelické církve. Bednář jedovatě poznamenává, že to s tou loajalitou ve skutečnosti bylo poněkud jinak.³²³

V postupu po jednotlivých stupních církevní hierarchie nezůstal Císař stát na pozici superintendenta, ale vstoupil do nejvyššího patra církevní správy. Byl zvolen³²⁴ VII. generálním synodem do synodního výboru za evangelickou církev h. v.³²⁵ Do stejné pozice³²⁶ jej zvolil i VIII. Generální synod³²⁷ roku 1907.³²⁸ Synodní výbor vykonával správní činnost církve mezi jednotlivými rokovanými synody. Byl prostředníkem mezi vrchní církevní radou a superintendencemi. Předseda synodu, jímž byl v tomto případě Císař, a verifikátoři protokolů měli ještě po ukončení synodu hodně práce. Předseda synodu měl navíc poté za úkol sepsat a vydat obsáhlou zprávu³²⁹ o tom, o čem se na synodu jednalo. Tuto zprávu potom svým nákladem

---

323 Bednář, s. 40.

324 Spolu s ním byl za ev. církev h. v. zvolen ještě senior Julius Fleischer z Chvaletic, dvorní rada dr. Karl Brunner von Wattenwyl z Vídně a Josef Bubela ze Vsetína.

325 Sammlung der allgemeinen kirchlichen Verordnungen des k. u. k. evangelischen Oberkirchenrates Augsburgischen und Helvetischen Bekenntnisses, Jahrgang XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXII (1901-1905), Wien 1906, s. 59.

326 Spolu s ním byl za ev. církev h. v. zvolen dr. Karl Alfons Witz-Oberlin, který se však postu vzdal a jehož funkci obsadil jako náhradník senior E. G. A. Molnár z Krabčic. Dále byli zvoleni Josef Bubela ze Vsetína a Wenzel Havelka z Ronova.

327 Tento synod zastupoval tři superintendence. V jeho programu se objevila i česká otázka. Některé ref. sbory v Čechách totiž odmítaly přijímat přípis vrchní církevní rady v němčině. Generální synod nakonec žádá vrchní církevní radu, aby používala ve styku s českými ref. sbory důsledně češtinu. Přítomný zástupce vrchní církevní rady, proti tomu nic neměl. Za zmínku stojí, že celý synod projednával všechny otázky dvojjazyčně, tedy nejprve česky a poté německy.

328 Sammlung der allgemeinen kirchlichen Verordnungen des k. u. k. evangelischen Oberkirchenrates Augsburgischen und Helvetischen Bekenntnisses, Jahrgang XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVII (1906-1910), Wien 1911, s. 194.

329 Císař, F., Sedmý generální synod církve helvétského vyznání konaný ve Vídni od 20. října do 7. listopadu 1901, Vídeň 1906; Týž., Osmý řádný generální synod evangelické církve helvétského

vydávala c. k. vrchní církevní rada. Na VIII. synodu byl Císař i členem výboru³³⁰ pro styk se sesterským augsburským synodem – společně měli projednat předlohy, které se týkaly obou evangelických církví.³³¹ Roku 1913 se Císař vzdal úřadu předsedy³³² a člena³³³ synodního výboru h. v.³³⁴

Roku 1909 se Císařovi dostalo jako zástupci rakouské reformované církve pozvání na slavnost u příležitosti oslavy 350 let ženevské univerzity.³³⁵ Jel tam společně s dr. Witz-Oberlinem a bydleli spolu v témž hotelu. Císař sice francouzsky moc nemluvil³³⁶, ale dal si vypracovat proslov, který se naučil zpaměti. Přednesl jej natolik dobře, že tím zmátl rektora univerzity, který si pak myslel, že Císař francouzštinu dokonale ovládá. Následujícího dne při banketu si s ním chtěl promluvit a byl velmi překvapen, že tomu tak opravdu není. Při tomto banketu stál na vizitce na stole před Císařovým jménem titul „Dr.“³³⁷. Z toho Císař poznal, že bude oceněn čestným doktorátem Kalvínovy univerzity.³³⁸ Oceněných z Evropy i ze zámoří bylo mnoho a našli bychom mezi nimi jména jako Albert Einstein (jeho první doktorát) nebo Marie Curie Skłodowska.³³⁹ Titul mu byl potvrzen k užívání císařským rozhodnutím ze dne

---

vyznání v královstvích a zemích říše Rakousko-Uherské v říšské radě zastoupených zasedavší ve Vídni od 20. října do 4. listopadu 1907, Vídeň 1909.

- 330 Dalšími členy byli: Witz-Oberlin, Plattensteiner, Molnár, Urbánek, Havelka a Ryšavý. Superintendent Szalatnay ze zdravotních důvodů kandidaturu do tohoto výboru odmítl.
- 331 Z generálního synodu, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XVII, č. 11, 1907, s. 168-169.
- 332 Na toto místo byl zvolen farář G. A. Molnár z Krabčic.
- 333 Na jeho místo nastoupil jako náhradník senior Josef Šára z Hronova.
- 334 Sammlung der allgemeinen kirchlichen Verordnungen des k. u. k. evangelischen Oberkirchenrates Augsburgischen und Helvetischen Bekenntnisses, Jahrgang 38-42 (1911-1915), Wien 1916, s. 175.
- 335 Projev církve protestantské v Ženevě, In: Hus. Měsíčník věnovaný otázkám náboženským a církevním, r. XXV, č. 11, 1913, s. 175.
- 336 Jak jsem již zmínila, učil se francouzštinu na akademickém gymnáziu v Praze.
- 337 Do té doby užíval titul Lic. Theol. (=licenciát).
- 338 Bednář, s. 40.
- 339 Více: Actes du Jubilé de 1909, Genève 1910.

9. května 1910.³⁴⁰

Císař usiloval později i o profesorský titul. Napsal k tomu spis *To ošklivé z Bible v homiletickém užití* (Das Hässliche aus der Bibel in homiletischer Verwendung)³⁴¹. Žilka se zamýšlí nad tím, proč nakonec k jeho jmenování profesorem nedošlo, ale nedochází jednoznačnému výsledku. Důvody mohly být ty, že dal přednost stoličce praktické theologie na vídeňské univerzitě. Druhá možnost, kterou Žilka vidí, mohly být předsudky vídeňských kruhů, které tuto profesuru zmařily. Bylo všeobecně známo, že se mnozí ve Vídni Císaře obávali.³⁴² Podle Odstrčila měl být Císař nástupcem profesora Seberiniho, ale nestál o to.³⁴³ Předsudky stály pravděpodobně Císařovi i v cestě do vrchní církevní rady. I když Žilka neví, zda vůbec Císař o tento post stál.³⁴⁴

Práce měl stárnoucí Císař hodně, tak v říjnu 1912 dostal kloboucký sbor druhého faráře. Stal se jím Císařův dosavadní superintendenční vikář lic. theol. František Bednář. Současně byl instalován za nového superintendenčního vikáře Bohuslav Straka.³⁴⁵ Instalační slavnost vedl sám superintendent Císař. O rok později instaloval Císař za superintendenčního vikáře Štěpána Šoltésze.³⁴⁶

Ještě bych zmínila, že císařským rozhodnutím z 30. listopadu 1908 byl Císařovi propůjčen řád železné koruny III. třídy. Spolu s ním obdrželi tento řád i haličsko-bukovinský superintendent a. a. h. v. Hermann Fritche, hornorakouský superintendent a. v. dr. Josef Friedrich Koch a vídeňský superintendent a. v. Karl Robert

---

340 Sammlung, Wien 1911, s. 391.

341 Tento spis se, žel, ve Vídni nezachoval. Pravděpodobně byl zničen v únoru 1945, když byla bombou zasažena budova fakulty v Liebiggasse.

342 Žilka, F., Podnětná osobnost., In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 207.

343 Odstrčil, Dr. theol. Ferd. Císař, s. 8.

344 Žilka, s. 207.

345 Instalace a ordinace v Kloboukách, In: Hus. Časopis věnovaný otázkám náboženským a církevním, r. XXIV, č. 12, 1912, s. 183.

346 Zprávy. Z Klobouk, In: Hus. Časopis věnovaný otázkám náboženským a církevním, r. XXV, č. 12, 1913, s. 191.

2.5 Císařova činnost jako seniora a superintendenta

2.5.1 Služba církvi

Situaci své diasporní moravské církve chápal Císař jako obdobnou situaci církve valdenské, belgické a brazilské.³⁴⁸ Císař zveřejňoval články v německy a anglicky psaných církevních periodikách, aby jednak moravskou reformovanou církev zviditelnil a jednak, aby pro ni získal finanční dary. Německy psané články finanční podporu nepřinesly, což nepovažoval za překvapivé, poněvadž osobní styky udržoval spíše s Anglií a Skotskem. Jezdil na církevní synody do Skotska a do Anglie, na presbyterní koncily do Edinburgu a Glasgow³⁴⁹. Dále udržoval styky s valdenskou církví. Roku 1899 se vydal na slavnost do Torre Pellice, kde byl hostem faráře Petra Ponse. Jako dar s sebou dovezl Lessingův obraz Upálení mistra Jana Husa, který byl zavěšen do sálu synodního domu valdenských v Torre Pellice. Tento obraz nesl věnování: „*duchovní správci ref. církve moravské svým a svých otců přátelům: Valdenským*“. Na horní straně rámu byla ještě vyryta datace: „*In memoriam 1689-1889*“. Věnování bylo napsáno i italsky.³⁵⁰

Jako zástupce moravské reformované církve byl Císař vyslán na různé kongresy ostatních evropských reformovaných církví. Na těchto svých cestách se snažil pro svou církev získat zejména finanční podporu. Kvůli tomu psal anglicky rozsáhlé

---

347 Sammlung der allgemeinen kirchlichen Verordnungen des k. u. k. evangelischen Oberkirchenrates Augsburgischen und Helvetischen Bekenntnisses, Jahrgang XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVII (1906-1910), Wien 1911, s. 269.

348 Císař, Reformovaná, s. 15.

349 Více: Tamtéž.

350 Tamtéž, s. 16.

zprávy o stavu vnitřní misie na Moravě.³⁵¹ O dary nejenom žádal, ale občas také nějaký dar odevzdal. Zde bych ještě jednou zmínila Císařovu účast na Kalvínovu jubileu v Ženevě v červenci 1909. Při této slavnosti odevzdal peněžitý dar na stavbu reformačního pomníku a promluvil v kostele St. Gervais. Spolu s prof. dr. Witz-Oberlinem byl oficiálním zástupcem rakouské církve.³⁵² Císař též navázal styky s americkými kongregacionalisty. Zpočátku vše vypadalo dobře, později však Císař a celá moravská reformovaná církev změnila názor na toto přátelství.³⁵³

Jako superintendent byl Císař dobrým správcem. Nezajímaly jej pouze spisy, znal svou církev do podrobnosti. Když byl na cestách po své superintendenci, museli mu jeho vikáři denně posílat poštou zprávy, co je nového. Když se byl jen jediný den neozvali, tak jim jejich povinnost důrazně připomněl např. telegraficky.³⁵⁴ Chtěl být informován, ale na druhou stranu se nad svými vikáři nevyvyšoval, nedokazoval jim svou nadřazenost. Byl jim přítelem a rádcem.³⁵⁵ Při vizitacích na sborech jej zajímalo doslova vše. Jeho vztahy s faráři jeho diecéze byly přátelské. Problémy řešil mezi čtyřma očima a před staršovstvem stál vždy na straně faráře. Za jeho vizitace se vždy konala schůze staršovstva. Informace o faráři si získával vždy v jeho nepřítomnosti. Osobně také prováděl katechisaci mládeže v daném sboru. Obvykle se také podíval do některé školy, jak se v ní učí náboženství. Byl přesvědčen, že při výuce náboženství mají být faráři učitelé nápomocni, aby jej tato jeho povinnost moc nevyčerpávala.³⁵⁶ Nakonec tedy superintendent věděl vždy a o všech potřebách sborů své

---

351 *Report on the Evangelisation-work of the Reformed Church of Moravia for the year 1885*, v níž podrobně popisuje situaci jednotlivých kazatelských stanic moravské superintendence; nebo *Report on the Evangelisation-work connected with the reformed congregation of Klobouk, near Brünn, Moravia, Austria to the Foreign-Mission-Committee of the U. P. Church at Edinburgh for the year 1880 by pastor Ferd. Císař*. Dle: Archivní fond Moravské superintendence. Ferdinand Císař, Karton II.

352 Tamtéž, s. 16.

353 Tamtéž.

354 Bednář, s. 29.

355 Zprávy. Přátelé dra. Císaře, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 8, 1922, s. 124.

356 Bednář, s. 30.

superintendence, o jejich problémech. Snažil se radit a pomáhat, kde to šlo. Při superintendenčních konventech byly probírány podrobné zprávy o sborech, které nebyly pouze o statistice, nýbrž skýtaly i vhledy do kulturního, mravního a politického života. Císař na těchto konventech obvykle nakonec vždy prosadil svoje – nikoli však vahou své úřední autority. Nestrpěl zákulisní politiku a vyzdvihoval dobré spolupracovníky.³⁵⁷

Své úřední povinnosti si plnil svědomitě a rychle. Čitatele jeho dopisů občas silně zápolili s jeho písmem, protože nepsal zrovna moc čitelně. Všechny záležitosti vyřizoval pokud možno okamžitě. Říkal, že chce mít prázdný psací stůl. Někdy předepsané lhůty různých podání dokonce předbíhal. Bývalý vrchní církevní rada o něm měl říct, že ve vyřizování různých předloh je moravská superintendence vždy první, potom dlouho nic a pak teprve superintendence ostatní.³⁵⁸

Jako superintendent vnímal Císař zvláště silně finanční slabost své církve. Využil každé příležitosti, aby pro ni získal finanční pomoc ze zahraničí, zejm. ve Skotsku a v Anglii. Jeho pohled byl pravděpodobně ovlivněn tím, že srovnával hornaté moravské oblasti se svým rodným Podřipskem, což byla velmi úrodná oblast.³⁵⁹ Přesvědčení, že moravská církev je církví chudou, vedlo k tomu, že odmítal tzv. čáslavské zřízení. Na jednu stranu byl vnitřně přesvědčeným presbyteriánem, ale na stranu druhou i tradicionalista, takže si církev bez Vídně nedokázal představit.³⁶⁰

Církev se snažil zviditelnit i na domácí půdě. Na příklad 15. srpna 1894 proběhla v Kralicích jubilejní slavnost na připomínku 300 let od vydání Bible kralické. O rok dříve proběhla i oslava 300 let od narození Jana Amose Komenského. Co se slavnosti v Kralicích týče, byla ohlášena v Lidových novinách, Moravské Orlici a v Národních

---

357 Tamtéž.

358 Horácko a superintendent, s. 61.

359 Bednář, s. 31.

360 Tamtéž.

listech. Národní listy na ni vyslaly svého zpravodaje a vydaly o ní následně zprávu.³⁶¹ Slavnosti se zúčastnili mnozí z moravských reformovaných farářů a zhruba 600 příchozích.³⁶² Císař na této slavnosti promluvil na téma: *Jako lilium mezi trním, tak přítelkyně má mezi panami.*³⁶³

Faráře své superintendence navštěvoval pravidelně. Věděl lecos o jejich rodinách. Dovedl být k jejich metodám práce kritický až do té míry, že se s nimi i pohádal. Bednář zmiňuje, že, když diskutoval s lic. Františkem Šebestou o theologii, bylo třeba na faře zavřít všechna okna, aby si kolemjdoucí nemysleli, že se faráři bijí. Jejich hádka pak končila slovy: „Děkuji Pánu Bohu, žes nezůstal v Kloboukách³⁶⁴, měl bych s tebou strašný kříž.“³⁶⁵ Ve skutečnosti si ale Císař Šebesty velmi vážil a mluvil o něm s velkou úctou. Před jejich sbory Císař jednotlivé faráře nikdy nesnižoval. Trápilo jej, pokud byl podezírán, že podrývá jejich autoritu.³⁶⁶

Farářů se zastával i tehdy, když byli napadáni v tisku. Jaromír Stehlík uvádí³⁶⁷, že se zastal i jednoho faráře, který mu nebyl příliš blízký, když jej v jedněch novinách napadali, že ve svých kázáních uvádí citáty z německé literatury. Císař, podle Stehlíka, automaticky odeslal do oněch novin reakci, že i on užívá ilustrací z literatury. Daného faráře se na nic neptal, neprosil se o dovolení a rovnou jej bránil.

Císař plně chápal proměnu moravské společnosti, kdy se lidé stěhovali za prací z venkovských oblastí do měst. Ve městech však povětšinou chyběly reformované sbory. Proto se Císař zasazoval o jejich vznik. Jeho postoj plynul ze zkušenosti, kterou učinil jako vikář vanovického sboru se vzdálenou³⁶⁸ kazatelskou stanicí ve Svěbohově. Na

---

361 Císař, F., Kralická v Kralicích. Vzpomínka na slavnost jubilejní, konanou v Kralicích dne 15. srpna 1894 v paměť třístoletého trvání šestidílné Biblí Kralické, Brno 1894, s. 10.

362 Císař, Kralická, s. 11.

363 Pís 2,2.

364 Šebesta byl rodák z Klobouk.

365 Bednář, s. 34.

366 Tamtéž.

367 Stehlík, J., Císařova solidarita s faráři. Několik drobných anekdot, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 181.

368 Cesta z Vanovic do Svěbohova trvala tehdy zhruba 10 hodin.

srdci mu ležela zejména města Brno, Olomouc, Hrabová, Přerov, Prostějov, Moravská Ostrava, Třebíč a Jihlava.³⁶⁹ Rozptýlené evangelíky h. v. v těchto oblastech všemožně podporoval. Zejména jej těšil vývoj situace v Brně. Brněnské evangelíky podporoval finančně i kázáním.³⁷⁰ Také Haná mu velmi ležela na srdci. V Přerově se spolu s farářem lic. Šebestou z Hustopečí zasadili o pravidelné konání českých bohoslužeb. Většinou je konal cestující brněnský kazatel V. Pokorný. Císař tam však i nadále pravidelně dojížděl a kázal.³⁷¹ O mnoho napjatější byla situace v Olomouci. Město bylo převážně německé a navíc bylo sídlem katolického biskupa. Německý evangelický sbor se stavěl proti osamocení svých nepočetných českých členů.³⁷² Císařovým přičiněním byla v Olomouci založena Českobratrská Jednota Husova a následně kazatelská stanice vanovického sboru.³⁷³ Od roku 1898 zde působil vikář František Prudký.³⁷⁴ Podobně vypadalo Císařovo působení i v ostatních výše zmíněných městech.

Ve své funkci, jak již bylo zmíněno, se Císař zapojil také do sporu s vídeňskou theologickou fakultou ohledně obsazení stolice dogmatiky a symboliky po smrti prof. Böhla. Tehdy si česká reformovaná církev postavila hlavu a požadovala, aby toto místo bylo obsazeno českým kandidátem. Důvodem bylo i to, že téměř všichni reformovaní studenti ve Vídni byli z Čech a Moravy. Za kandidáta byl vybrán lic. dr. Bohatec. Na theologická fakultě však tento návrh narazil na odpor - např. u prof. Feineho. Odpor vycházel z předsudků i z nacionalistických zájmů - vídeňská fakulta byla pokládána za národnostně německou.³⁷⁵

---

369 Prudký, F., In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 175.

370 Týž, s. 176.

371 Týž, s. 177.

372 Týž, s. 178.

373 Samostatný český reformovaný evangelický sbor byl v Olomouci ustanoven rozhodnutím církevní rady ve Vídni dne 26. ledna 1906 a František Prudký se stal jeho prvním farářem. [Www.olomouc.evangelnet.cz](http://www.olomouc.evangelnet.cz) ze dne 17. listopadu 2015.

374 Tamtéž.

375 Žilka, s. 206.

Například roku 1907 o Císařových snahách na tomto poli čteme³⁷⁶:

„Značného pokroku docíleno na letošní synodě, hlavně neúnavnou péčí předsedy gen. synodu superint. dra. Císaře, ve věci znovuobsazení stolice reform. dogmatiky na theol. fakultě. O podrobnostech zatím pomlčíme, jen tolik sdělujeme, že jest naděje, že stolice tato obsazena bude dvěma silami, mezi nimi ovšem dr. Bohatcem. Stane-li se to, obdržel synodní výbor právo schváliti pro reform. studenty na vídeňské fakultě tři povinné semestry.“

O pokroku v otázce obsazení stolice reformované dogmatiky na vídeňské fakultě referoval Císař i na pastorální konferenci moravské superintence, která se konala 17. listopadu 1908 v Brně. Císař se v této věci očividně velmi snažil. Ne všechny strany, však jeho činnost oceňovaly – např. Hlasy ze Siona vydávaly poměrně jízlivé reakce, proti nimž se tato pastorální konference jednohlasně vymezila.³⁷⁷

Celá věc se jmenováním Bohatce se dlouho táhla, což bylo dáno i tím, že mu byl dán čas, aby si doplnil potřebnou kvalifikaci. O tom, že byl dr. Bohatec postu na vídeňské univerzitě hoden svědčí i to, že v mezičase dostal nabídku od dr. Kuypera, dřívějšího holandského ministerského předsedy, zda by nepřijal místo docenta na svobodné univerzitě v Amsterdamu. Tuto nabídku dr. Bohatec odmítl s tím, že byl v dané době velmi zaměstnán přípravou většího literárního díla a přednáškami v Eberfeldu.³⁷⁸

Z funkce předsedy synodního výboru evangelické reformované církve rakouské zasáhl superintendent Dr. Císař ještě jednou do boje o obsazení reformované stolice. Zaslal na vídeňskou fakultu rozsáhlý rozklad, který poukazuje na to, že nedat českému kandidátu tuto stolicí by bylo nekřesťanské. Odvolával se na biblický text, kdy Ježíš řekl, že není radno vzít chléb dětem a dát jej štěňatům. Zdůrazňuje, že Češi nejsou

---

376 Z generálního synodu, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XVII, č. 12, 1907, s. 183.

377 Zprávy. Resoluce pastorální konference ref. superintence moravské v Brně, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XVIII, č. 1, 1908, s. 13.

378 Více k této problematice: Schwarz, K., Von Prag über Bonn nach Wien: Josef Bohatec und seine Berufung an die Wiener Evangelisch-theologische Fakultät im Jahre 1913, In: Communio Viatorum, r. XXXV, č. 3, 1993, s. 232-250.

přeci psi, aby nedostali tohoto chleba. Vše vyostřil narážkou na to, že evangelická theologická fakulta měla své prostory v Türkenstrasse – psal, že tam vládou skutečně turecké poměry.³⁷⁹ Toto psaní zapůsobilo a přineslo výsledky. Císař se vzdal svého postu předsedy synodního výboru a za nedlouho byl Bohatec jmenován profesorem.

Co se profesora Böhla týče, měl na Moravě mezi faráři velké množství zastánců, kteří se s ním stýkali i po ukončení svých univerzitních studií. Mnozí z nich absolvovali část studia v Bonnu³⁸⁰ nebo se jejich vikariát uskutečnil v Elberfeldu, tedy v ortodoxním sboru, který silně ovlivnil Böhlův tchán a učitel Herrmann Friedrich Kohlbrügge. Tito böhlovci se sešli na 12 pracovních konferencích, z nichž ta poslední se uskutečnila až po Böhlově smrti. Na těchto konferencích probírali témata z dogmatiky a praktické theologie.³⁸¹ S touto skupinou Císař vycházel, na rozdíl od jejich učitele, dobře. Spojovalo je totiž podobné chápání evangelizační práce ve městech. Böhlovci, stejně jako Císař, viděli potřebu zakládat nové kazatelské stanice, filiální sbory a nové farní sbory v široké evangelické diaspoře a chápali důležitost pastorace³⁸².

Co se Císařových vztahů s ostatními církvemi týče, měl mnoho přátel v luterské církvi a to jak mezi Čechy, tak mezi Němci. Udržoval styky s biskupem Baltikem ze Slovenska, i když to bylo nebezpečné. Vážil si Jednoty ochranovské, později bratrské, a vždy připomínal, že se jedná také o evangelickou církev stojící na stejných základech jako církev reformovaná – je odlišná pouze formou.³⁸³ Z dnešního pohledu lze říci, že byl ekumenicky naladěný. Dokud se evangelické církve nepřetahovaly o své členy, nebylo problému. S malými, svobodnými církvemi se však dostal do sporu. Stejně tak byl nesmiřitelný jeho postoj ke katolické církvi jako celku. Mezi katolickými faráři však měl Císař i několik přátel.³⁸⁴

---

379 Bednář, s. 42.

380 Bonn patřil do elberfeldské diaspory.

381 Filipi, *Theologische Strömungen*, s. 208-209.

382 Více o tomto jejich zaměření: Filipi, *Theologische Strömungen*, s. 209.

383 Bednář, s. 43.

384 Týž, s. 44.

Císař měl spory zejm. se svobodnou reformovanou církví a s baptisty. Svobodná církev reformovaná zahájila svou činnost v Praze roku 1877³⁸⁵. Její představitelé zpočátku slibovali, že chtějí pomáhat domácí církvi a byli vítáni. V Brně umožnil senior Daniel Nešpor konání anglických bohoslužeb tím, že je zaštitil jako akci své církve. Situace se však vyvinula jinak a došlo k založení samostatné denominace, Svobodné reformované církve³⁸⁶. Napětí mezi reformovanými a svobodnými reformovanými se stupňovalo zejm. tehdy, když druzí zmiňovaní začali reformované církvi přetahovat členy. Nakonec se rozpoutal otevřený boj, jehož se Císař účastnil slovem i písmem³⁸⁷ a to nejenom proto, že lovili i ve vodách jeho sboru.

Roku 1900 proběhla ve Vídni konference svobodné církve, baptistů a metodistů z celého Rakouska. Kazatel Adolf z Prahy na ní pronesl referát, v němž zkresloval postavení „státní“ církve. Císař se proti tomuto popisu ostře ohradil v časopise Hus a také německou brožurou *Das nicht – das ja*, v níž vyvrací Adolfovy argumenty. Říká, že evangelická církev v Čechách usilovala vždy o co největší svobodu, zejména tzv. čáslavským zřízením roku 1877. Boj mezi svobodnými a Císařem nabral na obrátkách, když ke svobodným přistoupil Císařův konfirmand Dobeš. Dobeš odešel do Ameriky a i přes oceán napadal Císaře. Napsal brožuru plnou nepravd a narážek proti Císařovi a rozeslal ji po klobouckém sboru. Stal se však přesný opak toho, o co Dobeš usiloval – sbor se postavil za svého faráře. Bývalí vikáři superintendenta Císaře a staršovstvo sboru vyzvalo kazatele Dobeše, aby přijel na Moravu a svá tvrzení dokázal soudně. Slíbili mu, pokud nebude potrestán, že mu zaplatí cestu do Evropy a zpět přes oceán. Dobeš na Moravu nedorazil a tak tato pře skončila Císařovým vítězstvím. Po letech, když se Dobeš vrátil do Čech jako metodistický kazatel, mu Císař na jeho prosbu odpustil.³⁸⁸

---

385 Rev. Adams, Clark a Schauffler.

386 Jednalo se o kongregacionalisty.

387 Bednář, s. 45.

388 Tamtéž, s. 46.

Roku 1906 promluvil Císař na Žofíně. Jeho proslov byl politicky odvážný, ostře vyhrocený proti římskokatolické církvi a také národně laděný.³⁸⁹ Jeho řeč byla pozitivně přijata. Našly se ale také hlasy, které tak vztrícivé nebyly. Např. Jan Karafiát napsal jako reakci na tuto řeč *Pohádku o veverovi*³⁹⁰, za níž by se Honzíček neměl pouštět. Za postavu Vevera skryl Karafiát Císaře.³⁹¹

V září 1911 se Císař aktivně zúčastnil druhé angločeské konference³⁹², kterou pořádala v Praze Světová aliance reformovaných církví presbyterního zřízení. Na této konferenci se sešli zástupci většiny reformovaných sborů v českých zemích a velké množství cizích delegátů z Britských ostrovů i Ameriky³⁹³. Císař promluvil na téma: *Hnutí „Pryč od Říma“, co mu prospívá a co překáží. Ve své přednášce poukazuje na to, že reformovaná církev v Čechách a na Moravě nemá z hnutí Los von Rom žádný velký přínos, což je způsobeno tím, že je jazykově českou - jinak tomu bylo ve např. Vídni. Podobně i luterská církev měla díky tomuto hnutí větší přírůstky, neboť její značná část byla jazykově německou. Hnutí Los von Rom je, podle Císaře, hnutím německým. Císař vidí jako velký problém, který s sebou toto hnutí přináší, vyostřování vztahů mezi česky a německy mluvícím obyvatelstvem Čech a Moravy, vznik národnostního soupeření.*³⁹⁴ Připomíná situaci v Olomouci³⁹⁵, kde se německý luterský sbor ostře stavěl proti reformované diaspoře. Problém z jeho pohledu nestál na náboženství, ale právě na vyhraněném nacionalismu.³⁹⁶ Císař má ve své přednášce ještě jeden

---

389 Váša, s. 197.

390 Pohádka o tom, kdo se lekl, když se potkali hloupý Honza a vever, In: Karafiát, J., Broučci a broučkova pozůstalost, Praha 1908, s. 236-238.

391 Novotný, A., Čím mi imponoval dr. Císař, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 168.

392 První angločeská konference proběhla dne 16. srpna 1906. K ní se mi, žel nepodařilo dohledat další materiály, ale je velmi pravděpodobné, že se jí Císař účastnil také.

393 Jejich seznam viz: Druhá angločeská konference pořádaná Světovou aliancí reformovaných církví presbyterního zřízení. A českou evangelickou reformovanou církví v Čechách, na Moravě a ve Slezku v Praze dne 7. a 8. září 1911, Pečky 1912, úvod (nečíslováno).

394 Tamtéž, s. 47.

395 Šlo o otázku pronajímání kostela a pohřbívání reformovaných na luterském hřbitově.

396 Druhá angločeská konference, s. 49.

zajímavý postřeh a to, jak Češi reagují na problematiku hnutí Pryč od Říma. Říká, že Češi mají tendenci jít z jedné krajnosti do druhé, z otroctví do nezřízenosti, z poručnictví do libovůle. Podle tohoto pravidla pak z hnutí Pryč od Říma udělají „pryč od církvi“.³⁹⁷ Nakonec Císař vyzývá k politickému smíru mezi oběma národnostmi.³⁹⁸

K Císařovým povinnostem na pozici seniora a později superintendenta patřila účast na zasedání synodů rakouské evangelické církve h. v. Již roku 1901 byl zvolen za člena synodního výboru sedmého synodu. O šest let později byl zvolen znovu. Na devátém synodu však Císař většinou jednoho hlasu za předsedu zvolen nebyl. Předsedou se stal superintendent dr. Dušek, který slavil toho roku své 70. narozeniny. Císař toto nezvolení nesl velmi těžce.³⁹⁹

2.5.2 Pastýřské listy

Superintendenti vydávali také pastýřské listy určené všem sborům superintendence. Císař vydal takovýchto pastýřských listů šest. První z nich hned po svém nástupu do funkce superintendenta. Na sbory šly vždy dva výtisky. Jeden byl pro faráře sboru, aby jej přečetl při nedělních bohoslužbách. Druhý výtisk byl určen pro staršovstvo a měl být založen do jeho akt. Mluví ke starším, jednotlivým členům sborů, k mládeži i k matkám. Císař promlouvá k celé své církvi, hodnotí její situaci, život, dobu, v níž se nachází a snaží se povzbuzovat k životu ve víře.

V prvním pastýřském listu⁴⁰⁰ Císař říká, že tušil, že bude zvolen superintendentem. Zdůrazňuje, že od něj nelze čekat, že by začal jednat nějak jinak, než jak jednal celých 25 let své farářské praxe. Dobu, v níž byl zvolen za superintendenta, označuje jako „přítomný věk zlý“⁴⁰¹. Lidé s ní nemohou nic udělat, vytrhnout je z ní může jenom Kristus. Úlohou superintendentovou je, podle Císaře, ukazovat církvi směr, stejně jako

---

397 Tamtéž, s. 50.

398 Tamtéž, s. 53.

399 Bednář, s. 28.

400 Císař, F., Pastýřský list, ev. ref. Superintendenta moravského, Čáslav 1906 s. 7-12.

401 Tamtéž, s. 8.

tak činili bibličtí proroci a apoštolové. Oslovuje starší, aby církev spolu s faráři dobře spravovali a svým farářům pomáhali. Starším je podle Císaře uložen ještě větší díl pastorační činnosti než samotným farářům, neboť rodiny ve svém okolí důvěrně znají a pastorec sboru je nad možností jednoho člověka. Starším připomíná i povinnosti jim uložené církevním zřízením. Dále se Císař obrací na členy své církve, kterých tehdy bylo přes 43 tisíc, aby žili spořádaným křesťanským životem, aby se smířili s Bohem a činili pokání. Říká, že rok 1900, do nějž právě vstupovali, je sice mezníkem mezi dvěma stoletími, ale na nepomíjivosti evangelia nic nemění. Člověk je stále stejný, tj. hříšný, a i po roce 1900 stejným zůstane. Pouze pokud se smíří s Bohem, dokáže žít v míru a lásce s ostatními lidmi.

Druhý pastýřský list vyšel k 1. lednu 1906. V tomto listě Císař pohlíží do budoucnosti. Obává se, že „ozbrojený mír“ konce 19. století nahradí válka.⁴⁰² V historii vidí paralely, že když se zbrojí, ač se při tom mluví o udržování míru, nakonec přijde válka. Po tomto úvodu se vymezuje proti katolicismu a poukazuje na důležitost práce presbyterů ve sborech, aby evangelická církev obstála.⁴⁰³ Císař opět otevírá otázku postavení presbyterů. Vidí jako problém, že presbyterství není odděleno od jáhenství. Rád by viděl roli presbytera spíše jako roli spolupastýře. Dále povzbuzuje k vedení každodenních domácích pobožností. Říká, že, kde jich není, tam není v domě Kristus stálým hostem.⁴⁰⁴ V této souvislosti připomíná i § 150 církevního zřízení, který pojednává o církevní kázni. Volání pro vydání provolání o svěcení neděle považuje za zbytečné. Podle něj stačí, když se budou v každé rodině pravidelně konat každodenní pobožnosti a potom svěcení neděle přijde samo od sebe.⁴⁰⁵ Císař vyzývá presbytery, aby povzbuzovali členy svých sborů k pravému křesťanskému životu.

---

402 Císař, F., Evanj. ref. sborům na Moravě. Druhý pastýřský list reform. superintendenta moravského. I., In: Hus, Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XVIII, č. 1, 1906, s. 6.

403 Tamtéž, s. 8.

404 Císař, F., Evanj. ref. sborům na Moravě. Druhý pastýřský list reform. superintendenta moravského. II., In: Hus, Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XVIII, č. 2, 1906, s. 22.

405 Tamtéž, s. 23.

Císařův třetí pastýřský list z roku 1910 způsobil rozruch mezi českou evangelickou i politickou veřejností. Byl namířen proti Boromejské encyklice. Psaly o něm české i německé politické listy, které jej oceňovaly. Císař si stěžuje, že jenom církevní časopisy jej více méně ignorovaly a že česká církev Moravu často ignorovala.⁴⁰⁶

Čtvrtý pastýřský list vyšel roku 1914. V Císařově zorném úhlu stály plánované slavnosti pětistého výročí upálení Husova následujícího roku. Pohlíží na temnou minulost protestantismu v českých zemích v době protireformace. Vyzdvihuje toleranční patent Josefa II. jako nový východ slunce.⁴⁰⁷ Vyslovuje se proti nepřátelským hlasům ze strany katolické církve, kde měli podle všeho někteří obavu, že v roce 1915 povstane evangelická církev z popela jako Fénix. Císař říká, že následujícího roku rozhodně Lazar z hrobu nevstane. Tím Lazarem myslí celý český národ. Císař varuje před malomyslností a poukazuje na skutečnost, že Božích služebníků byla vždy jen hrstka.⁴⁰⁸ Jedinou zbraní pro boj s Římem mu je modlitba. Ozývá se i proti tvrzení, že Gustav-adolfský spolek pracuje spolu s evangelíky pro pruského krále. Poukazuje při tom na fakt, že spolek má jméno podle švédského krále a sídlo nemá v Prusku, nýbrž v saském Lipsku. Zdůrazňuje, že evangelíci byli vždy rakouské koruně věrní. Nepřítele vidí spíš uvnitř předlitavského protestantismu – je jím šovinismus⁴⁰⁹.⁴¹⁰ Nakonec vyzývá k věrnosti Husovu odkazu.⁴¹¹

Pastýřský list z roku 1915 byl na všech evangelických farách zkonfiskován. Podle Císařova mínění byl napsán mírně a i přesto se dostal do hledáčku cenzury. Císař v

---

406 Císař, Reformovaná, s. 16-17.

407 Císař, F., Pastýřský list superintendenta dra. Císaře. I., r. XXIV, č. , 1914, s. 103.

408 Tamtéž, s. 104.

409 Šovinismus Císař definoval jako vyhrocený nacionalismus. Uvádí příklad situace v Olomouci, kde byl problém s konáním reformovaných bohoslužeb v tamním německém luterském sboru. Nájemné, které luteráni požadovali by se dalo označit jako výpalné – takovou astronomickou částku nebyl schopen reformovaný sboreček nikdy zaplatit. Císař viděl počátek tohoto sporu právě v silném nacionalismu německé strany, nikoli v theologické problematice. Více: Týž, Chauvinismus eine Gefahr für den österreichischen Protestantismus, Erlangen 1902, s. 12-16.

410 Týž, Pastýřský list, s. 105.

411 Císař, F., Pastýřský list superintendenta dra. Císaře. II., In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXIV, č. 8, 1914. s. 122.

tom viděl pokračování pronásledování evangelíků, podobně jako tomu bylo v době protireformace.⁴¹² Císař tímto pastýřským listem reagoval na válečné útrapy a vyzdvihoval českou reformaci.⁴¹³

Šestý pastýřský list vyšel v prosinci 1918 a reaguje na vznik samostatné republiky. Na její vyhlášení Císař zareagoval svoláním celosuperintendenční konference, která se „se zatajeným dechem“ připojila k pražskému prohlášení.⁴¹⁴ Ve svém pastýřském listu zdůrazňuje Masarykův přínos pro nový stát.

Po šestém pastýřském listu vyšlo roku 1921 ještě jedno Císařovo psaní pro moravskou reformovanou církev. Nebylo tak označeno, ale vyznívá jako pastýřský list na rozloučenout. V tuto dobu již Císař nebyl superintendentem a blížila se doba úplného zániku superintendencí a přechodu na nový systém. Císařovi osud moravské církve nebyl lhostejný, tak jí dává jakési poslání na cestu. Říká, že zná z osobní zkušenosti všechny moravské sbory až na ty původně luterské ve vsetínském seniorátu, proto je nemůže jen tak nechat být.⁴¹⁵ Vyzdvihuje dobrý stav evangelického duchovenstva, který je způsoben mj. tím, že evangelických farářů je málo a tudíž jsou pod drobnohledem. Vyzývá sbory k dodržování církevní kázně i v této době plné změn. Volá proti lhostejnosti – v první řadě faráře, neboť kde mlčí farář, tam mlčí i sbor. Za mlčením vidí poválečné lakomství. A lakomství zabíjí lásku.⁴¹⁶ Na druhou stranu mnohé faráře chválí za příkladnou vnitromisijní práci. Poukazuje i na problémy, s nimiž se bude muset nový konsenior vyrovnat. Říká⁴¹⁷:

„Proto, ač jsem již přivolał své superintendenci svoje „S Pánem Bohem“, vracím se jako odšedší hospodář, když ohlédná se vidí se střechy svého domu šlehat plameny. Vracím se a volám, alarmuji! Haste, bratři a

412 Císař, F., Kostnický Abel. Kázání ku dni Husovu, dne 6. července 1919, dle Žid 11,4, v českém evangelickém chrámu betlémském v Brně, Brno 1919, s. 4.

413 Císař, F., Šestý pastýřský list, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXX, č. 11. 1918, s. 141.

414 Tamtéž.

415 Císař, F., Českobratrským evang. sborům na Moravě a v Slezsku, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 12, 1921, s. 178.

416 Tamtéž, s. 179.

417 Tamtéž, s. 180.

sestry, všude kde jiskry pekelné zášti a lži padají a požár ďáblu ku rozkoši vznítiti hrozí. Nejmenuji žádného z těch sborů, co na myslí mi tanou. Mohl bych i přidati k těm dvěma, neboť lecos shnilého doutná na východě naší evang. Moravy. Ale oni se ti, jež míním, sami dovítí. Nuže, ulekněte se a nehřešte. Držte na uzdě jazyk nejen svůj, ale i cizí, tento tím, že mu neskytnete žádostivého sluchu, nýbrž naopak, že ho sami ihned odsoudíte jako hadí. Jednejte, jako můj sbor před jedenácti lety, jež hanebný na mne útok odrazil prve, než já sám jsem o útoku vůbec zvěděl. Arci užil při tom rady druhého zdejšího tehdejšího duchovního a asi i tehdejšího kurátora. Avšak odepřel bych já komu, kdyby se v podobném pádu se mnou poradil? Nyní již brzo ustoupím v ústraní zcela, leč i pak, bratři a sestry, nevolejte přes celou Moravu do Prahy na synodní výbor, pomíjejíce svých budoucích, všem Vaším věcem bližším konseniorům, ani při pomluvách doma, nemlete až do toho okamžiku, kde církevní předzřízený správce pojednou slyší z úst duchovního: „Odcházím pro to a pro to.“ Jsou nádoby rozbité, jež nelze slepit více, ani když jsou z alabastru.“

Císař vyzývá nakonec moravskou evangelickou církev k bdělosti a následování Krista.

2.6 V moravském školství

Školství chápal Císař jako dceru církve. Když moravská reformovaná církev přišla téměř o všechny své školy, viděl v tom obrovskou ztrátu. Učitelů si velmi vážil a vyzvihoval následně i činnost evangelických učitelů na školách obecných. Jejich činnost stavěl na stejnou úroveň jako činnost farářskou.⁴¹⁸

Již od svého nástupu na kloboucký sbor věnoval Císař pozornost školským poměrům. Ze své pozice byl členem okresní školní rady v Hustopečích. Roku 1876 byly kloboucké jednotřídní konfesijní školy spojeny v obecnou školu veřejnou se čtyřmi třídami. Celé toto spojení provázely spory mezi evangelíky a katolíky a to již od okamžiku pokládání základního stavebního kamene, kam nebyli zástupci evangelické školy vůbec pozváni.⁴¹⁹ Další spor na sebe nenechal dlouho čekat. Okresní hustopečská okresní školní rada ustanovila ředitelem nově vzniklé školy evangelického učitele Pavla Rohana. Přestože byl k této funkci plně kvalifikován, katolická strana proti němu vedla útoky a snažila se jej sesadit. Císař se hned po své

418 Císař, Pastýřský list ev. ref. superindenta moravského, Čáslav 1906, s. 10.

419 Havelka, E., Škole, s. 67.

instalaci na sbor zasadil o Rohanovo setrvání ve funkci ředitele - bojoval za něj v místní školní radě, v soukromých rozhovorech, proslovech, ale i z kazatelny. Nakonec Rohana začali uznávat i katolíci a škola vzkvétala.⁴²⁰

Tím však nebyly problémy u konce. Předpisy pro nově vzniklé církevní školy nebyly dokonalé, což se ukázalo i na příkladu školních modliteb. Školní rada nakonec rozhodla, že před a po vyučování jsou přípustné pouze takové modlitby, které jsou přijatelné pro obě vyznání.⁴²¹ Když byl jeden problém vyřešen, objevil se jiný – tím byly církevní odznaky ve třídách. Císař se neohroženě postavil na obranu neutrality interkonfesijní školy. Nelíbilo se mu, že škola byla roku 1877 vybavena kříži v učebnách a že se katoličtí žáci měli ve škole hlasitě modlit Otčenáš a Zdrávas, zatímco evangeličtí žáci se v tuto chvíli měli modlit potichu. Císař podal stížnost – *Beschwerde des evangelischen Pfarrers in Klobouk Ferdinand Císař*⁴²² - na ministerstvo kultu a vyučování.⁴²³ Zdůrazňoval, že ve škole jsou dvě pětiny žáků evangelického vyznání a proto současná úprava odporuje charakteru interkonfesijní školy, ale i spravedlnosti. Veškerá náboženská práva, podle něj, nemohou být přičena pouze jedné straně. Ministr Stremayr stížnosti plně vyhověl výnosem z 10. října 1878.⁴²⁴ Modlitby byly tímto výnosem ustanoveny i nadále tiché a do tříd „*konfesijně velmi smíšené školy obecné*“ měly být zaopatřeny i evangelické odznaky.⁴²⁵ Vedle křížů tedy byly zavěšeny i bible.⁴²⁶

Ferdinand Císař se nezasazoval jen a pouze o evangelické učitele. Jeho podporu dostal i první ředitel⁴²⁷ nové měšťanské školy v Kloboukách Josef Úlehla⁴²⁸, který byl

---

420 Tamtéž.

421 Tamtéž, s. 68-69.

422 Překlad: Stížnost evangelického faráře z Klobouk Ferdinanda Císaře.

423 Havelka, E., Škole, s. 69.

424 Tamtéž.

425 Tamtéž, s. 70, nebo: Týž, Josef Úlehla, s. 81.

426 Týž, Josef Úlehla. Život a dílo., Zábřeh 1912, s. 81.

427 Ředitelem se stal roku 1897.

428 Josef Úlehla se narodil roku 1852 v Podivíně u Břeclavi do rodiny mlynáře. Jeho předci pocházeli ze Slovenska a na moravském Slovácku se usadili až po napoleonských válkách. Josef Úlehla stu-

katolík a v danou dobu pouze prozatímním učitelem a správcem školy. Oceňoval jeho přínos pro moravské školství a proto se o jeho definitivní jmenování zasadil na okresní školní radě.⁴²⁹ Postavil se proti katolickému duchovenstvu, které chtělo prosadit místního kandidáta proti přivandrovalci z jiného okresu⁴³⁰ a kterému se nelíbila jinakost Úlehly, jenž mj. překládal spisy Herberta Spencera⁴³¹ z angličtiny.⁴³² Vyčítali mu, že pro svou literární činnost zanedbává povinnosti školní, že je „člověkem

---

doval nejprve na piaristickém gymnáziu ve Strážnici a poté na slovanském gymnáziu v Brně. Roku 1871 přešel ze 7. třídy gymnázia do 3. ročníku učitelského ústavu v Brně. Ze školy odešel kvůli neshodám s novým profesorem matematiky. Havelka uvádí, že kdyby na gymnáziu vydržel, nejspíše by ho čekala vědecká kariéra v oboru matematiky. Když roku 1872 dokončil studium, působil jako učitel zejm. na obecných školách v Tvrdomicích, Bystřici pod Hostýnem, Rozvadovicích u Litovle, na Vsetíně, v Bilanech u Kroměříže, ve Velké Oslavici u Velkého Meziříčí, na měšťanské škole v Příboře, pak v Kloboukách Brna, v Jaroměřicích u Znojma a ve Strážnici. Většinou byl na jiné místo přeložen, ale např. v Kloboukách požádal o přeložení sám pro neshody v místní školní radě. Inspektor Lošťák se jej snažil dostat jako vyučujícího do učitelského ústavu v Brně nebo v Příboře, což se nepodařilo, protože Úlehla měl proti sobě vlivné členy katolické církve. Úlehla byl zastáncem interkonfesijní školy. Byl vydavatelem pedagogické revue *Sborník*. Své pedagogické názory opíral o studium Darwinova evolucionismu, spencerovského pozitivismu a naturalismu. Byl proti herbartovsky pojaté pedagogice, čímž si ve své době nadělal mnoho nepřátel, neboť to byl tehdy populární směr. Od roku 1903 byl předsedou organizace moravského učitelstva. Z této pozice usiloval o modernizaci moravského školství. Za jeho vedení byly vydány moravským učitelstvem všechny spisy Jana Amose Komenského. Sám se věnoval ponejvíce přírodopisu, matematice a dějepisu. Byl hlasatelem volné laické školy. Úlehla pořádal i přednášky a vědecké kurzy pro učitelstvo i pro neučitele, na nichž přednášel vyšší matematiku a chemii. Zastával názor, že škola má co nejúčinněji napomáhat k přirozenému rozvoji lidstva. Dle: Havelka, E., Josef Úlehla, s. 23, 90, 121.

429 Havelka, E., Škole, s. 70.

430 Před svým příchodem do Klobouk působil Úlehla v Příboře.

431 Císař si velmi vážil anglického školství. Viděl v něm svým způsobem pokračovatele moravského evangelického směru ve školství, který udal Komenský. Je možné, že Úlehlův zájem o anglickou literaturu a pedagogiku ovlivnil Císařovo rozhodnutí zasadit se o něj. Ve svém druhém Pastýřském listu totiž Císař píše: „Dnes zraky pedagogů obrací se pro vzory do Ameriky. Tamější školství však jest štípením z Anglie a štípení to původně jest štípením i Komenského. A jako Komenský znal po všecku výchovy základ nejhlubší jen v Božím slovu, tak americké školství, při vši zdánlivé emancipaci od vlivu formálně církevního, jest od elementárky do university náboženským vlivem prodchnuto; ba co víc, je v rukou evagelických, notoricky zbožných mužů, nejednou pod vrchním řízením vynikajících evang. duchovních. ... Skýtá-li nám anglosaské školství vzory dnes, vizme správně za ním našeho arciučitele Komenského. Bylo to právě v Londýně, že Komenský sepsal svou *Via lucia* (Cesta světla), v níž mluví o třech školách. První jest škola světa, vinou ďáblovou zateměná; druhá škola poznání vlastního a třetí škola Písma svatého. Podobně i světlo roztřídí na vnitřní, vnější a věčné. - Pro bouře v Škotsku nedošlo na to, aby Komenský zůstal v Anglii jako správce koleje, ale z jeho ducha tam zůstalo mnoho a žije to dodnes nejen v Anglii, nýbrž i v anglických osadách, tudíž i v Spoj. Státech, kamž se o vzory dnes hledí, ale hledí se z dálky a mělce.“ Dle: Císař, Pastýřský list, s.

nepokojným a výbojným“ že není kandidátem nejstarším atd.⁴³³ Navíc měl již z dob svého dřívějšího působení Úlehla mocné nepřátele v nejvyšších patrech katolické církve. Císař svým proslovem dokázal na Úlehlovu stranu dostat německé členy okresní školní rady, takže Úlehla byl nakonec ředitelem zvolen. Později se Císař zasadil spolu s inspektorem Lošťákem o jeho jmenování do zemské školní rady.⁴³⁴ Během Úlehlova působení v Kloboukách se oba zpřátelili a na pravidelných procházkách spolu probírali nejrůznější filosofická, vědecká, školská, kulturní i národní témata. Podle Havelky si byli podobní i tělesnou konstrukcí, takže se stávalo, že si je někdo tu a tam spletl.⁴³⁵ Na druhou stranu najít názorově odlišnější osoby by nebylo lehké. Úlehla byl orientován necírkevně, pantheisticky a pozitivisticky. Oproti tomu Císař byl nábožensky ortodoxní.⁴³⁶ Přesto, nebo právě proto trvalo jejich přátelství po celou dobu Úlehlova působení v Kloboukách.

O rok později, roku 1898, se na měšťanské škole v Kloboukách uvolnilo místo odborného učitele. Protože téměř polovina žáků byla evangelického vyznání, mohl na toto místo nastoupit teoreticky právě evangelický učitel. O místo se zajímal Emanuel Havelka, jehož volbu Císař podpořil a vedl za něj kampaň. Katolická strana se bouřila proti tomu, aby dějepis vyučoval evangelík, ale za pomoci hlasů německých členů zemské školní rady došlo nakonec ke zvolení Havelky.⁴³⁷ Císař se snažil ve školských záležitostech vždy prosazovat spravedlnost.

Dne 17. března 1907 byl Císař potvrzen za člena c. k. Zemské církevní rady pro Moravu na dobu šesti let.⁴³⁸ Znovu potvrzen byl ve stejné funkci císařským

---

10.

432 Havelka, E., Josef Úlehla. s. 187.

433 Tamtéž, s. 79.

434 Tamtéž, s. 187.

435 Havelka, E., Josef Úlehla, s. 80.

436 Tamtéž, s. 70.

437 Havelka, E., Škole, s. 73.

438 Sammlung, Wien 1911, s. 129.

rozhodnutím ze dne 28. září 1913, opět na dobu šesti let.⁴³⁹ Tento orgán řešil nejenom otázky personální, ale i správní, věcné, stavovské a do náboženství zasahující. Program jejich schůzí býval rozsáhlý, někdy i přes 100 bodů.⁴⁴⁰ Superintendent Císař se těchto jednání účastnil se zájmem a často se zapojoval do diskuse. Vždy se stavěl na stranu práva, ať už bylo na kterékoli straně. Zasazoval se o zachování rovnoprávnosti evangelické církve s církví katolickou.⁴⁴¹

Císař zastával názor, že škola nemá podléhat politickým ani náboženským vlivům. Byl proti přemísťování ředitelů škol na jiné místo z politických důvodů. Zasazoval se o obsazování učitelských míst na základě kvalifikace, bez ohledu na vyznání. Dále se zasloužil o zvýšení počtu systemizovaných míst pro evangelické učitele⁴⁴² ve svém sboru, když na školu v Borkovanech prosadil učitele Hutáka. Školní rada toto místo následně schválila.⁴⁴³ Podporoval ve školství proudy, které směřovaly k tomu, aby škola měla právo sebeurčení a samovlády.⁴⁴⁴ Dne 12. dubna 1926 Císař rezignoval na svůj post v zemské školní radě. Rozhodl se tak kvůli svému vysokému věku, zdravotnímu stavu a také proto, že se měl v nejbližší době přestěhovat do Prahy.

2.7 První světová válka a těsně po ní

První světová válka Císaře zdrtila. Považoval ji za „největší zločin a největší neštěstí, jež mohlo lidstvo potkati“⁴⁴⁵ Sám byl přesvědčeným pacifistou.⁴⁴⁶ Velmi jej bralo, když

---

439 Sammlung, Wien 1916, s. 354.

440 Havlík, J., V zemské školní radě, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 96.

441 Tamtéž, s. 97.

442 Kolem roku 1910 mohl být evangelický učitel ustanoven jen tam, kde bylo určité procento evangelických žáků a kde bylo v důsledku toho místo pro učitele, vyznáním evangelíka, systemizováno.

443 Huták, J. Hrst vděčných vzpomínek na rov superintendenta dra Císaře, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 113.

444 Havlík, s. 98.

445 Kodýtek, s. 138.

446 Císař, F., O československém moru a beznosém člověčenstvu, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 2, 1922. s. 18-19.

členové sboru nebo jiní jeho známí museli na frontu. Přes všechn smutek však jeho víra zůstala pevná.⁴⁴⁷ K víře vyzýval i ve svých kázáních. Poukazoval na to⁴⁴⁸, že války jsou staré jak lidstvo a ďábel k nim vždy znovu pokouší. Že k válce v brzku dojde, rozpoznal mnohem dříve, než první světová válka začala. Již roku 1895 poukazoval na fakt, že přes všechn společenský pokrok nejde jen o blaho a mír lidstva. Místo naplňování těchto cílů však, viděl zbrojení, armády připravené k boji.⁴⁴⁹ „Ozbrojený mír“⁴⁵⁰ se tomu říkalo. Na jednu stranu Císař doufal, že k válce nedojde, na druhou stranu si však plně uvědomoval, že zbrojením nelze dojít k trvalému míru. Cituje latinské přísloví: *si vis pacem para bellum*, tj. chceš-li mír k boji se připrav.⁴⁵¹ K vypuknutí války nakonec opravdu za několik let došlo.

Ve svém kázání na text „A protož vezměte celé odění Boží, abyste mohli odolat v den zlý“⁴⁵² povzbuzuje k víře. Poukazuje na fakt, že celý život křesťana je boj pro Boží království. Ježíš do boje povolává všechny, ať jsou mladí či staří, dospělí či děti, zdraví či nemocní. V tomto kázání Císař vzpomíná i verš, že budou mordováni uředníci Kristovi⁴⁵³. Naplnění tohoto proroctví vidí v právě probíhající válce. Vyzývá své posluchače k bdělosti a poslušnosti Kristu, ke snášení utrpení. V takovýchto kritických dobách vidí největší nebezpečí pro věřícího, že jeho víra bude podemleta, a varuje před tímto nebezpečím. Císař zdůrazňuje, že jedině ve víře může křesťan dojít vítězství.

Věřil také v český národ, v jeho duchovní sílu. Ať už by válka dopadla jakkoli, věřil, že český národ přežije. Od začátku sledoval se zájmem Masarykovo zahraniční snažení o samostatnost českého národa. Na tuto Masarykovu činnost reagoval slovy: „*Vidíte,*

---

447 Tamtéž, s. 139.

448 Císař, F., V čas války, In: Císař, F., Chléb života. Postila, Roudnice 1892, s. 500-505.

449 Císař, F., Silni v Kristu!, Kázání, vykonal k zahájení šestého řádného ev. ref. generálního synodu dne 20. října 1895 v ref. chrámu Páně v e Vídni Lic. Theol. Ferdinand Císař, t. č. Senior v Kloboukách., Nedatováno, s. 7.

450 Císař, F., Pastýřský list, s. 4.

451 Tamtéž.

452 Ef 6,13.

453 J 16,2.

*že není třeba zoufat nad národem, který rodí takové syny! Sama Prozřetelnost dala mu takového vůdce! Jaký to duch, jaké to hrdinství! Dává v sázku vše i život, zdraví, klid svého srdce, existenci, rodinu! Pouze víra v Boha a spravedlivou věc národa jest mu zbraní a štítem! Více dává, než mu kdy může národ, dojde-li k vítězství, nahraditi, i kdyby mu postavil na hlavu korunu královskou! Kéž ho Bůh sílí!*⁴⁵⁴

Nejvíce jej zasáhlo, když byly nařízeny odvody osmnáctiletých. Tito ne ještě dospělí mladí muži to nesli také velmi těžce. Ferdinand Císař si stýskal, jak daleko je evropská kultura za Indiány, u nichž se člověk stává bojovníkem až ve dvaceti letech. Zde jsou posílány „*pouhé děti před jícny děl.*“⁴⁵⁵ Navíc se obával, že mládež, když se setká s důsledky války - tj. s mrtvými, se zmrzačenými atd. - bude tím natolik šokována, že ji to vyděsí a nevratně ovlivní.⁴⁵⁶ Obával se, že se malomyslnost rodičů přeneseme na děti.⁴⁵⁷ Na vesnici se mu situace tak hrozná nezdála, zato ve městech viděl známky pustnutí mládeže.⁴⁵⁸ Budoucnost národa viděl pouze ve zdravé a ve správných zásadách vychované mládeži, proto měl obavy.

Kořeny války viděl v dlouhodobém zbrojení, které jí předcházelo, a v tom, že v Evropě bylo příliš mnoho hospodářských a politických problémů, které nebyly řešeny a nyní nešly uzavřít dohodou. Německo se stalo mocensky i průmyslově silnou zemí a tím i konkurencí pro Anglii a Francii. Narůstal též strach před sjednocením střední Evropy pod hegemonií Německa. Císař říká: „*Nakupilo se příliš mnoho bouřných mraků, než aby se to mohlo obejít bez bouře.*“⁴⁵⁹ První světovou válku chápal jako válku obchodní. Státnické zájmy se podle něj točily kolem dolaru jako kolem modly a nikoli kolem zájmu lidstva. Svou dobu vnímal jako přelom věků, kdy jeden věk končí a

---

454 Kodýtek, s. 141.

455 Tamtéž, s. 148.

456 Císař, F., Válečná mládež, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVII, č. 2, 1925, s. 19.

457 Tamtéž, s. 20.

458 Tamtéž, s. 21.

459 Kodýtek, s. 148-149.

druhý začíná. Podle něj hrozilo zhroucení dosavadního systému a přede dveřmi stál jeho zápas s komunismem.⁴⁶⁰ Bolševismus hodnotil jako hnutí obrodné, ale zároveň radikální, fanatické a nedůsledné. Viděl v něm náboženství nepřátelský systém, který vyškrtl slovo „Bůh“ ze svého slovníku. Jeho základnu spatřoval v materialismu, teroru a strachu. Nebezpečí viděl i v jeho hospodářské nezkušenosti a v tom, že lidstvo neumí hospodařit ve velkém.⁴⁶¹ Našel však na něm i sympatické stránky - potírání alkoholismu, vyřazení národnostních třenic a to, že nutí masy ke vzdělání a práci. Předpokládal, že pokud se bolševismus v Rusku ujme, Rusko se stane velmocí, která zabere bez války celou Asii.⁴⁶²

Německou armádu Císař obdivoval již z dřívěška. Poprvé se s ní setkal ve svých studentských letech při pobytu v Německu. Během let se však stala určitá změna s německými vojáky – pokoru nahradila pýcha. Když se Německo za první světové války postavilo na stranu Podunajské monarchie, pronesl Císař při rozhovoru s brněnskými německými faráři a jejich manželkami tato slova⁴⁶³:

„Pokládám německou armádu za prvotřídní v světě. Když Němci v roce 1866 táhli proti nám, šli v pole s bázní a s třesením a zvítězili hravě. R. 1870 to šlo proti Francii, vždy ještě ve vážné náladě, ikdyž s velkou, nicméně přece jen ne s neomylnou sebedůvěrou. Němci zvítězili opět a jich triumf viděl v Německu na vlastní oči. Avšak dva z mých přátel, Fliednerové, kteří se vrátili z Francie jako vítězové, přáli si, aby Bůh německou vlast dalších válek uchoval, neboť francouzské tažení prý armádu oproti r. 1866 zdemoralizovalo. Dnes (dodal jsem) jdou Němci do pole jisti vítězstvím, se sverepostí téměř nadčlověčí, a ačkoli pravděpodobnost jejich vítězství zatím nepopírám, tedy přece jen se mi nutká v paměť slovo: „Pyšným Bůh se protíví, ale pokorným dává milost.“ Jak 4,6“

Jeho němečtí přátelé s tímto názorem souhlasili.⁴⁶⁴

Když se válka chýlila ke konci, nebyly Císařovy myšlenky o nic pozitivnější. Nové dělení Evropy viděl jako problém. Říkal, že, když se od každého státu něco utrhne a dá

---

460 Tamtéž, s. 149.

461 Tamtéž, s. 150.

462 Tamtéž, s. 151.

463 Homo Quidam (= Císař, F.), Ó jámine, s. 136-137.

464 Tamtéž.

se to druhému, tak z toho bude „nový Balkán, přetopený kotel neklidem hrozícím každou chvíli výbuchem třenic a válek“.⁴⁶⁵ Ptá se starostlivě: „Jak potom budou žít tyto nesvářené národy ve střední Evropě? Jak spolu budou obchodovat, když každých pár kilometrů budou celní závory? ... Co bude s námi, dosáhneme-li svého státu: Jak zachráníme svůj průmysl, jak uживíme dělnictvo, uzavrou-li nám hranice znepřátelení sousedé? Co jsme byli, víme. Co z nás bude ve svobodě? Nedoplatíme na to dobrými mravy? Osvědčíme se? Vyhráli jsme hlavní výhru! Nerozházíme ji? Bůh buď při nás!“⁴⁶⁶

Na vznikající republiku hleděl Císař s obavami. Na jedné straně byla jeho víra, kdy stejně jako Komenský věřil, doufal, že „po přejítí vichřic hněvu Božího pro naše hříchů“ přijde zase dobré období. Na druhou stranu si plně uvědomoval, že to vše tak jednoduché či černobílé není. Viděl představitele národa, kteří za národ mluvili a nabyli přesvědčení, že oni jsou tím národem. Podle Císaře opustili víru v Boha a šli si pouze za svým - tj. stranickým, osobním, sobeckým - zájmem.⁴⁶⁷ Vznik samostatné republiky byl pro něj velkolepou událostí, skoro až pohádkovou. Jenomže z každého růžového snu se člověk jednou probudí a pak přichází otázka, jak národ dokáže s nově nabytou svobodou naložit. Císařův názor je dosti kritický – ani lid, ani jeho vůdci neuměli, podle jeho názoru, svobody využít, správně s ní nakládat. „Umíme jako Lazar z hrobu vstát, ale jako jemu i nám třeba prostěradla hrobová zas rozvázat; umíme se z poroby vymanit, ne však vlastními pány být. 'Slované mají malý talent k sebevládě' - četl jsem v jedné americké publikaci. Jsmeť i my v pravdě Slované. Z těch ten národ největší, Rusové, vzkázali r. 862 Varjagům: 'Země naše je veliká a úrodná, ale vše jest u nás v nepořádku. Přijďte nás spravovat a nám panovat.' Tento nedostatek sebeovládání je charakteristikou Slovana. Není u něho sebedůvěty a činorodé ráznosti. Dovede být hrdinou i otrokem, dovede vzplanout, ale také hasnout zas. Potřebuje silné ruky, cizí

---

465 Kodýtek, s. 151.

466 Tamtéž, s. 151-152.

467 Císař, F., Dodělejte! Kázání k zahájení I. Generálního synodu českobratrské církve evangelické, sešedšího se v Praze dne 21. února 1921 v modlitebně na Kr. Vinohradech, Praha 1921, s. 4.

*ruky, aby ho vedla a vyskytne-li se vlastní silná ruka proň, nedovede jí poslouchat, leda že by přičinila násilí...*⁴⁶⁸ Císař souhlasí s Masarykem, který mu jednou napsal: „*Mám moho starostí, ale rozumí se mi to samo sebou. Obnoviti stát a vychovat politicky zotročený národ není úlohou snadnou.*“⁴⁶⁹

Vývoj lidstva vnímal Císař jako spirálu. Válka zatočila národem zpět, ale ne níž. Křesťan tak měl možnost rozpoznat, jak velký je jeho hřích a bída. Prvně se sjednocovali proletáři, potom toleranční církve. Volání „*křesťané všeho světa spojte se!*“ přišlo z Ameriky a nabylo života na konferenci v Ženevě roku 1920. Na základě tohoto setkání Císař očekával, že jednoty církví bude docíleno dříve než politické jednoty národů.⁴⁷⁰

Střední Evropa se po první světové válce ocitla v bodě nula a bylo na jednotlivých národech, aby ukázaly, jak si s nastálou situací poradí. Císař píše⁴⁷¹:

„Světová naše válka, toto až posud největší zasáhnutí v organismus pospolitého života lidské společnosti, osvědčuje se zvláště ve svých následcích ne obratem jen, ale převratem. Zpřevráceny jsou trůny. Pozpřeházeny zeměpisné hranice. Zotročení vystřídala svoboda. Svoboda se zvrhá leckdes v nevázanost, v anarchii, v bezvládní. Řekl bys, že nadešla zlatá doba, že se splní, co káže Boží slovo, že není ani pán, ani slouha, ani svobodný, ani otrok. Ale řekl bys, že to není v pravdě. Je zase pán i slouha, svobodný i otrok, ale ne jako dříve. Spodina ocitla se navrchu. Slouha je pánem a bývalý pán se stává slouhou. To nikdy slovo Boží nekázalo. Chtělo rovnost, volnost, bratrství. Chtělo, co si na prapor napsala velká revoluce francouzská, ale nedbajíc Boha a Evangelia provedla své heslo velmi povrchně. Revoluční bratrství až posud nebylo nikdy v tomto duchu, o němž psáno: 'Kde je ten duch Páně, tu' i svoboda.' Bratrství bez Kristova kříže stalo se bratrstvím s guillotinou komunardů. Svoboda bez ducha Páně je dnes bratrstvím s bolševickým terorem. Ikdyž Lenin není lotrem, jako Bela Kún, je přece pošetilcem nevěřícím Jemu, jenž dí: 'Beze mne nic nemůžete učiniti', najmě nic dobrého, nic, co by zlepšilo osud člověčenstva, a každé úsilí v tomto jinak snad i dobře míněném směru je nabíráním vody řešetem, pouhým bořením toho, co je, ne stavbou toho, co by mělo být a místo čehož to nové je toho druhu, že konec s koncem vztyčuje hlavu reakce volající: 'Staré lepší jest!' To činí

---

468 Týž, Dodělejte!, s. 5.

469 Tamtéž.

470 Týž, Dodělejte!, s. 13.

471 Císař, F., Ve znamení nuly, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 1, 1920, s. 1-2.

reakce i dnes. Jistě neprávem, neboť kdyby to staré v soustavě společnosti bylo bývalo zdravé, bylo by se to nezroutilo. Ale to nové nemůže býti dokonalé, sic by hlas reakce zanikl jak reptavý šepot ve všeobecném spokojeném plesu. A tomu arci není tak. Je to vidět a slyšet ve všech na troskách Rakouska znovu zbudovaných státech.“

Císař viděl v samostatnosti českých zemí jedinou možnost, jak se mohou ochránit před německou porobou⁴⁷². Jako jedinou možnou formu správy státu viděl republiku, protože „*náš národ, jak zkušenost s Jiříkem z Poděbrad učí, neumí snášet žezlo panovníka z vlastní krve*“⁴⁷³. Národ však, dle jeho názoru, svou pasivitou zmařil možnosti, které se mu rokem 1918 naskytly. Masaryk by sám, podle Císaře, také nic nezvládl. Potřeboval k naplnění svého díla pomoc Beneše a Štefánika. Později bylo třeba aktivity národa, ale místo ní nastoupila pasivita.⁴⁷⁴ Možný problém viděl Císař i ve zvažované odluce státu od náboženství. Výuka náboženství na školách byla podle jeho přesvědčení nutnou podmínkou k zachování mravnosti ve společnosti. Bez mravnosti společnost nemůže vzkvétat.⁴⁷⁵ Náboženské cítění národa bylo podlomeno. Císař říká: „*Došlo to až k prohlášení, že každý kvintán je s náboženstvím hotov; že intelligence, vzdělání a takové skvostné statky se s náboženským přesvědčením vzájemně vylučují, a že není žádný Pámbu, jenž by se díval na čtvereční metr Macharův. Jelikož pak ve všem kopírujem Francii, škrtně se konečně slovo 'bůh' i ve všech učebnicích. Pak ale i Bůh škrtně náš národ z knihy života.*“⁴⁷⁶ Bez náboženského obnovení zahyne, podle Císaře, nejenom republika, ale i národ. Císař tímto měřítkem později poměřuje ekonomickou situaci státu. Poukazuje, podobně jako Masaryk, na to, že za války se kradlo a po válce také a proto to nejde k lepšímu. Zmiňuje, že na anglickém

---

472 Tamtéž, s. 2.

473 Tamtéž.

474 Tamtéž.

475 Císař, F., Tmí se, či se rozednívá?, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 3, 1920, s. 34.

476 Císař, F., Co schází matematice české politiky, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 7, 1920, s. 85.

velvyslanectví v Praze prý bylo řečeno, že se nikde nekrade tolik jako v Čechách.⁴⁷⁷

Obavy měl Císař i o nově spojenou evangelickou církev. Nepřestála protireformaci zrovna dobře. Císař říká: „*Sion náš dnes není hrad, je to jen boudka na vinici a chaloupka v zahradě tykevné.*“ Jako dobré vnímá že nově spojená církev má smělé plány do budoucna, že existují náměty a projekty. Klade si však otázku, zda je dokáže naplnit. Základ již existuje, je starý a položila jej Jednota bratrská, ale je třeba ještě postavit „*hrad s baštami a cimbuřím*“. Zde však vidí Císař problém – nedostatek živého stavebního kamene, tj. aktivních věřících – a ptá se: „*Dokonáme, nebo jenom rozděláme?*“⁴⁷⁸ Vnímání církve či národa jako celeku Císař nedoporučuje. Jde o jednotlivce, na těch záleží, zda se dílo povede.⁴⁷⁹ Císař uvádí, že hodnocení reformované církve, které Masaryk pronesl o 19 let dříve je, žel, stále plně platné⁴⁸⁰: „*Moje přesvědčení je, že by zejména církev reformovaná měla vystupovati živěji; jednak katolíkům ukazovat své světlo (má ho dost?!) a ukazovat, že kráčí v tradicích naší reformace. Posud v tom směru církev málo vykonala. Pozoruj! značnou lethargii v ní, zvláště ztrnulost, nejen theologickou, ale i mravní a náboženskou. Neposuzuj, neodsuzuj, ale toužím po vnitřním životě kolem sebe. ... Souhlasit s tím, kdo věří jako já, není uměním, uměním je milovat ty a pracovat s těmi, s kterými nesouhlasíme. Alespoň já cítím tak: Mně jsou všickni orthodoxní věřící bližší, než nevěřící a nemýlím-li se, je dnes náboženská situace ta, že ohroženo jest indifferentismem náboženství vůbec.*“ Ano, zbožnost nebyla zrovna do očí bijící. Císař si však nezoufal, ale viděl, že není ani čím se chlubit. Opět zdůrazňoval, že je třeba jít od jednotlivce k jednotlivci, pracovat s lidmi a potom může být Sion znovu vytavěn na svých ruinách.⁴⁸¹ Český národ začal náboženskou revoluci, avšak nikdy ji nedokončil. Proto Císař klade prvnímu synodu

---

477 Homo Quidam (=Císař, F.), Hledá se Samaritán!, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 1, 1921, s. 3.

478 Císař, Dodělejte!, s. 7.

479 Tamtéž, s. 9.

480 Tamtéž, s. 14.

481 Tamtéž.

Českobratrské církve evangelické na srdce, aby tentokrát, jako nástupce Jednoty bratské, své dílo dovedl ke zdárnému konci.⁴⁸²

Českobratrští evangelíci se odkazovali k husitismu jako k ideální a perfektní době. Bylo to však pořád o minulosti. Císařovi v těchto řečech chyběla současnost a budoucnost.⁴⁸³ Císař kritizoval, že církev pořád na hustitství navazuje a navazuje. Tone v historismu. Kázání jsou plná reminiscencí na Husa a na Jednotu bratrskou a stejně tak názvy církevních periodik. Císař se hledá, co by církev spojovalo roku 1919, odpověď však nenachází. O náboženství se podle něj hovoří jako o něčem, co bylo, jako o věci dokonané.⁴⁸⁴

Nové církevní zřízení považoval Císař za jakési lešení, z něhož se ještě lecos bude muset přestavět a dostavět. Chtěl, aby bylo využito nadšení, které přinesl rok 1918, k tomu, aby vznikla skutečně spojená církev.⁴⁸⁵ Navrhoval, aby došlo i ke sjednocení liturgie, používaných zpěvníků a užívání jednotných talárů.⁴⁸⁶

2.8 V Československu

Po rozpadu Podunajské monarchie se církevní situace výrazně proměnila. Došlo ke spojení evangelických církví a. v. a h. v. v jednu společnou evangelickou církev odkazující k české reformaci. V prosinci 1918 proběhl první ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické, který Císař zvolil do synodní rady⁴⁸⁷. Vznik

---

482 Tamtéž.

483 Císař, F., V houšť družně spiatou za jedinou, za všem svatou, za myšlénku jedinou!, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 6, 1919, s. 77.

484 Tamtéž, s. 78.

485 Homo Quidam (=Císař, F.), Jak se soused dívá k nám přes zeď, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVII, č. 4, 1925, s. 52-53.

486 Zprávy. Devátý superintendentní konvent, In: Hus. Časopis věnovaný zájmům círve evanj. reformované, r. XVII, č. 7, 1906, s. 94.

487 Prof. dr. Ant. Boháč z Prahy zvolen 140 hlasy. ThDr. Ferdinand Císař z Klobouk 91 hlasy. ThDr. Ferdinand Hrejsa z Prahy 152 hlasy. Sen. kurátor Ferdinand Kavka z Prahy 156 hlasy. JuDr Jos. Král z Prahy 149 hlasy. Farář Kamil Nagy z Vanovic 118 hlasy. Lékárník Heřman Rüdiger z Prahy 133 hlasy. Senior Josef Souček z Prahy 152 hlasy. Notář Antonín zahálka z Roudnice 148 hlasy.

Československé církve evangelické, jak se již brzy ukázalo však pro Císaře znamenal de facto konec církevní kariéry. Někteří faráři z mladší generace jej považovali za příznivce všeho německého a monarchie, tudíž za nepoužitelného pro novou církev. Svou roli v jejich očích hrál zajisté i jeho pokročilejší věk. Císař sám se však do starého železa necítil a chtěl ještě lecos pro církev udělat. Jeho rozpoložení v této době dobře ilustruje dopis, který napsal Emanuelu Havelkovi jako odpověď na přání k 70. narozeninám⁴⁸⁸:

Klobouky 19. 2. 1920

Milý bratře inspektore!

Ano, je to pravda: Dne 26. t. m. mi bude 70 let. Děkuji Vám za Vaše laskavé řádky, čtu mezi nimi: „Již se připozdívá, a den se nachýlil! Doboru noc!“

Nebráním se, jsem ospalý a unavený a zklamaný dost. Mé dílo za mnou? Nikdy jsem nevykonal tolik, kolik jsem měl a mohl. Nikdy jsem se nepřepřacoval. Co jsem rychle nedokázal, toho jsem ani nepodnikl.

Po lidsku mluveno: Minul jsem se s povoláním. Kdybych splnil přání svého otce a stal se advokátem, byl bych po stránce tohoto světa klidil jinší úspěchy. To vím dnes určitě. Ale kdož ví, zda, nemina se povoláním, byl bych se neminul se spasením? Vyvolení je víc než povolání.

Má dráha končí do jisté míry fiaskem. Aspoň co do osobních úspěchů. Čeho se mi dostalo, pozbývám převratem a mizernou neuznalostí falešných bratří. Ale budiž! Odejdu, nevzav zde odplatu svou. A to je dobře dle Krista pro poslední s celým světem účtování.

Se srdečným pozdravem i já Vám všeho dobrého ode Pána žádám a trvám Váš upřímný,

F. Císař

Tento dopis byl psán zřejmě v teskné náladě. Císař si byl plně vědom jisté své netrpělivosti, toho, že co se mu nepodařilo udělat hned, co vyžadovalo dlouhou a soustavnou práci, raději ani nezkoušel dělat.

Z dopisu to vypadá, jako kdyby Císař litoval, že se vydal na farářskou dráhu a ne na advokacii. Podle Havelky tomu tak nebylo. Říkal, že si váží služby Bohu. Na druhou

---

Volba byla právoplatná. Dle: Ustanovující generální sněm československé církve evangelické, konaný v Praze dne 17. a 18. prosince 1918, Praha 1919, s. 48-49.

488 Havelka, E., Škole, s. 85-86.

stranu ve světském povolání, že by nejspíše byl ušetřen některých zklamání.⁴⁸⁹

V únoru 1921 se sešel první generální sněm Českobratrské církve evangelické na Královských Vinohradech. Císař přednesl úvodní kázání, v němž poukázal na dobovou situaci a na cíle, které před nově spojenou církví stojí. Tyto cíle nebyly vůbec malé a s ohledem na historii českých evangelíků, Císař viděl mnohé možné překážky na této cestě. Vznik republiky přinesl euforii, pocit, že se žije jako v pohádce, ale o pár let později už vše tak růžově vypadat nemuselo. Císař poukazoval na to, že Slované, vč. Čechů a Moravanů, sice umí pro svobodu umírat, ale neumí jí užívat. „*Umíme jako Lazar z hrobu vstát, ale jako jemu i nám třeba prostěradla hrobová rozvázat; umíme se z poroby vymanit, ne však vlastními pány být.*“⁴⁹⁰ V tomto svém názoru se odvolává i na Masarykova slova: „*Mám mnoho starostí, ale rozumí se mi to samo sebou. Obnoviti stát a vychovat politicky zotřoučený národ není úlohou snadnou.*“⁴⁹¹

Nejenom vychovat stát, ale i obnovit církve vyžaduje velké úsilí, neboť se de facto musí vše vystavět znovu z ruin. „*Sion náš dnes není hrad, je to jen boudka na vinici a chaloupka v zahradě tykevne. Hrad s baštami a cimbuřím musí teprv zase býti postaven. Základ k němu arci zjednán již. Je to ten starý základ. Jsou to kvádry ze saré Jednoty, kvádry jako z křemene.*“⁴⁹² Evangelické církve augsburského a helvétského vyznání se spojily, v tom vidí Císař vyhrabání těchto pevných kamenů ze země. V daném okamžiku existovalo mnoho plánů a návrhů, co na tomto základu postavit. Plány to byly hezké, ale Císař si plně uvědomoval jeden nedostatek – zdi musí být postaveny ze živého kamení, tj. ze členů církve, a takového materiálu není nikdy dost. K tomu, aby stavba držela pohromadě, je, podle něj, třeba v církvi více svornosti, svatého života a

---

489 Tamtéž, s. 87.

490 Císař, F., Dodělejte! Kázání, které k zahájení I. Generálního synodu českobratrské církve evangelické, sešedšího se v Praze dne 21. února 1921 v modlitebně na Kr. Vinohradech vykonal Dr. Ferdinand Císař, Praha 1921, s. 5.

491 Tamtéž.

492 Tamtéž, s. 7.

věrnosti slovu Božímu ve víře i v učení lidu.⁴⁹³

Celou stavbu nelze stavět od střechy dolů a proto je třeba začít u samých kvádrů, u jednotlivců. Vždyť i Kristus bral zřetel na každou ztracenou ovci. Na to se podle Císaře v oné době často zapomínalo, neboť mnozí horlili pro národ jako celek. Říká: „*Ale jak řečeno, lid začíná člověkem. A ten jsi, bratře, sestro, ty! Proto začni na gruntech starých, na tom co z naší české reformace zbylo, stavět nejprv ty sám a sám v sobě!*“⁴⁹⁴ Císař byl sečtělý, takže věděl lecos o dějinách a plně si, možná až s hrůzou, uvědomoval, že národy, které kdysi s reformací začaly a plně se k ní přiklonily, o ni později přišly, většinou násilně, a už se k ní nikdy plně nevrátily.⁴⁹⁵ To byl jeden z důvodů, proč hleděl na vznik nové církve s nadějí, ale i s obrovskými obavami. Viděl, že víra je vlašná, že církvev není magnetem, který by automaticky přitahoval k sobě lid, není ji vidět na každém nároží. Bylo mu jasné, že práce bude víc než dost a bude to práce náročná. Vyzíval proto synodály, aby toto dílo dokončili a předčasně v něm neustali. Aby dílo nezůstalo nedokončené.⁴⁹⁶

Co Císaře začátkem 20. let poněkud rozčilovalo, bylo, že Konstnická jednota rozvířila debatu, že by si od nynějška měli všichni v církvi tykat. Podle něj něco takového nešlo zavést rozkazem z jednoho okamžiku na druhý. Dělo se tomu tu a tam v církvi dobrovolně. Ale takto to pro Císaře znělo, jako by někdo chtěl přikázat, že od teď se budou mít všichni v církvi upřímě bratrsky rádi.⁴⁹⁷ Kdyby se v církvi všude dodržovala církevní kázeň, neměl by s tím Císař takový problém, ale tak tomu nebylo. Sám Císař nabídku tykání rád přijal, když mu tykání nabídl někdo starší. Sám však tykání mladším nenabízel, protože se obával, že se postaví do pózy protektora.⁴⁹⁸ S

---

493 Tamtéž, s. 8.

494 Tamtéž, s. 10.

495 Tamtéž.

496 Tamtéž, s. 14.

497 Homo Quidam (=Císař, F.), Jeden, dva, tři, -!, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 11, 1921, s. 158.

498 Tamtéž.

mnoha svými přáteli si vykal – šlo o otázku respektu vůči druhému. Na druhou stranu poukazoval na to, že stará latina, řečtina i čeština vykání nepoužívaly. V Bibli si také nikdo nevyká, ani při sociální, ani při morální nerovnosti. Vždyť i Jidáš tyká Ježíši. Císař vyzýval: „*Tykejme si na povel srdcí svých, ale ne na povel cizích.*“⁴⁹⁹ Jenom rozkaz si navzájem tykat, vztahy v církvi nepromění.

Vůči církvi se však neprojevoval jenom kriticky, nýbrž se také snažil urovnávat spory a problematické situace. Byl i ve stáří žádáným mediátorem do nelehkých situací. Tak se dostal do Ostravy, kde měl vyjednat možnost užívání německých augsburských kostelů pro rostoucí českobratrské sbory v Moravské Ostravě, Frýdku a Orlové.⁵⁰⁰ Do Ostravy přijel v sobotu večer. V neděli sloužil brzy ráno české bohoslužby v naplněném kostele. Později mu při rozhovoru s dr. Wehrenfennigem a zemským radou dr. Stadlerem bylo vyčítáno, že byly moc dlouhé a německé shromáždění se dostalo do kostela až pět minut po 9. hodině, což viděli jako neodpuštělné. Nakonec ale Císař toto první jednání mezi šesti očima ustál, ikdyž říká, že to bylo náročné a často cítil, že se pohyboval na hraně propasti.⁵⁰¹ Následovalo jednání staršovstev, při němž měla německá strana s sebou hned tři právníky jako poradce. Po místy i bouřlivé diskusi se povedlo vyjednat, že čeští evangelíci v Ostravě a Frýdku mohli využívat německo-polské kostely do té doby, než si postaví své vlastní. Ke stavbě těchto nových chrámů dokonce německá strana přislíbila finanční pomoc.⁵⁰²

Jak jsem již zmínila, byl Císař zvolen do první synodní rady. Setrval v ní do doby svého odchodu do důchodu. Jedním z důvodů, proč opustil funkci v synodní radě bylo,

---

499 Tamtéž, s. 159.

500 Homo Quidam, (=Císař, F.), Našeho Siona Ultima Thule, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 7, 1922, s. 100.

501 Tamtéž.

502 Tamtéž.

že vzhledem ke svému věku nebyl schopen dojíždět jednou týdně do Prahy.⁵⁰³ Z jeho korespondence je patrné, že se zabýval hlavně otázkou konfese Českobratrské církve evangelické a otázkou jejího pojmenování.⁵⁰⁴ Co se toho prvního týče, při formulaci nového církevního zřízení Císaři velmi leželo na srdci, aby bylo napsáno tak, aby Českobratrská církev evangelická zůstala součástí presbyterní aliance a zároveň také luterské konference. Vyhraňoval se proti separatistickým tendencím uvnitř církve, které chtěly zavést pouze české symboly.⁵⁰⁵ U druhého problému Císař hlasoval pro název církve *Českobratrská církev evangelická*. A poté, co ministerstvo nepovolilo původní název, se divil, že ochranovská církev neproteslovala proti původně navrhovanému názvu již sama dříve. Podle něj však, asi ani nemohla, když k jednání nebyla pozvána.⁵⁰⁶ Později, roku 1919, Císaře Synodní rada delegovala jako zkoušejícího Starého zákona, úvodu a exegese pro Evangelickou theologickou fakultu v Praze. Tuto nabídku odmítl zejména vzhledem ke svému věku a doporučil navrhnout někoho jiného.⁵⁰⁷

V době, kdy byl členem první synodní rady, si získal důvěru i v moravských sborech, které byly před tím augsburského vyznání. Vždy zdůrazňoval, co oba směry spojovalo, a ne to, co je odlišovalo.⁵⁰⁸ Na jednu stranu rád viděl, když bylo církve vidět, na stranu druhou však nechtěl, aby se to dělo za každou cenu. Poukazoval na to, že i Masarykova práce, vedoucí ke vzniku státu, nebyla zpočátku viditelnou a nakonec přece přinesla ovoce. Říkal, že čím víc bude v církvi přítomno království Boží mezi lidmi, tím méně bude církve potřebovat reklamu.⁵⁰⁹

---

503 Odstrčil, Dr. theol. Ferd. Císař, s. 8.

504 Archivní fond Moravské superintendence. Ferdinand Císař. Karton II.

505 Císařův dopis synodnímu výboru ze dne 13. března 1919 a ze 31. března 1919. Archivní fond Moravské superintendence. Ferdinand Císař. Karton II.

506 Císařův dopis synodnímu výboru ze dne 8. května 1919. Archivní fond Moravské superintendence h. v. Ferdinand Císař. Karton II.

507 Císařův dopis synodnímu výboru ze dne 30. října 1919. Dle: Tamtéž.

508 Zprávy. Přátelé dra. Císaře, s. 124.

509 Císař, F., Kde je vás vidět, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 8, 1921, s. 115-117.

Roku 1921 se Císař zúčastnil jednoho evangelizačního večera a byl tímto pohnut. Říká, že již dříve předpovídal, že i mezi Čechy k hnutí „Pryč od Říma“ jednou dojde a to se tehdy podle něj stalo. Zmiňuje, že již v samých počátcích německého hnutí „Los von Rom“ v českých zemích o něm psal v americké *Presbyterian Review*, že Čechy nezasáhlo, neboť je nacionalistické a racionalistické, nikoli náboženské. Napsal, že pokud budou Němci vládnout českým zemím, toto hnutí zde nemá šanci.⁵¹⁰

Ani poté, co přestal být moravským superintendentem, neztratil Císař zájem o moravskou církev a reformované ve Vídni. V časopise Hus se můžeme dočíst, jak Císař přijal pozvání české reformované minority a vydal se ji navštívit do Vídně.⁵¹¹ Jel tam vlakem koncem listopadu 1921 a pobýval několik dní u ředitele Spolku pro zřízení reformovaného sboru Nováka. Nejprve vykonal v sobotu české bohoslužby v modlitebně Bratrské jednoty, dříve svobodné reformované církve. Jeho vztahy s vídeňskými svobodnými byly přátelské, což sám považoval tak trochu za neuvěřitelné při zpětném pohledu na své dřívější rozpory s představiteli této církve. V neděli se zúčastnil dopoledne německých bohoslužeb v Dorotheergasse, které byly slabě navštíveny. Kázal staříčkový superintendent Schack⁵¹². Císař k jeho kázání poznamenal: „*Osmdesátiletý stařec nebyl mi ve všem zřetelným, ale tuším, že prve než dospěju osmdesátky já, budu vůbec němý.*“⁵¹³ Po bohoslužbách si Císař s potěšením promluvil se svými starými známými, tj. s oběma duchovními a s prof. Zajícem a kostelníkem Babáčkem. Zejména toho posledně zmíněného řádně vyzpovídal, aby se dozvěděl co nejvíce o posledních dnech svého přítele Witze-Oberlina.⁵¹⁴ Odpoledne vykonal v

---

510 Císař, F., S praporem po slavnosti, ale ne po průvodu, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 5, 1921, s. 66.

511 Císař, F., U našich v padlém Babyloně, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 2, 1922, s. 22-24.

512 Liturgii vykonal kazatel Thomas.

513 Tamtéž, s. 24.

514 Tamtéž.

Dorotheergasse české bohoslužby, které se těšily hojně účasti. Dalšího dne dopoledne spolu s farářem a církevním radou Zwernemannem⁵¹⁵ důkladně probrali situaci reformovaných v Československu a v Rakousku a zejména tíživou situaci farářů v obou zemích. Císař zašel při této své návštěvě Vídně i na církevní radu, kde mluvil s radou Molinem. Nakonec poznamenává, že vídeňští reformovaní teprve po uzavření hranice mezi Moravou a Rakouskem pochopili, o čem mluvil na debatách při synodech, že Morava byla zdrojem neustále přicházejících reformovaných do sboru v Dorotheergasse.⁵¹⁶

Roku 1921 se Císař po 22 letech služby superintendenta loučil se svou moravskou církví. Spolu s ním odešel i superintendenční kurátor Bubela ze Vsetína⁵¹⁷. Císař ve své řeči vzpomíná i na vídeňské Čechy, o něž též věrně pečoval a za něž na synodech bojoval. Se všemi těmito se loučí a odevzdává je Bohu.⁵¹⁸

Oficiální rozloučení někdejší moravské superintendence s jejím posledním superintendentem, který 1. července 1922 odcházel do důchodu, se konalo 28. června 1922 v Brně. Zúčastnili se jej téměř všichni faráři a kurátoři moravských reformovaných sborů. Příprava na tuto akci proběhla bez Císařova vědomí. Byl na ni pozván až tři dny před jejím konáním. Po pobožnosti a po proslovech řečníků, vzpomínajících na Císaře jako superintendenta, následoval oběd v Národním domě, při němž byly předčítány telegramy a dopisy těch, kdo se shromáždění zúčastnit nemohli.⁵¹⁹ V poděkování moravských farářů⁵²⁰ čteme:

„Chceme Vám prostižce vyjádřit, čím jste nám kazatelům byl. Byl jste nám po všechen čas své činné služby neohroženým vůdcem. Procházeli jsme dobami radostnými i hrůznými, bývali jsme v postavení

---

515 Ten mu na nedělní bohoslužby půjčil talár.

516 Císař, U našich, s. 24.

517 Superint. kurátorem po Císařově boku byl už Bubelův otec, Josef Bubela st. V rodině Bubelů na Vsetíně se kurátorství doslova dědilo z otce na syna.

518 Císař, F., S Pánem Bohem, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 5, 1921, s. 76-77.

519 Zprávy. Rozloučení bývalé superindence moravské s jejím posledním superintendentem, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 8, 1922, s. 122.

520 Zprávy. Přátelé dr. Císaře, s. 124.

mnohdy velmi těžkém, ale vy jste si vždy věděl rady, bez bázně a strachu i úskalími jste krácel, vždy v předu, jsa přesvědčen, že šťastně dojdeme svého cíle, a došli jsme. Byl jste nám vždy vzácným přítelem. Směli jsme se k Vám obracet i svými radostmi i boly, porážkami i vítězstvími. Vy jste měl vždy porozumění pro nás. Radil jste, pomáhal, povzbuzoval, potěšoval, s otcovskou šetrností naše nedostatky káral. Můžeme směle říci, že takového představeného stěží kdy míti budeme. Kde potřeby bylo, ochotně jste se nás zastal a pro nás meč lámal. Byl jste vždy vzorem života opravdového a křesťanského, vzorem opravdového kazatele, který, ač převzácnými dary výmluvnosti obdařen, přece svým kázáním neúmornou píli věnoval, vzorem pravého duchovního pastýře, který, maje duchovní blaho tisíců na paměti, přece jednotlivých duší si všímal a jim velikou péči věnoval, vzorem muže přesně, dochvilně a rychle plnicího své povinnosti a úkoly.“

Na těchto slovech vidíme, jak si jej jeho kolegové ve službě vážili.

I po odchodu do důchodu, zůstal Císař časopisecky činným a jeho ostré pero kritizovalo nešvary církve. Např. roku 1923 se výrazně ohradil proti mlčení církevních představitelů, když se neozvali proti návrhu poslankyně Landové-Štychová, která navrhovala beztretnost umělého přerušování těhotenství do jeho třetího měsíce. Zdůrazňoval, že moravská církev jej již roku 1912 pověřila přípravou přednášky o křesťanském pojmu rodiny a dítěte. Dodal, že tématem prenatalního vývoje dítěte se zabýval již Komenský a že také Abrahamův příběh lecos napoví, což by církev neměla zapomínat.⁵²¹

Sjezdu československých evangelíků v Praze se roku 1923 Císař nezúčastnil. Omluvil se pro své stáří.⁵²² Domnívám se však, že důvod mohl být i jiný – finanční problémy. V poválečné době si totiž jinak sečtělý a vzdělaný Císař uvědomil, že v jedné oblasti nerozumí ničemu. Jednalo se o otázku finančnictví a konjunktury. Jeho farářský plat se scvrkl, že z něj bylo těžké vyžít. A v této době kolem sebe viděl lidi, o nichž si dříve myslel, že neumějí do pěti napočítat, kteří se finančně vyšvihli. Císař se divil, na čem všem dokázali vydělat. On sám musel přestat jezdit vlakem druhou

---

521 Homo Quidam (=Císař, F.), Ohavnost zpuštění u nás, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 9, 1923, s. 133.

522 Císař, F., List ke sjezdu československých evangelíků v Praze 1923, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 10, 1923, s. 145-147.

třídou a přisednout mezi obyčejný lid. Říká, že v tuto dobu neměl na tabák a po dva roky jedl jenom suchý chléb, protože na máslo, jehož ceny se vyšplhaly do astronomických výšek, nebylo.⁵²³

Po vzniku republiky se Císař samozřejmě zabýval i otázkou, zda evangelická církev přežije odluku církve od státu. V Českobratrskou církev evangelickou měl v tomto ohledu důvěru. Říkal, že má pevný kořínek, takže to zvládne. Kdyby pevný kořínek neměla, tak by, podle jeho názoru, evangelické církve zanikly již dávno.⁵²⁴ Říká: „*Tedy já věřím, že Sion náš nebude zničen ničím, rozlukou už nejmíň. Sion byl přece již v Toleranci, před státním uznáním, plnou svobodou a před státní dotací. Bude i po tom po všem.*“⁵²⁵ Tato slova však neznamena, že by Císař měl růžové brýle a viděl bezstarostnou budoucnost. Plně si uvědomoval, že mnohé evropské evangelické církve byly tehdy závislé na finančních darech ze zahraničí, zejm. z Ameriky. Ve finanční pomoci ze zahraničí však neviděl nic špatného ani nového. Odkaz na její existenci viděl již ve slovech apoštola Pavla v 2K 11,8. Bez této pomoci by, podle něj, církevní charitativní činnost v Evropě nebyla možná. Dokládá to poukazem na tíživou situaci evangelických sirotčinců v Československu, které byly zcela závislé na vnitrocírkevních příspěvcích.

Znehodnocení měny nezasáhlo výrazně jenom platy farářů, ale také veškerou diakonickou činnost církve.⁵²⁶ Co se dobrovolných příspěvků na chod církve týče, byl si Císař plně vědom odlišností mezi kontinentální Evropou na straně jedné a Británií a Spojenými státy na straně druhé. Neočekával v Čechách a na Moravě velké finanční dary církvi. Ironicky se ptal, kolik lidí se stane abstinenty, aby církev měla dostatek

---

523 Homo Quidam (=Císař, F.), Fatálnost konjunktur, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 12, 1923, s. 185.

524 Homo Quidam (=Císař, F.), O rozluce a o tom, co s ní souvisí, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVI, č. 1, 1924, s. 7.

525 Tamtéž.

526 Tamtéž.

financí?⁵²⁷ Když nebude církevní daň, která se vybírá pomocí státu, bude vše dobrovolné. Císař poukazyval na to, že taková situace byla v jeho době ve Spojené svobodné církvi ve Skotsku, kde se sice peníze pěkně scházely, ale i tak jich nebyl dostatek pro dofinancování chudých sborů.⁵²⁸ Salár se v Císařově době vybíral jednou ročně. Císař říká, že jej mnozí platili tak „*ochotně' jako si člověk jedním rázem nechá vytrhnout zub*“⁵²⁹. Psal, že takto to dál nejde, že je třeba vybírat příspěvky častěji a soustavně, aby si na to lidé zvykli. Tímto způsobem lze podle něj vybrat vyšší částku peněz na darech církvi.⁵³⁰

Císař viděl ještě jeden možný problém spojený s rozlukou od státu – byl jím osud teologické fakulty. Obával se, že, kdyby se z ní stal seminář pod církevní správou, klesl by její status a dopadla by brzy jako učitelský seminář v Čáslavi, který si církev udržet nedokázala.⁵³¹ Celkově rozluku církve a státu viděl Císař jako nevyhnutelnou. Nechtěl, aby proběhla jednorázově, ale postupně, aby existovala přechodná doba.

Roku 1925 proběhly volby do národního shromáždění a senátu. Císař kandidoval v brněnské župě, jak sám říká, za stranu novou a nenáviděnou – za Národní stranu práce. Některé schůze vedl sám. Hned při jeho prvním vystoupení v Besedním domě v Brně se ukázalo, že nebyl dobrým politickým řečníkem. Mluvil příliš dlouho a nevěnoval dostatek pozornosti aktuálním politickým otázkám.⁵³² Post nakonec nezískal. Později s povděkem kvitoval, že situace v těchto volbách nebyla tak vypjatá (názorově ani pod vlivem alkoholu) jako to zažil kdysi, za svých studentských let v Revúci. Oceňoval, že ač evangelický duchovní, nikde nezažil nejmenšího příkoří, ale naopak někdy v novinách dokonce i uznání. Pochvaloval si uzákonění prohibice v

---

527 Tamtéž, s. 8.

528 Tamtéž.

529 Homo Quidam (=Císař, F.), Co dělat především?, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r.XXXVIII, č. 12, 1926, s. 169.

530 Tamtéž.

531 Homo Quidam, O rozluce, s. 8.

532 Váša, s. 197.

době voleb.⁵³³

Dne 17. ledna se Císař rozloučil s kazatelskými stanicemi v Následovicích a v Dambořicích, o něž se poslední roky své činné služby sám staral. Kvůli svému stáří již nemohl vykonávat bohoslužby ve vzdálenějších obcích. Pro bytový zákon se stále ještě z Klobouk odstěhovat nemohl.⁵³⁴ Když se vzdal úřadu faráře, odstěhoval se do svého domku, zvaného „vikárka“, kde bydlil až do 20. dubna 1926, kdy se odstěhoval do Prahy.⁵³⁵ Nakonec odešel na odpočinek do Prahy a správu sboru plně předal faráři J. Odstrčilovi.

Dožil v Praze osamocen. Jemu i jeho ženě chyběly Klobouky a kloboucký sbor, který musel pod tlakem okolností opustit. Císař tohoto rozhodnutí později litoval. Když zemřel, byl převezen, dle svého přání, do Klobouk a pohřben na místním hřbitově. Zemřel po dlouhé a těžké chorobě 14. června 1932 v Loučeni u Nymburka. Pohřben byl, jak si sám přál, do hrobu ke své manželce a dcerce v Kloboukách u Brna.

2.9 Přátelé, odpůrci a známí

Mezi Císařovy nejbližší přátele patřili faráři František Kozák, Jan Pelíšek a Alois Jelen. První dva zmínění měli za manželky Císařovy sestry a jejich přátelství se datovalo již od dob jejich společných studií. S Jelenem se Císař spřátelil za studijního pobytu v Edinburgu. Někteří členové evangelické církve v nich viděli církevní stranu. Bednář si nemyslí, že by jejich církevní ambice byly hlavním pojítkem mezi jejich navýsost rozdílnými osobnostmi.⁵³⁶ Někdy měli stejné názory, jindy se neshodli a po kratší dobu spolu nemluvili. Bednář zdůrazňuje, že Císařovi styky s příbuznými v Semteši a

---

533 Homo Quidam, Přes točnu, s. 26.

534 Zprávy. Z kazatelských stanic sboru klobouckého, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVIII, č. 4, 1926, s. 61.

535 Odstrčil, Dr. theol. Ferd. Císař, s. 8.

536 Bednář, s. 35.

Čáslavi do značné míry nahrazovaly vlastní rodinu. Synovce Kozákovy měl jako za vlastní děti.⁵³⁷

Tito faráři se pravidelně setkávali a probírali spolu různé theologické problémy, své nové objevy v české i světové literatuře atp. Spjoval je stejný theologický náhled – biblicismus. Stáli proti ortodoxii, jejímž heslem byla slovní inspirace Písem. Bednář říká, že jejich směr byl více méně totožný s biblicismem Kählerovým a Tholluckovým.⁵³⁸ Všichni tři byli také horlivými zastánci presbyterního uspořádání církve. Na rozdíl od Duška si mysleli, že církev jejich doby směřovala k osamostatnění, ale ještě k tomu nebyla v oné době zralá.⁵³⁹

Z této trojice byl Císařovi asi nejbliže Pelíšek, který se mu dokázal postavit na odpor. Zároveň mu tím imponoval a dráždil jej. Projevilo se to např. při volbě správce kazatelovdovského ústavu na Moravě, kdy všichni hlasovali pro Císaře až na Pelíška, tehdy velkolhoteckého faráře. Císař chtěl vědět, proč jej Pelíšek nevolil. Ten mu odpověděl, že přeci nemohl volit svého švagra, že by v tom mnozí mohli vidět „příbuzenskou koterii“.⁵⁴⁰ Celkově Pelíšek uměl vždy najít způsob, jak Císařovi vyjádřit svůj nesouhlas. Když od něj do Husa dostal příliš dlouhé kázání, tak mu nejprve vychválil příval myšlenek, sloh a formu a teprve poté začal s kritikou. Císař se z počátku zlobil a vyhrožoval, že již nebude do Husa přispívat, ale nakonec za týden poslal nový příspěvek.⁵⁴¹

Císařův poměr ke Kozákovi byl odlišný. Jejich diskuse a kontroverze neměly takové hloubky jako ty s Pelíškem. Bylo to částečně dáno tím, že Kozák byl velmi vytížen a neměl na ně čas. Císař se trochu obával Kozákova optimismu, který mu připomínal optimismus Duškův.⁵⁴² Jeden větší rozpor se mezi nimi projevil, když Kozák vydal

---

537 Tamtéž, s. 35-36.

538 Bednář, F. /ed./, Památce dra. Frant. Kozáka a seniora Jana Pelíška, Praha 1933, s. 204.

539 Tamtéž, s. 205.

540 Tamtéž, s. 207-208.

541 Tamtéž, s. 208-209.

542 Tamtéž, s. 209.

šesté vydání bratrského katechismu. Usiloval o jeho schválení vrchní církevní radou a to nepřicházelo a nepřicházelo. Tak svému rozhořčení dal průchod štiplavou poznámkou v Husu. Císaře tím rozhořčil. Císař se domníval, že takto Kozák onoho schválení nikdy nedosáhne, když bude církevní radu dráždit ještě na poli časopiseckém. On sám se snažil být vůči vrchní církevní radě vždy loajální. Kozák se však nedal a ptal se Císaře, co mu tedy zbývá, když to vše se dělo jenom kvůli osobní nechuti pana vrchního církevního rady.⁵⁴³ Jinak písemnou korespondenci mezi Kozákovými a Císařem vedla zejména paní Kozáková a to nejenom kvůli velké zaneprázdněnosti svého muže.

Dlouhodobě napjaté vztahy panovaly mezi Císařem a českou reformovanou církví, zejm. farářem Čenkem Duškem⁵⁴⁴. Na rozdíl od Císaře neměl Dušek rád malomyslnost, spoléhal na sebe a věřil, že se vše nějak zvládne. Dušek se postavil proti žádosti klobouckého sboru ke Gustav-Adolfskému spolku o finanční pomoc při stavbě nového kostela, takže sbor málem nedostal žádný dar. Napětí mezi nimi rostlo i později, když se česká reformovaná církev domáhala prosazení tzv. čáslavského zřízení, jímž se církvi mělo dostat absolutní autonomie. Na synodu moravští zastupitelé hlasovali proti tomuto návrhu. Císař sám sice členem synodu nebyl, ale měl na tomto rozhodnutí svůj podíl. Do třetice to mezi nimi jiskřilo, když byl Dušek, s ohledem na své životní jubileum, 70 let, zvolen předsedou synodu většinou jednoho hlasu. Císař tuto volbu považoval za osobní urážku.⁵⁴⁵ Žilka říká, že Dušek a Císař byli spíše rivaly než spolupracovníky.⁵⁴⁶ Ve stáří se však jejich vztahy zlepšily, de facto

---

543 Tamtéž, s. 210.

544 Podle Císaře byla Duškova kázání často jako políček jeho posluchačům. Používal, řekněme, silnější slovní zásobu. Jeho posluchači však údajně jeho kázání vnímali jako by to Dušek „tak zle nemyslel“. Císař říká, že Duškova slovní zásoba a výrazové prostředky by jinému faráři zcela jistě neprošly. Dle: Homo Quidam (=Císař, F.), Z mravního pekla přítomnosti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVII, č. 2, 1925, s. 22.

545 Tamtéž, s. 36.

546 Žilka, F., Dr. Ferdinand Císař. Trochu vzpomínek, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XLIV, č. 7, 1932, s. 105.

urovnaly. Dobří přátelé se z nich však nestali. Vyměňovali si dokonce žertovné básničky, v nichž si Císař dobírá Duška, že denně posílá do Vídně tři bedny matrik a Dušek mu na to odpovídá: „*Ten superus moravské/ ten to majó hezké;/ když majó faráři/ a ještě vikáři,/ jen si špacírujé,/ když druzí vorajó...*“⁵⁴⁷

Podle dr. Adolfa Novotného, faráře v Hradci Králové, bylo možné z korespondence mezi Duškem a Císařem rozpoznat jejich smysl pro humor.⁵⁴⁸ Novotný říká, že se zejména v době první světové války v dopisech pravidelě škádlívali. Uvádí příklad z Duškova dopisu z 26. března 1915⁵⁴⁹: „*S vaší nemocí máte trampoty – ale take it easy as you can – učte se přece od mudrců a správců světa! ... Pamatujte, býti Císařem v Kloboukách je dnes hej! Já bych nechtěl vězet v kůži žádného jiného. O vás neplatí „uneasy lies his head that covers a crown“ - leč by to byla koruna s dnešním kursem, ač ta potvůrka dělá starosti.*“ Císař na tento dopis zareagoval napsáním ódy na Duška, jež obsahovala mj. tyto verše: „*Tak být živu, není divu / že jest člověk optimist / chmur když přicourá se četa / rozfoukne ji cigareta / a zas blankyt žití čist. / Very happy na kanapi / v cigaret svých oblacích, / jako mrakovládny Zeus / hová sobě Dušek meus / na rtech samý žert a smích.*“

Ikdyž jejich korespondence vypadala nějak takto, nebo možná právě proto, Císař si Duška vážil. Oceňoval jeho genialitu. Nemůžeme opomenout, že Císař přeložil jednu jeho píseň, *Vznes se hrdě vzhůru*, do němčiny a rozeslal ji všem svým přátelům s doporučením.⁵⁵⁰ Zajímavé je, že si spolu někdy dopisovali česky a jindy anglicky.⁵⁵¹

Mezi Císařovy přátele patřil i pozdější prezident Tomáš G. Masaryk, který tehdy jako docent vídeňské univerzity přijížděl pravidelně do Klobouk na návštěvu ke svým rodičům. Masaryka Císař zaujal svým rozhledem a vzděláním. Masaryk, ač tehdy ještě katolík, začal chodit do evangelického kostela a po bohoslužbách s Císařem pravidelně

---

547 Tamtéž, s. 37.

548 Novotný, s. 170-171.

549 Tamtéž.

550 Novotný, s. 170.

551 Archivní fond Moravská superintendence. Ferdinand Císař. Karton I.

diskutoval. Neváhal jeho kázání i kritizovat. Masaryk později přestoupil k evangelické církvi. Aby tento přestup nebudil v Kloboukách příliš velký rozruch, provedli jej v sousedních Heršpicích u faráře Oskara Opočenského.⁵⁵² Když byl Masaryk v Kloboukách, navštěvoval Císaře, diskutovali spolu nebo hráli kuželky v zahradě u Vystavělu⁵⁵³. Naopak to platilo taky, kdykoli Císař přijel do Prahy, navštěvoval Masarykovu rodinu. Krom toho si pravidelně psali.

Charlottu Masarykovou poznal Císař krátce po jejím příjezdu na Moravu. V srpnu 1878 ji k němu na faru přivedl osobně Masaryk. Císař byl podle všeho prvním evangelickým farářem, kterého po svém příjezdu potkala.⁵⁵⁴ Roku 1878 se přihlásila do klobouckého reformovaného sboru a o pět let později z něj vystoupila. Svou vírou byla unitářka a tak nedokázala plně přijmout učení reformované církve. Císař se s Charlottou Masarykovou setkával pravidelně. Poté, co se Masarykovi přestěhovali do Prahy, alespoň jednou ročně. O otázkách víry s ní moc nediskutoval. Přiznává však, že od ní slyšel dost kritiky na místní státní a církevní praxi. Ve svých názorech byla hodně radikální.⁵⁵⁵

Císařův zájem se neomezoval jen a pouze na samotného Masaryka a jeho ženu. Za první světové války, když byla dr. Alice Masaryková uvězněna ve vídeňské Blindengasse, jí psal Císař do vězení dopisy a snažil se zasadit se v její prospěch. Znal ji již jako malé děvče a proto ji chtěl navštívit osobně, ale jeho dlouholetý přítel dr. Witz-Oberlin, který ji ve vězení navštěvoval⁵⁵⁶, mu to neradil. Návštěva přicházející z

---

552 Bednář, s. 37-38.

553 Císař, F., Člověk Masaryk, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 2, 1920, s. 20.

554 Homo Quidam (=Císař, F.), Za paní presidentovou, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 6, 1923, s. 100.

555 Tamtéž, s. 101.

556 Evangelický farář měl právo navštěvovat vězně svého vyznání ve věznicích, pokud si jej dotyčný vyžádal. Při návštěvách musel vždy být přítomen dozorce a rozhovory musely být konány v jazyce, který byl tomuto dozorci srozumitelný. Dle: Porubszky, G., Die Rechte der Protestanten in Österreich. Sammlung der wichtigsten Gesetze und Verordnungen über protestantische Kirchen- und Schulangelegenheiten in den Deutsch-Slavischen Kronländern Österreichs, Wien 1867, s. 232.

českých zemí by jí mohla v dané situaci přitížit. Když byla dr. Alice Masaryková propuštěna na svobodu, rozhodl se ji Císař navštívit v Praze. Při této návštěvě se od ní a její matky dozvěděl, co všechno musel Masaryk podniknout, než se mu podařilo utéct do ciziny.⁵⁵⁷

Za zmínku stojí i jeho vztah s farářskou rodinou Nešporovou. Mezi Ferdinandem Císařem a Danielem Nešporem panovaly po mnoho let velké spory. Stálo za nimi, že Císař byl osobou vůdčí a směřoval plánovitě za kariérou. Spory začaly, když se oba ucházeli o uprázdněný sbor v Kloboukách u Brna. Zvolen byl Císař, ale i Nešpor získal po čase pěkné místo, tak se nic nehrotilo. Roku 1887 odešel ze služby ve sboru v Čáslavi otec Daniela Nešpora a předpokládal, že Danielův bratr Josef obsadí tento sbor. Stalo se však, že zvolen byl Císařův švagr František Kozák. Nešporové za tím viděli vliv Ferdinanda Císaře.⁵⁵⁸ Josef Nešpor se později stal farářem sboru v Chrudimi a následně seniorem, což opět otupilo hrany.

Daniel Nešpor byl farářem v Nosislavi, tedy ve sboru sousedícím s Klobouky. V době, kdy byla uprázdněna superintendentura moravská, usiloval o tento post právě Nešpor. Zvolen však byl farář Totušek. Následně se Císař stal místo Nešpora seniorem. Ve svém důsledku stál proti Nešporovi v obou případech svou tvrdou kampaní Císař a jeho touha dostat se nahoru.⁵⁵⁹ Roku 1899 zemřel superintendent Totušek a novým superintendentem byl zvolen Císař. Následně se zasadil o to, aby na jím uprázdněné seniorské místo nebyl zvolen nikdo jiný než právě Nešpor.⁵⁶⁰ Havelka vzpomíná že došlo ještě na jedno vyostření sporů mezi Danielem Nešporem a Císařem a to na posledním synodu ve Vídni před první světovou válkou. Potom se ale oba usmířili a Nešpor spálil veškerou svou polemickou korespondenci o superintendentovi Císařovi

---

557 Císař, F. Trochu pleonasmu o vzácných návštěvách, In: Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi, Praha 1930, s. 43.

558 Havelka, E., Škole obráncem, nám přítelem, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 76.

559 Tamtéž, s. 77.

560 Tamtéž.

a s ním.⁵⁶¹

Mezi Nešpory měl Císař však i přátele. Byli jimi farář Daniel Nešpor z Libštátu a Emanuel Havelka. O tomto přátelství vydal Císař svědectví v článku „Libštátský Simeon“ v časopise Hus⁵⁶². Emanuel Havelka působil v Kloboukách jako učitel asi 20 let a udržoval s Císařem přátelské styky. Navštěvovali se, ikdyž se Havelka po povýšení přestěhoval do Hodonína a Císař později ve stáří do Prahy. Bavili se spolu o všem možném, v jednom se však neshodli. Císař zastával, na rozdíl od Havelky, názor, že škola je dcerou církve a nemá od ní být odlučována, zvl. co se týče náboženské a mravní výuky.⁵⁶³

Pravidelně se setkával s dr. Janem Herbenem, který pocházel z nedalekých Brumovic. Ze studií se s ním znal i Kozák, což vedlo k tomu, že se všichni tři švagři sblížili jak s Herbenem, tak s Masarykem.⁵⁶⁴

Z německých kolegů měl Císař nejraději a obdivoval vídeňského faráře dr. Witze-Oberlina. Byl to Němec z Alsaska. Jeho rodina byla polofrancouzská.⁵⁶⁵ Vídeňského profesora Böhla naopak Císař v lásce neměl. Spjoval je pouze důraz na vnitřní misií církvi, jinak zastávali odlišné theologické přístupy.

Císař se znal i s upsalským univerzitním profesorem Haraldem Hiärne. Vzpomíná, že jej pod jeho střechu do Klobouk přivedl Masaryk, který se s ním seznámil na vídeňské univerzitě. Hiärne pátral v archivech českých zemí a na Haliči po památkách na třicetiletou válku, kvůli čemuž se naučil dobře polsky a česky. Setkávali se i později, až první světová válka přerušila jejich styky.⁵⁶⁶

Poměrně početná byla skupina přátel, jež Císař získal při svých zahraničních

---

561 Tamtéž.

562 Více: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXI, č. 3, 1919.

563 Tamtéž, s. 83.

564 Bednář, Památce dra. Frant. Kozáka, s. 216.

565 Havelka, Škole obráncem, s. 39.

566 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 6, 1921, s. 87-88.

studiích. Z nich bych zmínila několik, na něž Císař ještě po letech v Husu vzpomíná. Patřili mezi ně v první řadě bratři Fliednerovi, synové Theodora Fliednera, pastora v Kaiserswerthu, zakladatele ženské diakonie. Císař vzpomíná na Fritze Fliednera, který byl jen o málo starší než on a byl také členem Wingolfu. V dospělosti se stal ředitelem evangelizační práce ve Španělsku. I po studiu se ještě mnohokrát setkali, např. při výročí univerzity v Halle nebo později v Londýně. Byli si blízcí. Fritz Fliedner zemřel ještě před první světovou válkou na tyfus.⁵⁶⁷ Císař si dopisoval i s Fritzovým bratrem Ernstem, s nímž se spřátelil taktéž ve Wingolfu. Díky jim oběma se seznámil osobně i se zbytkem Fliednerovy rodiny a několikrát je navštívil v Kaiserswerthu.⁵⁶⁸

Za studií v Edinburgu si Císař získal několik blízkých přátel. Patřil mezi ně např. valdenský bohoslovec Guiseppe Quatrini. Pocházel ze Sicílie, což je bylo neobvyklé místo pro valdenské v dané době. Císař říká, že rodina přestoupila k valdenským poté, co jeho otec, zedník, našel jednou při bourání starého domu zazděný Nový zákon a ten si vzal domů. Otec potom poslal Guiseppa Quatriniho na vychování do lycea v Torre Pellice, odkud vedly jeho kroky do bohosloveckého semináře valdenských ve Florencii. Později se stal farářem v Livorně. Císař se s ním setkal naposledy při jubilejní slavnosti 200 let od návratu valdenských do jejich údolí. Poté jejich kontakty ustaly, neboť, jak Císař píše, Quatrini si nepotrpěl na psaní dopisů.⁵⁶⁹

Tamtéž se Císař spřátelil také s francouzským kandidátem theologie, pařížanem Frédéricem Dumasem, který tam byl také na studijním pobytu. Dozvěděl se od něj hodně o francouzském protestantismu, o němž měl velmi zkreslené představy. Spolu procestovali skotské hory, přičemž se ještě víc sblížili. Dumas se stal luterským farářem v pařížské farnosti U dobré pomoci (paroise de Bon Secours).⁵⁷⁰ Když byl Císař jednou v Paříži, navštívil Dumase a seznámil se i s jeho manželkou, dcerou

---

567 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 1, 1921, s. 7-8.

568 Tamtéž, s. 7.

569 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 12, 1920, s. 147-148.

ředitele pařížské evangelické misijní společnosti. Dumas si pro něj vyhradil celý den a provedl jej po Paříži, ukázal mu vše, co souviselo s protestantismem: přednáškové sály pro Mac All Mission, L'Oratoire, svůj kostel, místnosti pro evangelickou mládež a nedělní školu atd. Projeli se po Paříži i omnibusem, a prohlíželi si město z jeho střechy, jak Císař vzpomíná. Z této cesty však moc neměl, protože si toho měli s Dumasem mnoho co říct. Památky si Císař prohlédl další den znovu sám. Oba zůstali celoživotně v písemném kontaktu. Psali si ještě i v době, po Císařově přestěhování se do Prahy.⁵⁷¹

Dalším jeho přítelem byl Japonec Tetso Isida, s nímž se seznámil u Macdonaldů. Byl to námořní důstojník japonské královské flotily, který byl na státní útraty vyslán do Anglie, aby tam studoval námořní právo. Císař vzpomíná, že si kvůli Isidovi koupil dokonce i Nový zákon v japonštině, neboť mu chtěl dát přečíst některé verše. Měl to naplánováno tak, že by Isidovi ukázal v anglickém Novém zákoně příslušné místo a on by si ho našel sám v japonském. Nakonec k tomu však nedošlo. Podnětem k tomuto pokusu bylo, že paní Macdonaldová Císařovi uložila, aby na Isidovi vykonal misii a získal jej pro křesťanství. Císařovi se dané misijní dílo nepodařilo. Císař vzpomíná, že důvodem bylo, že Isidova duše byla zcela prázdná, nebylo v ní víry ani pověry. Druhým problémem bylo, podle Císaře, že se spolu bavili jazykem pro oba cizím, což komunikaci velice ztěžovalo. Třetí problém byl v tom, že Isida nevěřil v posmrtný život. Později byl Isida přeložen do Newcastlu a tím se jejich kontakty přerušily.⁵⁷²

U staré paní Macdonaldové⁵⁷³ se seznámil i s lékařem Samuelem Rosenbergem, který pocházel z židovské kupecké rodiny z Minsku. Když mu bylo 18, tak se spolu s

---

570 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 5, 1921, s. 70.

571 Homo Quidam (=Císař, F.), Můj Dumas, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIX, č. 10, 1927, s. 144-147.

572 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 11, 1920, s. 134-135.

573 Její salon byl místem, kde se setkávali mladí cizinci studující v Edinburgu. Když tam začal Císař docházet, byla ještě jeho angličtina velmi chabá, což jej přivádělo do rozpaků. Dle: Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 10, 1920, s. 122.

přítelem a s penězi od otce vydal na cestu do Turecka, aby nemusel sloužit v carské armádě. Po strastiplné cestě se dostali do Cařihradu, dn. Istanbul, ale ani tam se necítili bezpečně, neboť je tamní úřady mohly kdykoli vydat do Ruska. To se nakonec stalo jeho příteli. Rosenberg se tam seznámil se skotským misionářem Tomorym. Po dlouhém vnitřním boji se od něj nechal pokřtít a s jeho pomocí se dostal na loď do Anglie. S podporou židovské misie vystudoval v Edinburgu medicínu a stal se lékařem. Setkali se ještě, když Rosenberg navštěvoval nějaké kurzy ve Vídni. Padl v anglické válce v Sudánu, kde vedl jedno zdravotnické oddělení.⁵⁷⁴

Na různých církevních kongresech ve Skotsku se Císař vícekrát setkal a seznámil s Naryanem Sheshadri. Byl to indický brahmán, který přestoupil na křesťanství a stal se presbyteriánským farářem v Indii. Chodil oblékán v tradičním indickém oděvu, což na Císaře působilo poněkud divně, když jej slyšel ve Skotsku kázat. Císař říká, že jeho kázání bylo dobré a angličtina výborná, jenom ten oděv mu na kazatelnu vůbec neseděl.⁵⁷⁵ Podobně se seznámil i s arménským protestantským pastorem Djeizianem, který byl původně katolík. Do Anglie se vypravil vybrat peníze na založení dívčího ústavu, který chtěl postavit v Adabazaru. Zpočátku Císaře zarazel způsob, jakým tenot pastor žádal o finanční dary, ale poté, co jej blíže poznal, zjistil, že se jedná o dobráckého a pobožného člověka.⁵⁷⁶

Jednou se na cestě vlakem z Lindau do Mnichova Císař seznámil s lektorem arabštiny orienálního ústavu v Berlíně Hasanem Taufikem. Taufik po výměně navštívenek konstatoval, že jsou vlastně s Císařem kolegové, protože on vystudoval islámskou teologii v Káhiře před tím, než se stal lektorem na univerzitě. I přes Taufikovu slabší němčinu se spolu dobře dorozuměli a během tří dnů Císařova pobytu v Mnichově strávili mnoho času v rozhovoru, při němž důkladně probrali i stinné

---

574 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 10, 1920, s. 122-123

575 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXII, č. 12, 1920, s. 146-147.

576 Tamtéž, s. 147.

stránky obou náboženství. Císař se od něj dozvěděl mnoho nového o životě v Egyptě. Poté, co se jejich cesty rozešly, si ještě nějakou dobu dopisovali. Korespondence skončila, když se Taufik odstěhoval z Berlína. Císařovi bylo velmi líto, že neměl jeho egyptskou adresu, takže mu tento zajímavý člověk zmizel ze života.⁵⁷⁷

Ale vraťme se ještě krátce do českých zemí. S farářem Janem Karafiátem přáteli sice nebyli, ale dobře se znali a jejich vztah byl plný respektu. Císař pro něj žádal u tehdejšího děkana vídeňské theologické fakulty Loesche čestný doktorát teologie, který však nedostal, protože byl mimo církevní službu. Po letech, pravděpodobně přičiněním prof. Bohatce, byl přeci jenom doktorát Karafiátovi nabídnut a on přijal.⁵⁷⁸ Císař si Karafiáta velmi vážil a napsal o něm, že Karafiát žil jako v ulitě jako mušle a osvědčil se jako mušle perlonosná.⁵⁷⁹

Zda se mezi jeho přátele řadil i básník Josef Svatopluk Machar, mi není zcela jasné. Rozhodně jejich vztah byl plný respektu, ikdyž s jeho tvorbou Císař velmi často ve svých článcích polemizoval. V otázkách víry a nevíry stáli na protilehlých pólech. To ovšem bránilo jejich vzájemnému setkání. Císař vzpomíná, že byl jednou ve Vídni a chtěl Machara navštívit, ale ten zrovna nebyl doma, tak mu tam zanechal navštívenku. Druhého dne jej Machar navštívil v Hammerandově hotelu, kde byl ubytován. V přátelské rozmluvě spolu posnídali a potom se Císař omluvil, že musí jít do kostela. Machar šel s ním do shromáždění a po bohoslužbách jej vyprovodil zpět k hotelu, který byl po cestě k jeho domovu.⁵⁸⁰

Tento výčet Císařových přátel i nepřátel není zcela jistě kompletní. Některá další jména jsem zmínila v textu již dříve – napr. italského faráře Petera Ponse. I tak je však

---

577 Homo Quidam (=Císař, F.), Z kinematografu mojí paměti, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 2, 1921, s. 24.

578 Císař, F., Ille Karafiát, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVIII, č. 2, 1926, s. 18.

579 Tamtéž.

580 Císař, Intelligence a kostel, s. 118.

zřejmé, že Císař měl kontakty téměř po celé Evropě a kontakt s nimi výrazně ovlivnil jeho chápání dění v tehdejší světě.

2.10 Literární činnost

Za svého života vydal Císař velké množství spisů. Byla to nejrůznější kázání, texty přednášek, časopisecké články a podobně. Velké množství článků nedokončil a spálil.⁵⁸¹ Měl i velké literární plány – chtěl napsat např. knihu o českém lžihsitismu, nebo německou knihu o hodnocení biblických trivialit.⁵⁸² I přesto se považoval vedle čáslavského dr. Kozáka za nejplodnějšího církevního evangelického spisovatele od doby tolerance.⁵⁸³

Již po roce farářské praxe vydal svou první postilu⁵⁸⁴, kterou věnoval vrchnímu církevnímu radovi Heřmanovi z Tardy. Zajímavé je, že postila nezačíná úvodem, nýbrž omluvou, že si ve své mladosti a nedostatku farářské praxe troufá vydat sbírku kázání. Na druhou stranu však chce zanechat svým posluchačům, které bude muset zajisté brzy opustit, skromnou vzpomínku na své působení.⁵⁸⁵

Přispíval svými články i do zahraničních církevních periodik jako *Presbyterian Review* nebo *Erlanger Kirchenzeitung*⁵⁸⁶. Seznamem jeho děl se zabývat nebudu, neboť Císařovy publikace pečlivě sepsal a popsal Jan Weber roku 1931.⁵⁸⁷

3.6.1 Časopis Hus

Spolu s faráři Kozákem a Pelíškem vydával Císař od roku 1889 evangelický

---

581 Císař, F., *Bilance ubohá*, s. 173.

582 Tamtéž.

583 Tamtéž.

584 Císař, F., *Od srdce k srdci*, Roudnice 1874.

585 Císař, *Od srdce*, s. 3-4.

586 Císař, F., *S praporem*, s. 66.

587 Weber, J., *Superintendent Dr. Th. Ferdinand Císař ve světle své literární činnosti*, Holešov 1931.

měsíčník Hus⁵⁸⁸ s podtitulem *Časopis věnovaný zájmům církve evanj. reformované*⁵⁸⁹. Z počátku byl hlavním vydavatelem František Kozák. Císař vzpomíná, že byl zavolán, až když byl projekt Husa připraven. Podnět k jeho vydávání měl vzejít od některých představitelů čáslavského sboru, kteří chtěli protiváhu k Hlasům ze Siona. Ti se měli také zaručit, že zaplatí finanční schodek prvního ročníku, pokud se časopis neuchytí. Finanční schodek se nekonal a vydávání časopisu pokračovalo.⁵⁹⁰ Kozák vznik Husa osvětluje blíže trošku jinak⁵⁹¹, když vzpomíná, jak se scházeli v Čáslavi na faře s Pelíškem ze Semteše, Císařem z Klobouk a Jelenem z Libice, později z Poděbrad⁵⁹². Na jedné z těchto schůzek v rámci diskuse navrhl Kozák vydávání nového církevního časopisu⁵⁹³. Spolu s Pelíškem se dohodli, že se o to pokusí a Pelíšek svolal do Čáslavi schůzku „vynikajících evangelíků“⁵⁹⁴. Návrh založit nový časopis byl přijat a vybralo se na něj 105 zlatých. Časopis byl pojmenován symbolicky po Janu Husovi. Kozák byl zvolen zodpovědným redaktorem. Pelíšek označen za spolupracovníka a Císař zůstal v anonymitě. Již 6. července 1889 vyšlo první číslo Husa.⁵⁹⁵

Sám Císař, dle svých slov, po žádné vícepráci netoužil. U příležitosti výročí 40 let

---

588 Již před tím vycházely dva časopisy se stejným názvem. Ten první vydával od ledna 1862 Václav Šubert. Neměl dlouhého trvání - poslední číslo vyšlo již roku 1863. Podruhé vyšel časopis Hus roku 1869 z karlínské tiskárny Vincence Paseky. Vycházel do roku 1874. Více: Nešpor, Z. R., Století evangelických časopisů, 1849-1948. Časopisy v dějinách „lidových“ protestantských církví v Čechách a na Moravě, Praha 2010

589 Roku 1911 byl podtitul změněn na: *Časopis věnovaný otázkám náboženským a církevním* a později na *Časopis pro otázky náboženské a církevní*.

590 Císař, F., Z redakčních tajemství „Husa“, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XL, č. 1, 1928, s. 6.

591 Kozák, F., Před třiceti lety, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, ř. XXXI, č. 1, 1919, s. 9.

592 Těmto setkáním říkali konference. Všichni si na tyto schůzky nosili papírky s tématy pro diskusi – řešili problémy z duchovní správy, náboženského vyučování, theologické spory, co zajímavého objevili v literatuře, nebo např. „matriční lapálie“. Dle: Tamtéž.

593 Hlasy ze Siona, Jednota a Český bratr jim svým zaměřením nevyhovovaly. Dle: Bednář, Památce dra. Frant. Kozáka, s. 213.

594 V Hotelu u Modré hvězdy se sešli faráři Pelíšek a Kozák, čáslavský kurátor F. Výborný z Krchleba a jeho bratr Josef Výborný z Močovic, církevní pokladník Vojtěch Vančura, semtešský kurátor V. Louda z Horních Bučic a Jan Ruml ze Zaříčan. Dle: Kozák, Před třiceti lety, s. 10.

595 Tamtéž.

existence časopisu říká, že jej ta práce ve trojici někdy těšila, jindy obtěžovala, ale vydržel kvůli Kozákovi a Pelíškovi. Císař si za své články nenechal platit a pokud byl časopis v zisku, byla částka rozdělena jenom mezi Pelíška a Kozáka.⁵⁹⁶ Většinou byl případný zisk věnován do dalšího vzdělávání.⁵⁹⁷ Císař k otázce svého hmotného zájmu v Husu vtipně podotýká⁵⁹⁸:

„Jednou v životě jsme měli redakční konferenci v Pardubicích. Tam já měl nejdál a nejdřív. Pelíšek se udeřil v prsa řka, že přece ten Císař si za toho „Husa“ něco zaslouží. Kozák souhlasil. I šlo se k lahůdkáři – bylo dopoledne. Sýr, šunka a sardinky, v tom záležely naše hody. Víno jsem vybral já. Abych se osvědčil jako znalec, objednal jsem láhev „Asti spumante“, což je italské víno, přirozeně šumivé. Bylo to dobré. Pelíšek snědl skoro celou krabičku sardinek sám, tak se nad nimi zamyslel. A jelikož já to byl, jenž „Atsti“ etc. objednával, když jsme chtěli platit, pan lahůdkář se přitočil ke mně. A já zaplatil, přičemž také zůstalo přes to, že hostinka měla být gratifikací za mou redakční námahu. Zasmáli jsme se tomu, já piano, Kozák forte a Pelíšek fortissimo.“

Bednář podotýká, že to byl pravděpodobně jediný časopis, který příspěvky cizích přispěvatelů honoroval. Pelíšek i Kozák se tak snažili získat příspěvky od mladé generace a tu si k časopisu připoutat. Na nákladech na chod časopisu se šetřilo i tím, že administraci vedla paní Kozáková a po jistou dobu i Olga Pelíšková.⁵⁹⁹ Bednář hodnotí, že Císař přinášel do Husa své bystré postřehy z kulturního života, Kozák drobné rozhledy z celého světa a Pelíšek řídil neviditelnou rukou otěže a někdy zasáhl vedle svých básní a úryvků kázání, také nějakým přehledem a zřídka úvodníkem.⁶⁰⁰

Redakční skupině kolem Husa se přezdívalo „Císařští Kozáci“.⁶⁰¹ Toto označení údajně přivedl v život farář Dušek.⁶⁰² Podle Žilky byl vůdčí osobností trojice právě Císař. Žilka mluví v terminologii těla o Císařovi jako o hlavě, o Pelíškovi jako o srdci a

---

596 Tamtéž, s. 9.

597 Bednář, Pámátce dra. Frant. Kozáka, s. 215.

598 Kozák, Před třiceti lety, s. 9.

599 Bednář, Pámátce dra. Frant. Kozáka, s. 215.

600 Tamtéž, s. 219.

601 Stehlík, s. 180, nebo Žilka, s. 205.

602 Císař, Z redakčních tajemství, s. 6.

o Kozákovi jako o ruce.⁶⁰³ Císař osobně to viděl tak, že sám nejvíc táhl, ale nikdy tuto trojici neřídil.⁶⁰⁴ Časopis byl Císařovi platformou, na níž mohl prezentovat své názory a zájmy. Později chtěl Císař Husa přeměnit na sborník všech důležitých evangelických článků, který by vycházel měsíčně nebo čtvrtletně.⁶⁰⁵ Plně si uvědomoval, podobně jako někteří jiní evangeličtí faráři, že situace tehdejšího evagelického tisku je neúnosná. Současně tehdy vycházelo vícero evagelických časopisů, některé zanikaly a jiné nově vznikaly. Celé to bylo velmi nepřehledné.

Hus byl vcelku konzervativním časopisem. Věnoval pozornost soudobé religiozitě, církevní situaci a evangelickým dějinám. Velkou pozornost věnoval také dění v církvi a to nejenom na sborové úrovni, nýbrž i církevnímu školství. Nelze opomenout ani pravidlené publikování nekrologů a životopisných informací o významných představitelích nejenom českého a moravského protestantismu. Vydávání Husa po tak dlouhou dobu umožňovala i existence inzertní přílohy, která přispívala k jeho financování.⁶⁰⁶

Po Kozákově smrti časopis vedl František Bednář, který byl již dříve jejich spolupracovníkem. Císař přispíval do Husa až do své smrti roku 1932. Časopis vycházel až do duhé světové války. Byl protektorátními orgány zakázán k 1. březnu 1943. Po válce již obnoven nebyl.⁶⁰⁷

Císař do Husa napsal obrovské množství článků. Na začátku 20. let jej hodně rozčilovalo lajdáctví, které se začalo projevovat ve všech oblastech společnosti. Nejvíc mu vadilo, že, když byl časopis Hus poslán do sazby, vysázel ho sazeč obvykle s mnoha chybami. Vše se muselo několikrát kontrolovat a předloha časopisu musela být hotova alespoň půl měsíce předem, než měla vyjít. Podle Císaře by normálně stačilo 24 hodin, pokud by se pracovalo poctivě. Nejvíc ho vytáčelo, když se mu vrátila jeho předloha s

---

603 Žilka, s. 205.

604 Císař, Z redakčních tajemství, s. 6.

605 Žilka, s. 205.

606 Nešpor, Století, s. 74-75.

607 Nešpor, Století, s. 72.

tím, že je nečitelná a nejde vysázet – Císař sám totiž psal na psacím stroji.⁶⁰⁸

---

608 Homo Quidam (=Císař, F.), Lajdáctví, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 8, 1923, s. 122.

3. Císařovy názory

3.1 V soukromí

Ferdinand Císař byl mnohostrannou osobností, ačkoli sám o sobě měl nízké mínění. Byl k sobě byl velmi kritický.⁶⁰⁹ Ve své funkci faráře a superintendenta byl vůdcem, byl bystrý, nepoddajný, vědomý si svých cílů, k nimž se často musel probít. Na druhou stranu byl skromný, plný bratrské lásky a dovedl se každému přiblížit.⁶¹⁰ Ve společnosti k sobě přitahoval pozornost a kolem něj se pravidelně, jakoby automaticky, shromažďoval kruh posluchačů a debatérů.⁶¹¹ Byl vtipný, rozuměl žertu, měl rád anekdoty a uměl je i vyprávět. Svým vyprávěním dokázal upoutat celou společnost.⁶¹² Doma však byl velmi přizpůsobivý. Bednář zmiňuje, že v Císařově kanceláři nebylo nikdy teplo. Aby práci v chladu vydržel, oblékal si Císař vlněné prádlo a kožené spodky pod oblečení. Když potom spolu vyrazili na procházku, Bednář měl zimník a Císař pouze svrchník. Bednář říká, že Císaře lidé obdivovali, jak se otužilý, a jej škádli-li, jestli prý se nestydí „ukazovat zimu, když pan „superindent“ ohlašuje jaro.“⁶¹³

Na procházkách se svými spolupracovníky a přáteli probíral Císař všechna možná témata. Pro vikáře byly tyto procházky de facto semináři praktické theologie, ale také politiky, nebo literatury. Byli při nich vždy doprovázeni také Císařovým psem Puntíkem⁶¹⁴, který určoval tempo procházek. Císař sám se také často zastavoval, když se zabral do tématu.⁶¹⁵ Nebyl úskoprsý ani fanatický. Rychle vše chápal a pronikl k

---

609 Žilka, s. 200.

610 Havelka, E., Škole, s. 65.

611 Žilka, s. 200.

612 Hortvík, F. Dr, Hřbitov nám bohatne, život nám chudne, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XLIV, č. 7, 1932, s. 106.

613 Bednář, s. 48.

614 Jmenovali se tak všichni jeho psi.

615 Kodýtek, A., Anděl strážný, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 135.

podstatě věci. Nepřistupoval k lidem s předsudky.⁶¹⁶ Vzhledem nepřipomínal svého předchůdce, faráře Totuška, který se nosil v černé s bílým límcem, připomínajícím kolárek. Císař chodil oblékán světsky a měl vousy.⁶¹⁷ Vadilo mu, když jej lidé oslovovali „superus“.⁶¹⁸ Ve svém vystupování vypadal často nabručeně, ať už byl či nikoli. Z části za to mohl jeho temperament a řečnické způsoby. Uvnitř byl ale ostýchavý a laskavý člověk.⁶¹⁹

V kontaktu se svými příbuznými neměl rád, když jej oslovovali Ferdinandem.⁶²⁰ Svě křestní jméno dostal pravděpodobně po Ferdinandu Dobrotivém.⁶²¹ Nelíbilo se mu ani pojmenování „strýc z Klobouk“. Chtěl, aby ho příbuzní oslovovali „strýček“.⁶²² Ve svých neteřích a synovcích vyvolával ostych, popř. strach. Protože jeho vlastní děti zemřely v raném věku, upnul se právě na tyto své synovce a neteře. Sledoval jejich vývoj a pokroky jako by byli jeho vlastní. Chtěl aby to dotáhli co nejdále. Zhlížel se v nich. Chtěl, aby se rozvinuli lépe než on sám a to ve všech oblastech. Na druhou stranu ho velmi zasáhlo, že viděl zemřít všechny své sourozence až na nejmladšího bratra.⁶²³ Se svým bratrem nijak vřelé vztahy neudržoval, což bylo pravděpodobně dáno i tím, že se jako děti vídali vlastně jenom o prázdninách, kdy Císař přijel do své rodné obce. O své příbuzné se staral s otcovskou péčí. Manželku finančně zajistil, aby nestrádala v případě, že by on zemřel dříve než ona. Některé příbuzné zachránil ve finanční nouzi, když jim ještě za svého života vyplatil podíl na svém dědictví.

Jeho názory formovaly také vlastní zkušenosti ze zahraničí. Vážil si Němců – jejich

---

616 Tamtéž, s. 135-136.

617 Herben, s. 103.

618 Kozák, J. B., s. 161.

619 Tamtéž, s. 159.

620 Jméno Ferdinand se mu patrně moc nelíbilo. Na druhou stranu si z něj dokázal udělat i legraci. Když mu někdo jako superintendenti připil na zdraví, ujal se poté slova a řekl: „První přípítek neměl platit Ferdinandu Císařovi, nýbrž císaři ne sice Ferdinandovi, ale Františku Josefovi.“ Žilka, s. 202.

621 Lze tak předpokládat, protože se narodil poblíž Prahy. V dané době bylo poměrně časté pojmenovávat děti jmény, která byla užívána ve vládnoucí panovnické rodině.

622 Kozák, J. B., s. 158.

623 Týž, s. 160.

smyslu pro pořádek, klasické literatury, ale obával se jejich rozpínavosti. Italů si moc nevážil, protože na cestách Itálií byl několikrát okraden. Na druhou stranu miloval Valdenskou církev, která mu svými dějinami a postavením připomínala církev českou. Nejvyšší oblibě se však u něj těšili Angličané a Skoti. Vážil si jejich šetrnosti spojené se štědrostí, když šlo o dobrý účel. Ve Skotsku konal i sbírky pro českou církev.⁶²⁴

Rád cestoval. Měl rád hory. Procestoval celé Alpy od Švýcarska, přes Tyrolsko až po Piemont. Za svého studia ve Skotku procestoval i skotské hory křížem krážem. Vzpomíná, že Bon Novis znal stejně dobře jako Říp, pod nímž se narodil.⁶²⁵ Na dlouhých cestách mu vadily dvě věci. Jednou byla plavba přes moře, neboť silně trpěl mořskou nemocí. Tím druhým byli cestující Češi, na nichž mu vadilo, že se nechovají gentlemansky.⁶²⁶ Rád cestoval ve společnosti někoho dalšího, protože potom mu cesta v rozhovoru rychleji ubíhala. Např. do Edinburgu cestoval jednou s farářem Duškem, který tehdy, jak Císař vzpomíná, nebyl ani superintendentem, ani doktorem, a cesta jim rychle uběhla. Oba byli náruživí kuřáci, tak s sebou ve svých zavazadlech „*pašovali tabák v míře co možná nejprípustnější*“⁶²⁷. Ve vlacích vyhledávali kupé pro kuřáky, jak Císař říká, z pudu sebezáchovy.⁶²⁸ Představa nekuřáckého vlaku pro něj byla děsivou. Ve vlacích se Císař dával do řeči se spolucestujícími. Bylo tomu tak i na této zmíněné cestě do Edinburgu. V Londýně si Císař a Dušek přisedli do kupé k jižansky vyhlížeujícímu muži. Z toho důvodu Císař jej oslovil italsky. Ukázalo se však, že to byl Španěl, seňor Cabrera, původně katolický kněz, který opustil římskokatolickou církev a stal se protestantem. Tento s pomocí anglikánů založil Iglesia Española a cestoval také na presbyteriánský kongres. Císař s Duškem jej rádně

---

624 Bednář, s. 50.

625 Homo Quidam, Pastor a pošťák, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXIX, č. 1, 1927, s. 5.

626 Tamtéž, s. 51.

627 Homo Quidam, Quidam Homo pro sua domo o všelijakých zkratkách, i homiletických, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIX, č. 2, 1927, s. 22.

628 Tamtéž.

vyzpovídali, protože je jeho osud psance velmi zaujal.⁶²⁹

Již jsme řekli, že Císař byl svým naladěním pesimista, což se projevovalo i v otázkách zdraví a nemoci. Kdykoli se u něj objevil nějaký zdravotní problém, vyhledal specialistu. V každém příznaku viděl to nejhorší. Vše viděl černě. Nechtěl, aby byl poté nepříjemně zklamán a překvapen.⁶³⁰ Lékař Hortvík vzpomíná po Císařově smrti, že Císař byl jako pacient neposlušný nebo lékaře týral. Utrpení, které mu přinesla choroba, jež se táhla přes 30 let a z počátku měla jen mírné příznaky, byla podle dr. Hortvíka pravděpodobně důvodem jeho pesimismu⁶³¹. Císař měl vždy velký strach z toho, co bude. Tyto obavy jej vedly ke zveličování problémů.⁶³²

Císař uměl přiznat, že také někdy něco nevěděl. Např. vzpomíná jak v Paříži na Place de la Bastille hledal marně nějakou památku po Bastille. Když nic nenašel, ptal jsem kolemjdoucího pařížana, který se jeho neznalosti vysmál.⁶³³ Mnohé spory (nejenom) na církevní půdě se snažil řešit smírem. Protože tak jednal i vůči německy mluvícím obyvatelům monarchie, vysloužil si často neprávem osočení s „němčourství“ a z nedostatečného vlastenectví.⁶³⁴

Spolkového života v Kloboukách se Císař neúčastnil. Nechodil ani na schůze ani na přednášky. Podle jeho názoru by se žádný evangelický farář takovýchto akcí neměl účastnit.⁶³⁵ Na druhou stranu se u něj na faře zastavovali mnohé společensky vážené osoby, takže mimo dění zcela určitě nebyl. Rád se s lidmi dával do řeči, měl přehled a tak k němu přicházeli nejenom lidé z blízkého okolí. Navštěvovali jej např. bratři Mrštíkové, dr. Jan Herben, ministerský referent Odstrčil nebo mladý dr. Tomáš

---

629 Homo Quidam, Quidam homo pro sua domo, s. 23.

630 Bednář, s. 53.

631 Domnívám se, že druhým důvodem byl žal po smrti obou jeho dcer v raném věku.

632 Hortvík, Hřbitov nám bohatne, s. 106.

633 Homo Quidam (=Císař, F.), Něco o ignoranci v Paříži i doma, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVII, č. 1, 1925, s. 7.

634 Tamtéž, s. 8.

635 Boček, V., Několik vzpomínek ze života dra F. Císaře, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 62.

Garrigue Masaryk.⁶³⁶ Krom toho přijížděly i návštěvy ze zahraničí, neboť Císař mluvil i německy, anglicky a italsky⁶³⁷ a měl kontakty v těchto zemích. Nebyl chudý a tak si mohl dovolit cestovat do Berlína, Londýna, Paříže, Curychu či Ženevy. Obvykle necestoval jen tak pro zábavu, ale býval zván např. na kongresy, neboť byl dobrým řečníkem.⁶³⁸

Vraťme se však k Císařovým názorům. Na člověka Císař pohlížel perspektivou Starého zákona, a chtěl, aby se věci nazývaly pravými jmény. Nikdo se dle něj neměl povyšovat a dělat ze sebe dokonalého. Kult těla se mu nezamlouval - viděl paralelu ve starověkém pohanství. Říkal, že je ospravedlnitelný pouze v medicíně.⁶³⁹ Člověk mu byl, stejně jako všichni ostatní živočichové, Božím stvořením. A Boží stvoření má dělat to, co od něj Bůh žádá. *„Člověk pán přírody, tvorstva koruna, vůbec tak, jak o něm mluví osmý žalm, a přece i král v purpuru a žebrák v hadrech, mudrc i blázen, spravedlivý i bezbožník jsou si rovni v tom, že udržují tělo svoje při životu pod těmitěž podmínkami, jako se udržuje tělo hovadí. Proti tomu se cosi vzpouzí v člověku. Ponižuje ho to.“*⁶⁴⁰ Člověk má, podle Císaře žít prostě a má své postavení přijímat. Nelíbilo se mu že v nové edici církevního zpěvníku měly vypadnout texty, které poukazovaly na bídu člověka, na jeho stinné stránky. Představa, že moderní doba přináší lepšího člověka, se mu přičila. I člověk ve dvacátých letech 20. století, podle něj, potřeboval nepříkrášleně slyšet realitu.⁶⁴¹

Na některými vysněnou diktaturu proletariátu hleděl jako možné na ohrožení.

---

636 Úlehla, J., Z mých vzpomínek na superindenta dr. Ferd. Císaře., In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 185.

637 Císař uměl latinsky, řecky a hebrejsky. Dokázal kázat v němčině a angličtině stejně plynule jako ve své mateřské řeči. Zvládl i základy francouzštiny. Když jej církev vyslala na slavnosti valdenské církve, naučil se italsky. V Těšině se naučil polsky. Dle: Odstrčil, Dr. theol. Ferd. Císař, s. 9.

638 Tamtéž, s. 192.

639 Homo Quidam (=Císař, F.), O čem se nemluví I., In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 1, 1923, s. 8.

640 Tamtéž, s. 9.

641 Homo Quidam (=Císař, F.), O čem se nemluví II., In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 2, 1923, s. 23.

Věděl od svých známých, jak v německých zemích někteří dělníci jednají s faráři, že jim slibují oběšení. Chápal že anarchie se může velmi rychle obrátit ve volání po diktatuře.⁶⁴² Když ve čtvrtém roce existence Československa došlo ke dvěma trestům popravou, kladl si Císař otázku, zda je poprava pro křesťana vůbec přijatelnou. Císař na jednu stranu vyhraněně říká, že klíčovým je přikázání „nezabiješ“.⁶⁴³ Na druhou stranu se odvolává na biblické texty, které mluví o tom, že ikdyž tělo bude zamordováno, duše zůstává nesmrtelná, a na to, že se více sluší poslouchat Boha nežli vrchnost. Vrchnost nemá lidem ukládat nic, co by bylo proti Boží vůli. V otázkách víry mu byl vzorem apoštol Pavel, který říká, že za svou pravdu ručí svým životem.⁶⁴⁴ Toto by se dalo chápat ve smyslu – přeber si to každý sám. S ohledem na Starý zákon Císař uznává, že existují okamžiky, kdy lze přikázání „nezabiješ“ překročit. Odvolává se na Sd 21, 2n. Trestu smrti podle něj nebude třeba až v okamžiku, kdy nastane Boží království. *„Ano, až tak bude, pak odpočine meč i šibenice. Nebude trestu smrti, protože co dravého, bude okroceno svatou hrůzou z království Božího na svět příštího. Ale zatím není toho tak a já z toho usuzoval na nemožnost šanování vrahů, nelze-li jich izolovat doživotně neškodně, a není-li naděje, že ten který vrah by nevraždil a neloupil dál.“*⁶⁴⁵ Ve výjimečných případech tedy Císař trest smrti připouští. Říká, že *„vlast přísnou kázeň potřebuje, nemá-li sama zahynout“*⁶⁴⁶.

Vztah ke zbrání měl Císař v dospělosti, na rozdíl od dětství, víc než chladný. Jako střelec byl velmi slabý. Vzpomíná, že jednou potřeboval k tomu, aby zastřelil dvě koroptve, 12 ran. Od té doby doslova pověsil flintu na hřebíček. I z toho důvodu jej velmi překvapilo, když v době těsně před založením Husovy fakulty našel na mělnické

---

642 Homo Quidam (=Císař, F.), Pěst na oko, či oko za oko?, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 2, 1923, s. 34-35.

643 Homo Quidam (=Císař, F.), Pražský Aman a jeho Mardocheus Quidam, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 5, 1923, s. 69.

644 Homo Quidam, Pěst na oko, s. 35.

645 Homo Quidam, Pražský Aman, s. 69.

646 Tamtéž, s. 72.

faře hned za dvěřmi kulovnici opřenou o zed'.⁶⁴⁷

Podívejme se ještě na Císařův vztah k monarchii. Podle církevního zřízení musel každý duchovní zastávat loajální postoj k monarchii. Z Císařových kázání ani jiné literární činnosti nelze vyčíst, že by se nějak proti vládnoucí dynastii stavěl. Přestože viděl protireformaci jako veliké zlo pro české a moravské evangelíky, jeho výroky jsou císaři Františku Josefovi a jeho rodině pozitivně nakloněny. Zdá se, že tedy jako značná část evangelíků své doby si i Císař vážil z Habsburgů nejvíce císaře Josefa II. a Františka Josefa I., jehož politika byla evangelickým církvím nakloněna. Konkordát znamenal pro evangelíky katastrofu, avšak 8. dubna 1861 vydal císař František Josef I. patent, který byl pro evangelické církve záchranou.⁶⁴⁸ Právě tento zákon nejvíce ovlivnil postoj mnohých evangelíků k panovníkovi. Františka Josefa I. znal Císař osobně z několika krátkých audiencí, které u něj z pozice superintendenta moravského absolvoval.

Na politickou situaci v nově vzniklé Československé republice hleděl s obavami, že se může přetočit špatným směrem, tedy k diktatuře. V novinách četl, že český parlament vydá jenom za jeden rok více nařízení a zákonů, než parlament anglický za celá desetiletí. Představa, že, když bude zákon, potom vše poběží samo jako po drátkách, mu byla cizí. Tady je teorie, tedy zákon, a praxe už se přizpůsobí - tomu Císař nevěřil a z toho plynuly jeho obavy. Znal Anglii a tak věděl, že tam se zákony přizpůsobovaly praxi života a ne naopak.⁶⁴⁹ Ironicky napsal, že by rád věděl, co by tisíce lidí mohlo pohnout, aby nekradli, nesmilnili, nezabíjeli, nepožadovali cizího, měli starost o dobro druhých a o křesťanství. Rozhodně se to, podle něj, nepovede zavedením jednotné státní mravouky, protože toto bláznovství zkrachovalo zatím

---

647 Homo Quidam, Pastor a pošťák, s. 5.

648 Císař, F. Pláč i ples. Tři řeči, jež v památném roce 1898 vykonal Senior Lic. theol. Ferdinand Císař. Brno 1899, s. 7.

649 Císař, F., Naději se veselice - - -, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIII, č. 12, 1921, s. 176.

všude.⁶⁵⁰ Císař tedy očekával, že vývoj v Československu po morální stránce zatím k lepšímu nepovede.

Situace v Československu připomínala Císařovi biblické texty o starém Izraeli, jak ten se svou svobodou nakládal. V Izraeli spolu bojovalo pokolení s pokolením, v Československu strana se stranou, třída se třídou, všichni se všemi. Izrael postupně upadal v bezvládí, v anarchii, která byla je podle Císaře v dané době v Československu ideálem některých občanů. Slovanstvo však podle Císaře nebylo ve dvacátých letech ještě zralé pro vládu lidu, ikdyž Čechoslováky viděl jako nejvyspělejší ze všech Slovanů.⁶⁵¹ Izrael měl nejprve soudce a pak si zvolil krále. Anarchie podle Císaře není jenom tam, kde každý jedinec činí, co sám chce, ale i tam, kde tak činí každá jednotlivá vrstva národa.⁶⁵² Bezohledné uplatňování nároků jednoho člověka nebo jedné vrstvy společnosti ve svém důsledku ničí, říká Císař, národ. Člověk je od přirozenosti nakloněn nenávidět Boha i bližního, proto musí být kontrolován. „*Pořádek spravuje svět a obušek lidi, říkají berlínáci,*“ cituje Císař a zmiňuje i dva policisty, kteří se mu před nějakou dobou svěřili, že se cítili bezpečněji v Hercegovině než pozdě večer v Hodoníně.⁶⁵³

Císař se ve dvacátých letech vyrovnával i s otázkou židovských pogromů. Zodpovědnost za ně vždy podle něj padala na lidi a ne na Boha. Židé za tyto pogromy, dle Císaře, nesli i určitý díl viny. „*Spor kapitalismu se socialismem je přece z velikého dílu ze židovské iniciativy na obou stranách, na straně kapitálu i práce. Žid je odedávna tuto vedoucím mamonářem na straně jedné i vedoucím revolucionářem na straně druhé. Na jedné straně stojí Rotšild bez rozdílu pojmenování, na druhé straně Adlerové a jich klasičtí předchůdci hned v prvních začátcích hnutí sociálního. To je to zvláštní, že Židé jsou zastoupeni na obou svádících se stranách. Na straně jedné jsou židovští sobci, na*

---

650 Tamtéž.

651 Homo Quidam (=Císař, F.), Žádoucí reakce v republice k monarchii, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 8, 1922, s. 115.

652 Tamtéž, s. 116.

653 Tamtéž, s. 116-117.

*druhé židovští idealisté.*⁶⁵⁴ Císař uznával, že Židé byli obvykle mezi prvními, kdo dokázal rozpoznat politickou i ekonomickou konjunkturu a využít této situace. Byl přesvědčen, že k pogromu na ně nemůže v českých zemích nikdy dojít, „*ač by luza na to byla, ale bohudík, té je u nás málo na takovou věc*“⁶⁵⁵. Byl přesvědčen, že očista státu musí proběhnout pomocí prosazení hesla „*nebát se a nekrást*“ a ne pomocí obětního beránka.⁶⁵⁶

Dalším tématem, které hýbalo první polovinou dvacátých let 20. století byla pozemková reforma. Na hromadění majetku, ať už pozemků či jiného, neviděl Císař nic dobrého. Zastával názor, že člověku má stačit tolik, kolik potřebuje, aby uživil svou rodinu. Nevěřil, že rozdělení velkostatků přinese lepší využití půdy, vyšší úrodu. Odstrašující příklad viděl v Rusku, které bylo stíháno hladomorem, ačkoli půda byla přerozdělena.⁶⁵⁷ V Československu mělo, na rozdíl od Ruska, dojít k navýšení počtu vlastníků půdy. Císař měl obavy, aby i přes to nedošlo k vytvoření nových, byť o něco menších, velkostatků. Uznával však i možnost, že to může být dobrá střední cesta, pokud noví hospodáři budou vzorní a zbožní a nepůjde jim jen o ně samé, ale o jejich potomstvo.⁶⁵⁸ Když však došlo na členy vlastní církve nebyl zrovna pozemkové reformě nakloněn. Obával se, že když se tito přestěhují na území katolické a poněmčené, bude to pro jejich evangelictví znamenat nejspíše ve třetí či čtvrté generaci znamenat ohrožení až zánik.

Jednou se v zimě před bohoslužbami setkal s jedním členem klobouckého sboru, který bydlel v jedné z jeho kazatelských stanic a patřil mezi zámožnější členy sboru. Tento muž se mu svěřil se svým plánem, že by rád spolu se svým bratrem zakoupil

---

654 Homo Quidam (=Císař, F.), Kdo to odnese?, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVI, č. 5, 1924, s. 67.

655 Tamtéž, s. 68.

656 Tamtéž.

657 Homo Quidam (=Císař, F.), Kolik země potřebuje člověk. II., In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVI, č. 5, 1924, s. 68.

658 Tamtéž.

jeden zbytkový statek na Znojemsku. Ptal se Císaře, zda nezná někoho, kdo by mu v této záležitosti mohl pomoci. Císař mu s těžkým srdcem dal kontakt na někoho, kdo by teoreticky mohl vědět, na koho se obrátit. Nechtěl, aby tito dva bratři sbor opustili a odstěhovali se i se svými rodinami, protože patřili k oporám sboru. Celé ho to tížilo. O několik dní později se Císař zaradoval, když se v novinách dočetl, že žádosti o zbytkový statek se nebudou přijímat alespoň po dobu jednoho roku a že tedy tyto dvě rodiny sbor v dohledné době neopustí.⁶⁵⁹ Sám Císař říká, že veškerý pozemek, který potřebuje už vlastní. Má dva krát dva metry a železnou ohrádku. Jednalo se o místo na hřbitově, kde byla pohřbena jeho dcera a kam měl být časem pohřben i on a jeho žena.⁶⁶⁰

Celkově viděl problém v chápání, co je obecní a co soukromé. Obecní znamenalo de facto ničí, rakouské, habsburské, proto se nijak moc po vzniku republiky neřešilo, když se v tom něco ukradlo či zničilo. V tom viděl Císař chybu. A ještě větší v tom, že tento postoj – z cizího krev neteče – přetrval i do dalších let. Státní se stalo obecním a mnoho lidí se na něm přižívalo. V mnohých obcích se podle Císaře množily počty úředníků, rozkrádaly obecní rozpočty a výsledek byl, že obecní pokladna byla na konci roku v mínusu. Tento přístup Císařovi velmi vadil a nechtěl se s ním smířit.⁶⁶¹ Vadili mu i lidé, kteří říkali, že ze státního rozpočtu se nemá církvím nic přispívat, protože oni sami ji přeci nepotřebují a církev má být chudá. Argument, že stát má platit jenom organizace obecného významu se objevoval již tehdy. Císař neměl nic proti odluce církve od státu. Říkal však, že je tedy potřeba odříznout i velké množství dalších organizací, které žijí ze státního rozpočtu a také nejsou pro všechny počínaje např. divadly. Na druhou stranu ukazuje na příkladu hvězdáren, majáků atd., že je spousta

---

659 Homo Quidam (=Císař, F.), Kolik země potřebuje člověk. I., In: Hus, Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVI, č. 4, 1924, s. 52.

660 Tamtéž, s. 53.

661 Homo Quidam (=Císař, F.), Ortel komunismu, In: Hus, Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVIII, č. 5, 1926, s. 67-70.

organizací, které člověk zdánlivě nepotřebuje a přeci jsou pro lidstvo, národ nezbytné.⁶⁶²

3.2 Kazatel a pastýř

Theologicky Císaře ovlivnilo jeho studium v Halle a studijní pobyt ve Skotsku. Sledoval díla skotských kazatelů Thomase Chalmerse a Thomase Guthrieho. V mladších letech byl jeho oblíbeným kazatelem Američan Thomas de Wit Talmage.⁶⁶³ Z domácích kazatelů mu byl vzorem Šubert, kterého s Talmagem spojovalo ohnivé kazatelství a evangelizační a misijní úsilí. Císař byl reformovaně pravověrný. Jeho názory se nelišily od Kohlbrüggeho učení.⁶⁶⁴ Dále také odmítal také metafyziku.⁶⁶⁵

Mnoho času věnoval přípravě na kázání. Od rána do večera pracoval nebo studoval. Hodně četl a nabyté vědomosti potom používal v kázáních. Když něco nevěděl, naslouchal, aby si své znalosti rozšířil.⁶⁶⁶ Znal dobře Bibli a dokázal její text zpřítomňovat. Kázání se poté učil z paměti nahlas v kostele. Jako memotechnickou pomůcku používal rýmované oddíly textu.⁶⁶⁷ Pravděpodobně měl fotografickou paměť.⁶⁶⁸ Kázání měl vždy připravená na týdny, občas i na měsíce dopředu. Nechtěl totiž být na poslední chvíli překvapen nějakým nenadálým úkolem či úřední prací.⁶⁶⁹

---

662 Homo Quidam (=Císař, F.), Co je a co není náš ideál, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVIII, č. 8-9, 1926, s. 118-120.

663 Havelka, P., Lampy naše hasnou., In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 91.

664 Tamtéž, s. 92.

665 Homo Quidam (=Císař, F.), Padesátiprocentní kacíř i stoprocentní ortodoxie. I., In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVI, č. 6, 1924, s. 86.

666 Novotný, s. 169.

667 Homo Quidam (=Císař, F.), Šibeniční humor, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 12, 1922, s. 182.

668 Když pronášel své řeči, píše Úlehla, přivíral oči a „pravil mi, že se mu vybavují z paměti stránky, na kterých jsou jejich slova napsána, a on, když mluví, jako by slova tato s jejich stránek četl.“ Úlehla, s. 193.

669 Bednář, s. 53.

Celkově lze říci, že jeho kázání nebyla zrovna jednoduchá. Často užíval citáty z básní, z filosofických děl a reagoval na dobové problémy. Jeho vlastní stanovisko bylo vždy jasně vyjádřeno. Ve svých kázáních neváhal také kárat, když viděl, že se někteří členové sboru odklánějí od správného způsobu života.⁶⁷⁰

Po většinu jeho farářské praxe bylo v evangelické církvi h. v. normální, že kázání trvalo hodinu a celé bohoslužby ke dvěma hodinám. Po vzniku republiky se začala prosazovat kratší kázání, takže celé bohoslužby byly hotovy za hodinu což se Císařovi moc nelíbilo. Podívejme se ještě na to, jak Císař svá kázání tvořil. O textu kázání začal přemýšlet hned v pondělí. Často hned v pondělí je i sepsal v „širší *dispozici*“.⁶⁷¹ Říká, že kázání pak hned i „uměl“ a v duchu odložil *ad acta*. V sobotu potom už na kázání nepracoval podobně jako to dělal Spurgeon. Avšak do neděle Císař, podle svých slov, ta nejlepší místa z kázání zapomněl. V Husu čteme⁶⁷²: „*A poněvadž konceptu s sebou nikdy neberu, pak když v paměti jsou po nejlepších místech díry, přišívám improvizované záplaty a pro samou starost s těmi záplatami kážu k pohoršení těch, co kouří cigarety a káží sermonety, příliš dlouho*. Císař poukazuje na rozdíl svého stylu psaní kázání a způsobu Karafiátova. Karafiát také začal pracovat na kázání již v pondělí a nosil jej celý týden v mysli. Sepsal je až v sobotu, takže v neděli nic nezapomněl. Císař zmiňuje ještě superintendenta Duška, který, když kázal, přebíral čtverečky papíru, na nichž měl napsané klíčové body svého konceptu. Jeho kázání pak vypadalo, jako by improvizoval. Císařovi se tento způsob přípravy kázání na jednu stranu líbil, ale na stranu druhou říkal, že už je moc starý, aby se učil novým způsobům.⁶⁷³ Tři faráři, tři různé způsoby přípravy kázání.

Při bohoslužbách býval kostel, jak v hlavní lodi tak na galeriích, zcela zaplněn

---

670 Huták, M., Poslední mezi prvními., In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 118.

671 Homo *Quidam*, *Quidam Homo pro sua domo o všelijakých zkratkách, i homiletických*. II., In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské i církevní, r. XXXIX, č. 3, 1927, s. 40.

672 Tamtéž.

673 Tamtéž.

posluchači. Císař vydával niterné svědectví o důvěře v Boha. Nepotřeboval k tomu extázi, řečnický patos ani gesta. Jeho slova působila sugestivně, protože byl o nich vnitřně přesvědčen.⁶⁷⁴ Uměl také volit správná slova při pohřebním kázání, aby jimi utěšil zarmoucené. Všechna svá kázání pronášel z paměti.⁶⁷⁵

Se členy svého sboru udržoval kontakt. Po pohřbech vždy přijal pozvání k pohoštění. Témata k hovoru vybíral podle toho, s kým zrovna mluvil. Nevyhýbal se ani veselým tématům a jemnému žertu.⁶⁷⁶ Svůj čas měl přísně omezený, takže délku hovoru určoval sám a ostatní se tomu podřizovali. Když se jeho temperament střetl s klidem a neústupností Kloboučáků, reagovali místní většinou postesknutím si: „*Inu, Čech.*“⁶⁷⁷ Císař byl očividně velmi pilný. Sám sebe v pokročilém věku ohodnotil takto⁶⁷⁸:

„Já se nikdy nepřepřacoval, ač jsem arci nikdy rukou ve klín neskládal. ... Nejsem líný tupec, ale jsem přece daleko od mravence. Nepřepřacoval jsem se ne proto, že bych se byl přílišné práce moudře a opatrně vystříhal, nýbrž prostě proto, že jsem na sebevládu, k přepřacování se nevyhnutnou, nestačil. Arci jsem nezahlélel, vždy jsem něco konal, ale zda vždy tu mým ordinačním textem mi uloženou práci, toť jest otázka. Vlastně ne, není to otázka. Je jisto, že já nebyl věru žádný mravenec.“

O zemědělství toho věděl velmi málo, což se jednou projevilo v jeho kázání, jak vzpomíná. Jednou brzy z jara v noci hodně přšelo a nad ránem přišel mráz. Když vstal do slunečného jitra, květy na ovocných stromech byly obaleny ledovým krunýřem. V kostele toho rána mluvil o tom, co se v noci stalo a očekával katastrofu, žádnou úrodu ovoce. Nestalo se tomu tak. Protože mráz přišel po dešti a ne na suché květy, nespálil je. Úroda ovoce ten rok byla. Císař i mnozí v jeho sboru na to pohlíželi jako na zázrak Boží.⁶⁷⁹

---

674 Boček, s. 63.

675 Novotný, s. 169.

676 Huták, M., s. 119.

677 Tamtéž.

678 Císař, F., *Bilance ubohá*, s. 173.

679 *Homo Quidam* (=Císař, F.), *Padesátiprocentní kacíř i stoprocentní ortodoxie. II.*, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVI. č. 7 1924, s. 100.

Zajímal se také o hudbu. Když pěvecký sbor zkoušel v kostele, často dole naslouchal, aniž by to členové sboru věděli. Když se mu do rukou dostala nějaká nová píseň, tak ji sboru předal s prosbou o nacvičení. Někdy přeložil a zveršoval i nějakou píseň z němčiny.⁶⁸⁰ Jak vzpomíná Karolina Marešová, dcera někdejšího superintendenta Beneše, hudba nebyla Císařovi v dospělosti pouze teoretickým objektem zájmu, sám uměl hrát na flétnu.⁶⁸¹

Děti a mládež si při biblických hodinách dokázal získat. Působil přísně a jeho autorita mu zaručovala, že děti nerušily. Dokázal hodinu náboženství postavit tak, že zaujala a rychle uběhla. Děti přiváděl k studiu Bible i tím, že jim dával biblické hádanky, na něž měly najít odpověď.⁶⁸² Dále je učil zpívat písně zejm. z prvního dílu tehdy nově publikovaného zpěvníku „Písně cestou života“⁶⁸³. Náboženské vyučování neustalo ani po konfirmaci. Císař konal v létě katechizace mládeže alespoň jednou měsíčně po dopoledních bohoslužbách. Odpovědi na jednotlivé otázky z katechismu nechtěl doslovně, ale vlastními slovy.⁶⁸⁴ Chtěl, aby každý rozuměl tomu, co říká. Později bylo v Kloboukách založeno sdružení mládeže. Z tohoto důvodu se katechizace mládeže konaly zhruba pouze dvakrát za rok. Účast na nich byla povinná. Co se sdružení mládeže týče, cokoli bylo potřeba, Císař pro ně pořídil. Občas je i navštěvoval, ikdyž je předal do působnosti svého vikáře.⁶⁸⁵

Od zimy 1880 probíhaly v evangelické škole jednou týdně večer biblické hodiny. Těchto biblických hodin se Císař osobně účastnil.⁶⁸⁶ O rok později začala v

---

680 Huták, M., s. 119.

681 Marešová, K., Dr. Císař ve Vanovicích, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 166.

682 K., A., Superintendent Císař a mládež jeho sboru., In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 124.

683 Kašpar, L. B., Písně cestou života, Praha 1873. Tento zpěvník nebyl určen pro použití při bohoslužbách a jeho písně jsou typické pro náboženské probuzenectví. Postupně však některé z písní pro svou popularitu pronikly i do oficiálních církevních zpěvníků.

684 K., Superintendent. s. 125.

685 Tamtéž.

686 K., Superintendent, s. 126.

Kloboukách výuka nedělní školy. Docházelo na ni 80 dětí, které mělo na starosti deset „cvičitelů“.⁶⁸⁷ Po výuce Císař zkoušival děti z toho, co umí a sám ještě chvíli vyprávěl. Následně Císař zavedl skupiny nedělní školy i v ostatních obcích sboru. Pro jejich „cvičitele“ zavedl biblickou hodinu před nedělními bohoslužbami, aby se jí všichni mohli zúčastnit. Když Císař kázal, vedl tuto přípravku jeho vikář a naopak.⁶⁸⁸

Co se úřední agendy týče, byl Císař velmi přesný. Do matrik zapisoval záznamy o vykonaném bezodkladně. Všechny úřední přípisys se snažil vyřídit obratem. Ke stejnému přístupu vedl i své vikáře. Jako superintendenta jej velmi trápilo, pokud někteří faráři vykazovali liknavost ve vyřizování úřední agendy, tj. odesílali pozdě matriky, církevní účty či různé výkazy.⁶⁸⁹ S vikáři pracoval systematicky. Kromě pravidelných rozhovorů na nejrůznější theologická, filosofická, litrární a další témata, rozebíral s nimi i jejich kázání. Velmi jej rozčilovalo, pokud vikář přípravě kázání nevěnoval dostatečnou péči.⁶⁹⁰

Jako farář a pastýř byl na svém místě nejenom pro členy svého sboru, ale i pro jinověrce. Vzpomíná, na jednoho vídeňského Němce, advokáta, katolíka, který se po rozvodu a úmrtí bývalé manželky oženil se svou hospodyní a přestěhoval na Moravu a kterého označuje jako dr. Ikse. Působil jako přednosta okresního soudu. Dr. Iks navštěvoval jak katolický, tak evangelický kostel. Po čase se s Císařem dosti sblížili. Když dr. Iks onemocněl nevyléčitelnou nemocí, sedával Císař často u jeho lože a vedli spolu dlouhé rozhovory. Byl i u jeho smrtelného lože.⁶⁹¹

Císař nepovažoval za dobré, že evangelické kostely jsou přes týden zamčeny a otevírají se jenom na bohoslužby. Sám kolikrát vzal v týdnů klíč a šel přes sakristii, do

---

687 Tamtéž.

688 Týž, s. 127.

689 Klapuš, F., Čemu a jak jsem se u superintendenta Císaře učil?, In: Bednář, F., Havelka, E. (edd.), Památce superintendenta Ferdinanda Císaře, Praha 1932, s. 132.

690 Novotný, s. 169.

691 Homo Quidam (=Císař, F.), Ovce z jiného ovčince, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVII, č. 4, 1925 s. 57-58.

prázdného kostela a procházel se jím sem a tam. Říká: „ *A pak tam chodívám sám a sám, abych byl Bohu blíž, ač nepochybuji ani v nejmenším, že On je mi všude stejně blízek. Ale já jemu stejně blízek všude nebývám.*“⁶⁹² Uznával, že prostředí člověka ovlivňuje.

V cíkvi se Císař, stejně jako mnozí jeho další současníci na Moravě, potýkal s nedodržíváním církevní kázně. Netěšilo jej, že vzrůstal počet nemanželských dětí a dětí narozených do smíšených manželství. Trápily ho i ne zrovna bratrské vztahy v rodinách, kdy se mladí muži ženili z jeho pohledu brzy, zhruba ve 23 letech, a brali si nevěsty ze svého příbuzenstva, často i ze sousedního domu. Tyto mladé rodiny potom zůstávaly v jedné domácnosti s rodiči, takže na nich mladí bývali dlouho závislí. Takovéto soužití vedlo často k rozporům a rozvratům v rodinách.⁶⁹³

Církevní kázeň v Císařově pojetí předpokládala nejenom individuální pastorační, ale také trvalý, častý a osobní důvěrný styk. Zde viděl docela problém, když měl farář na starosti sbor o tisíci duších, který se rozkládal na ploše několika politických okresů. Kladl si otázky, jak to má jednotlivec zvládat, nic nezanedbávat, špatně nevyhodnocovat situaci atd. V tomto kontextu citoval Císař Masaryka: „*Kázeň bez podrobné individuální pastorace je policajtsví.*“⁶⁹⁴ Plně s těmito slovy souhlasil. Neviděl se jako dokonalý pastýř, rozpoznával své nedostatky a slabosti, zejm. že ne vždy se zbloudilého člena sboru dostatečně snažil získat zpět.⁶⁹⁵

V duchovním ohledu hodnotil Císař stav svého sboru jako „uspokojivý“. Podobně jako jiní faráři se vyslovoval proti některým světským aktivitám. Říkal, že by to chtělo méně tance, zato více domácích pobožností, méně svárů, zato více lásky k bližnímu, méně soudů, zato více smíření, tedy pobožnější a střízlivější život.⁶⁹⁶

---

692 Homo Quidam (=Císař, F.), Čeho se Masaryk bojí nejspíše. Glosa k světové revoluci, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXVIII, č. 3, 1926, s. 37.

693 Císař, F., Historický nástin I. století trvání ref. sboru Páně klobouckého, Nedatováno, s. XVII.

694 Císař, F., Bilance ubohá, s. 172.

695 Tamtéž, s. 173.

696 Císař, F., Historický nástin, s. XX.

Na začátku 80. let 19. stol. probíhala v Kloboukách každou neděli před bohoslužbami biblická hodina pro dospělé. Navštěvovali ji zejména učitelé nedělních škol. Po ní, od 9 do 11 hodin, následovaly nedělní bohoslužby, jejichž součástí mohly být i křty nebo svatby. Odpoledne o půl 2 se konaly druhé bohoslužby v Kloboukách a dále bohoslužby v Mokrůvkách, Hostihrádkách, Dambořicích, Brumovicích a v Borkovanech. V Kloboukách je vykonával farář nebo jeho pomocník, na ostatních místech pověřený presbyter. Po skončení bohoslužeb se v Kloboukách, Následovicích a Dambořicích sešla nedělní škola. Ta se scházela také v Borkovanech, Brumovicích, Bohumělicích a v Mokrůvkách. Navíc od 1. prosince do 1. března probíhaly v Kloboukách každodenní ranní bohoslužby. V Hostihrádkách probíhaly každodenní ranní bohoslužby pouze v době adventu.⁶⁹⁷

V klobouckém sboru působila i evangelická dobročinná společnost, která vykonávala několikrát do roka misijní bohoslužby. Z výtěžku své sbírky přispívala na kazatelské stanice moravské diaspory např. v Brně, Svébohově, Břeclavi, Hustopečích. Přispěli také sboru v Uljaniku ve Slavonii.⁶⁹⁸

Císař samozřejmě vnímal i problém alkoholismu v církvi i mimo ni, který byl koncem 19. století poměrně rozšířený. Zejména, když byl na vizitaci na Valašsku, otevíral tuto problematiku. Doporučoval dát raději peníze, co rodiny zaplatí za kořalku, na sbírku v kostele. Kdyby tak učinili, tak by se mnohé chudé sbory zbavily finančních problémů.⁶⁹⁹

Ještě bych pro dokreslení uvedla, jak na Ferdinanda Císaře vzpomíná Emanuel Havelka⁷⁰⁰:

---

697 Tamtéž, s. XVIII.

698 Tamtéž.

699 Císař, F., Na poplach!, Kázání dle Soudců 16,20, jež na 29. valné schůzi moravské poboční jednoty Gustav-Adolfského ústavu v Liptáli dne 1. června 1893 vykonal lic. Ferd. Císař, Nedatováno, s. 19-21.

700 Havelka, E., Lampy, s. 94-95.

„Ano, připouštíme, C. býval bojovníkem, v polemice mistrem a jak břitké míval pero kdys! V duchu ho vidíme s perem připraveným v ruce, oči zpola přivřeny v nástupu myšlenkových skupin na kolbiště, přitom novým a novým pohybem prstů levé ruky od obou spánků ke středu čela, jako by chtěl rozběhlé myšlenky v jedno soustřediti, pak počíná psát a z jeho řádků to srší jiskrami. Ale jest to spíše všecko jiné nežli zloba, - záliba v duchaplných obratech, v jiskřícím éspirit a myšlenkové hře, jemná ironie s oporou v slabostech sokových, takový jest ráz jeho polemiky. Císař bojuje. Ale neničí! Odpouští a se zřejmým zalíbením opakuje znovu a znovu to klasické: 'Veniam damus petimusque vicissim.' A to i v těch svých sionských bojích. Hledá nakonec, ač povětšinou jako vítěz, smír se všemi. Pokoj a smír i tam, kde v ideovém zápasu nebylo ani poražených ani vítězů. Smír se supt. Duškem i se stranou Kohlbrüggovou hledá, připomínaje velmi věrnou práci braří těch. Hledá po dlouhém boji smír i s naším nezapomenutelným Dan. Nešporem, - jemuž jest dle mého přesvědčení naše církev dlužna a povinna monografií, - ctí jeho ryzost, pastýřskou věrnost a veliké zásluhy v práci sborové i seniorátní a u jeho rakve a hrobu tam na nosislavském hřbitově pronáší C. řeč, v níž svítla bílým jasem ta krásná konečná synthesa a smír.“

3.3 Zbožnost a víra

Císařova zbožnost měla kořeny již v útlém dětství. Jeho babička dohlížela na to, aby se v rodině dodržovaly pravidelné pobožnosti a světla neděle. Neděle měla posvátný ráz ještě v době, kdy studoval v Praze. Jeho bytná, katolička, jej pravidelně v neděli vybízela, aby šel „do svého kostela“, tedy ke Klimentovi, v jehož blízkosti tehdy bydlel. Shromažďovali se tam všichni evangeličtí chlápci, kteří tehdy v Praze studovali. V neděli odpoledne pro ně následovala výuka náboženství, kterou vedl superindent a. v. Beneš a jirchářský farář Růžička.⁷⁰¹ Postupem času, ještě než se Císař dostal na univerzitu, však docházelo k oslabování významu neděle jako křesťanského svátku. Venkovský lid v neděli pracoval na polích. S nástupem národovectví se v neděli konaly politické schůze, tábory lidu, všelijaké výlety či zábavy.⁷⁰² Císařovi se to nelíbilo a

---

701 Homo Quidam (= Císař, F.), Tabu, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 9, 1922, s. 131.

702 Tamtéž.

snažil se proti tomuto stavu brojit, připomínat jeho význam. Podle jeho názoru lidé v neděli spáchali sedmkrát tolik hříchů jako za celý týden.⁷⁰³

Císař se stavěl proti „naturalistům“, kteří si na místo Boha kladli zákony přírody.⁷⁰⁴ Celkově však jeho vztah k vědě nebyl negativistický. Říkal, že „*věda vážená, opravdová, poctivá, těžící jen čestně hřivnou Bohem v lidském umu skrytou – ta si nezaslouží být viněna*“⁷⁰⁵. Připouští, že některé výsledky vědy církevní svět zarazily. Na druhou stranu ale říká, že měly vliv pouze na ty, kdo nevěřili opravdově. Císař nevidí větší rozpor mezi Biblií a výsledky vědeckého bádání. Nevylučují se. V některých oblastech, např. archeologie, dokonce theologii napomáhají a přinášejí nové informace.⁷⁰⁶ Lidé však potřebují odpověď na otázky po smyslu života a ty jim věda nemůže dát. V tom je náboženství nezastupitelné.⁷⁰⁷ Ve vztahu k filosofii říká, že i ona hledá Boha dle Hamletova pokynu až někde mezi nebem a zemí. On však podle Bible věří, že Bůh není při nejzazším moři, nýbrž může být nalezen jen v nás samých. Křesťanská pravda je tudíž pro všechny národy a lidi, nejen pro vybrané. Ne každý ji však dokáže poznat, pouze ten, jemuž to umožní Bůh.⁷⁰⁸ Bible je potom návodem ke spasení. Jediným návodem, který je nám dán. Ten, „*koho tento návod nepřivede k poznání cestou sobě bezprostředně jisté víry, toho ve křesťanství neutvrdí ani žádné 'ergo' největšího filosofa*“⁷⁰⁹. Celou Evropu pak ohrožují ti, kdo si na místo Boha postavili něco jiného, ať už to jsou nihilisté na Sibiři nebo Fenianové v Irsku. Tito se podle Císaře nechali svést ďáblem a jejich skutky pak odnesou jak nevěřící tak i věřící. Předpovídá také ohrožení v podobě sociálního převratu. Ti, kdo volají po lásce k

---

703 Tamtéž, s. 132.

704 Císař, F., O tom nejdůležitějším, Roudnice 1874, s. 10.

705 Císař, F., Kristus v plamenech! Přednáška k večeru Husovu, pořádanému akad. Spolkem „Jeronymem“ v Praze dne 6. července 1891, Kutná Hora 1891, s. 22.

706 Tamtéž, s. 22-23.

707 Císař, Co schází matematice, s. 85.

708 Císař, Kristus v plamenech!, s. 31.

709 Tamtéž, s. 33.

bližnímu, jsou nejenom utištění, ale také „sobci, o jakých se ani nesnívalo“⁷¹⁰. „Po právu se volá a násilím, tedy besprávím vše děsí. Nebe chtějí míti na zemi, jinak peklem hrozí a po nebi skutečném a jediném se ústy rouhavými vozí.“⁷¹¹ Podle Císaře je třeba se tomuto rudému nebezpečí postavit, ale upřímně řečeno, nezní to, že by Císař věřil tomu, že se tak stane. Císař své myšlenky shrnuje: „Co děsí dnes, a příště ještě víc, toť nevyhnutné, přirozené jsou jen následky toho, co v světě vždy bylo i bude a to jest: 1. ta všech nás bída, jež se popřít nedá; / 2. ne věda, ale pasoritník její: nedověda; / 3. moudrost, jež Nejblížešního nejdál hledá; / 4. klam, jímž šálí starý z ráje napověda. To nikdo cele nevykoření, dokud se budou rodit samí Adamové staří, a dokud v Adamy nové se všickni neznovuzrodí napořád. A to prvnější nepřestane, ni poslednější nepřestane, dokud svět zůstane. Království B. vždycky bude kvasem a ne těstem celou světa dříží plnicím; vždycky síť v moři světa jen některé ryby lovící; – a keř církve vždy bude keř hořící.“⁷¹²

V myšlenkách nenásilného, laskavého komunismu viděl Císař ďáblovu pokoušení, zneužití Boha, slov o lásce a rodině. Císař říká⁷¹³:

„Účel evangelia je šířit tuto lásku mezi lidmi co nejvíce a tak vyrovnávat kontrasty v setkávání se bohatého s chudým. Tím se zároveň plní vůle toho, který bohatého i chudého učinil. Kdyby komunismus byl uskutečnitelný, a kdyby byl i uskutečněn, byla by vůle Boží k vštěpování sdílné lásky k bližnímu naprosto bezpředmětná. Nikdo by lásky a milosti nepotřeboval, maje dle lidského zákona na místo toho zákon a právo. Člověk měl a má i toto před Bohem a v lecčems i před lidským zákonem, ale toto přirozené právo bylo a je uskutečnitelné vždy jen podnětem lásky. Jenom právem, jenom zákonem se lidská bída plynoucí z nestejného obdaření lidí dary a statky hmotnými i mravními nikdy zcela vyhostiti nedá. Lidské sobectví tu vždycky bude kazit sebe laskavější akci. Každý zákon lze plniti i obejiti a zákon komunismu by v tom neučinil výjimky.“

Císař zdůrazňoval těžkou situaci obyvatel Ruska, kteří tehdy umírali hlady.

---

710 Tamtéž, s. 37.

711 Tamtéž.

712 Tamtéž, s. 38-39.

713 Homo Quidam (=Císař, F.), Komunismus, tak jak v knize stojí, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 10, 1922, s. 146.

Upozorňoval na skutečnost, že obecní, tj. znárodněný, majetek budou vždy někteří lidé považovat za cizí a podle toho s ním i zacházet. Na rozdíl od komunistů to viděl tak, že touto změnou krádeže nepřestanou⁷¹⁴. Komunismus je sice hezká myšlenka, ale nadlidský plán. Ničí však individualismus, čímž se staví vlastně proti Božimu stvoření, jeho jedinečnosti. Bůh stvořil boháče i chudáky, snažit se svět přetvořit může způsobit pouze katastrofu.⁷¹⁵

Evangelickou církev h. v. viděl jako vinici, která je slabá a roste pomalu. Od doby toleranční se rozrostla jenom málo, ale přeci jen.⁷¹⁶ Počet sborů zůstává, ale problém viděl v péči o diasporu. Chtěl aby církev byla štědrější v darech na diakonii a misii. Při volbě presbyterů vyzýval k tomu, aby se nehledělo na skutečnost, zda jsou zámožní či chudí a jaké je jejich postavení ve společnosti.⁷¹⁷ Souzen měl být pouze jejich život, zda žili podle Bible a církevní kázně.⁷¹⁸

Pravou církví mu byl opravdu věřící sbor všech lidí.⁷¹⁹ Boží zjevení se, dle jeho slov, děje mimo Bibli. Zdroje zjevení jsou tři – svět jako takový, nitro člověka a Bible. Správný křesťan si má na Boha udělat čas nejenom v neděli. Každodenní rodinné pobožnosti byly pro Císaře nutnou součástí života věřícího reformovaného křesťana. Pokud tak nečinil, byly, podle jeho názoru, myšlenky dotyčného také v neděli u otázek, které ho zaměstnávaly po všechny všední dny. *„Kdo nemá času pro Boha v den všední, v neděli teprv ne, i kdyby v chrámě seděl, neboť pak bude duchem tam, kde byl ve všední den a byť by s kazatelny lil se naň slova Božího vodopád, do něho vnikne z toho*

---

714 Odvolává se na Deu 25,4. Císař říká, že když se vůl nažere, přestane žrát. S nenasytným člověkem ale tomu tak není.

715 Homo Quidam, Komunismus, s. 147.

716 Císař, Silni, s. 14.

717 Císař, Pastýřský list, s. 8.

718 §150, In: Zahradnik, H., Evangelische Kirchenverfassung für Österreich mit Hinweisen auf die zugehörigen Verordnungen, Erlässe und Auslegungen der obersten Kirchen. Und Verwaltungsbehörden, Bielitz 1906. s. 132-133; Provisorische Disziplinar-Ordnung, In: Tamtáž, s. 165-181.

719 Císař, Pastýřský list, s. 6.

*tolik, kolik do zazátkované prázdné láhve plovoucí v moři.*⁷²⁰ Moravskou reformovanou církev chápal jako součást rodiny evropských evangelických církví. Proto chtěl, aby byla aktivní součástí Gustav-Adolfského spolku a nebylo jí lhostejné dění doma i v zahraničí.⁷²¹

Císař sledoval i boj víry s nevěrou ve své době. Podle jeho názoru nevznikaly ani tak nové formy nevíry jako se spíš otevíraly její nové dimenze. Tento boj probíhal podle něj ve všech vrstvách společnosti a všude na světě. Císař říká: *„Dnes se hádá o Boha žebrák stejně jako miliardář, zítra tak bude činit možná i hotentot. Učenec a analfabet, oba sedí tam, kde sedí posměváčci. Jako potopa světa se náboženská pochybnost rozlila po tváři země, podobně jako za času Noeho voda.*“⁷²² Touto potopu jsou Bohu odcizení lidé. Císař u daného obrazu zůstává a nastiňuje jediné možné řešení – stejně jako Noe se spolehnout na Boha, u něj najít pevnou půdu a čekat až ta potopa odejde.⁷²³ Čekat ale očividně nechtěl v pasivitě. Víra, jak říká, vede k vyznání, ke svědectví, a toto se stane kázáním, které probouzí víru. Otázku, zda na začátku byla víra či kázání, řeší biblicky – na začátku bylo Slovo. A toto slovo předchází veškerou víru.⁷²⁴

„Náboženský pud“ považoval za vrozený. Vnější se podle něj u každého člověka projevuje jinak. *„I náboženský pud může být nejen sesílen a zeslaben, nýbrž i zušlechtěn nebo zkomolen. Ale ať tak či tak, ten pud s člověkem se rodí a co se rodí s kterýmkoli Božím tvorem, to nikdy není bezúčelno a bezpředmětno.*“⁷²⁵ Víru, podle Císaře, nelze zcela pochopit. Stejně jako věda, i víra má svá tajemství.⁷²⁶ Víra jde dál nežli věda, ale

---

720 Císař, Pastýřský list, s. 9.

721 Císař, F., Na poplach!, s. 11-12.

722 Císař, F., Unser Ararat. Predigt gehalten anlässlich der Eröffnung der IX. ordentlichen evangelischen Generalsynode H. B. in der evangelischen Kirche H. B. in Wien am 19. Oktober 1913., nedatováno, s. 4.

723 Tamtéž, s. 5.

724 Tamtéž, s. 7.

725 Homo Quidam (=Císař, F.), Všeho moc škodí, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 4, 1923, s. 50.

726 Tamtéž.

obě mají svoje meze.⁷²⁷ Konečný člověk nekonečného pochopit nemůže, cituje Císař jedno anglické rčení.⁷²⁸ Císař definuje náboženství a víru takto⁷²⁹:

„Náboženství není matematika a víra není násobilka, řkoucí jednou pro vždy: $2 \times 2 = 4$. Víra je dar. Dar může být vyprosen i pohrdnut, přijat i zamítnut, užít i zneužit, jako hřivna dán pod úrok, a nebo být zakopán jako mrtvý kapitál. Nejdražší kapitál je život a ten může být zmařen, zušlechtěn i zmrzačen. I víra je život, ten nejcennější život, a jsou případy, kde víra roste v jistotu, v níž Mojžíš jakoby viděl neviditelného, tak se utvrdil, a v níž Pavel věděl a jist si byl, že odložena jest mu koruna spravedlnosti a že Kristus jest mocen ostríhati až do onoho dne, co si Pavel u něho složil. Víra arci může i upadat až v pověru a pokrytectví, a lze z ní vypadnout až v nevěru a rouhání. Víra jakožto život může růst i degenerovati, není-li ostríhána a řízena rozumě a opatrně, protože ani při víře není rozum zbytečen a proto prosí apoštol bratří, aby vydávali těla svá v oběť živou, svatou, Bohu libou, rozumnou službou svou. Ř 12,1“

Víra má tedy ovládnout celého člověka, nemá být jen nějakým logickým přesvědčením jeho hlavy. Rozumovou analýzu života Císař nevidí jako zbytečnou, ale každý si musí uvědomit, že je se může mýlit. Když sídlí víra v srdci, je rozpoznatelná z celého člověka, z jeho jednání i z jeho mluvy.⁷³⁰ „*Víra je dar, je život, a ten si člověk nikdy nemůže dát sám.*“⁷³¹ Kdo víru odmítá, staví na místo Boha sebe, vědu či cokoli jiné, neuvěří. Někteří změni názor na smrtelném loži, jiní se brání i tam ukázat, že se mýlili, ukázat svoji slabost, tak ji odmítají i tam.⁷³²

---

727 Homo Quidam (=Císař, F.), Glosy mimochodem k současným v naší círvi diskusím II., In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXV, č. 5, 1923, s. 68.

728 Tamtéž.

729 Homo Quidam (=Císař, F.), O celého člověka, In: Hus. Měsíčník pro otázky náboženské a církevní, r. XXXIV, č. 6, 1922, s. 83

730 Tamtéž.

731 Tamtéž, s. 84.

732 Tamtéž.

Závěr

Ve své práci jsem nastínila vývoj evangelické církve v Čechách a na Moravě v kontextu Předlitaví od doby vydání Tolerančního patentu až do 20. let 20. století, tedy do Císařovy smrti. Vycházela jsem z mnoha dílčích českých a rakouských prací a z církevních zřízení dané doby. Ferdinand Císař se jako farář, senior a později superintendent Evangelické církve h. v. pochyboval právě v tomto rámci a některé jeho kroky lze pochopit jenom na základě znalosti dobových reálií.

Životopis Ferdinanda Císaře se mi podařilo zrekonstruovat zejm. na základě článků z jeho pera, které uveřejnil v časopise Hus. Zajímavá je doba jeho studií, kdy odešel z domu již v šesti letech, vystřídal značné množství škol a z dnešního hlediska zejména podmínky, za jakých získal stipendium z Kaiserswerthu při studiích v Halle. Jeho farářská kariéra je poměrně přehledná. Systematicky stoupal po jednotlivých stupních církevní správy až do jejích nejvyšších pater. Jediný stupeň, kam se nedostal, byla vrchní církevní rada.

Císař byl muž s velikým rozhledem. Četl českou i světovou literaturu a dokázal z ní citovat. Z dob svých zahraničních studií a díky aktivní činnosti na poli Světové aliance reformovaných církví měl velké množství přátel a známých ve velké většině církví presbyterního uspořádání v Evropě. Byl svou činností znám i v Americe. Nejvíce se však orientoval na Skotsko. Císař byl žádaným přednášejícím na různých církevních kongresech, díky čemuž procestoval značnou část západní Evropy.

Na domácí církevní půdě působil jako mediátor sporů mezi českou a vídeňskou superintendencí, když mezi nimi vypukly spory ohledně tzv. čáslavského zřízení. Nestavěl se proti německy mluvící části obyvatel Předlitaví, což mu vyneslo odsouzení některých jeho, zejm. českých kolegů. V moravských školních radách často získal podporu pro své návrhy právě u jejích německy mluvících členů. Dokázal totiž dobře argumentovat a také si jej cenili pro jeho snahu zasazovat se o spravedlnost, ať už se

týkala kohokoli. Snažil se, aby evangelická církev h. v. vzkvétala a aby se jejím farářům vedlo lépe po hmotné stránce.

Brzy po vzniku Československa jeho církevní kariéra skončila. Do vedení církve vstoupila mladší farářská generace a pro něj tam již nebylo místa. Nesl to těžce, ale ruce do klína nesložil. I nadále sledoval svou bývalou moravskou superintendenci a českou evangelickou menšinu ve Vídni. Až do konce života reagoval v časopise Hus na situaci v církvi a na problémy své doby. Byl výraznou osobností, která ovlivnila chod Evangelické církve h. v. nejenom na Moravě.

Císařovy názory a postoje jsem se pokusila zrekonstruovat na základě jím publikovaných spisů a článků v časopise Hus. Z důvodu rozsahu své práce jsem nevěnovala větší pozornost jeho úřední korespondenci, která by vrhla více světla na to, jaké problémy řešil jako superintendent na domácí půdě. Celkově se mi podařilo získat více informací o jeho životě, než jsem předpokládala.

Seznam pramenů a literatury

Bednář, František, Dějiny evang. reform. sboru v Kloboukách u Brna, Hodonín 1915

Týž /ed./, Památce dra Frant. Kozáka a seniora Jana Pelíška, Praha 1933

Bednář, František, Havelka, Emanuel /edd./, Památce superintendenta Dra Ferdinanda Císaře, Praha 1932

Beneš, Jan, Pamětní spis jubilejní slavnosti toleranční Reformované církve moravské L. P. 1881, Brno 1882

Bérenger, Jean, die Geschichte des Habsburgerreiches 1273 bis 1918, Wien 1995

Církev v proměnách času. Sborník k 50. výročí spojení Českobratrské církve evangelické, Praha 1969

Císař, Ferdinand, Dodělejte! Kázání, které k zahájení 1. generálního synodu českobratrské církve evangelické, sešedšího se v Praze dne 21. února 1921 v modlitebně na Kr. Vinohradech, Praha 1921

Týž, Eiblicke in das Leben der Reformierten in Mähren, Leipzig nedatováno

Týž, Historický nástin I. Století trvání ref. Sboru Páně klobouckého, Klobouky 1884

Týž, Chauvinismus eine Gefahr für den österreichischen Protestantismus, Erlangen 1902

Týž, Chléb života. Postilla obsahující výklady písem svatých v řečech obecných i případných, jež na nedělní a sváteční dny roku církevního i obzvláštní dny slavnostní a pamětné napsal a příslušnými modlitbami opatřil Ferd. Císař, Čáslav 1892

Týž, Ist denn Hus vergeblich gestorben? Verkürzte Übersetzung eines am 4. Juli 1903 im grossen Saal der Sophieninsel in Prag gehaltenen Vortrages, Leipzig 1904

Týž /ed./, Katechismus mateřský, Roudnice 1886

Týž, Kristus v plamenech! Přednáška k večeru Husovu, pořádanému adak. spolkem „Jeronymem“ v Praze dne 6. července 1891, Kutná Hora 1891

Týž, Kostnický Abel. Kázání ku dni Husovu dne 6. července 1919, dle Žid. 11,4 v

českém evangelickém chrámu betlémském v Brně, Brno 1919

Týž, Kralická v Kralicích. Vzpomínka na slavnost jubilejní, konanou v Kralicích dne 15. srpna 1894 v paměť třístoletého trvání šestidílné Biblí Kralické, Brno 1894

Týž, Na poplach! Kázání dle Soudců 16,20, jež k 29. valné schůzi Moravské poboční jednoty Gustav-Adolfského ústavu v Liptáli dne 1. července 1893 vykonal Lic. Ferd. Císař, Kutná Hora 1893

Týž, Od srdce k srdci, Roudnice 1874

Týž, O tom nejdůležitějším, Roudnice 1874

Týž, Pastýřský list ev. ref. Superintendenta moravského, Čáslav 1906

Týž, Pláč i ples. Tři řeči jež v památném roce 1898 vykonal Senior Lic. Theol. Ferdinand Císař, Brno 1899

Týž, Po letech! Proslov k pobožnosti českomoravských i slezských gymnasijských evang. druhů Těšínských při schůzce dne 7. června 1898 v evang. chrámě v Těšíně, Čáslav 1898

Týž, Reformovaná církev na Moravě za posledních 40 let, Frýdek 1920

Týž, Silni v Kristu!, Kázání vykonal k zahájení šestého řádného ev. ref. generálního synodu dne 20. října 1895 v ref. Chrámu Páně ve Vídni Lic. Theol. Ferd. Císař, t. č. senior v Kloboukách, Wien nedatováno

Týž, Tedy Hus nadarmo umřel?!, Praha 1903

Týž, The Protestant Church in Bohemia, Its Need and Claims; With Special Reference to the Congregation in Klobouk. 1878-1879, Edinburgh nedatováno

Týž, Unser Ararat. Predigt gehalten anlässlich der Eröffnung der IX. ordentlichen evangelischen Generalsynode H. B. in der evangelische Kirche H. B. in Wien am 19. Oktober 1913, Wien 1913

Týž, I. Allg. Österr. Patorialconferenz und über ihre Folgen für Klobouk, Brno 1882

Českobratrský kalendář, Praha 1930

Deset let Českobratrské evangelické církve 1918-1928, Praha 1928

Druhá angločeská konference pořádaná Světovou aliancí reformovaných církví presbyterního zřízení a českou evangelickou reformovanou církví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v Praze, dne 7. a 8. září 1911, Praha 1912

Eder, Hans /ed./, Die Evangelische Kirche in Österreich. Blüte, Not und neuer Ausbau, Berlin 1940

Engel-Janosi, Friedrich, Österreich und der Vatikan 1846-1918. Graz 1958

Enk, Gustav, 400 Jahre Protestantismus in Österreich, Knittelfeld 1937

Fasora, Lukáš, Hanuš, Jiří, Malíř, Jiří /edd./ Sekularizace českých zemí v letech 1848-1914, Brno 2007

Fasora, Lukáš, Malíř, Jiří /edd./, Člověk na Moravě 19. stol., Brno 2004

Filipi, Pavel, Theologische Strömungen des tschechischen Protestantismus in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, In: JGPrÖ č. 110/111, Wien 1994/1995

Fleischmann-Bisten, Walter, Die Orientierung der österreichischen Protestanten nach dem „Reich“ 1903-1938 – dargestellt am Beispiel des „Evangelischen Bundes zur Wahrung der deutsch-protestantischen Interessen“, In: JGPrÖ č. 112, Wien 1996

Gottas, Friedrich, Der Protestantismus in Österreich und Ungarn vom Ende des 18. Jahrhunderts (1781) bis zum Anfang 20. Jahrhunderts (1918) – parallelen und Unterschiede, In: JGPrÖ č. 109, Wien 1993

Gruber, Jiří /ed./, Almanach sboru Českobratrské církve evangelické v Kloboukách u Brna vydaný při příležitosti 125. výročí postavení chrámu Páně, Praha 2008

Havelka, Emanuel, Josef Úlehla. Život a dílo., Zábřeh 1912

Týž, Protestantské školství v Čechách a na Moravě, Praha 1910

Heussi, Karl, Kompendium der Kirchengeschichte, Tübingen 1960

Hojda, Z., Prah, R. /edd./, Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století. Sborník příspěvků z 22. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 7.-9. března 2002, Praha 2003

Johansson, Joh., Österrikes Martyrkyrka. Några drag ur det evangeliska österrikes 400-

åriga historia samt några minnen från resor i österrike somrarna 1927 och 1928, Linköping 1930

Kaiserliches Patent vom 8. April 1861, Evangelische Kirchenverfassung vom 9. Dezember 1891 in ihrem seit der Verlautbarung der mit Allerhöchster Entschliebung vom 11. Juli 1913 landesfürstlich bestätigten Abänderungen geltenden Wortlaute und anderes, Wien 1913

Kalendář kostnické jednoty 1908

Karafiát, Jan, Broučci a broučkova pozůstalost, Praha 1908

Týž, Paměti spisovatele Broučků. Část čtvrtá: Na školách ještě vyšších: Doba: A. rýnskokolínská, B. roudnická, C. edinburská, D. Čáslavská, Praha 1922

Karner, Peter /ed./, Die evangelische Gemeinde H. B. in Wien, Wien 1986

Knall, Dieter, Auf der Spuren einer Kirche. Evangelisches Leben in Österreich, Wien 1987

Link, Christoph, Der Protestantismus in Österreich, Wien 2007

Loesche, Georg, Geschichte des Protestantismus in Österreich. In Umrissen, Tübingen-Leipzig 1902

Týž, Geschichte des Protestantismus im vormaligen und im neuen Österreich, Leipzig 1930

Týž, Protestantische Kirche und Kultur in Österreich-Ungarn vor und nach dem Weltkriege. Särtryck ur Kyrkohistorisk årsskrift 1925, Uppsala 1926

Týž, Von der Duldung zur Gleichberechtigung. Archivalische Beiträge zur Geschichte des Protestantismus in Österreich 1781 – 1861. Zur 50jährigen Erinnerung an das Protestantpatent, Wien-Leipzig 1911

Týž, Von Toleranz zur Parität in Österreich 1781 – 1861. Zur Halbjahrhundertfeier des Protestantentpatentes, Leipzig 1911

Macdonald, James, Glimpses of Bohemia, Past and Present, London 2015

May, Gerhard /ed./, Die evangelische Kirche in Österreich, Göttingen 1962

- Mecenseffy, Grete, Geschichte des Protestantismus in Österreich, Graz 1956
- Nešpor, Josef, Ze zašlých dob, Hradec Králové 1930
- Nešpor, Zdeněk R. a kol., Náboženství v 19. století. Nejcírkevnější století nebo období zrodu českého ateismu?, Praha 2010
- Nešpor, Zdeněk R., Století evangelických časopisů 1849-1948, Praha 2010
- Orloj. Národní kalendář evangelický na rok Páně 1916, Praha 1915
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Pátý díl. C-Čechůvky. S 8 přílohami a 185 vyobrazeními v textu, Praha 1892
- Porubsky, Gustav, Die Rechte der Protestanten in Österreich. Sammlung der wichtigsten Gesetze und Verordnungen über protestantische Kirchen- und Schulangelegenheiten in den deutsch-slavischen Kronländern Österreichs, Wien 1867
- Pradervand, Marcel, A Century of Service. A History of the World Alliance of Reformed Churches, 1875-1975, Grand Rapids 1976
- Pučálková, Ester, Život a dílo superintendenta Ferdinanda Císaře, Brno 2009. (Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav)
- Reingrabner, Gustav, Haselbach, Monika /edd./, Evangelische Österreich. Anteil der Protestanten an der österreichischen Kultur und Geschichte, Wien 1996
- Rumpler, H., Eine Chance für Mitteleuropa Bürgerliche Emanzipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie, in: Wolfram, H. /ed./, Österreichische Geschichte 1804-1914, Wien 1997
- Řičan, Rudolf, Das Reich Gottes in den böhmischen Ländern. Geschichte des tschechischen Protestantismus, Stuttgart 1957
- Sammlung der allgemeinen kirchlichen Verordnungen des k. u. k. evangelischen Oberkirchenrates Augsburgerischen und Helvetischen Bekenntnisses, Jahrgang XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXII (1901-1905), Wien 1906

Sammlung der allgemeinen kirchlichen Verordnungen des k. u. k. evangelischen Oberkirchenrates Augsburgerischen und Helvetischen Bekenntnisses, Jahrgang XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVI, XXXVII (1906-1910), Wien 1911

Sammlung der allgemeinen kirchlichen Verordnungen des k. u. k. evangelischen Oberkirchenrates Augsburgerischen und Helvetischen Bekenntnisses, Jahrgang 38-42 (1911-1915), Wien 1916

Selle, Friedrich, Schicksalsbuch der evangelischen Kirche in Österreich. Ein Lesebuch ihrer wichtigsten Urkunden und Zeugnisse für ihre Bekenner, Berlin 1928

Schematismus Evangelischen Kirche Augsburgerischen und helvetischen Bekenntnisses in Österreich 1913, Wien 1913

Schwarz, Karl, Kirchenrecht zwischen Theologie und Jurisprudenz: Eine Bilanz seiner Erforschung und Lehre an der Wiener Evangelisch-Theologischen Fakultät, In: Kneucker, Raoul F., Schwarz, Karl W., Religionsrecht und Theologie. Das „Wiener Modell“, Wien 2014

Týž, Von Prag über Bonn nach Wien: Josef Bohatec und seine Berufung an die Wiener Evangelisch-theologische Fakultät im Jahre 1913, In: Communio Viatorum, r. XXXV, č. 3, Praha 1993

Týž, Vom Exercitium religionis privatum zur Privatisierung des Religionsbekenntnisses. Der Protestantismus im Spiegel seines Ringens um Religionsfreiheit zwischen 1848 und 1938. http://museum.evangel.at/wp-content/uploads/2015/04/SCHWARZ_Privatexercitium.pdf ze dne 12. listopadu 2015

Schwarz, Karl, Wagner, Falk /edd./, Zeitenwechsel und Beständigkeit. Beiträge zur Geschichte der Evangelisch-theologischen Fakultät in Wien 1821-1996, Wien 1997

Traar, Georg, Die evagelische Kirche in Österreich (Zweite vermehrte Auflage), Wien nedatováno

Trauner, Karl-Reinhart, Die Los-von-Rom-Bewegung. Gesellschaftspolitische und kirchliche Strömung in der ausgehenden Habsburgermonarchie, Szentendre 1999

Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické, konaný v Praze dne 17. a 18. prosince 1918, Praha 1919

Völker, Karl, Die Entwicklung des Protestantismus in Österreich, Leipzig-Wien 1917

Weber, Jan, Superintendent Dr. Th. Ferdinand Císař ve světle své literární činnosti, Holešov 1931

Weinzierl-Fischer, Erika, Die Österreichischen Konkordate von 1855 und 1933, Wien 1960

Zahradnik, Hans, Evangelische Kirchenverfassung für Österreich mit Hinweisen auf die zugehörigen Verordnungen, Erlässe und Auslegungen der obersten Kirchen- und Verwaltungsbehörden, Bielitz 1906

Zimmermann, Franz, Rechtsurkunden der Evangelischen in Oesterreich 1815 bis 1920, Steyr 1929

Zimmermann, Harald, Die Nicht-Römisch-Katholischen Christlichen Religionsgemeinschaften in Österreich, 1. Teil, Die Evangelische Kirche A. und H. B. in Österreich, in: Austria Sacra, 1. Reihe, II. Band, 11. Lieferung, 1. Teil, Wien 1968

Zimmermann, Paul von, Aus vier Jahrhunderten. Festvortrag bei der 400jährigen Reformationsfeier der evangelischen Gemeinde in Wien am 30. Oktober 1917, Wien 1917

Zřízení evangelické církve augšb. a helv. Vyznání v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených, Pardubice 1892

Žilka, František, Českoslovenští evangelíci T. G. Masarykovi, Praha 1930

Archivní materiály:

Archivní fond Moravské superintendence, Archiv synodní rady ČCE, Praha

Časopisy:

Českobratrské hlasy 1925

Der Österreichische Protestant 1882

Hus 1918-1932

Internetové zdroje:

<http://biblenet.cz>

<http://museum.evangel.at>

www.nosislav.evangelnet.cz

www.olomouc.evangelnet.cz

Přílohy

I. Dr. Ferdinand Císař

(obě fotografie: Archiv ČCE Ferdinand Císař)

II. Verše přednesené na pohřbu Břizovy dcerušky v Heršpicích⁷³³:

V pokoji lehnu! Neboť lože mé,
ač není stláno rukou matčinou,
ač držmat mi je pod hlinou,
ač tvrdé desky mne jen zavinou,
to lože přece nemučí,
když Bůj jen ve své náručí
tam nad hvězdami měkce klade mne.

V pokoji usnu! Netřeba se bát!
Když v hrob se zemská strast víc neskloní,
když z chrámu zpěv jen ke mně zazvoní
a když mne spásou svojí zacloní
Ten, jenž jest všeho vévoda,
pak osten smrti nebodá
a nebrání tiše, sladce spát.

V pokoji vstanu! Smrt mne nezdolá!
Ten, který trpěl víc než kdokoliv,
ukřižován, umřel a přec je živ.
Ten, věřte, způsobí ten blahý div,
že hrob můj, jenž mi časně stlán,
mi změní v nebes věčný stan,
až všecky mrtvé z hrobu zavolá.

---

733 Novotný, s. 172.

III. Církevní správa Evangelické církve h. v. v Předlitaví v posledních desetiletích existence Podunajské monarchie

V druhé polovině byla evangelická církev augsburského i helvétského vyznání v předlitavské části Podunajské monarchie uspořádána čtyřstupňově. Nejnižší stály církevní sbory (Pfarrgemeinde) a nad nimi senioráty (Senioratsgemeinde). Třetím stupněm byly superintendence, někdy též označované diecéze (Superintendentialgemeinde) a nejvýše stál povšechný sbor (Gesamtgemeinde). Podívejme se na tyto jednotlivé stupně církevní správy blíže s přihlédnutím k tomu, jak je popisuje Hans Zahradnik v *Evangelische Kirchenverfassung für Österreich*⁷³⁴. Zahradnik se opírá o církevní zákon z 9. prosince 1891, který následně vydalo c. k. Ministerstvo kultu a vyučování.

Farní sbor

Základní stavební jednotku evangelické církve h. v. tvořily farní sbory. Většina sborů existovala již od doby toleranční. Každý farní sbor měl svou pevně danou hranici. Pokud mělo dojít k přefaření nějaké obce, musela s tím souhlasit většina členů sboru tam žijících. Našla-li se většina, podali svou žádost k seniorátnímu výboru (Senioratsausschuss), který žádost předal výše, tj. superintendenčnímu výboru, k posouzení. Ten rozhodl a informoval dotčené i obě presbyterstva a vrchního církevního radu. Občas se stalo, že vznikl nový sbor v oblasti, kde evangelíků přibýlo nebo se nějaký filiální sbor pokusil stát sborem samostatným. Vznik nových sborů souvisel i se změnou způsobu života, kdy se mnozí venkované stěhovali za prací do měst, kde do té doby reformované sbory nebyly. Stávalo se, že tito lidé po přestěhování se do měst nejpozději ve druhé generaci splynuli s okolím. Pro založení

---

734 Zahradnik, H., *Evangelische Kirchenverfassung für Österreich mit Hinweisen auf die zugehörigen Verordnungen, Erlässe und Auslegungen der obersten Kirchen- und Verwaltungsbehörden*, Bielitz 1906.

nového farního či filiálního sboru bylo nutné, aby měl dost prostředků k zajištění svého chodu a výchovy náboženství. Vlastní vznik sboru povolovala vrchní církevní rada ve Vídni.⁷³⁵

Evangelické sbory byly často diasporní a proto mívaly **kazatelské stanice**⁷³⁶. O jejich vzniku rozhodoval farář sboru spolu s presbyterstvem nebo příslušný senior. Jinak nebylo třeba žádného speciálního povolení vyšších úřadů. V kazatelských stanicích probíhaly pravidelně o nedělích a svátcích čtené bohoslužby⁷³⁷. Obvykle se skládaly se společného zpěvu, přečtení modlitby, biblického čtení, kázání a další modlitby vč. modlitby Páně. O tom, co bude zpíváno a čteno rozhodoval farář sboru. Autorizace a osobní zodpovědnost za bohoslužby ležela pouze na něm. Lektor, jímž byl obvykle některý presbyter popř. jiný člen sboru⁷³⁸, nesměl sám o písničkách, biblickém čtení a kázání rozhodovat, natož je sám připravovat.

Součástí sborové práce byla i **výuka náboženství ve školách**. Tzv. školní sbory (Schulgemeinden) se mnohdy nekryly s hranicí farních sborů. Mohly tvořit jen jejich část, nebo se mohly skládat dohromady z částí různých sborů. O tom, zda mohla být někde otevřena škola, se rozhodovalo školních zákonů (Vorschriften der staatlichen Schulgesetzgebung).

Kromě škol spravovaly evangelické sbory také své **hřbitovy**⁷³⁹. Často měl jeden farní sbor hřbitovů více. O jejich vzniku, trvání a rušení rozhodovala politická obec⁷⁴⁰.

---

735 Zahradnik, § 15, s. 16-17.

736 Tamtéž, § 17, s. 18-19.

737 O tom, jak mají čtené bohoslužby vypadat, jednaly generální synody obou evangelických církví roku 1895 a shodly se na dokumentu *Bestimmungen für die Einrichtung und Leitung evangelischer Lesegottesdienste* (Předpis pro zřízení a vedení evangelických čtených bohoslužeb). Ten vstoupil v platnost nejvyšším rozhodnutím ze dne 28. dubna 1898. Dle: Tamtéž, s. 18.

738 Že je pověřen funkcí lektora prokazoval psanou plnou mocí od faráře sboru, popř. administrátora sboru, byl-li farář např. dlouhodobě nemocen. Pověření bylo omezeno na dané místo, kde měly být čtené bohoslužby konány.

739 Zahradnik, § 19, s. 20.

740 Na základě zákonného nařízení ze dne 30. dubna 1870 R. G. Bl. Nr. 68. V otázce pohřbívání se řídili nařízeními vydanými již roku 1784 a 1785 císařem Josefem II. Více: Tamtéž, s. 20.

Členové sboru⁷⁴¹ byli přiřazováni k jednotlivým farním sborům na základě místa svého bydliště. Když se někdo přestěhoval do jiného okrsku, musel to nahlásit na příslušný farní úřad. Každý člen sboru měl nárok na podíl na media salutis (tj. na spasitelných prostředcích), dále nárok na služby faráře, účast na sborových shromážděních a sborových právech. Ale i církve po svých členech něco požadovala. Měli žít křesťanským životem, účastnit se bohoslužeb a vysluhování svatě večeře Páně, žít spolu v míru, žít v míru také s věřícími jiných církví. Dále měli dodržovat zákony státu, být věrni císaři, být podřízeni nařízením církevního zřízení, mít úctu k zástupcům církevní i světské moci a podílet se na přenesené obecní správě. Členové sboru tedy měli být aktivní, aby mohl být zachován samotný chod sboru, jeho činnost ve školství a sociální služba.

Každý sbor spravovalo **presbyterstvo**. Pokud měl sbor více než 500 duší, existovalo ještě sborové zastupitelstvo (Gemeindevertretung). Hlasovací právo⁷⁴² příslušelo každému členu sboru mužského pohlaví, který dosáhl věku 24. let a přispíval na chod sboru minimálně poslední dva roky. Faráři, vikáři a učitelé měli hlasovací právo zajištěné ze své funkce. Do presbyterstva mohli být voleni⁷⁴³ členové sboru s volebním právem starší 30ti let. Více blízkých příbuzných však nemohlo býti do staršovstva zvoleno současně. Také vikáři a učitelé evangelických škol byli ze svého úřadu součástí staršovstva a sborového zastupitelstva.

V čele farního sboru stál **farář**. Byl státním úředníkem.⁷⁴⁴ Někdy měl k ruce pomocného kazatele (Pfarvikar). Stejně jako všichni členové sboru, i on měl své povinnosti a svá práva.⁷⁴⁵ Církve po svých duchovních požadovala, aby zvěstovali

---

741 Tamtéž, § 21-22, s. 21-27.

742 Tamtéž, § 23, s. 27.

743 Tamtéž, § 24, s. 28-29.

744 Zařazení farářů do státní správy bylo dědictvím josefinismu. Duchovní byl podle této ideje prostředníkem mezi státní správou a lidem. (Rak, J. Dělníci na vinici Páně nebo na roli národní?, In: Bůh a bohové. Církve, náboženství a spiritualita v českém 19. století, Praha 2003, s. 131-132.

745 Zahradník, § 27-36, s. 29-41.

učení Písma svatého v souladu s církevní konfesí, aby žili křesťanským životem, věrní Bohu a císaři, aby byli poslušni svých nadřízených, tedy aby žili tak, jak to váha jejich úřadu žádala. Každý duchovní při nástupu do služby církve musel podepsat revers, v němž, podle znění z 31. prosince 1875, sliboval následující:⁷⁴⁶

„Já, níže podepsaný, ze sboru augsb. vyznání (helv. vyznání) v ..... jsem byl povolán k úřadu faráře (vikáře) a nyní mám být podle místního církevního zákona (ordinován a) potvrzen, tímto slavnostně slibuji, že budu s pomocí Boží pilně a věrně plnit všechny povinnosti mě úřadem svěřené podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, budu zvěstovat učení Písma svatého v souladu s církevní konfesí a budu žít vzorným křesťanským životem, který bude osvětlovat mě svěřený sbor. Také ujišťuji a slibuji ještě zvláště jeho císařskému a královskému apoštolskému majestátu, svému nejjasnějšímu knížeti a pánovi, jeho pokolení a rodu následujícím dědicům, že budu bezpodmínečně poslušný a věrný. Dále slibuji, že budu dodržovat ústavu státu, jednat v souladu se zákony, zejména budu přesně dodržovat nařízení císařského Protestantského patentu z 8. dubna 1861 a z něj vycházející evangelické církevní zákony a budu prokazovat povinnou úctu a poslušnost svým nadřízeným církevním orgánům, při tom všem budu členy svého sboru posilovat slovem a činem a budu vykonávat svůj úřad se vši vážností a důstojností. Nakonec slibuji, že já nebudu naslouchat cizozemským politickým cílům ve společnosti a nebudu je podporovat nyní ani v budoucnu.

Toto vše místopřísežně stvrzuji svým vlastním podpisem.

(Datum).

N.N.⁷⁴⁷

Farář byl tedy duchovním představeným sboru. K jeho úkolům patřilo vysluhovat svátosti, provádět všechna další úřední jednání a vyučovat konfirmandy (katechumeny). Dále k jeho povinnostem patřila výuka dětí (bohoslužby pro mládež, katechizace dětí), v případě potřeby vyučoval i náboženství ve školách, pokud ve škole nebyl ustanoven učitel náboženství. V neposlední řadě musíme zmínit ještě pastorační dohled nad dodržováním církevní kázně a aktivní účast na péči o chudé. Jako bezprostřední nadřízený učitele, dohlížel farář, spolu se staršovstvem, na chod škol ve svém sboru, zejm. na to, jak vypadala výuka náboženství.⁷⁴⁸ Dále vedl církevní knihy,

---

746 Tamtéž, s. 30-31.

747 Vlastní překlad.

748 Tamtéž, s. 31.

jmenovitě matriky křtů, svateb a pohřbů a záznamy o konfirmacích a přestupech. Farář také vydával v případě potřeby výpisy z těchto knih, které sloužily jako úřední dokumenty. V neposlední řadě měl udržovat v pořádku farní archiv. Mohl se i aktivně účastnit domácích pobožností⁷⁴⁹ v různých rodinách svého sboru.

Každý farář měl nárok na 3 až 14 dní dovolené, kterou mu schvaloval senior. Superintendent mohl povolit dovolenou o délce 14 až 30 dní a nad tuto délku příslušelo rozhodnutí vrchnímu církevnímu radovi. Na dobu dovolené za sebe musel farář obstarat zástup. Zajímavé je, že pokud se farář plánoval vydat někam dál do své farnosti a nebýt v jejím sídle po dobu delší než 12 hodin, musel o tom informovat kurátora sboru.⁷⁵⁰

Pokud farář nebyl ve stavu vykonávat svůj úřad a ještě nevstoupil do důchodu, mohl si za podmínky, že sborové shromáždění a presbyterstvo souhlasilo, povolát na pomoc **vikáře** (Personalvikar)⁷⁵¹, aby za něj vykonával část jeho povinností nebo v ojedinělých případech všechny. Plat tohoto vikáře měl platit buď dotyčný farář sám, nebo, pokud to odmítl, mohl placení služného, v případě souhlasu staršovstva, zcela nebo částečně převzít sbor. Existovaly tři druhy personálních vikářů: trvalí vikáři (standige Vikare), superintendenční vikáři (Superintendentialvikare), cestující kazatelé (Reiseprediger). Trvalého vikáře povolával sbor, když bylo třeba, aby pomáhal faráři. Mohl být povolán k práci v celém sboru nebo pouze v určité filiální stanici daného sboru. Superintendenčního vikáře, jak již jeho jméno napovídá, povolával superintendent, aby mu pomáhal v superintendenční kanceláři a zároveň vykonával službu ve sboru, kterou superintendent z důvodu zaneprázdněním svým úřadem

---

749 Domácí pobožnosti, někdy také označované jako soukromé bohoslužby, byly záležitostí čistě privátní. Přístup k nim měli členové rodiny, čeleď a pozvaní hosté, mezi něž mohl patřit i farář (i z jiného sboru, přestože jinak nesměl působit bez povolení mimo hranice svého sboru). V evangelických rodinách rozptýlených v diaspoře bylo běžné, že otcové rodin h. v. vedli kromě nedělního dopoledne také každý den ráno a večer domácí pobožnosti. Rodiny zpívaly, modlily se a četly z Písma. Někdy byla předčítána i kázání z postily. Dle: Tamtéž, s. 36-37.

750 Tamtéž, s. 35.

751 Tamtéž, § 35, s. 38-40.

nestíhal. Oba výše zmíněné druhy vikářů volilo stejným dílem staršovstvo a farář. Povolání a následné působení cestujícího kazatele podléhalo rozhodnutí vrchního církevního rady. Všichni vikáři byli podřízeni dohledu faráře, popř. superintendenta. Nesměli užívat úřední pečeť. Vikář neměl žádný nárok na to, aby byl později povolán za faráře v daném sboru. Všichni vikáři a cestující kazatelé podléhali schválení vrchním církevní radou.

Jak faráři, tak farní vikáři a cestující kazatelé měli povinnost přispívat do vdovských a sirotčích fondů své diecéze, dále do farářského penzijního fondu své diecéze nebo zemské církve, pokud takové existovaly.⁷⁵²

Když jsme si teď vyjasnili, kdo všechno mohl vykonávat duchovenskou službu na sboru a jaké povinnosti měl farář, podívejme se na to, jak byl volen. Faráři, trvalí vikáři a cestující kazatelé byli povoláváni doživotně. Naproti tomu superintendenční vikáři a osobní vikáři byli povoláváni na dobu určitou.⁷⁵³ Působení faráře, vikáře nebo cestujícího kazatele na sboru končilo buď a) jeho úmrtím⁷⁵⁴, b) dobrovolným složením úřadu⁷⁵⁵, c) vystoupením faráře z církve, nebo d) právoplatným sesazením faráře z úřadu z disciplinárních důvodů.

Za faráře či vikáře mohl být zvolen kandidát theologie od ukončeného 24. roku⁷⁵⁶, rakouského státního občanství. V ojedinělých případech se o farářské místo mohl ucházet i cizinec, poté co doložil své vzdělání a prošel kolloquiem před superintendenční komisí. Vlastní volbu⁷⁵⁷ připravovalo presbyterium daného sboru, které shromáždilo pro kandidáty všechny potřebné podklady, co sbor požaduje a co za

---

752 Tamtéž, § 36, s. 40.

753 Jejich povolání skončilo obsazením farního úřadu či superintendenty novým duchovním. V době vakance vykonával personální vikář pod dohledem administrátora úřad sám. V tuto dobu přispíval na jeho plat stát. Dle: Tamtéž, s. 41-42.

754 Pokud farář zemřel a zůstala po něm vdova s nezaopatřenými dětmi do 18ti let, dostávali ještě po dobu půl roku farářský plat a další příjmy, které bral dříve zemřelý (např. štóla). Zároveň se nemuseli okamžitě vystěhovat z farního bytu a měli půl roku na přestěhování.

755 Muselo být schváleno vrchním církevní radou.

756 Osobním či superintendenčním vikářem se mohl kandidát theologie stát již ve věku 22 let.

757 Zahradník, § 43-44, s. 48-49.

to nabízí. Pokud kandidát nebyl v daném sboru znám, presbyterstvo jej pozvalo, aby pronesl zkušební kázání. Poté proběhla vlastní volba, při níž se obvykle rozhodovalo mezi více kandidáty. Pokud se některý kandidát pokoušel ve svůj prospěch uplácat nebo jinak nedovoleně ovlivňovat volbu, byl vyloučen z okruhu kandidátů v této volbě faráře.⁷⁵⁸ K platnosti volby stačilo, aby se ve sboru do 1000 členů s volebním právem zúčastnila voleb 1/3 a ve sboru nad 1000 členů s volebním právem ¼ volitelů. Farář byl zvolen absolutní většinou. Presbyterium zvolenému kandidátovi okamžitě poslalo povolací list (Vokationsurkunde)⁷⁵⁹. Snažili se vše zvládnout rychle, aby vakance, pokud možno, netrvala déle než půl roku. Vrchní církevní rada potom zvoleného faráře, vikáře či cestujícího kazatele potvrdila po konzultaci s politickými orgány⁷⁶⁰. Instalaci nového faráře provedl senior daného seniorátu co nejdříve poté.⁷⁶¹

Spolu s farářem rozhodovalo o otázkách chodu sboru presbyterium, sborové zastupitelstvo a sborové shromáždění. Presbyterium⁷⁶² tvořil farář sboru⁷⁶³ a určený počet volených presbyterů. Počet presbyterů se odvíjel od velikosti sboru. Minimum bylo 6 presbyterů, maximum potom 32.⁷⁶⁴ Pokud presbyterium jednalo o otázkách školních měl právo hlasovat i ředitel školy.

Úkolem **presbyteria** bylo zastupovat sbor navenek jako jeho představenstvo. Mělo podporovat faráře a spolu s ním pečovat o křesťanský život ve sboru. Dohlíželo na

---

758 Navíc ještě pozbyl volitelnost na jakékoli místo duchovního na minimálně další tři roky. Stejně tak ti, co mu pomáhali uplácat nebo nějak jinak nedovoleně zasahovat do volby, přišli na další minimálně tři roky o aktivní i pasivní volební právo. Dle: Tamtéž, s. 49.

759 Povolací list obsahoval nejenom výčet jeho farářských povinností, ale také výšku jeho celkového příjmu. Poté, co povolací listina přišla, musel místo přijmout a na sboru setrvat nejméně tři roky. Pokud odešel dříve, musel zaplatit náklady na volby, které v daném případě vyčíslil seniorátní výbor (Seniorataussuss).

760 Cizinec potřeboval ministerské potvrzení. A před nastoupení do úřadu musel požádat o rakouské občanství.

761 Zahradnik, § 46-48, s. 52-54.

762 Dle: Tamtéž, § 49-63, s. 54-63.

763 Popř. všichni faráři sboru, bylo-li jich víc, a farní vikář/i, pokud na sboru byli zaměstnáni.

764 Sbor do 500 duší měl 6 presbyterů, mezi 500 a 1 000 duší 6 až 10 presbyterů, sbor o velikosti 1 000 až 2 500 duší 10 až 18 presbyterů, sbor mající 2 500 až 5 000 duší potom 18 až 24 presbyterů a ko-
nečně sbor čítající více než 5 000 duší měl 24 až 32 presbyterů.

dodržování církevních zákonů, nedělního klidu a církevní kázně. Staršovstvo pečovalo o církevní budovy a průběh bohoslužebných shromáždění. Pokud chtěl farář něco změnit na bohoslužebném pořádku, muselo to schválit. Dále mělo staršovstvo na starosti církevní školy, nad nimiž spoluvykonávalo dozor a dosazovalo a odvolávalo prozatimní učitele. Dalším polem jeho působnosti byla péče o chudé, nemocné, sirotky a vdovy. Staršovstvo vedlo sborové knihy, aktualizovalo volební seznamy, svolávalo a vedlo sborové zastupitelstvo a sborové shromáždění. Povolávalo a odvolávalo ze služby varhaníky, kantory a kostelníky atp. V neposlední řadě mělo na starosti vyplácení služného zaměstnancům sboru.

Z jeho středu byl volen poslanec do seniorátního shromáždění (Senioratsversammlung) a jeho zástupce. Dále presbyterstvo ze svých řad volilo laického předsedu, tj. kurátora, a jeho zástupce. Krom toho volili zapisovatele, pokladníka a eventuelně správce fondů. Výsledky těchto voleb byly oznamovány příslušnému seniorovi. Funkce staršího byla čestná, neplacená. Staršovstvo bylo usnášeníschopné pokud byla přítomna alespoň polovina jeho členů.⁷⁶⁵

Staršovstvu předsedal obvykle farář sboru, v některých sborech to mohl být na základě místního statutu kurátor. Předsedající staršovstvo pravidelně svolával⁷⁶⁶, vedl jednání a byl zodpovědný za realizaci jeho rozhodnutí. Otázky, o nichž se hlasovalo, musely být přesně formulovány, aby na ně šlo jednoznačně odpovědět ano nebo ne. Tajné hlasování probíhalo pouze v případech, že se projednávané dotýkalo osobních zájmů jednotlivých členů staršovstva. Hlasy všech, vč. předsedajícího, měly stejnou váhu. Pokud se někdo hlasování zdržel, musel uvést do protokolu důvod.

O každém hlasování staršovstva byl veden protokol, kde byl zaznamenán přesný průběh schůze, co se probíralo a o čem bylo hlasováno. Při vizitacích předkládalo staršovstvo tyto protokoly k nahlédnutí visitátorovi, jímž byl buď senior nebo

---

765 Pokud se presbyter nedostavil třikrát po sobě bez omluvy na jednání, mohl být zbaven funkce rozhodnutím $\frac{3}{4}$ většiny staršovstva.

766 Staršovstvo svolával i v případě přání jedné třetiny presbyterů o jeho svolání.

superintendent. V odůvodněných případech si tyto protokoly mohly vyžádat k zaslání i vyšší církevní úřady. Pokud staršovstvo protokoly řádně nevedlo, mohlo v nejzávažnějším případě dojít až k jeho rozpuštění.

Jak jsem již řekla, právo volit faráře, vikáře a presbyterium příslušelo všem členům sboru, kteří měli volební právo, ale tak jednoduché to ve skutečnosti nebylo. Ve sborech do 500 duší, volili opravdu všichni oprávnění, tzv. **sborové shromáždění** (Gemeindeversammlung). Ve sborech, které měly více než 500 duší volilo tzv. sborové zastupitelstvo, které bylo voleno sborovým shromážděním⁷⁶⁷. Odpovídající početní zastoupení v něm měli i zástupci filiálního sboru, pokud v rámci daného sboru existoval.⁷⁶⁸ Sborové zastupitelstvo mělo i jiné úkoly, než jenom volit faráře sboru. Patřila mezi ně volba členů staršovstva, volba učitele, určení výše služného faráře, vikáře či učitele, péče o majetek sboru a tvorba statut sboru.⁷⁶⁹

Aby byl presbyter zvolen, musela se pro něj vyslovit více než polovina oprávněných voličů. Pokud se volba poprvé nezdařila, následovala nová volba, v níž bylo třeba absolutní většiny hlasů přítomných oprávněných voličů. Volby vedlo staršovstvo, jemuž příslušelo i první rozhodnutí o platnosti voleb. Zástupci sboru i presbyterové byli voleni na šest let a mohli být po uplynutí svého volebního období znovu zvoleni. V tříletém rytmu byla vždy znovu obměněna polovina staršovstva, aby byla zachována kontinuita. Jména nově zvolených zástupců sboru či presbyterů zveřejňoval farář při nejbližších nedělních bohoslužbách. Zvolení skládali po skončení bohoslužeb slavnostní slib tohoto znění⁷⁷⁰: „*Slibuji před Bohem, že budu při svém působení jako presbyter pečovat o vnitřní i vnější dobro tohoto sboru podle svého nejlepšího vědomí a*

---

767 Ve sborech, které měly mezi 500 a 1 000 dušemi bylo těchto volitelů 30-40, při 1 000 až 2 500 duších 40-60, při 2 500 až 5 000 duších potom 60-80 a nakonec ve sborech čítajících více než 5 000 duší bylo 80-100 volitelů. Maximální povolený počet zástupců sboru, přes nějž se nesmělo jít, byl 150. Volilo se dvoutřetinovou většinou.

768 Počet zástupců a presbyterů za mateřský a za filiální sbor určoval před první volbou seniorátní výbor.

769 Zahradník, § 64-66, s. 63-68.

770 Tamtéž, s. 72.

*svědomí a budu dbát na to, aby celá církev ve všech svých částech rostla na tom, který je její hlavou, na Kristovi.*⁷⁷¹ Obdobná byla situace, pokud ve sboru existovala kazatelská stanice nebo konfesijní hřbitov - tehdy byli voleni správci dané kazatelské stanice nebo hřbitova.⁷⁷²

Seniorátní sbor

Seniorát zahrnoval farní sbory určité oblasti, které spojuje za účelem vedení, zprávy a zastupování v jejich společných církevních otázkách. Každý farní sbor musel patřit do nějakého seniorátu nebo, v oblastech, kde senioráty nebyly, přímo do lokálně příslušné superintendence. Zákonnými orgány seniorátu byli senior, seniorátní výbor (Senioratsausschuss) a seniorátní shromáždění (Senioratsversammlung).

Senior⁷⁷³ byl duchovním představitelem seniorátu. Po celou dobu svého úředního období byl podřízen superintendentovi a z této pozice i vrchnímu církevnímu radovi. Byl volen seniorátním shromážděním z řad farářů daného seniorátu na dobu šesti let ode dne potvrzení jeho volby. Volba byla tajná a probíhala pomocí hlasovacích lístků. Pokud dva kandidáti dostali stejný počet hlasů, rozhodovalo se losem. Protokol o volbě předával superintendent vrchnímu církevnímu radovi. Tato zvoleného buď potvrdila nebo odmítla. Když byl potvrzen, začalo mu ministerstvo vyplácen příspěvek za vykonávání funkce. Následně byl instalován do funkce příslušným superintendentem. Po dobu jeho funkčního období bylo jeho sídlo úředním sídlem seniorátu. V seniorátech, které zahrnovaly minimálně 20 farních sborů, měl senior nárok na seniorátního vikáře, který mu pomáhal s výkonem činnosti.

Senior byl pověřen dozorem nad dodržováním církevních zákonů v seniorátě. K jeho povinnostem patřilo uvádět faráře jeho seniorátu do funkce a dohlížet na jejich činnost na sborech. Staral se i o další praktické vzdělávání farářů, vikářů a kandidátů

---

771 Vlastní překlad.

772 Tamtéž, § 67-79, s. 68-73.

773 Tamtéž, § 80-89, s. 73-81.

theologie mj. skrze organizaci pastorálních konferencí a založení theologické knihovny. Dále kontroloval vedení úřední agendy na sborech. Pečoval o bratrské řešení rozporů mezi duchovními, učiteli, presbytery a dalšími členy sboru. Toto vše vykonával jako duchovní představitel seniorátu.

Dále senior dohlížel na evangelické školy v seniorátě. Dohlížel na kvalitu výuky, zda učitelé žijí odpovídajícím způsobem života. Také dohlížel na zakládání nových církevních škol, další vzdělávání učitelů, konání učitelských konferencí, zlepšování postavení evangelických učitelů a podporu sirotků a vdov po učitelích. Bezprostředně dohlížel na výuku náboženství na středních školách a učitelských ústavech. V každém sboru svého okrsku prováděl senior (střídavě se superintendentem) pravidelně každé tři roky vizitaci ve sborech a ve školách. O těchto vizitacích sepisovali oba podrobné zprávy, které předkládali k nahlédnutí vrchnímu církevnímu radovi.

Senior zajišťoval jako prostředník kontakt mezi jednotlivými farními sbory a vyššími stupni církevní zprávy. Úřední výnosy, které dostal z vyšších pater, rozesílal okamžitě farářům a staršovstvům svého seniorátu a byl zodpovědný za jejich naplnění. V neposlední řadě do jeho povinností patřilo vést seniorátní archiv, aby jej v dobrém stavu předal svému zástupci. Pokud senior během svého volebního období zemřel, měl toto vše až do instalace nového seniora na starosti konsenior.

Dalším ze zákonných orgánů seniorátu byl **seniorátní výbor**⁷⁷⁴. Tvořil jej senior jako jeho předsedající, konsenior a seniorátní kurátor. Konsenior byl volen, podobně jako senior, z řad farářů seniorátu na dobu 6 let. Seniorátního kurátora volilo seniorátní shromáždění z laiků taktéž na 6 let. To samé platilo pro jeho náhradníka.

Působnost seniorátního výboru se ubírala třemi směry – jednak se dotýkala farních sborů daného seniorátu, jednak činnosti seniorátního shromáždění a spávy seniorátních fondů. Co se toho prvního týče, rozhodoval seniorátní výbor jako konečná instance v otázkách rozporů ohledně voleb presbyterů a sborových zástupců.

---

774 Tamtéž, § 88-89, s. 79-81.

Dále řešil situace, kdy některé presbyterium neplnilo své zákonné povinnosti, tak jak mělo, či dokonce jednalo protizákonně. Zasahoval do rozporů mezi faráři, učiteli, staršími a zástupci sborů. Dohlížel na dodržování církevní kázně. Také byl první instancí při řešení disciplinárních přestupků farářů, vikářů, učitelů, kandidátů theologie a presbyterů. Nadto byl pověřen vyjednáváním při zakládání nových církevních sborů a škol, dozorem nad zacházením s církevním a školním majetkem, kontrolou účetnictví farních sborů, škol a církevních nadací. Co se jeho druhého pole působnosti týče, připravoval seniorátní výbor podklady k zasedáním seniorátního shromáždění. O všech jednáních samozřejmě musel seniorátní výbor vést obšírné zprávy.

Seniorátní shromáždění se scházelo v pravidelných intervalech ke svým schůzím. Sestávalo ze seniora a všech ostatních farářů seniorátu, ze seniorátního kurátora a počtu farářů odpovídajícímu počtu zástupců všech farních sborů seniorátu. Pokud v seniorátu byla konfesní střední škola, učitelský ústav, měšťanská škola nebo minimálně čtyřtřídní obecná škola, patřilo do seniorátního shromáždění po jednom zástupci z každé této školy příslušného vyznání⁷⁷⁵. Dále měli všichni učitelé evangelických obecných škol s definitivou právo zvolit si svého zástupce do seniorátního shromáždění.

Seniorátní shromáždění obvykle věnovala následující problematice. Radili se o stavu jednotlivých farních sborů, zejm. o otázkách bohoslužebných, školní výuky, morálky a péče o chudé. Opírali se přitom i o vizitační zprávy seniora. Projednávali materiály předložené seniorátním výborem, nebo zaslané vyššími církevními orgány. Radili se o řešení problému při provádění nařízení nadřízených církevních orgánů. Pokud byly stížnosti na seniora nebo na seniorátní výbor museli je taktéž řešit. Kontrolovali a schvalovali účty fondů a nadací patřících seniorátu. Schvalovali

---

⁷⁷⁵ Z jednoho místa maximálně jeden zástupce, takže pokud tam bylo škol více, svolal místně příslušný farář volby, aby byl zvolen jeden zástupce za všechny místní školy.

statutární nařízení seniorátu, která následně podléhala povolení vrchním církevní radou. V neposlední řadě projednávali stížnosti na porušování církevních svobod a otázky církevního zákona.

Superintendenční sbor

Třetím stupněm církevní správy byly superintendence, někdy označované jako diecéze⁷⁷⁶. Obvykle byly strukturované na zemské bázi⁷⁷⁷. Každý seniorát, každý farní sbor musel být podřízen některé superintendenci.

Duchovním představitelem superintendence (diecéze) byl **superintendent**⁷⁷⁸. Byl volen ze seniorů a farářů své superintendence a musel být potvrzen císařem. Dohlížel na dodržování církevních pořádků ve své oblasti a zastupoval a spravoval svou superintendenci ve všem, co výslovně nepodléhalo působnosti superintendenčního výboru. Jako vrchní pastýř uváděl do funkce seniory, spolu s nimi pečoval o dobrou činnost farních úřadů, dohlížel na čistotu církevního učení a křesťanského života. Dále dohlížel na to, aby úřední činnost farářů byla vykonávána, tak jak měla, a aby faráři, vikáři a kandidáti theologie vedli vzorový život. Podporoval seniory v jejich snaze o další vědecké a praktické vzdělávání sebe samých, ale též dalších zástupců církve. Uděloval duchovním dovolenou v době trvání od 14 do 30 dní, což zároveň oznamoval vrchnímu církevnímu radovi. Dohlížel na církevní majetek a spolky a staral se o duchovní péči v diaspoře. Slavnostně otevíral nové kostely. Dále se poddílél na zkouškách kandidátů theologie (examen pro ministerio)⁷⁷⁹, udělování licentia contionandi, tj. povolení kázat, ve své diecézi. Ordinoval kandidáty theologie. Uděloval i dispensy pro uzavření manželství.

---

776 Dle: Zahradník, § 97-114, s. 87-101.

777 Seznam superintendencí viz následující příloha.

778 Dle: Zahradník, § 100-105, s.88-94.

779 Bylo pravidlem, že kandidát theologie vykonával druhou theologickou zkoušku před superintendentem diecéze, z níž pocházel. S jeho povolením však mohl tuto zkoušku vykonat i u jiného superintendenta dané konfese v zemi.

Superintendentovi dále příslušel vrchní dohled nad evangelickými školami v jeho diecézi a vrchní dohled nad výukou evangelického náboženství ve všech školách jeho diecéze. Samozřejmě ze své pozice dohlížel na dodržování práv a pokoje v církvi. Dále každé tři roky (střídavě se seniorem) vykonával ve všech sborech a školách své superintendence vizitaci. Své zprávy o těchto vizitacích zasílal vrchnímu církevnímu radovi na vědomí.

Superintendent byl zprostředkujícím orgánem mezi senioráty a nejvyššími církevními úřady, jejichž výnosy přeposílal na senioráty a za jejichž naplnění byl zodpovědný. Jeho povinností bylo udržovat superintendenční archiv v náležitém pořádku a vést k němu inventář. Ve své činnosti byl podřízen vrchnímu církevnímu radovi.

Byl volen doživotně superintendenčním shromážděním (Superintendentialversammlung). Volbě předsedal superintendenční kurátor nebo jeho náhradník. Volilo se ze dvou kandidátů. Pokud došlo k rovnosti hlasů, rozhodovala vrchní církevní rada po vyslechnutí synodního výboru (Synodalausschuss) o tom, kdo bude superintendentem. Za superintendenta mohl být zvolen každý senior a instalovaný farář diecéze. Sídlo superintendenty bylo po dobu jeho úřadu v sídle zvoleného. Existovala však možnost výjimky, kdy bylo možno $\frac{3}{4}$ většinou superintendenčního shromáždění odhlasovat pevné sídlo. Po zvolení nového superintendenta informovala vrchní církevní rada příslušné ministerstvo a skrze něj si vyžádala císařské potvrzení této volby. Poté co císař volbu potvrdil, mohl být dotyčný instalován do své funkce. Superintendenta do jeho funkce uváděl vrchní církevní rada. Superintendent zůstával i poté farářem svého sboru a při jeho zprávě mu od této chvíle pomáhal superintendenční vikář.

Superintendenční výbor⁷⁸⁰ (Superintendentialausschuss) sestával ze superintendenta jako svého předsedajícího, jeho zástupce a superintendenčního

---

780 Dle: Zahradnik, § 106-107, s. 94-96.

kurátora. Náměstka superintendenta (Superintendentenstellvertreter) volilo superintendenční shromáždění z farářů diecéze na dobu šesti let. Volilo též superintendenčního kurátora (Superintendentialkurator) ze svých laických členů taktéž na dobu šesti let. Tento nesměl vykonávat úřad současně s úřadem seniorátního kurátora. Pro oba byl volen i náhradník, kdyby z nějakého důvodu museli opustit funkci nebo během jejího výkonu zemřeli. K těmto volbám bylo třeba následného schválení ministerstvem.

Úkolem superintendenčního výboru byla správa diecéze. Rozhodoval o všem, co mu bylo předloženo⁷⁸¹, na základě dvoutřetinové většiny. Ve vztahu k farním sborům se zabýval otázkami vzniku nových filiálních, farních a školních sborů, či přefařování jednotlivých obcí. Ve vztahu k seniorátu rozhodoval jako první instance při rozporech mezi seniorem, seniorátním výborem a seniorátním shromážděním, nebo sloužil jako první instance při řešení disciplinárních problémů týkajících se členů seniorátního výboru. Dále připravoval poklady pro superintendenční shromáždění a sestavoval zprávy o jeho jednáních a závěrech. Jeho poslední povinností bylo spravovat fondy, které náležely superintendenci.

Superintendenční shromáždění⁷⁸² (Superintendentialversammlung) se skládalo ze superintendenta a zbývajících členů superintendenčního výboru, ze seniorů diecéze a seniorátních kurátorů, po dvou farářích a dvou laicích z každého seniorátního shromáždění, kteří byli voleni z jeho řad⁷⁸³. Pokud se v diecézi nacházela theologická fakulta, účastnil se superintendenčního shromáždění také jeden její volený zástupce příslušného vyznání. Pokud byla v diecézi střední škola nebo učitelský ústav, byl do superintendenčního shromáždění volen jeden zástupce z učitelů příslušné konfese. Pokud takových škol bylo v diecézi více, tak mohli být maximálně dva zástupci za

---

781 V některých případech probíhala komunikace ohledně problému mezi členy superintendenčního výboru písemně.

782 Dle: Zahradnik, § 108-114, s. 97-101.

783 Pokud zahrnoval seniorát více než 10 sborů, volili se tři zástupci z farářů a tři z laiků. Pokud seniorát zahrnoval více než 20 farních sborů, byli zástupci z řad farářů a laiků voleni po čtyřech.

celou diecézi. Z učitelstva obecných a měšťanských škol byl za celou diecézi volen jeden zástupce.⁷⁸⁴ Zákonně ošetřena byla i situace v oblastech, kde se superintendence neskládala ze seniorátů. Obdobně patřili mezi členy superintendenčního shromáždění superintendent a ostatní členové superintendenčního výboru, všichni faráři diecéze, stejné množství laických zástupců jednotlivých farností a zástupci škol, jak již bylo výše vyjmenováno.

Pole působnosti superintendenčního shromáždění se dotýkalo poradní a rozhodovací oblasti ve společných otázkách seniorátů a jednotlivých farních sborů. Projednávalo stížnosti na superintendenty a superintendenční výbor. V případě, že se takovéto jednání konalo, výše zmínění se jej nesměli účastnit a závěry jednání byly poté poslány vrchnímu církevnímu radovi ke konečnému rozhodnutí. Superintendenční shromáždění také kontrolovalo a schvalovalo účetnictví fondů a nadací patřících superintendenci. Ze seniorů a farářů diecéze volilo superintendenta a z farářů diecéze superintendentova náměstka a jeho prvního náhradníka. Ze svých laických členů volilo superintendenčního kurátora a jeho prvního náhradníka. Dále volilo poslance na generální synod a jejich náhradníky, každého z nich, s výjimkou superintendenta, na šestileté období⁷⁸⁵. Poslední povinností superintendenčního shromáždění bylo určit čas a místo dalšího shromáždění, přičemž muselo brát ohled na termín příští volby superintendenta a na termín příštího generálního synodu.

Superintendenční shromáždění bylo svoláváno superintendentem, který o tom informoval vrchního církevního radu. Obvykle docházelo k jeho svolání každé tři roky. Pokud ovšem bylo třeba volit superintendenta, nebo pokud rozhodlo předchozí superintendenční shromáždění jinak, nebo se na jeho svolání v jiném termínu shodly všechny seniorátní výbory diecéze, mohlo být svoláno i v jiném termínu. Při jeho

---

784 Vídeňský sbor a. v. nebyl součástí tehdejší superintendenční struktury, ale i přes to měl povinnost vysílat do superintendenčního shromáždění jednoho faráře a jednoho laického zástupce. Zahradník, s. 98.

785 Laický poslanec vykonával mandát po celé šestileté období i v případě, že nebyl znovu zvolen do staršovstva.

setkání se obvykle probíraly materiály a témata, která se dotýkala příštího generálního synodu.

Superintendenčnímu shromáždění předsedal superintendent, nebo, v případě, že se jej nemohl zúčastnit, superintendenční kurátor. Pokud se ani ten nemohl ze závažných důvodů zúčastnit, předsedajícím byl superintendentův náměstek. Jednání se řídilo obdobnými pravidly jaká platila i pro seniorátní shromáždění. Zápis z jednání byl zasílán vrchnímu církevnímu radovi ke schválení. Rozhodnutí superintendenčního shromáždění se stala platnými teprve po jeho schválení, kterého dosáhla pouze tehdy, pokud nebyla v rozporu se státními a církevními zákony. Po schválení vrchní církevní radou byl tento protokol předložen na vědomí ministerstvu kultu. Pokud to vrchní církevní rada uznala za potřebné, mohla poslat tento protokol na vědomí i do ostatních superintendencí. Pokud se závěry superintendenčního shromáždění dotýkaly oblasti působnosti generálního synodu, zaslala mu vrchní církevní rada onen protokol.

Ještě bych zmínila, že superintendenční shromáždění bývalo svoláváno do úředního působiště předsedajícího. Ti z jeho členů, kteří nebydleli v místě, měli nárok na proplacení náhrady cestovného a nákladů na pobyt v místě jednání v době jeho průběhu z prostředků superintendence.

Povšechný sbor

Nejvyšší stupeň církevní správy tvořila vrchní církevní rada (Oberkirchenrat)⁷⁸⁶ spolu s synodním výborem (Synodalausschuss) a generálním synodem (Generalsynode).

Vrchní církevní rada byla nejvyšším církevním orgánem. V jejím čele stál právnicky vzdělaný prezident laického původu společný pro obě kolégia.⁷⁸⁷ Podřízeni

---

786 Dle: Zahradnik, § 116-123, s. 101-110.

787 Císařským výnosem ze dne 1. září 1859 bylo nařízeno, aby předseda obou konzistoří, augsburského a helvétského vyznání, byl vybírán pouze z mužů jedné z těchto konfesí. Dle: Tamtéž, s. 102.

mu byli řádní radové (ordentlichen Räte), jichž byl stejný počet z řad duchovních a laiků. Řádní radové z řad laiků museli být buď úředníci politické správy nebo soudu. Řádní radové z řad duchovních museli být ordinováni nejpozději v době nástupu do funkce. Jako mimořádní členové vrchní církevní rady mohli být povoláni i jiní muži stojící ve církevní či školské službě. Tito měli na starosti vlastní referát pouze v případě vakance nebo zastupování řádného rady. V případě potřeby mohli být prezidentem povoláni a pověřeni vlastním referátem, nebo byli požádáni o vydání dobrozdání nebo o poradenství. Vrchní církevní rada projednávala záležitosti odděleně podle konfese, ale zároveň vždy působila jednotně.

Vrchní církevní rada byla zprostředkovatelem mezi církví a příslušným ministerstvem. Ministerstvu kultu podávala zprávy o všech projednávaných otázkách. Byla též zprostředkovatelem kontaktu mezi církví a generálním synodem, popř. synodním výborem. Její povinnosti jakožto nejvyššího stupně církevní správy se dotýkaly zejména následujících oblastí. Vykonávala církevní dozor nad čistotou církevního učení, nad kultem a školstvím. Dohlížela i na to, aby církevní představitelé byli věrni císaři a dodržovali všechny zákony státu i církevní zákony. Měla za úkol i dbát na to, aby obě evangelické konfese vycházely spolu navzájem i s okolím v míru. Starala se o vzdělání a zkoušky kandidátů bohosloví a udělovala nařízení k jejich ordinaci a instalaci za faráře. Dohlížela na to, jak svůj úřad vedou a jak žijí superintendenti, senioři a faráři, zda se dobře starají o křesťanskou výchovu mládeže i duchovní péči o diasporu. Zprostředkovávala kontakty se zahraničními církvemi. Dohlížela na církevní spolky, zejm. kontrolovala statuty spolků sloužících pro církevní účely. Dohlížela na správu církevního majetku. Vrchní církevní rada měla taktéž za úkol dbát o rozhojňování prostředků ve fondech a nadacích, které sloužily k zlepšení platových podmínek duchovních a učitelů. Zakládala penzijní fondy pro faráře a učitele, kteří již nebyli schopni služby, ale také pro vdovy a sirotky. Dále měla za úkol zakládat fondy na stavbu nových kostelů, far a školních budov. Pro tento účel měla

právo povolovat sbírky (Kirchenkollekten) v evangelických farních sborech.⁷⁸⁸ Vydávala rady a návody, jak naplňovat některé body církevního zákona a v neposlední řadě vydávala konečné rozhodnutí v otázkách církevní správy, za podmínky, že církevním zákonem nebylo toto rozhodování přisouzeno jinému orgánu. Schvalovala tedy statuty sborů, seniorátů a superintendentcí. Rozhodovala jako poslední instance v disciplinárních pojednáních.⁷⁸⁹

Ve vztahu ke generálnímu synodu příslušelo vrchní církevní radě synod svolávat, nařizovat potřebné volby a otevírat shromáždění. Dále podávala zprávu o stavu církve a o významných událostech, které se udály od minulého sezení generálního synodu, zejm. o naplňování jejích usnesení. V nutném případě měla se souhlasem synodního výboru a následným souhlasem ministerstva právo vydávat prozatímní ustanovení i v oblastech, které náležely do působnosti generálního synodu. Vrchní církevní rada měla také právo trestat církevní korporace a osoby pověřené církevním úřadem za prodlení v provádění nařízení. Čas od času také vrchní církevní radě náleželo vydávat tiskem sbírky všeobecných církevních nařízení⁷⁹⁰. Krom toho pravidelně vydávala schematismus evangelické církve. Pokud církevní spolky vydaly nějaké tiskoviny, musely jeden exemplář zaslat na církevní radu.

Členy vrchní církevní rady jmenoval císař doživotně. Byli placeni ze státních prostředků a požívali všech práv, která jim náležela z jejich úřadu ve státní správě i v církvi. Byli tedy státními úředníky a zároveň měli za úkol chránit a zastupovat církevní práva a dohlížet na dodržování církevních zákonů. Personál sekretariátu a kanceláře vrchní církevní rady byl placen ze státních prostředků a jejich zaměstnanci byli státními úředníky⁷⁹¹.

---

788 Tyto sbírky byly vykonávány po skončení bohoslužeb. Pokud by byly vykonávány jinak, potřebovaly by i schválení příslušného politického orgánu.

789 Pokud se však jednalo o sesazení superintendenta, mělo poslední slovo ministerstvo.

790 Vycházela od května 1874. Od roku 1890 se ve sbírce nařízení (Verordnungsblatt) nacházejí všechny zákony a nařízení, která se nějak dotýkají zájmů evangelických církví.

791 To mělo vliv mj. ve stáří, kdy se jim tato státní služba počítala do penze.

Při jednáních hlasovala vrchní církevní rada jako celek a rozhodovala většinou hlasů. Žádný člen se nesměl hlasování zdržet. Pokud někdo nesouhlasil s rozhodnutím, mohl svůj názor nechat zaznamenat do akt pro případ, že by se později vyskytla nějaká stížnost. Svoje rozhodnutí podepisovala jako *c. k. evangelická církevní rada augsburského a helvétského vyznání*. V případě, že se jednalo o dokumenty dotýkající se pouze jedné z obou konfesí, byly podepsány *c. k. Evangelická církevní rada helvétského (popř. augsburského) vyznání*. Dokumenty byly též opatřeny podpisem předsedy vrchní církevní rady⁷⁹².

Dalšími orgány nejvyššího stupně církevní správy byly generální synod a synodní výbor. Řádný **generální synod** se scházel pravidelně každých šest let. Jednání probíhala zpravidla ve Vídni. V případě nutnosti mohlo být jednání přeloženo nebo svoláno mimořádné jednání synodu, pokud s tím souhlasil synodní výbor a dvě třetiny superintendenčních výborů. Se svoláním muselo souhlasit i příslušné ministerstvo, které bylo informováno skrze vrchní církevní radu. Členy generálního synodu byli superintendenti a superintendenční kurátoři všech diecézí, po jednom zástupci z řad seniorů a laiků z každého seniorátu příslušného vyznání⁷⁹³ a dva zvolení zástupci z řad ředitelů konfesijních škol příslušné konfese.⁷⁹⁴ Každý člen synodu musel být starší 30ti let a byl volen na šestileté období. Ke každému členu generálního synodu byl volen i náhradník pro případ, že by dotyčný přestal být členem synodu.

Generální synod rozhodoval podle konfesí. Pokud se jednalo o společné problematice, jako byly např. otázky církevního zákona, vztahu církve k státu, církevního školství či společných fondů, mohly oba synody ze svého středu vytvořit smíšené výbory, které jednaly o dané věci společně. Vlastní hlasování pak probíhalo

---

792 V některých případech byly požadovány dva podpisy.

793 Pokud seniorát zahrnoval více než 20 farních sborů, vysílal navíc ještě jednoho zvoleného duchovního a jednoho dalšího laického člena. Ze superintendencí, které neměly senioráty, byl vyslán jeden zvolený duchovní a jeden laik příslušného vyznání.

794 Na generální synod augsburského vyznání navíc za vídeňský sbor a. v. jeden duchovní a jeden laik.

zvlášť na obou synodech. Návrhy vstoupily v platnost, pokud se pro ně v obou případech vyslovila většina. Veřejných jednání generálního synodu se mohli účastnit všichni muži stojící v církevní a školské službě členové presbyterií. Presidium generálního synodu mohlo popř. právo návštěvy synodu udělit i jiným osobám. Kdo se zasedání nesměl v žádném případě účastnit, byl císařský komisař.

Ze svých řad volil generální synod svého předsedajícího, jeho zástupce a zapisovatele. Výsledek této volby byl skrze vrchní církevní radu dán na vědomí ministerstvu kultu. Generální synod uzavíral rozhodnutí, která se týkala církevního zákonodárství. Rozhodoval o otázkách církevního učení jako např. schvalování zpěvníků, katechismů, učebnic náboženství pro konfirmandy, nebo agendy. Dále rozhodoval o otázkách ritu a liturgie. Věnoval se farářským reversům, podmínkám přijetí přestupujících a otázce církevních svátků. Dále do jeho pravomoci spadaly rozpory s jinými církvemi a stížnosti na ně, či stížnosti na úřední jednání vrchní církevní rady. Posuzoval jednací řád vrchní církevní rady v bodech, které nebyly dány přímo církevním zákonem a volil synodní výbor a komisi k revizi účtů vrchní církevní rady.

Generální synod byl usnášeníschopný pokud byly přítomny 2/3 jeho členů. Návrhy byly přijaty, pokud pro ně hlasovala většina přítomných členů. Ke změně církevního zřízení byla třeba dvoutřetinová většina. Při rovnosti hlasů byl návrh považován za zamítnutý. Rozhodnutí generálního synodu, která se dotýkala církevních zákonů, musela být potvrzena vrchní církevní radou a předána dále na ministerstvo. Po zveřejnění vrchní církevní radou nabývala rozhodnutí generálního synodu platnosti pro celou církev. Členové generálního synodu, kteří nežili v místě konání, měli právo na proplacení cestovních nákladů a na diety ve výšce, která byla stanovena vrchní církevní radou.

Ze členů generálního synodu byli voleni dva zástupci z duchovních a dva z laiků do **synodního výboru**, aby jej zastupovali do dalšího řádného jednání. Byli voleni i

jejich zástupci pro případ potřeby, aby nebyla přerušena kontinuita. Synodní výbor se konstituoval skrze volbu svého předsedy, jehož jméno bylo dáno na vědomí vrchní církevní radě. Synodní výbor měl za úkol vykonávat úkoly, které mu uložil poslední synod. Sloužil také jako poradní odbor vrchní církevní rady v době mezi řádnými sezeními synodu. Vrchní církevní rada mohla po něm v případě potřeby žádat dobrozdání např. při disciplinárních řízeních.

Generální synod volil také na dobu do příštího sezení tři členy a tři náhradníky z vídeňského sboru svého vyznání, kteří měli za úkol provést revizi účetnictví vrchní církevní rady co se týkalo jejich nadací a fondů. Výsledky této volby byly dány na vědomí vrchní církevní radě. Výsledky svého zkoumání předložili výše zmínění kontroloři příštímu synodu.

IV. Schematismus evangelické církve augsburského a helvetského vyznání v Rakousku 1913⁷⁹⁵

(Uvádím současné názvy jednotlivých obcí a měst. V některých případech se mi je však dohledat nepodařilo.)

a) Pod církevní správou AV:

1) Vídeňská superintendence

a) *Dolnorakouský seniorát:*

Baden (A+HV, fil. sb. Vöslau), Klosterneuburg, Krems an der Donau (A+HV), Mitterbach, Mödling, Naßwald, Neunkirchen (A+HV), St. Pölten (A+HV), Wien, Wien-Floridsdorf (fil. sb. Korneuburg, Stockerau), Wiener Neustadt (fil. sb. Berndorf)

b) *Štýrský seniorát:*

Bruck an der Mur (A+HV), Fürstenfeld, Graz – linkes Murufer (A+HV), Graz - rechtes Murufer, Gröbming, Leibnitz, Leoben, Marburg an der Drau, Mürzzuschlag (A+HV), Radkersburg, Ramsau, Rottenmann, Schladming, Stainz, Wald (fil. sb. Gaishorn, St Johann am Tauern)

c) *Seniorát před Dravou a v Gmundském údolí v Korutanech:*

Bleiberg (fil. sb. Agoritschach), Dornbach, Eisentratten, Feffernitz, Trebesing, Treßdorf, Unterhaus (fil. sb. Spittal an der Drau), Watschig, Weißbriach (fil. sb. Weißensee), Zlan

d) *Seniorát za Dravou v Korutanech:*

Arriach, Feld am See, Fresach (fil. sb. Puch), Gnesau (fil. sb. Sirnitz, Wiedweg), Klagenfurt (A+HV, fil. sb. Eggen am Kraigberg, St. Veit a. d. Glan, Wolfsberg), St. Ruprecht bei Villach (fil. sb. Einöde, Tschöran), Villach, Waiern

---

795 Dle: Schematismus evangelické církve augsburského a helvetského vyznání v Rakousku 1913, Vídeň 1913

e) *Terstský seniorát:*

Abbazia (=Opatije, A+HV), Görz (=Gorice,A+HV), Pole (=Pulje, A+HV), Triest (=Terst)

2) Hornorakouská superintendence:

a) *Hornozemský seniorát:*

Attersee, Bad Ischl, Braunau am Inn, Gmunden, Goisern, Gosau, Hallstatt, Innsbruck (A+HV), Meran, Rutzenmoos, Salzburg (fil. sb. Hallein), Vöcklabruck

b) *Dolnozemský seniorát:*

Eferding, Gallneukirchen, Linz, Neukematen, Scharten, Stayer, Thenning, Wallern, Wels

3) Západní superintendence v Čechách

a) *Seniorát v Poohří:*

České Budějovice (německý, A+HV), Sokolov, Plesná, Hořovice, Cheb (fil. sb. Františkovy Lázně), Chomutov, Jirkov-Červený Hrádek, Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Plzeň (německý, A+HV), Vejprty, Žatec

b) *Labský seniorát:*

Duchcov, Habřiny, Chabařovice, Litoměřice, Most, Novosedlice, Praha (německý, A+HV), Růžová (okr. Děčín), Teplice, Ústí nad Labem, (fil. sb. Podmoklí-Děčín)

c) *Jizerský seniorát:*

Bor, Frýdland, Hrádek, Jablonec nad Nisou, Liberec, Rumburk, Heřmanovy Sejfy, Smržovka, Trutnov, Vrchlabí, Varnsdorf

4) Východní superintendence v Čechách:

Bohuslavice, Černilov (fil. sb. Hradec Králové), Humpolec, Kovánek, Kruceburk (fil. sb. Sobinov), Křížlice (fil. sb. Jilemnice), Libštát (fil. sb. Spálov), Lipkovice, Opatovice (fil. sb. Čihošť, Smrdov, Praha (A+HV, fil. sb. Beroun), Rybníky (fil. sb. Milešov), Šonov (fil. sb. Rokytník), Trnávka, Valteřice, Vilímov

5) Ašská superintendence:

Aš, Neuberk, Hranice u Aše

6) Moravsko-slezská superintendence:

a) *Brněnský seniorát:*

Brno (německý, A+HV, fil. sb. Moravská Chrastava-Svitava), Horní Dubenky, Jihlava, Moravský Šumperk, Olomouc (německý, A+HV), Velká Lhota, Velká Vrbka, Zábřeh, Znojmo

b) *Suchdolský seniorát:*

Hodslavice (fil. sb. Mořkov), Hošťálkov, Hovězí, Jasená (fil. sb. Zádveřice), Křesťanovice, Nový Jičín, Pozdětchov, Pržno (fil. sb. Mikulůvka), Ratiboř, Rusava, Suchdol, Vsetín

c) *Slezský seniorát:*

Bilsko, Bilsko Staré, Bludovice, Bystřice, Drahomyšl, Frývaldov (dn. Jeseník), Freudenthal (dn. Bruntál), Staré Hamry, Holčovice, Holešov, Javor, Krnov, Komorní Lhota (fil. sb. Frýdek), Meziříčí, Návsi, Opava, Orlová (fil. sb. Bohumín), Moravská Ostrava, Skočov, Těšín, Třinec, Ustroń, Visla, Vraclávek

7) Haličsko-bukovinská superintendence:

a) *Západní seniorát:*

Bialá, Czermin (fil. sb. Padew, Sarnów), Krakau, Gablau, Nowy Sącz, Raniżów (fil. sb. Kamień), Stadlo

b) *Střední seniorát:*

Bandrów (fil. sb. Makowá), Lanivka (fil. sb. Ulične, Nove Selo), Ternopillja (fil. sb. Sokoliwka), Sahirne (fil. sb. Golechów), Przeczow (fil. sb. Nové Burczyce, Neuhof⁷⁹⁶, Nové Kupnowice, Rottenhan, Šumlov), Jaroslaw (fil. sb. Přemysl), Jozefów (fil. sb. Radziechow, Mierów, Sapieżanka, Sobolówka), Lvov (fil. sb. Bronislawówka, Zimná Voda (Kaltwasser), Kazimierówka, Dolnik, Theodorshof⁷⁹⁷, Unterbergen, Weinbergen),

---

796 Dnes pravěpodobně Horodok.

797 Dnes pravděpodobně Zolkiew.

Reichau⁷⁹⁸ (fil. sb. Něm. Smolin, L'vivDziewięcierz) Stryje, Pidhajcyki (fil. sb. Dobrzanica, Uszkowice)

c) *Východní seniorát:*

Černovice (fil. sb. Alexanderdorf, Katharinendorf, Storožynec, Dolni Stanestie, Zadowa), Fratovec Starý, Hliboká, Illišestie, Jakobeny (fil. sb. Eisenava, Freudenthal-Watra-Moldawitza, Kirlibaba, Pozoritta-Louisenthal), Nové Iztkany (fil. sb. Mitoka-Dragomirna) Radovec (fil. sb. Arbora, Badeutz-Milleschoutz, Satulmare), Stanislavov (fil. sb. Horocolina), Tereblestie (fil. sb. Sereth), Ugartsthal-Landestreu⁷⁹⁹ (fil. sb. Debolówka, Dolina-Broczków, Engelsberg, Wygoda), Zaleszczyki (A+HV, fil. sb. Konopkówka, Polowce kolonie)

b) Pod církevní správou HV:

1) Vídeňská superintendence:

Bregenz (A+HV), Celje (A+HV), Feldkirch (A+HV), Terst, Vídeň

2) Česká superintendence:

a) *Pražský seniorát:*

Kladno, Krabčice (fil. sb. Roudnice nad Labem), Král. Vinohrady, Kšely, Lečice (fil. sb. Slané), Libiš, Libšice, Lysá nad Labem, Mělník, Nebužely, Praha (fil. sb. Žižkov), Soběhrady, Škvorec, Vtelno, Vysoká

b) *Poděbradský seniorát:*

Bošín, Bukovka, Černilov, Hořátev, Hronov, Chleby, Klášter, Krakovany, Libice, Libštát (fil. sb. Valtěřice), Nymburk, Poděbrady, Semonice (fil. sb. Hořice), Třebechovice (fil. sb. Velká Bělč), Velenice, Velké Opolany

c) *Čáslavský seniorát:*

Čáslav, Horní Krupá, Hradiště, Chvaletice, Kolín, Kutná Hora, Libenice,

---

798 Dnes pravděpodobně Podlesie.

799 Ugarsthal, dnes Tespowo.

Moraveč, Opatov, Přelouč, Sázava, Semteš, Strměchy, Velím

d) *Chrudimský seniorát:*

Borová, Bučina, Čermná (fil. sb. Čeňkovice), Dvakačovice (fil. sb. Pardubice), Džbánov, Choceň, Chrudim, Krouna, Kuttelberg, Lozice, Proseč, Pustá Rybná, Ranná, Sloupnice, Svratouch, Telecí

3) Moravská superintendence:

a) *Západní seniorát:*

Brno (český, tzv. betlemský sbor), Daňkovice (fil. sb. Borovnice), Heršpice, Horní Vilímovice (dn. Horní Vilémovice, Hustopeč (dn. Hustopeče), Jimramov, Klobouky, Miroslava (dn. Miroslav), Německé (dn. Sněžné), Nikolčice, Nosislava (dn. Nosislav), Nové Město na Moravě (fil. sb. Blažkov), Olešnice, Prosetín, Rovečín (dn. Rovečné), Vanovice, Velká Lhota u Dačic, Veselí

b) *Východní seniorát:*

Jablunka, Javorník, Liptál, Olomouc (fil. sb. Svěbohov), Prusinovice, Rouštká, Střítež, Valašská Hrubá Lhota, Vsetín (fil. sb. Leskovec), Zádveřice

4) Haličský seniorát:

Andrásfalva, Korosnyzja (fil. sb. Wypucki), Kolomyje (A+HV, fil. sb. Augustdorf⁸⁰⁰, Sedlyshche, Konstantynówka, Hostiv bei Ottynia, Neudorf, Sitauerówka), Wola Zarczycka (fil. sb. Giedlarowa)

Kazatelské stanice moravských sborů HV v roce 1913:

FS Heršpice: Slavkov

FS Horní Vilímovice: Náměšř, Střížov, Třebíč

FS Hustopeč: Břeclav, Hododín

FS Klobouky: Brumovice, Dambořice, Následovice

---

800 Dnes část obce Sniatyn.

FS Miroslava: Bohutice

FS Nosislava: Příbice, Rychmanov, Těšany

FS Velká Lhota u Dačic: Dačice, Jihlava, Strmilov, Telč

FS Olomouc: Hranice, Kroměříž, Prostějov, Přerov

FS Prusinovice: Holešov

FS Střítěž: Moravská Ostrava, Valašské Meziříčí